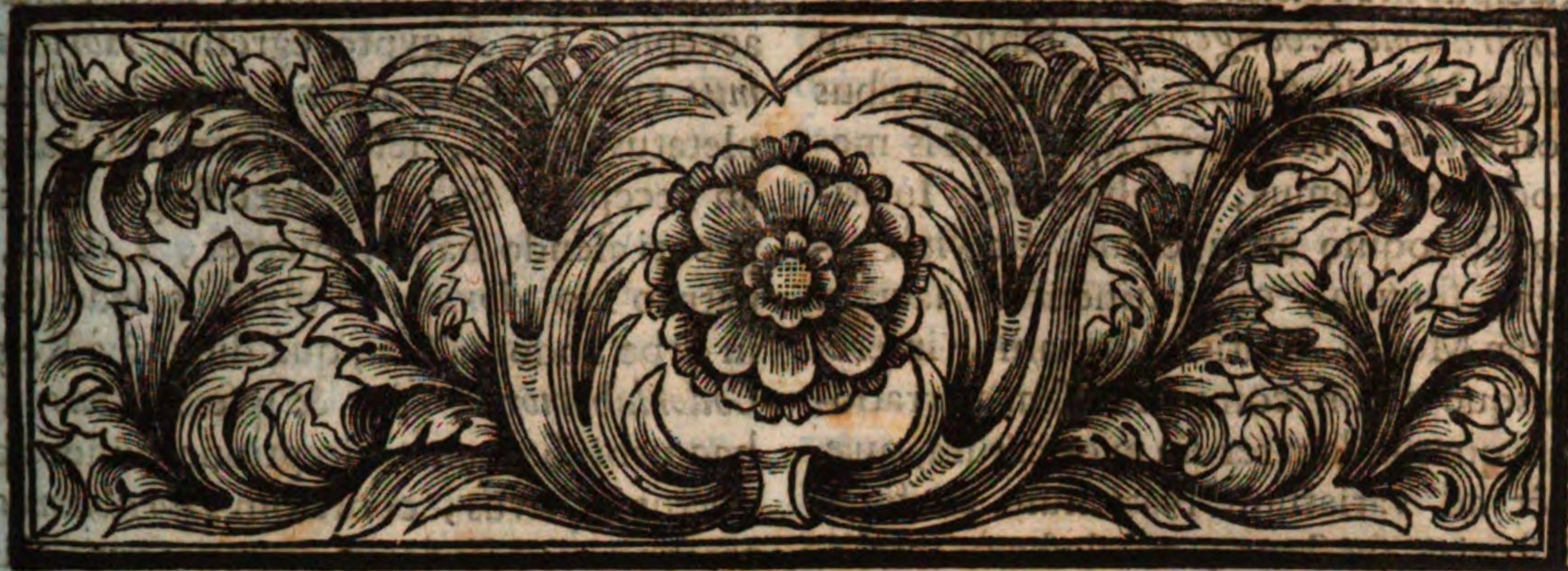

HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI,

SEU

TERTIÆ MUNDI ÆTATIS.

*Quæ incipit à vocatione Abrahami, & protenditur usque ad ingressum Populi
Israëlitici in Ægyptum.*

HISTORIAM Ecclesiasticam Veteris Testamenti ab *Adamo*, primo omnium hominum parente, usque ad vocationem *Abrahami*, hætenus, benè fortunante Deo, perduximus, actantam, sive tempore universalis Diluvii, sive post reparatum à tribus filiis *Noemi* genus humanum, aquis Diluvii penè extinctum, ostendimus, fuisse malitiam hominum, in omnia flagitiorum genera ruentium, ut indè proclive sit judicare, Deum his temporibus permisisse tot nefanda hominum scelera, ut palàm fieret, quàm necessaria esset Incarnatio Unigeniti Filii sui, quem, ceu Messiam, Mundique Liberatorem, missurum se promiserat *Adamo*, dùm, post illius peccatum, statim serpenti, qui *Evam* seduxerat, imprecatus est his verbis: *Ipsa conteret caput tuum*, id est, Messias, qui ex fæmina nasciturus est, quemque præfixo tempore mittam, conteret caput tuum. At, ineunte tertiâ Mundi Ætate, quæ incipit à vocatione Patriarchæ *Abrahami*, & cujus historiam describere in præsentia aggredimur, voluit Deus hanc suam de mittendo Liberatore, seu Messia, promissionem, factam *Adamo*, evidentiùs declarare, gentemque sibi spe-

cialitèr elegit, è quâ verus Messias, *Iesus Christus Dominus noster*, carnem humanam induens, in lucem proditurus erat, & generi humano, primigeniâ proparentis labe perduto, salutem allaturus. Nonnullos igitur homines Deus, summa cujus bonitas prævalet hominum nequitia, sub initium tertiæ Mundi Ætatis, in tantâ ubique inundantium malorum colluvie, pueros & illibatos servavit sibi, & inter cæteros *Abrahamum*, ex familiâ *Semi*, filii *Noemi*, oriundum, elegit, ut esset pater credentium, & caput numerosæ gentis, quæ ex eo oritura erat, cuique Deus Leges, Ritus, Sacrificia, aliaque id genus præscribere debebat, quibus *Iesus Christus Dominus noster*, verus à Deo promissus Messias, dignitas ejus, opera, vita, doctrina, & mors prænunciarentur, atque sub variarum figurarum, typorum, atque signorum involucris significarentur, ita ut hæc gens, à Deo electa, & cujus caput erat *Abrahamus*, dùm eum speraret & expectaret promissum à Deo Salvatorem, eâdem spe & expectatione totum impleret Orbem, & huic excipiendo homines aliquandò benè præparati essent, sicut elegantèr differit *Eusebius*, Episcopus Cæsariensis, Lib. I. *Historiæ Ecclesiasticæ*, cap. 2. juxta Editionem Valesianam, sed

præcipue in Proæmio Lib. VIII. *De Demonstratione Evangelica.* Hanc autem tertiæ Mundi Ætatis Historiam tribus Colloquiis, ne à præscriptâ nobis methodo recedamus, absolvemus. In primo Colloquio attingemus, breviter tamen, singula, quæ attinent ad sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam, inferemusque etiam compendiosam narrationem quarundam rerum exoticarum, quæ licet ad variarum Nationum profanas Historias spectent, nihilominus intelligentiæ Historiæ Sacræ haud parum subfervire, eique aliquid luminis affundere possunt. In altero Colloquio proponemus dubia, quæ circa Historiam tertiæ Mundi Ætatis, tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ Interpretes movere solent, eaque diluimus. In postremo Colloquio, præcipua Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis gesta, & Scripta, quæ vel Jesum Christum, verum Messiam, adumbrarunt, vel venturum vaticinantur, perstringemus, atque accuratiorem in putandis eorum annis Chronologiam stabilire satagemus.

COLLOQUIUM PRIMUM.

In quo attinguntur singula, quæ vel ad Sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam pertinent, vel clariori ejus intelligentiæ inservire possunt.

DISCIPULUS. RES, quas *Abrahamus* præclare gessit à tempore, quo ex *Ur Chaldæorum* vocatus est à Deo usque ad sacrificium, quo, ad obediendum Deo, voluit dilectissimum filium suum *Isaacum* mactare, abundè in tertio nostro Colloquio in Historiam secundæ Mundi Ætatis retulisti, quas quidem ut agnoscas memoriæ meæ adhuc infixas hære, eas nunc paucis verbis complectar. *Abrahamum* itaque Deus vocavit ex *Ur Chaldæorum*, Gente Idolatrâ ut eum constitueret caput Gentis, quam in populum fidelem & peculiarem sibi selegerat. *Abrahamo* promissit Deus, nasciturum ex semine ejus Messiam, seque ei daturum Terram Chanaan, in quam *Abrahamus*, protinùs Deo obtemperans, relictâ Charane & cognatione suâ, venit cum *Sara*, uxore suâ, & cum *Lotho*, fratris sui filio. In hac Terra Chanaan, tanquam peregrinus, sub Tabernaculis habitavit *Abrahamus*, & ex ea, propter grassantem famem exire coactus, venit in Ægyptum, ubi *Saram*, uxorem, ut periclitanti vitæ suæ consuleret, vocavit sororem suam, quam

in domum Regis sublatam, lætus postea accepit. Ex Ægypto egressus *Abrahamus* cum uxore sua *Sara*; multis locupletatus divitiis, sese in Terram Chanaan recepit. Sed cum hæc Regio multo pecori alendo haud sufficeret, *Lothus*, à patruo suo *Abrahamo* divulsus, sedes suas in urbe Sodomâ fixit, quâ direptâ à Rege *Codorlahomore*, cum & ipse *Lothus* in hac urbis Sodomæ direptione fuisset abductus captivus, confestim *Abrahamus*, trecentis & octodecim armatis servis suis, *Lothum* nepotem suum, urbisque hujus direptæ populum pristinam in libertatem vindicavit. Redeunti *Abrahamo* à cæde Regis *Codorlahomor*, occurrit *Melchisedechus*, Sacerdos, qui ei benedixit. Urbem Sodomam, ob nefandissimam & præposteram suorum incolarum libidinem, igne cælesti consumpsit Deus, ex quo incendio solus *Lothus* ab Angelo ereptus est cum uxore & utrâque filiâ; ac *Lothi* uxor, cum post se, contra divinum mandatum, muliebri fortassis curiositate, respectasset, in statuam salis actutum versa est. *Abrahamus* ex *Agare*, ancillâ suâ, quam uxorem duxerat, filium suscepit *Ismaelem*, quem, licet primogenitum, unâ cum *Agare*, matre, domo suâ, jussu Dei, expulit *Abrahamus*, postquam *Sara*, altera ipsius conjux, jam in effæta ætate peperisset, juxta divinas promissiones, *Isaacum*, in quo benedicendæ erant omnes Gentes, quia ex *Isaaci* stirpe nasciturus erat Messias. Cum autem jam adolevisset *Isaacus*, volens Deus fidem & obedientiam *Abrahami* toto Orbe illustrem reddere, præcepit huic Patriarchæ, ut eum, quem in deliciis, & in oculis habebat, filium suum *Isaacum* suis ipse manibus mactaret. Deo itaque imperanti, abjectâ omni morâ, *Abrahamus*, post homines natos obedientissimus, filium suum *Isaacum* immolandum obtulit; illum tamen non mactavit, quia Deus ipse, qui jusserrat mactandum, patris fidem explorans, prohibuit per Angelum ne faceret. Hæ sunt in summa res ab *Abrahamo* præclare gestæ, quas in tertio Colloquio in Historiam secundæ Mundi Ætatis latè exposuisti, quasque ipse compendiosâ narratione hic perstrinxi, ut intelligas, eorum, quæ hætenus in nostris Colloquiis de Sacra Historia narraſti, notitiam adhuc memoriæ meæ tenaciter inhære. Sed age nunc, si placet, & percense cætera, quæ *Abrahamus*, post illud sacrificium, quo, parens divino præcepto, filium suum *Isaacum* mactare voluit, gessit usque ad suum obitum.

MAGI-

MAGISTER. Priusquam de aliis *Abrahami* gestis usque ad ipsius obitum sermonem instituamus, præstat ut observes, sacrificium istud, quod Deus, ad explorandam fidem *Abrahami*, iussit, ut sibi ab illo Patriarcha per mactationem filii *Isaaci* offerretur, fuisse in Populo Dei insolitum, & apud Barbaros dumtaxat Populos, atque Ethnicos postea usurpatum, sicut memini me jam in præcedentibus nostris Colloquiis observasse. At, certum est, sacrificia vel ex animalibus, vel ex frugibus terræ, fuisse ab exordio Mundi Deo à Patriarchis oblata, ut liquidò constat ex sacrificiis *Abelis*, & *Caini*, huncque morem ejusmodi sacrificia Deo offerendi non solum ad Patriarchas primæ & secundæ Ætatis fuisse propagatam; sed etiam ubique terrarum ad Christi Domini usque adventum obtinuisse. Ex quo facile intelligere potes, quam horrenda sit & planè prodigiosa quorundam prophanorum hominum, seu incredulorum, & Atheorum cæcitas, qui in his sacrificiis semper Deo oblatis, sive in illo religioso cultu, qui ab omnibus hominibus ubique terrarum ab ipso Mundi exordio fuit omni ævo exhibitus Deo, pertinaciâ plusquam adamantinâ detrectant agnoscere invictum argumentum existentiae Dei, cui Mundus iste originem suam debeat, & à quo administretur & regatur. Nam, ut obiter dicam, undè, quæso, tam constans, tamque omnium hominum animis altè insidens de Deo per sacrificia colendo (si Deus nullus sit) opinio atque sententia? Et undè etiam tanta paucis Atheis (sicut ipsis videtur) sapientia, ut id ipsi videant, quod, à nulla Gente, nullo Populo, deprehensum atque animadversum fuit; immò quod ab omnibus tanquam impium & execrandum, constanter & universaliter fuit rejectum? Sed missis illis miseris Atheis, qui veritati de existentia Dei, quæ in sacrificiis Deo ab exordio Mundi oblatis radiis solaribus clarior apparet, perfidum pectus, mentemque pertinaciter occludunt; prosequamur nunc cætera *Abrahami* præclare gesta usque ad ipsius obitum. *Sara*, uxor *Abrahami*, annos nata centum viginti septem, diem ultimum clausit in civitate Arbee, quæ est *Hebron* in Terra Chananæa, ad cuius sepulturam *Abrahamus*, postquam ei perentasset, duplicem speluncam ab *Ephrone* Hethæo, filio *Seor*, quadringentis siclis emit, ibique sepulta fuit *Sara*, quæ, ut obiter dicam, typum gessit *B. Mariæ* Virginis. *Sara* quippè, admi-

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

rabili fide prædita, peperit *Isaacum*, in quo Deus omnibus Gentibus benedicere debebat, juxta promissionem, quam Deus fecit *Abrahamo*, Genesis cap. 17. v. 15. & 16. ei dicens: *Sarai, uxorem tuam, non vocabis Sarai, sed Saram, & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in Nationes, & Reges populorum orientur ex eo.* Præterea, *Sara* passa est gravia incommoda ab *Agare*, ancillâ suâ, quam *Abrahamus* decennio postquam in Terra Chananæa suum domicilium posuisset, uxorem duxit, quæque fuit mater *Ismaelis*: Quæ omnia perfectè præfigurarunt Beatam *Mariam* Virginem, quæ eximiâ fide donata, omnique gratiarum genere cumulata; Mater fuit simul & Virgo, atque Jesum Christum, verum Messiam à Deo promissum, & in *Isaaco*, filio *Saræ*, adumbratum, peperit, & gaudium suo partu attulit universo mundo. Deinde, sicut *Isaacum*, filium *Saræ*, exagitavit *Ismael*, filius *Agaris*; ita Jesum Christum, Filium *B. Mariæ* Virginis, persecuti sunt Judæi, filii Synagogæ, cuius typum gessit *Agar*, mater *Ismaelis*. Postremò, quemadmodum *Agar*, ejusque filius *Ismael*, fuerunt, jubente Deo, ex ædibus *Abrahami* expulsi; ita Synagoga fuit à Deo rejecta ac penitus repudiata; & filii Synagogæ, seu Judæi, ab Ecclesia Jesu Christi, quem ceu verum Messiam agnoscere renuerunt, extorres facti sunt, & per universum Orbem dispersi, miseriis & calamitatibus oppressi, laribus & patrio solo profligati, Republicâ & propriâ Civitate Hierusalem privati, sine Rege, sine Duce, sine Templo, sine Sacerdote, atque omnibus Nationibus exosi, miseram servitutem servire coguntur.

D. Quandò quidè de *Sara* uxore *Abrahami*, sermonem jam facere cæpisti, vellem in primis scire, an *Abrahamus*, dum in Ægypti finibus versaretur, *Saram*, uxorem suam, quam, ut antea dixisti, ob eximiam ejus pulchritudinem, *Pharao*, Ægyptiorum Rex, rapuerat, ut ea impudicè frueretur, intactam ab eodem receperit, aut vitiatam? Causam ea de re dubitandi ingerit mihi altum silentium Sacri Scriptoris *Moyfis*, qui cap. 12. Libri Genesis narrans historiam prioris raptûs *Saræ* à *Pharaone*, Rege Ægypti, nè unum quidem profert verbum, ex quo colligi possit, *Abrahamum* recepisse ab illo *Pharaone* intactam uxorem suam *Saram*, quam ille Rex, impotenti libidine flagrans, rapuerat; eum tamen idem Sacri Scriptoris *Moyse*

A 2

cap.

cap. 20. Libri Geneseos describens historiam posterioris raptus *Saræ* ab *Abimelecho*, Rege Palestinorum, seu Gerraritarum, disertè dicat, *Saram* non fuisse violatam, seu vitiatam à Rege *Abimelecho*. Sic enim scribit *Moyſes* vers. 4. capitis citati: *Abimelech* verò non tetigerat eam, id est, *Saram*. Hunc igitur nodum, si placet, dissolve.

M. *Saram*, conjugem *Abrahamæ*, non fuisse pollutam à Rege *Pharaone* (commune id & appellativum Regum *Ægypti* nomen erat) constans est ac perpetua omnium sententia; idque sacra huius loci historia satis evidenter declarat, quippè quæ docet, hunc *Pharaonem* fuisse, ob raptum *Saræ*, multis plagis, tam ei, quam toti illius familiæ inflictis, à Deo flagellatum, non aliâ sanè ratione, quam ut ille Rex, divinis flagellis castigatus, à *Saræ* congressu, cuius potiundæ inflammatus cupidine erat, detereretur. Vehemens enim corporis dolor, ut experienciâ sat superque notum est, omnem sensuum ardentissimæ libidinis restringit, ab irrationali & effræni coërcet impetu, cohibet incontinentem mentem, sistit concupiscentiam indomitam, refrænâtque lascivientis furoris insaniam. Sic Deus per illas pænas Regi *Pharaoni* immittas periclitanti *Saræ* pudicitie consuluit. In hac ratione potissimum acquiescit *S. Augustinus*. Accedit præterea altera ratio, quam suppeditat Regis huius *Pharaonis* cum *Abrahamo* expositulatio, cum sic alloquentis: *Quam ob causam dixisti, Saram esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem?* Quibus verbis apertè quidem innuit Rex *Pharao*, se voluisse *Saram* accipere in uxorem, sed fatetur tamen, se necdum eam accepisse, quia, sicut optimè observat *S. Hieronymus* in Traditionibus Hebraicis in Genesim, quæcumque mulierum, juxta Librum *Esther*, placuisset Regi apud Veteres, sex mensibus ungebatur oleo myrtino, & sex mensibus in pigmentis variis erat, & curationibus faminarum, & tùm demùm ingrediebatur ad Regem. Atque ita potest fieri, ut *Sara*, postquàm placuerat Regi, dùm per annum ejus ad Regem preparatur introitus, & *Abrahæ* *Pharao* multa donaverit, & *Pharao* postea sit percussus à Deo, illà adhuc intacta ab ejus concubitu permanente. Hactenùs Sanctus *Hieronymus*, cuius rationem dilati congressus *Saræ* cum Rege *Pharaone* suo calculo approbat *S. Augustinus*, Quæstione XXVI. in Genesim, & in Libro *De octo Dulcitù Quæstionibus*, Quæstione VII.

Sed, inquis, eccur igitur *Moyſes* cap. 12. Libri Geneseos non explicate dicit, *Saram* non fuisse vitiatam à Rege *Pharaone*, cùm tamen cap. 20. ejusdem Libri exerte dicat, *Saram* in consimili casu non fuisse pollutam à Rege *Abimelecho*? Huic quæstioni respondet *Theodoretus* quæst. LXXII. in Genesim: *Manifestum est*, inquit, cùm primum *Sara* rapta est à *Pharaone*, Deum ægrotatione quâdam, quasi vinculo quodam, eum obligasse, ne *Saram* violaret. *Ægrotatio enim appetitionem Regis hebetavit, & venator intrâ retia sua captam habens feram, quam maximè optabat, prædâ tamen frui non potuit. Sed quærendum est, cur Saram non fuisse tactam à Rege* (scilicet *Pharaone*) *hoc loco scriptum non fuerit, quemadmodum infra scriptum est* (seu cap. 20. Lib. Gen.) *cùm eadem* (id est *Sara*) *postea à Rege Abimelecho accepta esset? Verùm Sara per id temporis* (id est, quando rapta fuit à Rege *Abimelecho*) *paritura erat Isaac. Ne igitur suspectum illud semen esset, ibi scriptum est, Saram servatam fuisse à Deo, ne ab Abimelecho pollueretur.* Hæc *Theodoretus*.

D. In historia de sepultura *Saræ*, offendi in Scriptura Sacra Antilogiam, seu contradictionem, quæ, ut candidè fatear, multum mihi exhibet negotii, cuique solvendæ imparem me esse ultro profiteor. *Moyſes* quippè cap. 23. Libri Geneseos, ait, *Abrahamum* ad sepeliendam uxorem suam *Saram* emisit in Hebron sepulchrum ab *Ephrone*, *Hethæo*, filio *Seor*. At in Librum Actuum Apostolorum cap. 7. legitur, sepulchrum, quod emit *Abrahamus*, non fuisse positum in Hebron, sed in Sichem; illudque sepulchrum emisit *Abrahamum* non ab *Ephrone* *Hethæo*, filio *Seor*, sed à filiis *Emor*, filii *Sichem*. Sic enim *S. Lucas*, loco mox laudato inducit *S. Stephanum* loquentem Judæis: *Et translati sunt in Sichem* (id est, duodecim Patriarchæ filii *Jacob*) *& positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem.* Modum itaque hanc Antilogiam conciliandi obsecro te ut mihi aperire non gravearis.

M. Ad hunc intricatum nodum dissolvendum varios cuneos adhibere solent Scripturæ Sacræ Interpretes, quos inter nonnulli volunt, locum illum cap. 7. Actuum Apostolorum, ubi sic scriptum est: *Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem*, interpolatum, seu depravatum esse, sicque

sicque restituendam esse genuinam illius loci lectionem: *Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Jacob pretio argenti à filiis Hemor, patris Sichem.* Verum, ut cordatè fatear, hæc quorundam Criticorum non mihi probatur opinio. Nam, præter quàm quòd in vocibus adeò dissimilibus, nulla ex parte Typographorum fingi potest depravationis occasio, certum est, omnia Exemplaria sacri Libri Actuum Apostolorum, cum Græca, tum Latina ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hanc usque ætatem nostram jugiter eandem retinuisse lectionem, & S. Hieronymum, aliosque Patres, & Scriptores Ecclesiasticos nunquam suspicatos esse, ejusmodi locum sub mendo cubare, quamvis in eo dilucidando diù multumque insudarint. Cum igitur universa Scripturæ Sacræ Exemplaria mirificè consentiant, nemo citrà temeritatem locum illum vitiatum esse causari potest. Rejectâ itaque hac paucorum Criticorum sublestå admodum ac jejunâ conjecturâ, missisque aliorum interpretationibus; perplacet mihi expositio Venerabilis Bedæ, qui Comment. in cap. 7. Libri Actuum Apostolorum rem acutè tēgisse mihi videtur, dūm hunc nodum sic solvit: *Docet Genesis, Abraham ab Ephron filio Seor Hethæi in Cariatarbe locum sepulchri quadringentis argenteis siclis emisse, in quo Abraham, Isaac, & Jacob, & Adam protoplastus sepulti: nemque Jacob, de Mesopotamia reversum, juxta urbem Sichem, partem agri, quo tabernacula tenderet, ab Hemor, patre Sichem, datis centum agnis accepisse. Non emit ergò Abraham sepulchrum ab Hemor, Sichemita, sed ab Ephron, Hethæo, in quo duodecim Patriarchæ (scu filii Jacobi) non sunt sepulti, sed in Sichem, ut diximus. Verum B. Stephanus vulgò loquens, vulgi magis in dicendo sequitur opiniones. Duas enim pariter narrationes conjungens, non tam ordinem circumstantis historie, quàm causam, de qua agebatur, intendit. Qui enim insimulabatur adversus Locum sanctum, & Legem docuisse, pergit ostendere, quomodo Jesus Christus ex Lege monstretur esse promissus, & quòd ipsi nec tunc Moyse, nec Domino servire maluerint. Hæc, ut potui, dixi, non præjudicans sententiæ meliori, si adsit. Porro, quod dicitur: *A filiis Hemor, filii Sichem: In Græco Exemplari scriptum est: A filiis Hemor, qui fuit in Sichem: Quod Genesis Historiæ magis concordare videtur; tametsi fieri potuerit,**

ut idem Hemor patrem & filium Sichem nomine haberet. Hactenus Venerabilis Beda, cujus hac in re Moysen cum S. Stephano conciliandi modus planior ac expeditior videtur Rabano, Estio, Melchiori Cano, Emmanueli Sa, Salino, aliisque doctissimis Scripturæ Sacræ Interpretibus, quibus ipse assentior.

D. Sed dicas, quæso, quī potuerit Abrahamus absque simoniæ peccato emere ab Ephrone duplicem speluncam in sepulturam Saræ, cum certum sit, jus sepulturæ rebus spiritualibus esse annexum? Emere autem aut vendere aliquid spiritualibus annexum, constans est omnium Theologorum sententia esse illicitum, & simoniæ vitio non carere. Peccavit igitur Abrahamus, emendo ab Ephrone duplicem speluncam in sepulturam Saræ.

M. Abrahamum in emptione duplicis speluncæ in sepulturam Saræ à simoniæ labe purgant sancti Patres, quos inter unum, instar omnium, laudabo S. Thomam, Doctorem Angelicum, qui 2^a. 2^a. Quæst. C. Art. IV. ad 3. hæc scribit: *Dicendum, quòd spelunca duplex, quam Abraham emit in sepulturam, non habetur quòd erat consecrata ad sepeliendum, & ideo licebat Abrahamæ terram illam emere ad usum sepulturæ, ut ibi institueret sepulchrum, sicut etiam nunc liceret emere aliquem agrum communem ad instituendum ibi cæmeterium, vel etiam Ecclesiam. Tamen quia apud Gentiles, loca sepulturæ deputata, religiosa reputabantur, si Ephron pro loco sepulturæ intendit pretium accipere, peccavit vendens, licet Abraham non peccaverit emens, quia non intendebat emere nisi terram communem. Licet enim etiam nunc terram, ubi quondam fuit Ecclesia, vendere aut emere in casu necessitatis, sicut & de materia sacrorum vasorum dictum est. Vel excusatur Abraham, quia in hoc redemit suam vexationem. Quamvis enim Ephron gratis ei sepulturam offerret, perpendit tamen Abraham, quod gratis recipere sine ejus offensa non posset. Hæc S. Thomas, qui Abrahamum in emptione duplicis speluncæ in sepulturam Saræ egregiè vindicat. Cæterum, debes hic obiter advertere, Saram, plenam dierum, virtutum, bonorumque operum ex hac vita ad Deum migrasse, ac subindè nullam prorsus fidem habendam esse quibusdam Rabbiniis, qui, mentem habentes pastam chymæris, ridiculè fingunt, dæmonem sub humana specie apparuisse Saræ, eique nunciasse, quem-*

quemadmodum Abrahamus pararet immolare filium suum *Isaacum*. Quo infauſto inſperatoque nuncio, dictitant illi Rabbini, adeò conſternatam animo fuiſſe *Saram*, ut mox, præ doloris magnitudine, fatiſcens, planèque deficiens, vitam cum morte commutarit. Hanc putamque Rabbiorum fabulam eſſe pluribus momentis evinco. Primò, quia Scripturæ Sacræ omninò refragatur. Nam *Moyſes*, peracto ſacrificio Arietis, quem in locum filii ſui *Isaaci* ſuffecit & immolavit *Abrahamus*, narrat, hunc Patriarcham reverſum eſſe *Berſabee*, atque ibidem habitafſe: At, *Sara*, ut ait idem ſacer ſcriptor *Moyſes*, mortua & ſepulta eſt in Hebron. Abrahamus igitur *Berſabee* aliquandiù commoratus eſt, & indè remigravit in urbem Hebron. Prætereà, juxta probabiliorẽ cum *Iosephi*, Hebræi, tum peritiorum Scripturæ Sacræ Interpretum ſententiam, *Isaacus* attigerat annum ætatis ſuæ vigefimum quintum, quandò pater ipſius *Abrahamus* cum immolare voluit: Cui ſententiæ illud conſequens eſt, fuiſſe tunc *Abrahamum* centum & viginti quinque annorum; genuit ſiquidem *Isaacum*, cum jam centenarius eſſet, Conſequens etiam illud eſt, *Saram*, tempore, quo *Abrahamus* filium ſuum mactare voluit, non ſolum fuiſſe adhuc in vivis, ſed etiam duodecim annis ſuperſtitem permaniſſe, quia *Sara* peperit *Isaacum* cum eſſet nonagenaria, & obiit annos nata centum viginti ſeptem, ſicut legitur *Genesis* cap. 23. Non deſunt etiam aliqui Scriptores, qui pertendunt, *Isaacum* attigifſe dumtaxat annum decimum, aut duodecimum ætatis ſuæ, quandò pater ipſius *Abrahamus* illum voluit Deo in ſacrificium offerre. Ex qua ſententia ſequitur, *Saram* longè plures quam duodecim annos, poſt *Isaaci*, filii ſui, ſacrificium vixiſſe. Sed, ut ingenuè dicam, hæc mihi non probatur illorum Scriptorum ſententia, quia *Moyſes* diſertè aſſerit, *Abrahamum* impoſuiſſe humeris *Isaaci*, portanda ligna in holocauſtum neceſſaria, cui ſanè ferendo oneri impar fuiſſet tam tenera ætas, præſertim verò in aſcenſu montis arduo & laborioſo. Tertio, ſanctus *Joannes Chryſoſtomus* Homiliâ de *S. Job*, & *Abraham* cenſet, *Saram* omninò nesciviſſe Dei præceptum, datum *Abrahamo*, de immolando *Isaaco*. Quod quidẽ ita contigifſe non ſolum ex narratione Moſaica evincitur, verum etiam quia credibile eſt, noluiſſe *Abra-*

hamum hoc Dei præceptum communicare cum conjuge ſuâ *Sarâ*, tum ne illam incredibili dolore afficeret, tum etiam, ne propter acerbifſimum dolorem, quo *Sara* fuiſſet percuſſa, vehementiùs ipſe in immolatione filii ſui *Isaaci* fuiſſet animo perturbatus, ac ſubinde non ita prompte, ut par erat, nec tam alacriter Dei Mandatum exequeretur. Denique, *S. Auguſtinus* lib. 16. *De Civitate Dei* cap. 33. ait: *Isaacum* iniſſe matrimonium cum *Rebecca*, anno ætatis ſuæ quadrageſimo, videlicet anno patris ſui *Abrahami* centefimo quadrageſimo: poſt mortem verò matris ſuæ *Saræ* triennio. Cum igitur *Isaacus* anno, quo ipſius pater *Abrahamus* cum Deo offerre in ſacrificium voluit, jam attigifſet, juxta probabiliorẽ ſententiam, annum ætatis ſuæ vigefimum quintum, & *Rebeccam* anno ætatis ſuæ quadrageſimo, hoc eſt, triennio poſt obitum matris ſuæ *Saræ*, uxorem duxerit, manifeſtò ſequitur, *Saram*, poſt annum, quo *Abrahamus* filium ſuum *Isaacum* mactare voluit, vixiſſe adhuc duodecim annos. Quod autem *Isaacus* anno ætatis ſuæ quadrageſimo *Rebeccam* uxorem duxerit, aperte teſtatur Scriptura Sacra cap. 25. lib. *Genesis*, his verbis: *Abraham genuit Isaac, qui, cum quadraginta eſſet annorum, duxit uxorem Rebecca, filiam Bathuelis, Syri de Meſopotamia, ſororem Laban*. Faceſſant itaque Hebræi, qui commentis, ac fabulis malè conſarcinatis delectati, fingunt, *Saram*, audito nuncio de immolando filio *Isaaco*, protinùs, inſtar *Niobes*, exanimem factam, obriuiſſe, attonitam obmutuiſſe, atque ex nimio dolore fuiſſe extinctam. *Credat hoc Judeus Appella*.

D. Nunc ſcio, *Isaacum* anno quadrageſimo ætatis ſuæ, & triennio poſt obitum matris ſuæ *Saræ*, nuptias cum *Rebecca*, filiâ *Bathuelis*, conjunxiſſe. Sed dicas modò, obſecro te, quo pacto, & quibus auſpiciis *Abrahamus*, pater *Isaaci*, ejusmodi nuptias conciliaverit?

M. *Abrahamus*, cui filius *Isaacus* delectum uxoris conceſſerat, uſus eſt operâ ſpectatæ fidei famuli, ſenioris domus ſuæ (quem multi Scripturæ Sacræ Interpretes autumant, fuiſſe *Eliezerem Damascum*, qui præerat familiæ *Abrahami*, & de quo fit mentio cap. 15. lib. *Genefeos*) huic, inquam, famulo, ſed priùs ſanctiſſimo jurejurando obſtricto, delegavit hanc Provinciam, ut omnium maximè ſeriam. Sed quia
nole-

nolebat *Abrahamus* uxorem dare filio suo *Isaaco*, quæ esset e Gente Chanaanâ, quam sciebat esse à Deo reprobata, ideo iussit famulo suo, ut iret in Mesopotamiam, ibique selectam ex ipsius cognatione puellam sponsam festinanter adduceret ad *Isaacum*, in Terra Chanaan habitantem. Has porro nuptias non aliis auspiciis quam æterni Numinis conciliavit *Abrahamus*. Sic enim famulo suo cap. 24. lib. Genesis loquitur: *Dominus celi & terræ, qui tulit me domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus est mihi, & juravit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc, ipse mittet Angelum coram te, & accipies inde uxorem filio meo.* Profectus famulus, statim ac ad locum, quò tendebat, pervenisset, oravit juxta puteum, & ad bene fortunandas nuptias imploravit misericordiam Dei, qui auctor est ac prosperator omnis conjugii. Ubi votis ex animi sententia respondissent omnia, prostratus in terram adoravit Dominum, egitque gratias, quòd, illo prosperante, res, ut optaverat, lætum ac felicem habuisset exitum. Propositis sibi nuptiis assensum præbuit *Rebecca*, seseque ad iter accinxit ex consensu parentum, qui filia omnia fausta omina apprecantes dixerunt: *A Domino egressus est sermo, non possumus extrà placitum ejus quidquam aliud loqui tecum*, sicut legitur Genesis cap. 24. v. 50. Igitur *Rebecca*, aliaque puellæ honorariæ, quæ ei inserviebant, camelis insidentes, secutæ sunt famulum Abrahami, qui, ut inquit Scriptura Sacra loco mox à me laudato, *festinus revertebatur ad Dominum suum.* Contigit autem, ut *Isaacus* obviam iret *Rebecce*, sponsæ suæ, quem cum vidisset *Rebecca*, & certò accepisset, eum esse *Isaacum* paratum sibi sponsum, e camelo, nullâ interposita morâ, defiliit, honoris sponso deferendi gratiâ, & accepit citò pallium, & operuit se, honestatis, & pudoris causâ, more matronarum, & fæminarum Arabiæ ac Mesopotamiæ, quibus solemne fuisse vultum velo obtegere testatur *S. Hieronymus* Comment. in cap. 3. *Isaia.* Adventantem *Rebeccam*, conjugem suam, *Isaacus* peramentèr excepit, salutavit, complexus est, eamque introduxit in tabernaculum matris suæ *Saræ*. Neuter alterum hætenus viderat, & tamen inter eos vehemens & constans amor fuit, adeò ut *Isaacus* oblivisceretur mæroris, quem ex obitu matris conceperat, videlicet & matrem ipsam relicturus, & adhæsurus uxori suæ, si res ita tulisset.

D. Utinam! nostris temporibus sic fortunata, sic solis Dei auspiciis contraherentur matrimonia, peterentque homines, ut par esset, à solo Deo uxores aptas, morigeras, dociles, pudiciâ, modestiâ, sobrietate, prudentiâ, cæterisque dotibus præditas. Huc enim vocat nos *Salomon*, dicens: *Domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem uxor prudens.* At, prohi dolor! tanta invaluit hac nostrâ tempestate cupiditas, ut Parentes, in deligendo genero, aut nuru, ceu præcipuum scopum sibi, ut plurimum, proponant formam, ætatem, opes, aut generis claritudinem, aut factionem præpotentem; de pietate verò, de bona indole, & de proba educatione, neutrà ex parte fiat ulla mentio. Quò fit, ut sæpenumero pro felicissimis concilient inauspicatissima matrimonia, cum caput hujus felicitatis in hoc situm sit, ut apta sit conjunctio, & inter bonos & æquales sit perpetua concordia, quæ nascitur similitudine morum & ingeniorum, ac mutuis officiis & obsequiis. His quippè rebus potissimum gignitur aliturque concordia, sine qua nullum potest esse felix matrimonium, sed durum dumtaxat ac triste jugum, quod conjuges, velint nolint, ferant oportet. Sed hanc querimoniam, quæ longius nos abduceret, prætermittamus, & redeamus ad *Abrahamum*, qui (ut nuperrimè legebam in Scriptura Sacra, videlicet Capite XXV. Libri Genesis) post mortem *Saræ*, uxoris suæ, ad tertias nuptias convolavit, & quamvis jam senio confectus esset, matrimonium inivit cum *Cetura*, quam nonnulli tradunt fuisse ex Gente Chanaanâ, cui Deus fuerat imprecatus. Rogo te igitur, ut exponas primò, cur *Abrahamus*, ultimam quasi vitæ suæ metam attingens, voluerit adhuc Veneri indulgere, & procreandis liberis operam dare? Secundò, cur *Abrahamus* matrimonio sibi copulaverit *Ceturam*, natione, ut quidam volunt, Chanaanâ, ex qua tamen gente, ut potè à Deo reprobata, ipsemet *Abrahamus* filio suo *Isaaco* uxorem accersere noluerat?

M. Non æstu libidinis abreptus matrimonium cum *Cetura* inivit *Abrahamus*, sed cum amaræ senectutis jam pondera ferret, eam sibi uxorem adscivit, quæ ejus senectutem foveret, filios ad propagandum verum Dei cultum pararet, ejusque familiam rectè administraret. Narrat autem *Moyse*, *Abrahamum* suscepisse

scepisse ex *Cetura*, quæ nec vetula, nec nimium juvenis, sed florentis ætatis erat, sex filios, nepotes & pronepotes decem. Obiter tamen hic advertere debes, matrimonium, quod *Abrahamus*, jam senex inivit cum *Cetura*, nullo pacto favere prodigiosis quibusdam libidinis exemplis, quæ nunc in nonnullis senibus fieri videmus. Sunt enim quidam septuagenarii, qui, ut expleant libidinem suam, teneras puellas, vix duodecim annos natas ducunt uxores. Sed multò absurdus est, si mulier sexaginta annos nata nubat juveni, vix vigesimum ætatis suæ annum egresso. Nam vir, quamvis senex, ex puella potest suscipere liberos. Anus ex juvene mater fieri haud potest. In utroque tamen fæda species est: nam sponsus senex non cum uxore, seu cum filia dormire videtur, & anus sponsa filio nupsisse videtur non conjugii, sed hujusmodi nuptias si conciliet divitiarum amor, fædæ sunt, si libido, fædiore. Eas tamen Ecclesiasticæ Leges non rescindunt, quamvis populi salibus ac dicteriis flagellentur. Nihil horum occurrit in matrimonio, quod *Abrahamus*, jam senex, inivit cum *Cetura*. Absuit ab hoc matrimonio fæda libido, & *Cetura* non erat tenera puella, sed florentis ætatis, quando *Abrahamo* seni nupta fuit. Non crediderim autem, *Ceturam* fuisse, sicut quidam perperam aiunt, natione *Chananæam*, alioqui conjugia ex illa gente *Abrahamus* factis in seipso probasset, quæ in filio suo *Isaaco* verbis repudiaret, quod certè abhorret ab omni veri specie. Longè itaque probabilius esse cenſeo, *Ceturam* fuisse ancillam *Abrahami*, natione *Ægyptiam*, non secus ac *Agarem*, alteram ancillam *Abrahæ*, quam ipse, ob sterilitatem *Saræ*, conjugis suæ, matrimonio sibi copulavit. Nam quod dictitant quidam *Hebræi*, *Ceturam* eandem esse cum *Agare*, ineptum ac putidum commentum est, à veritate *Historiæ Sacræ* omninò alienum, quodque subinde hic retulisse, abundè refutasse est.

D. Sancta fuisse illa matrimonia, quæ *Abrahamus* contraxit cum *Agare*, & *Cetura*, ex eo maximè intelligo, quòd iste Patriarcha, sicut perhibet *Historia Sacra*, viderit filios filiorum, quo ei peperit *Cetura*, & filios *Ismaelis*, quem suscepit ex *Agare*. Hoc enim evidens est sanctitatis matrimonii, & divinæ benedictionis argumentum, sicut testatur *Scriptura Sacra* *Psalmo* 127. dicens: *Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas filios filiorum tuorum &c.* At, utrum

Abrahamus viderit, antequàm moreretur, filios filii sui *Isaaci*, quem genuit è *Sara*, & in quo divinæ promissiones de orituro ex ipsius stirpe *Messia* compleri debebant, nunc à te discere percipio.

M. *Isaacus*, *Abrahæ* filius, qui, sicut antea observavimus, anno ætatis suæ quadragesimo sibi *Rebeccam* matrimonio sociavit, nullam per viginti annos à contractis nuptiis prolem ex ea suscepit. Videbat quidè *Abrahamus* numerosam sobolem filiorum, quos ei pepererant ancillæ *Agar*, & *Cetura*, sed mirabatur, quòd *Isaacus*, quem ex libera conjugè *Sara* susceperat, cuique Deus innumerabiles filios promiserat, adhuc sine liberis esset. Hinc *Abrahamus*, vivâ Fide animatus, ejusque filius *Isaacus*, & *Rebecca* jugibus lacrymis, votis ac precibus divinam implorabant clementiam, ut præsentissimum sterilitati *Rebecca* remedium afferre dignaretur. Eorum votis & precibus annuit misericors Deus, fæcundam statim reddidit *Rebeccam*, quæ post sterilitatem viginti annorum, duos geminos concepit, qui tamen, ut inquit *Scriptura Sacra*, coluctabantur in utero ejus. Hos duos geminos, dictos *Esau*, & *Jacob*, nono à conceptione mense peperit *Rebecca*, dum vir ejus *Isaacus* annum attigisset ætatis suæ sexagesimum primum.

D. Ecce, quæso, isti duo gemini *Esau*, & *Jacob*, antequàm in lucem ederentur, jam intra materni ventris claustra luctabantur? & quid, sodes, præfigurabat domesticum istud dissidium?

M. Istius intestini dissidii, quo isti duo pueruli in utero matris *Rebecca* inter se collidebantur, duplex potest afferri ratio. Prima est, quia inter hos fratres, *Esau*, & *Jacob*, quamquàm uterinos, quamquàm gemellos, nunquàm perfecta potuit coire concordia. *Esau* enim semper odio habuit *Jacob*, *Jacob* contra, etsi non responderit odio mutuo, fugit tamen, suspectumque semper habuit *Esau*, neque sese illi credidit. Altera ratio istius dissidii inter duos illos fratres in utero matris petitur ex typo, quem isti duo fratres gerebant. *Esau* siquidem, utpotè totus terrenus & carnalis, præfigurabat *Carnem*, quam interdum *Apostolus Paulus* appellat *Corpus*, interdum *exteriorem hominem*, nonnunquàm *legem membrorum*. At, *Jacob*, qui totus erat cælestis & spiritualis, typum gerebat *spiritus*, quem modò *interiorem hominem*, modò *legem mentis* vocat idem *Apostolus*. Dimicabant ergò inter

inter se fratres illi in utero materno, quia præfigurabant perpetuum istud ac intestinum bellum, quod est carnem inter & spiritum. Ait enim sæpè laudatus Apostolus: *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem.* Idem alibi: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Denique alio in loco: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini, si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Ex quo patet Apostolum Paulum eodem in homine duos homines (*interiorem videlicet & exteriorem*) facere adeò conglutinatos, ut neuter sine altero, nequè in gloria, neque in gehenna sit futurus; adeò rursùm disjunctos, ut unius mors, vita sit alterius, ac novâ rerum conversione, quamdiù in hac vita mortali superstites sumus, quærere debeamus in bello pacem, in pace bellum, in morte vitam, in vita mortem, in servitute libertatem, in libertate servitutem. Hæc igitur colluctatio *Esau*, & *Jacob* in utero materno figura fuit illius intestini, quod est inter corpus & spiritum, belli, quo Apostolus Paulus etiam gravatus exclamabat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

D. Distinctiùs, si placet, expone, quo pacto *Esau* fuerit homo terrenus & carnalis, *Jacob* verò, ejus frater, extiterit homo cælestis & spiritualis?

M. *Esau*, & *Jacob* in utero matris *Rebecca*, ut mox diximus, luctabantur; sed *Esau* præoccupavit exortum, sicque fuit naturâ primogenitus, *Jacob* verò præripuit benedictionem. Primus enim carnale, at quod spirituale potius est. *Esau* erat rufus & pilis oblitus; *Jacob* levis & suavissimis moribus præditus. *Esau* inquietus & venator erat; contra, *Jacob* domestico gaudebat otio. *Esau* famelicus, & ventris, magis quàm honoris, sollicitus, edulio lentis, vilique voluptatis auctoraumento illectus, jus suæ primogenituræ vendidit fratri suo *Jacobo*, qui quod sibi jure non debebatur, arte gratiæ sibi vindicavit. *Jacob* solus vidit Dominum, *Esau*, ut sanguinarius, gladio vixit. Dominus à matre *Rebecca* consultus respondit: *Major, id est, Esau, serviet minori, seu Jacobo.* Et pater *Isaacus Esau* dixit: *Fratri tuo, seu Jacobo, servies.* Sed vidè insupèr quàm piè & spiritualitèr in contrahendis nuptiis se gesserit *Jacob*, quàm verò impiè & carnalitèr *Esau*? Acceptâ *Jacob* à patre suo *Isaaco* benedictione, venit, juxtâ præceptum sibi à patre suo impositum, in Mesopotamiam ad *Laban*, avunculum suum, ut ex familia uxorem duceret. Longinquam illam ac periculosam pere-

grinationem, ut morem gereret præcepto patris sui, ultrò suscipit, nec vim inferre cogitat, nec insidias struit puellæ, sed, post visionem Angelorum, adorat Dominum, & erecto lapide, quem capiti supposuerat dormiturus, votum nuncupat Deo. His auspiciis fretus adit domum *Laban*, videt filiam ejus *Rachelem*, eamque statim deperire cæpit, & eam habere sposam vehementèr optat, nec tamen puellæ clàm loquitur de matrimonio, sed paciscitur cum *Laban*, ejus patre, conjugium *Rachelis* septem annorum famulatu: nec interim vel summis digitis attingit adamatam puellam, versans in iisdem ædibus, atque adeò utens pascuis communibus, sed per septennium æstus, frigora, aliosque id genus annexos vitæ pastoritiæ labores patientissimè & constantissimè toleravit, ut promissio dilectissimæ *Rachelis* connubio potiretur. Demùm, evolutis illis septem famulatûs annis, dùm magno apparatu celebrantur nuptiæ, concubiâ nocte in lectum *Jacobi*, loco *Rachelis*, per dolum *Laban* intrusit *Liam*, sororem *Rachelis*, minùs pulchram, & lippitudine laborantem. Hanc fraudem sibi factam cognovit quidè sequenti diluculo *Jacob*, non tamen suscitavit divortium, sed, renovatâ cum *Laban* pactione, recepit duram ei per aliud septennium inserviendi conditionem, modò, post emensum hujus septenii spatium, ipsi uxorem daret *Rachelem*, cujus amore flagrabat, tanta vis erat amoris: sed rursùm tanta pudicitia, ut intrâ tot annos nulla consuetudinis occasio pepulerit animum ejus, ut antè legitimum tempus furtivo congressu delibaret conjugem suam. Vis denique audire exitum sanctè illius initi conjugii? Genuit *Jacob* duodecim filios, Israëlitarum Tribuum Principes. Hoc pacto felix, auspicatumque *Jacobi* conjugium benè fortunavit Deus. At, vide nunc quàm impiè & carnalitèr *Esau*, frater *Jacobi*, in contrahendis matrimoniis sese gesserit. Nec enim ex patris *Isaaci* sententia uxorem accepit, nec ullam in sociandis sibi uxoribus pietatis, religionis, probitatisque morum rationem habuit, sed opes dumtaxat, formam, ac libidinem secutus, duxit uxores tres ex gente Chananitide, à Deo rejectâ, & ex his suscepit filios impiarum ac reprobatarum gentium, semper Israëlito Populo rebellium, auctores. Quæ cum ita sint, nullo negotio intelliges, quàm verè *Jacob* appelletur homo cælestis & spiritualis, & versâ vice *Esau* dicatur vir terrenus & carnalis. Facile etiam intelliges, quàm justum sit illud de disparibus ipsis

duobus fratribus dispar istud à Deo editum oraculum : *Iacob dilexi, Esau autem odio habui*. Hic autem obiter advertere debes, *Abrahamum*, postquam filio suo *Isaaco* nati fuissent *Iacob*, & *Esau*, in bona senectute, & viribus sensim sine sensu deficientibus, mortuum esse anno ætatis suæ centesimo septuagesimo quinto, & à liberis sepultum in illa duplici spelunca, quam S. hic Patriarcha ad sepulturam conjugis suæ *Saræ* emit ab *Ephrone*, *Hethæo*, sicut superius observavimus.

D. Multa de *Iacobo*, & *Esau* cursim attigisti, quorum ampliorem notitiam desidero. Expone igitur primò, quo pacto *Iacobus* paternam benedictionem, quæ *Esau*, fratri suo, jure primogenituræ, debita erat, surripuerit? Secundò, hoc dirime Dubium, an *Esau*, vendens fratri suo *Iacobo* jus primogenituræ suæ, & *Iacob*, prædictum primogenituræ jus emens à fratre suo *Esau*, peccaverint?

M. Cum *Isaacus* jam senex decrepitis esset, & lippos oculos ac caligantes haberet, voluit ultimam benedictionem imperiri filio suo *Esau*. Eum itaque accersivit, eique jussit ut venatum iret, & ex captâ prædâ ei pararet epulas. Dicto patris statim audiens *Esau*, venator bonus, pergit ad sylvam. Interim *Rebecca*, quæ divinitus noverat, minorem filium suum anteponendum esse majori, manus & collum *Iacobi* pellibus hædinis cooperuit, sicque *Iacob*, personam *Esau* ementitus, furtim obrepens, postquam *Isaaco* obtulisset pulmentum, à *Rebecca* matre, de industria coctum, & quo *Isaacus* libenter vescebatur, tandem à patre suo, tacui potius, quàm auribus credente, benedictionem obtinuit; ita volente Deo, qui factum *Esau*, vendentis fratri suo *Iacobo* jus primogenituræ approbavit, illudque transtulit in fratrem minorem. Sed an *Iacobus* mendacium protulerit, & equivocis, ancipitisque significationis vocibus usus fuerit, dum, ad facilius suffurandam benedictionem, patri suo *Isaaco*, dixit: *Ego sum filius tuus Esau*? Difficultas est, quam in proximo nostro Colloquio opportuniùs excutiemus. Cæterum, ad Dubium, quod proposuisti, breviter respondeo, peccasse quidè *Esau*, dum vendidit jus primogenituræ suæ, sed non peccasse *Iacobum*, qui illud jus ab eo emit. Ratio est, quia juxta Hebræorum traditionem (quam S. *Hieronymus* approbat in libro, quem edidit de *Traditionibus Hebraicis*) Sacerdotium, ab universalis Diluvii tempore, primogenitorum principatui annexum fuit, præsertim in familia *Isaaci*, quæ hoc

potissimum nomine jus primogenituræ habuit, quod ipsi promissa fuerit à Deo Messiae nativitas, præsertim cap. 26. v. 4. Libri Genesis, ubi sic Deus alloquitur *Isaacum*: *Multiplacabo semen tuum sicut stellas cæli, daboque posteris tuis universas regiones has, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*. Peccavit igitur *Esau*, hoc primogeniti jus vendens, & hac de causa ab Apostolo *Paulo* cap. 12. v. 16. & 17. Epistolæ ad Hebræos vocatur *Prophanus*, eò quod propter unam escam vendidit primitiva sua. Scitote enim, quoniam & postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit penitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam. At, quod spectat *Jacobum*, qui à fratre suo *Esau* emit jus primogenituræ, disertè docet S. *Thomas* 2^æ. 2^æ. Quæst. C. Art. IV. ad 3. eum non peccasse: sic enim ait Angelicus ille Doctor: *Ius primogenituræ debebatur Iacob ex divina electione secundum illud Malachiae; Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Et ideo Esau peccavit primogenita vendens: Iacob autem non peccavit emendo; quia intelligitur suam vexationem redemisse*.

D. Necdum benè capio, quod de *Iacob* fratre *Esau*, paulò antè dixisti, eum videlicet genuisse duodecimo filios, qui fuerunt duodecim Tribuum Israëlitarum Principes. Quocircà, ni molestum sit, recense primò duodecim illos filios, quos procreavit *Iacob*. Secundò, expone, quid sibi velint isti duodecim Tribuum Principes? Postremò, cù istæ duodecim Tribus appellatæ sint *Israëliticæ*?

M. Patriarcha *Iacob* duodecim genuit filios, quorum sex nati sunt ex *Lia*, sorore *Rachelis*, videlicet *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, *Judas*, *Issachar*, *Zabulon*; duo ex ancilla *Lia*, nempè *Gad*, & *Azer*; duo ex ancilla *Rachelis*, scilicet *Dan*, & *Nephtali*; & tandem duo ex *Rachele*, nempè *Josephus* & *Benjaminus*. Isti duodecim filii *Iacobi*, fuerunt duodecim Tribuum Principes, id est, Patriarchæ, quia unusquisque suam Tribum, seu familiam constituit, & suæ cuilibet peculiari Tribui nomen suum indidit. Sed cur duodecim istæ Tribus appellatæ sint *Israëliticæ*? paulò uberiorius explicandum est. Dum *Iacobus* cum tota sua familia & omnibus bonis ex ædibus soceri sui *Laban* tacitus ad patrem suum *Isaacum* reverteretur, eum, tanquam fugitivum, irâ percitus *Laban* insecutus est. Sed *Iacobus*, singulari Dei protectione munitus, delinivit iram soceri sui *Laban*, & cum ipso perpetuæ & nunquam abrumpendæ pacis & amicitiae fædus inivit.

inivit. Hoc periculo expeditus *Jacobus*, capto pergebat itinere, in quo iterum periclitatus est. Occurrit enim ei frater ipsius *Esau*, armatis viris benè stipatus, & injuriam inferre paratus, quem tamen *Jacobus*, recreatus visione Angelorum, placavit ac dimisit, ipse verò solus nocte mansit in castris, ubi nocturnum cum Angelo luctamen habuit, donec illucesceret aurora, extititque in illa lucta victor. Quod autem virtutis suæ præmium tulerit fortissimus ille Palæstrites, accuratè narrat Historia Sacra: Primum *Jacobo* benedixit Angelus in eodem loco. Deindè, tacto femore emarcuit nervus *Jacobi*, victoris. Quo externo signo claudicantis uno pede *Jacobi* ostendere voluit Angelus, qui cum *Jacobo* luctatus fuerat, Deum execrari eos, qui utroque pede claudicant, id est, qui simul & in carne esse, & Deo placere volunt, dùmque utrumque malè conantur, in utroque claudicant; at versâ vice, felices illos esse, in quibus sic adfectus carnis emortuus est, contingente Deo, ut dextro pedi potissimum, hoc est, spiritui, & non carni, innitantur. Postremò, Angelus, qui totâ nocte cum *Jacobo* luctatus erat, affulgente jam aurorâ, mutavit illius nomen, eique jussit, ut deinceps non *Jacob* appellaretur, sed *Israël*, hebraicè *Sara el*, id est, *Dominatus Deo*, quod *Jacob* peculiari Dei auxilio prævaluisset in lucta contrâ Angelum, qui Deum referebat, sicut observat *Menochius* in cap. 32. lib. Gen. Ab hac igitur novâ *Israëlis* nomenclaturâ, *Jacobo* ab Angelo impositâ, duodecim Tribus, seu familiæ, quæ à duodecim filiis *Jacob* propagatæ sunt, appellatæ fuerunt *Israëliticæ*.

D. Genuitne dumtaxat Patriarcha *Jacob* duodecim illos filios, quorum nomina mox retulisti?

M. Præter duodecim istos filios, Patriarcha *Jacob* suscepit ex conjugē sua *Liâ*, sorore *Rachelis*, unam filiam, dictam *Dinam*, quæ ad ætatem adultam cum pervenisset, & eximiâ pulchritudine prædita esset, magnum parenti suo, circa Sichimorum urbem degenti, totique familiæ suæ intulit damnum. *Dina* siquidè, *Jacobi* pulcherrima filia, liberius ac curiosius, quàm virginem deceret, urbem Sichimorum, præter auctoritatem patris sui, subire solebat, & in aliena illa civitate spectatrix, ac vicissim spectanda obambulabat. Contigit autem, ut *Sichemus*, filius *Hemoris*, hujus Regionis Principis, statim ac oculos in eam conjecisset, tanto illius amore deflagrarit, ut eam per vim rapuerit, atque constuprarit. Defer-

vescente postea libidinis ardore, *Sichemus* per patrem suum ambiit *Dinæ* matrimonium, eamque uxorem à parente *Jacob*, & à puellæ fratribus petiit. Consenserunt illi, eâ tamen lege, ut (cùm puellam non possent incircunciso nuptui tradere) ipso eum omnibus suis circumcideretur. Annuit Sichimorum Princeps, injectum hamum incautè devoravit, nullâque interpositâ morâ, sibi, suisque omnibus circumcidi præputia jussit. Sed vide, sodes, qui fuerit tam violenti ac præposteri matrimonii exitus? Post istius imperatæ circumcisionis triduum, dùm dolor ex inflicto vulnere gravior & acutior esset, *Simeon*, & *Levi*, ob raptam & violatam *Dinam*, sororem suam, vindictæ cupidi, cum famulis armati urbem Sichimorum irrumpunt, omnes ad unum hujus civitatis mares, lectulis, propter nimium, quem patiebantur, dolorem, affixos, subindèque inerme, ac nihil minùs cogitantes, jugulant, interficiunt, mulieres & pueros captivos abducunt, & omnia bona in prædam rapiunt. *Hemorem*, hujus Regionis Principem, ejusque filium *Sichemum* occidunt, & *Dinam*, sororem suam, è domo *Sichemi*, ubi à die stupri manserat, violentè tollunt. Certè, in hoc filiorum *Jacobi* crudeli facinore multiplex, ut optimè observat, mox à me laudatus *Menochius*, fuit peccatum; primò videlicet mendacium. Secundò, perfidia. Tertiò, inobedientia erga parentem *Jacobum*, quem ista non probaturum satis intelligebant. Quartò, injustitia belli, cùm penès illos summa potestas non esset, sed penès *Jacobum*, eorum parentem. Quintò, sacrilegium, quia sacrâ circumcisionis ceremoniâ ad injustam cædem, plusquam scythicâ barbarie abusi sunt. Sextò, crudelitas, quod ultrâ modum sævierint. Septimò, temeritas, quod parentem *Jacobum*, totamque illius familiam, irritatis illis populis, in summum discrimen adduxerint. Hoc siquidè terribilissimum & à sæculis inauditum facinus potuisset facile universos Chananæos in familiæ *Jacobi* integrum excidium armare, nisi Deus eis metum panicum incussisset, & plus valuisset apud Deum pietas *Jacobi* ad misericordiam, quàm filiorum improbitas ad ultionem sacrilegæ temeritatis. Quod si in libro *Judithæ* cap. 9. hoc *Simeonis* factum laudari videtur, justitia tantum Dei ibi laudatur, quâ Sichimitarum impuritas & violentia vindicata est, Deusque dicitur gladii *Simoni* dedisse ad eum modum, quo postea Assyriis & Chananæis datus est gladius, ut divinæ justitiæ administri essent ad punienda peccata, quamvis ipsi à scelere

non essent immunes. Potuisset quidem Deus, si voluisset, impedire tot peccata, quæ in uno facinore, seu in cæde Sichimitarum; perpetrarunt filii *Jacob*, fartam rectam conservando pudicitiam *Dinae*. At, permisit Deus stuprum *Dinae*, ut hoc exemplo intelligerent cæteræ puellæ, quæ adhuc illibatum servant virginitatis florem, nusquam tutiorem esse formæ & pudicitiae thesaurum quam domi, nec usquam magis versari decere pudicam virginem, quæ pulchritudinem suam morum integritate, vitæ frugalitate, cultu simplici, & perpetuâ à conspectu & colloquiis hominum fugâ sollicitè custodire debet, & singularem modestiam, dum cogitur prodire in publicum, fronte, oculis, vultu, totoque corporis gestu proferre citrà fucum. At enim, ut obiter dicam, non domi periclitata est pudicitia *Saræ*, sed quando peregrè profecta est. Rapta est *Dina*, sed apud externos. Deus tamen curam habuit pudicitiae *Saræ*, quia maritum suum *Abrahamum*, Dei jussu, comitata est. *Dina* violata est, quia, inconsulto patre suo *Jacobo*, liberius in aliena civitate obambulans, occasionem dedit adolescenti Principi ejus pudicitiae insidias struendi, eamque ad stuprum rapiendi: *deprædari enim desiderat* (ut inquit *S. Gregorius M.* Homiliâ XI. in Evangelia) *qui thesaurum publicè portat in via.*

D. Hunc acerbum dolorem, quem Patriarcha *Jacobus*, ob raptum filiae suæ *Dinae*, & cædem Sichimitarum, pertulit, solatusne est. Deus aliquibus prosperis ac faustis eventibus?

M. Deus, qui, ut inquit Scriptura, Electos suos tanquam aurum in fornace probare solet, afflicto jam *Jacobo* novas addidit afflictiones, effecitque, ut præcedentibus luctuosis eventibus luctuosiores succederent. At enim, *Jacobus*, post raptum filiae suæ *Dinae*, & injustam Sichimitarum cædem, amisit dilectissimam *Rachelem*, conjugem suam in dolore partûs, id est, postquam enixa esset *Benjaminum*. Tanti vulneris, quod mors *Rachelis* cordi *Jacobi* altè infixerat, necdum obductam cicatricem paulo post refricuit *Rubeni*, filii *Jacobi*, ingens cum *Bala*, unâ ex uxoribus *Jacobi*, flagitium. *Rubenum* quippè non puduit dormire, & rem habere cum *Bala*, novercâ suâ, & patrare gravissimum peccatum, quod ipsa natura averfatur, quodque cum insigni divini numinis injuria, cum dedecore & probro conjunctum, longè gravius Patriarcham *Jacobum*, quam intempestiva *Rachelis* mors, afflixit. Accessit matri-

monium, quod *Judas*, inconsulto parente *Jacobo*, inivit in civitate *Odolla* cum filia *Chananae*. Quod certè matrimonium ægerrimè tulit *Jacobus*, qui, juxtâ mandatum Dei, districtè prohibuerat filiis suis, ne uxores acciperent ex Gente *Chananae*, utpote à Deo reprobata. Tandem acerbissima jactura, quam Patriarcha *Jacobus* fecit carissimi filii sui *Josephi*, quem in senectute sua ex dilectissima conjugē *Rachele* susceperat, & quem fratres sui, invidiâ in illum perciti, *Ismaelit*, seu *Madianitis* mercatoribus, vili pretio vendiderunt; hæc, inquam, omnium maxima filii *Josephi* jactura *Jacobo* pectus effodit, vulnus adegit altius, & dolorem dolore cumulavit.

D. Cedo, si placet, causam, cur *Josephus* sibi conflaverit odium & invidiam fratrum suorum?

M. Triplex hujus odii & invidiae fratrum *Josephi* potest assignari causa. Prima est, quod *Josephus* fratres suos, cum quibus pascebat gregem, accusaverit apud patrem suum (sicut legitur cap. 37. libri *Genesis*) *de crimine pessimo*, id est, de peccato contra naturam, vel sodomitico, ut vult *Rupertus*, vel bestialitatis, cum ovibus, quas pascebant, ut vult *S. Thomas*, quem sequuntur multi Scripturæ Sacrae Interpretes. Hinc prima in *Josephum* odii fratrum ipsius origo. Alteram causam odii & invidiae fratrum *Josephi* apertè Scriptura Sacra eodem in capite, mox à me laudato, indicat his verbis: *Israël*, seu *Jacob*, diligebat *Joseph* super omnes filios suos, eò quod in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam (id est, vestem ex segmentis alterius materiae vermiculato opere variegatam) videntes autem fratres ejus, quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui. Quam in rem appositè ait *S. Ambrosius* cap. 2. libri, quem edidit de Sancto *Joseph*: *Jacob* illum, seu *Josephum*, plus amabat, in quo majora virtutum insignia prævidebat, ut non tam filium pater prætulisse videatur, quam *Propheta* mysterium; meritòque variam tunicam fecit ei; quò significaret, eum diversarum virtutum amictu fratribus præferendum. Postrema causa odii & invidiae fratrum *Josephi* in ipsum fuerit relatio somniorum ejusdem *Josephi*. Narravit quippè *Josephus* patri suo *Jacobo*, auscultantibus fratribus suis, se somniasse, quod cum alligasset (ut sibi videbatur per visum) manipulos in agro cum fratribus suis, surrexit manipulus ejus, & steterit erectus: conversi autem fratrum manipuli adoraverint mani-

manipulum suum. Narravit etiam *Iosephus* patri suo & fratribus suis aliud somnium, dicens: *Vidi per somnium, quasi Solem, & Lunam, & undecim Stellas adorare me.* Hac innocentissimi juvenis *Iosephi* (erat enim tunc temporis sexdecim dumtaxat annorum) relatione somniorum, quæ futuræ illius magnæ fortunæ haud obscura indicia erant, offensos se ac contemptos esse arbitantes ejus fratres, in apertum odium eruperunt, & in ejus perniciem certatim conspirare cæperunt.

D. Raram esse concordiam fratrum utiquè novi, miror tamen fratrum *Iosephi* animos eò usquè in juvenem illum innocentissimum fuisse exasperatos, ut in ejus venditionem consenserint. Sed perge, quæso, narrare, quo pacto facinus tam improbum & audax executioni mandaverint.

M. Jussit *Iacobus* filio suo *Iosepho*, ut iret ad agrum, in quo fratres ipsius gregem pascebant, ut videret, quæ & ipsi & pecora valerent. Præcepto patris obtemperans obedientissimus filius ad fratres suos festinè advolavit. Sed heu! vix eum eminùs venientem conspexerunt fratres sui, opportunam eum perdendi occasionem nacti, in eam iverunt sententiam, *Iosephum* (quem per ludibrium *somnia-torem* appellabant) in cisternam aridam dimittendum esse, ut ibi fame necatus, inscio patre, periret. In hos itaque acerbissimos inimicos incidens *Iosephus*, & exutus tunicâ polymitâ, quâ ex amore fuerat à patre donatus, in cisternam dimissus est. Non arrisit *Judæ*, uni è fratribus *Iosephi*, tam tetrum facinus, auctorque fuit suis fratribus, ut *Iosephum* ex illa cisterna retractum, venderent *Madianitis*, seu *Ismaëlitis* mercatoribus, hæc transeuntibus, qui illum perpetuæ servituti mancipatum, in *Ægyptum* deportarent. In sententiam *Judæ*, manibus pedibusque descenderunt alii fratres *Iosephi*, qui illum, è cisterna extractum, *Ismaëlitis*, seu *Madianitis*, vendiderunt homines illi verè ferrei, & erga fratrem suum *Iosephum*, qui illos precibus ac lacrymis ad misericordiam flectere studebat, saxa ac scopulos gestantes in cordibus suis. Sed non fuit hic ultimus crudelitatis fratrum *Iosephi* actus. Vestem polymitam, quâ *Iosephum*, spoliaverant, plerisque locis datâ operâ laceratam, & hædino reperfam sanguine, ad *Iacobum*, eorum parentem, miserunt, quam ubi vidit bonus ille senex, exclamavit: *fera pessima devoravit filium meum Ioseph*, tantoque dolore in tam gravi jactura per-

cussus est, ut nullo solatio deliniri posset, quamvis ejus lacrymas abstergere conarentur ejus filii, sacrilegi consolatores.

D. Horret animus tam indignum fratrum *Iosephi* audire facinus. Sed dicas, quæso, quam sortem habuerit juvenis *Iosephus*, à barbaris & ignotis mercatoribus in *Ægyptum* deportatus?

M. Juvenem *Iosephum*, per invidiam à fratribus distractum, & in *Ægyptum* deductum, *Putiphar*, Præpositus Cubiculariorum Regis *Pharaonis*, ab illis mercatoribus *Ismaëlitis*, seu *Madianitis*, emit, cùmque vidisset ingenuam, quâ pollebat juvenis *Iosephus*, indolem, eximium morum ejus candorem, & eminentem in illius vultu cum liberali pudore modestiam, quæ illum omnibus non minùs amabilem, quàm admirabilem reddebat, illum impensè amare cæpit, tantique fecit, ut eum omnibus suis bonis præficeret. Domum *Putipharis* per decem annos sapientèr atque feliciter administravit *Iosephus*. At, cùm esset pulcherrimus, juxta ac castissimus, ad stuprum à *Putipharis* conjuge, ipsius heræ, quæ ejus amore flagrabat, quæ verbis, quæ precibus, quæ pollicitationibus, quæ minis sollicitatus est, jamque adhibitâ manu, & apprehenso *Iosephi* pallio, procax illa mulier *Ægyptia* votis suis se fruituram sperabat, cùm subito *Iosephus*, malens mori, quam fædari, relicto in manibus mulieris pallio, sese ab ejus impudicis complexibus expedit, & repentinâ fugâ pudicitæ suæ consuluit. Indoluit, suprà quàm dici potest, hæc impudentissima fæmina, videns spes suas delusas, & prædam, cui avidissimè inhiabat, è manibus suis excussam. Hinc, amore in furorem converso, nihil intentatum reliquit ut perderet *Iosephum*, & in ejus caput, pœnam, quam ipsa justissimè merebatur, refunderet. Nec ei infelicitèr successit eventus. Exclamavit, voluisse *Iosephum* vim ei inferre, retentum ejus pallium ostentavit, clamoribus questus & lacrymas, doctas mentiri, miscuit; uno verbo, sic accusationem suam, ac falsam delationem mendaciis adornavit, ut omnem criminis suspicionem à se amolita fuerit, & *Iosephus*, tanquàm tentator herilis pudicitæ, in carcerem detrusus sit, fidei & innocentæ suæ pœnas luiturus.

D. Sexum muliebrem duobus potissimum vitiis obnoxium esse probè scio. Appetit quippè placere cultu, & impatiens est injuriarum, avidusque vindictæ. Sed dicas, velim, quot annos *Iosephus* manserit in carcere conclusus, & quo pacto indè emerferit?

M. Per triennium *Iosephus* in carcere mansit, unâ cum duobus Aulicis Regis *Pharaonis*, quorum unus ei à poculis, alter pistorum magister erat, quique ejusdem Regis jussu in carcerem fuerant compacti. Horumce duorum Regis Aulicorum somnia interpretatus est *Iosephus*, veramque ejus esse interpretationem comprobavit eventus, indeque ars *Iosephi* somnia interpretandi per totum *Ægypti* Regnum inclaruit. Audita *Iosephi* peritiâ, Rex *Pharao* eum, annos tûm temporis triginta natum, è carcere eduxit, & ad se accersivit, ut ab eo somniorum suorum interpretationem, quam à suis sapientibus habere minimè potuerat, consequeretur. Viderat quippè Rex *Pharao* inter dormiendum vacas septem præpingues, quas aliæ septem vaccæ macilentæ confecerunt. Viderat itidè Rex *Pharao* septem spicas plenis folliculis, quas septem aliæ spicæ tenues, & ureidine afflatæ, consumpserunt. Quid sibi vellent hæc somnia, aut quid augurerentur, nescius Rex *Pharao*, Regni sui sapientes, seu Magos *Ægypti*, accivit, sed tûm illis hæreret aqua, eosque planè deficeret Ars quidquam ex his somniis Regis ariolandi, *Iosephus*, vinculis solutus, somnia Regis *Pharaonis* de septem annis ubertatis, abundantiae & saturitatis, quos alii totidè anni famis & sterilitatis excipere debebant, actutum exposuit, dono Prophetiæ à Deo illustratus, auctorque fuit Regi *Pharaoni*, ut per illos septem ubertatis annos, qui septem sterilitatis annos antevertere debebant, omnem daret operam procurandi annonæ, contra penuriam & famem venturam. Hanc somniorum suorum genuinam interpretationem cûm à *Iosepho* accepisset Rex *Pharao*, eum, plaudentibus omnibus Aulæ Proceribus, ad summam totius Regni Præfecturam provexit, id est, Proregem *Ægypti* instituit, eique administrationem universi Regni sui concedidit. Cæperunt septem anni ubertatis, quos prædixerat *Iosephus*, per quos ingentem annonæ copiam comparavit, & in horrea cum maxima sollicitudine convexit. At, septem illis annis ubertatis successerunt septem anni sterilitatis & famis, per quos *Iosephus* non modò totam *Ægyptum* singulari providentiâ sublevavit, sed etiam aliis Regionibus, in quibus longè lateque grassabatur fames, alimenta copiosè suppeditavit. *Jacobus*, pater *Iosephi*, fame id temporis pressus, decem filios suos pro habenda annona in *Ægyptum* misit, qui, cûm illuc appulissent, totam familiæ suæ seriem coram

Iosepho, fratre suo, texentes, *Benjamin*, fratris sui, domi relictî, mentionem fecerunt. Fratres suos cognovit quidem *Iosephus*, sed *Benjaminum*, fratrem suum, ex eadem matre *Rachele* natum, videndi percupidus, de industria dissimulavit, illos à se cognosci, immò verbis male excepit, exploratores *Ægypti* eos appellavit, & in carcerem detrudi jussit, nec ab eo fuerunt dimissi, nisi prius consensissent, ut *Iosephus* retineret in vinculis, tanquàm vadem & obsidem, *Simeonem*, fratrem, natu maximum ex his, qui in venditionem *Iosephi* conjuraverant, & simul promississent, se redituros, & secum ad *Iosephum* adducturos *Benjaminum*, fratrem suum minimum. His legibus, duris licèt, obtemperantes fratres *Iosephi* ad patrem suum *Jacobum* reversi sunt, non levem ferentes frumenti copiam, unâ cum ejusdem pretio, quod dederant, quodque *Iosephus*, fratribus suis insciis, in ipsorum saccis, seu sarcinis inferi ac occludi præceperat.

D. Antequàm in Historia *Iosephi* ulterius progrediaris, solve, quæso, Dubium, quod mox subiit animum meum, videlicèt, qui potuerit *Iosephus* citrà mendacium appellare fratres suos *Exploratores Ægypti*, quos tamen probè sciebat non esse exploratores, sed eo dumtaxat fine in *Ægyptum* venisse, ut frumentum emerent, imperante parente, simul & urgente fame?

M. Fratres suos *Iosephus* vocavit *Exploratores*, non ut testis affirmans, sed ut Judex interrogans. Solenne quippè est iudicibus reos hac loquendi formâ absque mendacio interrogare: *Tu es fur?* quòd licèt primâ fronte, & quantum ad loquendi formam, quædam affirmatio videatur, reapse tamen mera interrogatio est; & in tali sensu fratres *Iosephi* id acceperunt, statim negantes, quasi respondendo interroganti, non contradicendo affirmanti: *Non est ita Domine, sed servi tui venerunt, ut emerent cibos.* Hæc autem cruda fratrum *Iosephi* negatio, si ad affirmantem referretur, haud mediocrem injuriam irrogasset *Iosepho*, quem, necdûm sibi cognitum, & in speciem iratum, fratres ipsius non verbis exasperare & offendere, sed potius officiis & obsequiis demereri, sibi que propitium reddere summoperè studebant. Præterquàm quòd crediderim cum S. Aug. hanc simulationem *Iosephi* cum suis fratribus non fuisse veram, sed tantum jocosam simulationem, quâ illos adigere voluit, ut ei de statu, in quo pater *Jacob* versabatur, & de his, quæ *Benjamin*

minum, fratrem uterinum, spectabant, vera narrarent.

D. Liberaruntne fratres *Iosephi* fidem, quam ei dederant, se ad illum adducturos *Benjaminum*, fratrem suum minimum?

M. Ad parentem *Iacobum* reversi fratres *Iosephi* copiosam, quam ex *Ægypto* advexerant, annonam ei dederunt, simul & tristissimum nuncium de revellendo ab ejus amplexibus *Benjamino*, quem pater plus suis oculis diligebat. Tàm acerbam separationem ferre haud poterat bonus ille senex, quòd ei renovaret dolorem, quem *Iosephus*, paucos ante annos perditus, cordi ejus altè inusserat, nec adhuc concoquere potuerat. Quocirca, filiis suis, ut promissis suis starent, tàm tristem separationem ei suadentibus, furdum se præbebat, nec *Benjamino*, corculo suo, & baculo senectutis suæ, carere volebat. Attamen, sive ob urgentem famem, sive ad libertatem donandum filium suum *Simeonem*, quem sciebat, vinculis in *Ægypto* esse detentum, tandem aliquando *Iacob*, volens nolens, permisit filiis suis, ut *Benjaminum*, ingenti lacrymarum suarum copiâ perfusum, deducerent in *Ægyptum*. Huc iterum adventantes fratres suos, & secum referentes repertum in saccis suis prioris tritici pretium, summâ benevolentia, lauroque convivio excepit *Iosephus*; sed præcipuè *Benjaminum*, quem in deliciis habebat, utpotè fratrem suum uterinum, singularis amoris significatione prosecutus est, lætosque omnes ad patrem cum pecunia, quam denuo singulis restitui jussit, sicut prius, remisit, postquam Scyphum suum, in quo vaticinabatur, in sarcinula *Benjamini* condi imperasset. At, vix itineri se dederant *Iosephi* fratres, paucaque emensi essent stadia, cum eccè subito à satellitibus, à *Iosepho* de industria missis, invaduntur, furti insimulantur, &, excussis singulorum saccis, inventus est in sarcinula *Benjamini* scyphus *Iosephi*, *Ægyptiorum* Proregis. Quò factum est, ut, absque mora, satellites compulerint illos, tanquam publicos grassatores, & de Prorege *Ægypti* pessimè meritos, ut sua relegerent vestigia, in urbem redirent, & coràm Prorege *Ægypti* se sisterent, qui in illos debitis pœnis esset animadversurus. Hoc inopinato casu, tanquàm repentini fulminis ictu perculsi fratres *Iosephi*, rectà pergunt ad Proregem *Ægypti*, & abjectis in terram corporibus, veniam ab ipso præcantur, omnibus pœnis dignos se se ultro profitentes. Ad hæc respondit

Iosephus, se unum dumtaxat ex illis, *Benjaminum* videlicet, latrunculum suum, punire velle, ac detinere sibi deinceps famulaturum, cæteris verò fratribus, utpotè innocentibus, nullum negotium facessere velle, sed potius eis jubere, ut cæptâ viâ pergerent ad patrem. Hæc cum audissent fratres *Iosephi*, afflictis humi vultibus in lacrymas proruperunt, Proregi significantes, se ad patrem suum absque *Benjamino* redire haud posse, & *Benjamini* in *Ægypto* detentionem omni procùl dubio mortem illaturam parenti *Iacobo*, jam capulari seni, qui filium suum *Iosephum*, fratrem uterinum *Benjamini*, aliquot antè annos deperditum, etiamnum lugebat, ejusque dolor in dies ingravescens nullo solatio poterat demulceri. Hic *Iosephus*, Prorex *Ægypti*, à lacrymis, quas hætenus cohibuerat, temperare amplius non potuit, &, ablegatis famulis suis, palam *Iosephum* se esse, & fratrem ab illis venditum voce patria prodidit, trepidantes fratres suos erexit, confirmavit, jussitque ut bonis animis essent, quia Deus eum præmiserat in *Ægyptum*, ut illorum, multorumque saluti consulere. Denique, accedente consensu Regis *Pharaonis*, præcepit fratribus suis *Iosephus*, ut festinarent, & acceptis curribus ac jumentis, revolarent ad parentem *Iacobum*, eumque cum suis omnibus adducerent in *Ægyptum*. Venerunt itaque fratres *Iosephi* ad parentem *Iacobum*, in Terra Chanaanæ degentem, & nuntiaverunt ei, dicentes: *Ioseph*, filius tuus, vixit, & ipse dominatur in omni Terra *Ægypti*. Quo audito, *Iacob* ait: Sufficit mihi, si adhuc *Ioseph*, filius meus, vivit, vadam, & videbo illum, antequàm moriar, Gen. cap. 45. Tunc *Iacobus*, ingenti lætitia gestiens, ad longum licet & laboriosum inter se confestim accinxit, venitque in *Ægyptum* cum omnibus filiis suis, nepotibus, & cunctâ progenie, quorum nomina leguntur cap. 46. lib. Gen. & sunt numero septuaginta: Omnes animæ domus *Iacob*, quæ ingressæ sunt in *Ægyptum*, fuere septuaginta.

D. Hæc, quæ de *Iosepho*, & de descensu *Iacobi* in *Ægyptum* huc usque dixisti, duas mihi ingerunt difficultates, quas hic cum bona tua venia proponam. In primis, narrasti, *Iosephum* præcepisse, ut in sacculo *Benjamini*, junioris fratris sui, recondere scyphum, quo ille ad augurandum, seu vaticinandum utebatur, & capite 46. libri Genesis legitur, dispensatorem domus *Iosephi*, postquàm fratres ejus, ad patrem *Iacobum* redeuntes, in

via

via fuisset affecutus, sic illos esse allocutum: *Quare reddidisti malum pro bono? scyphus, quem furati estis, ipse est, in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet.* Explica, quælo, quænam esset illa augurandi scientia, quâ pollebat *Iosephus*, & utrùm illam ab Aegyptiis didicisset, vel Dei speciali infundentis beneficio eam accepisset? Altera difficultas sita est in numero illorum, qui cum *Iacobo* descenderunt in Aegyptum. *Moyse*s enim, sicut observasti, ait cap. 46. libri Genesis: *Omnes animas domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptum, fuisse septuaginta.* Et tamen *S. Lucas* cap. 7. v. 14. lib. Actuum Apostolorum sic inducit *S. Stephanum*, loquentem in Concilio Judæorum: *Mittens autem Ioseph accersivit Iacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque.*

M. Ut duabus hisce propositis difficultatibus faciam satis, à prima exordium ducam, quam ut clariùs diluere possim, debes inprimis observare, Aegyptum, uti omnis Idololatriæ fontem atque superstitionum, ita omnis Magiæ atque divinationum multiplicatum caput factam atque saturiginem extitisse, indeque ad Græcos, Romanos, Indos, Iaponenses, Americanos, & ad alios populos dimanasse Idololatriam, variaque per artem diabolicam ariolandi, seu augurandi, ac divinandi genera. Præterea, observare debes, Patriarchas ante & post Diluvium ab omnibus Magiæ superstitionum, & diabolicarum divinationum speciebus omninò abhorruisse. Erant enim viri, fide, religione, & pietate in Deum, quàm maxime conspicui, nihil plane cum diabolo, ejusque instrumentis commercii & negotii habentes, sed soli divino cultui, quem ad posteros transmiserunt, addictissimi. His observationibus hunc in modum præmissis, cenſeo, artem & scientiam divinandi, quâ *Iosephus* in Aegypto pollebat, fuisse propheticam, ipsique cælitus infusam. Id manifestò comprobant non solum tot scientiæ verè cœlestis, quâ in Aegypto donatus est *Iosephus*, experimenta, præsertim in quatuor somniorum interpretatione, & futuræ tum fertilitatis, tum sterilitatis prædictione editâ, verùm etiam egregiæ, & aliorum captum longè superantes animi dotes, quibus plenissimè instructus atque exornatus *Iosephus*, vulgò vir divinus in Aegypto audiebat. Addo denique *Iosephum* (sicut patet ex totius illius vitæ conversatione, quæ in sacra Historia describitur) speciali quâdam

Spiritus Sancti inhabitatione atque assistentiâ fuisse condecoratum, & eodem Spiritus Sancti lumine, quo erat ipse affusus, rerum atque factorum causas & circumstantias primo statim intuitu sese offerentes, penetrare, accuratè cuncta, & ad amussim examinare, de iisdem rectè & citrà ullum erroris periculum judicare, atque ratiocinari, somnia interpretari, & futura prædicere potuisse. *Iosephus* itaque hanc artem & scientiam, quam habuit, divinandi, non didicit ab Aegyptiis, Magiæ, superstitionibus, variisque diabolicarum divinationum generibus addictis, sed illam accepit à Deo, qui ejus mentem Prophetiæ dono illustravit. Sed de prima difficultate hætenus satis. Ab altera vero, quam proposuisti, difficultate breviter me expedio, dicendo: Evangelistam *Lucam* in describendis Actis Apostolorum secutum fuisse Versionem LXX. Interpretum, in qua inter animas, quæ cum Patriarcha *Iacobo* ingressæ sunt in Aegyptum, numerantur quinque nepotes *Iosephi*, seu quinque filii *Manassis* & *Ephraim*, videlicet *Machir*, *Galaad*, *Sutalaam*, *Taam*, & *Edem*, quos quinque *Iosephi* nepotes prætermittit in Textu Hebræo *Moyse*s, enumerans subindè septuaginta dumtaxat animas, quæ ingressæ sunt in Aegyptum, cum tamen *S. Lucas*, sequens Versionem LXX, Interpretum, percenscat animas septuaginta quinque. Quod si dicas, hos quinque *Iosephi* nepotes non potuisse per anticipationem ab Evangelista *Luca* numerari, nec verè dici ingressos in Aegyptum, cum ibi nati sint; respondebo ipse, tam verè *S. Lucam* numerasse inter animas, quæ ingressæ sunt in Aegyptum, quinque illos *Iosephi* nepotes, tametsi in Aegypto natos, quam *Moyse*s in Textu Hebræo numeret inter animas, quæ cum *Iacobo* descenderunt in Aegyptum, duos filios *Iosephi*, scilicet *Ephraim*, & *Manassem*, quos tamen in Aegypto natos esse tam certum est, quam quòd maximè. Præterea cap. 46. lib. Gen. *Moyse*s recensendo nomina eorum, qui cum Patriarcha *Iacob* descenderunt in Aegyptum, numerat *Benjaminum* & decem ejus filios. Non poterat autem *Benjaminus*, quandò descendit in Aegyptum, esse pater decem filiorum, quia *Benjaminus*, quandò ingressus est in Aegyptum, natus erat dumtaxat annos viginti tres, sicut proclivè est demonstrare ex Scriptura Sacra, & ex consensu omnium Scripturæ Interpretum. At, cui verisimile sit, *Benjaminum*, etiamsi à prima

ma pubertate cepisset procreandis liberis operam dare, genuisse quot annis prolem, eamque vitalem semper, & nullas in ea filias fuisse, nihilominus habuisse filios decem ante annum ætatis suæ vigesimum tertium? Verosimilius itaque est, *Benjaminum* habuisse quidem decem filios, quorum aliquot genuit, antequam cum patre suo *Jacobo* descenderet in Aegyptum, alios verò genuit in Aegypto. *Moses* autem ait, *Benjaminum* descendisse in Aegyptum cum decem filiis, non quòd velit sacer ille Scriptor, decem illos *Benjamini* filios descendisse in Aegyptum in sua persona (quidam enim ex his decem necdum erant nati) sed *Moses* dumtaxat innuit, quosdam ex his decem filiis *Benjamini*, descendisse in sua persona cum patre in Aegyptum, quosdam verò ex his decem filiis descendisse in Aegyptum, non in sua persona, sed in lumbis patris sui *Benjamini*, in quibus adhuc latitabant, eosque natos esse in Aegypto.

D. Quot anni interfluxerunt à vocatione *Abrahami*, id est, ab ejus egressu ex *Haran* in Terram Chanaan, usque ad ingressum Patriarchæ *Jacobi* in Aegyptum? Et quot annos in Aegypto vixerunt Patriarcha *Jacob*, ejusque filius *Iosephus* post descensum Israelitarum in Aegyptum?

M. *Abrahamus*, quando vocatus est à Deo, & exivit ex *Haran*, ut veniret in Terram Chanaan, natus erat annos septuaginta quinque, dum autem centesimum ætatis suæ annum attigisset, hoc est viginti quinque annis postquam exisset ex *Harane*, & venisset in Terram Chanaan, genuit *Isaacum*. Nam centenarium fuisse *Abrahamum*, quando genuit *Isaacum*, legimus cap. 17. v. 17. & cap. 21. v. 5. lib. Genesis. Porro *Isaacus*, dum genuit *Jacobum*, natus erat annos sexaginta, sicut legimus cap. 25. v. 26. lib. Genesis. Denique, quando *Jacobus* in Aegyptum descendit, erat annorum centum triginta, ut ipsemet Regi *Pharaoni*, cum interroganti, quot annos natus esset, dum venit in Aegyptum, respondit, dicens: *Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum sunt*, libri Genesis cap. 47. v. 9. Facta igitur per partes horumce annorum supputatione coalescet summa annorum ducentorum & quindecim, qui interfluxerunt à vocatione *Abrahami*, seu ab ejus excessu ex *Harane* in Terram Chanaan, usque ad ingressum Patriarchæ *Jacobi* in Aegyptum. Vixit autem *Ja-*
R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

cobus, postquam cum suis filiis intrasset in Aegyptum, annis septemdecim, ut liquet ex cap. 47. v. 27. libri Genesis, ubi *Iacobus* mortuus dicitur anno ætatis suæ centesimo quadragesimo septimo. Venerat autem *Iacobus* in Aegyptum annos natus centum triginta, sicut mox diximus, ex quo evidenter consequitur, cum vixisse dumtaxat in Aegypto annos septemdecim. Quod spectat annos per quos *Iosephus* vixit in Aegypto, postquam pater ipsius *Iacob* cum tota familia ingressus est in Aegyptum, facile hoc pacto putari possunt. *Iosephus*, quando ipsius pater *Iacobus* venit in Aegyptum, annum agebat quadragesimum, & moriente patre *Iacobo*, annum agebat ætatis suæ quinquagesimum septimum. A morte autem *Iacobi* usque ad mortem *Iosephi*, elapsi sunt quinquaginta tres anni; nam *Iosephus* annos natus erat centum & decem, cum diem ultimum clausit, sicut legitur cap. 50. v. 22. & 25. lib. Genesis. Porro, si ex his centum & decem annis vitæ *Iosephi* detrahantur septemdecim anni, quos habebat *Iosephus*, quando, à fratribus suis venditus mercatoribus *Ismaelitis*, seu *Madianitis*, fuit in Aegyptum deportatus, invenietur, *Iosephum* vixisse in Aegypto annos nonaginta tres, à tempore verò, quo pater ipsius *Iacobus* migravit in Aegyptum, cum vixisse annos septuaginta. Eratenim *Iosephus* annos natus quadraginta, quando pater ipsius *Iacobus* venit in Aegyptum, & mortuus est *Iosephus* annos habens centum & decem, sicut perhibet Scriptura Sacra, ex quo planè sequitur, *Iosephum* vixisse annos septuaginta in Aegypto, postquam pater ipsius *Iacobus* cum suis filiis venit in Aegyptum, ut ibi suum fingeret domicilium.

D. Fueruntne *Israelitæ*, qui unà cum Patriarcha *Iacobo* descenderunt in Aegyptum, benè excepti à *Pharaone*, Aegyptiorum Rege, & à *Iosepho*, Prorege Aegypti?

M. *Israelitæ*, qui unà cum Patriarcha *Iacobo*, in Aegyptum sunt ingressi; magnificè à *Pharaone*, Rege Aegypti, & à *Iosepho*, Prorege Aegypti, fuerunt suscepti, & collocati in Terra *Gessen*, quæ ipsis, utpotè vitam pastoritiam agentibus, pascendo pecori aptior erat, illosque veri Dei cultores, ab Aegyptiis, Idololatriæ addictis, disjungebat. Diu in hac Terra *Gessen*, soboles Patriarchæ *Iacobi* habitavit, & majora in dies incrementa cepit. Quod Aegyptii, si vè invidi, si vè metu extimulati, cum

ferre minimè possent, Israelitas intolerabili servitutis iugo, sicut legitur cap. 1. libri *Exodi* opprimere tentarunt. Infestum istud Aegyptiorum consilium disertè describit *Flavius Josephus*, Hebraeus, cap. 9. lib. 2. Antiq. Jud. juxta *Rufini* translationem, his verbis: *Cum enim Josephi* (Proregis Aegypti) *memoriam tempus oblitterasset, Regnumque Aegypti in aliam demigrasset familiam, inhumanè tractabant Israelitas, & variis laboribus atterebant. Nam & flumen in multas fossas diducere sunt jussi, & mania exaedificare, & aggeres exstruere, quibus inundationes fluminis arcerentur. Pyramidum etiam insanis substructionibus vexabant gentem nostram, cogendo varias artes ediscere, & laboribus ferendis adsuescere.* At, cum videret Aegyptiorum Rex, Israelitas, quibus erat exosus, oppressos licèt gravissimis laboribus, magis ac magis, Deo sic volente, multiplicari, perdere mares omnes Israelitas, recens natos, decrevit, idque molitus est per obstetrices Aegyptias, à quibus cum sese officioso mendacio delusum intellexisset, irà excandescens ferale promulgavit Edictum, de mergendis Nilo, flumine, omnibus infantibus Judæis, exceptis fæminis. Sed irritum planè & evanidum fuit istud Regis Edictum, cum id temporis natus sit in Aegypto *Moyser*, quem ex aquis, quibus, juxta Regis Edictum, fuerat expositus, singulari beneficio liberavit Deus, quemque ad asserendos Israelitas è captivitate Aegyptiaca in pristinam libertatem destinavit.

D. Describe hic, quæso, vitam *Moyser* ab ejus ortu usque ad exitum Israelitarum ex Aegypto.

M. *Moyser*, cujus meminere multi non modò sacri, sed prophani Scriptores, natus est in Aegypto, ac illustres parentes habuit, genere, virtuteque præstantes. Pater illi fuit *Amram*, filius *Caath*, nepos *Levi*, pronepos *Jacobi*, sicut legitur cap. 6. v. 18. & 20. lib. *Exodi*. Mater verò ejus fuit *Jocabed*, neptis *Levi*, & *Amræ* consobrina, ut patet ex eodem Scripturæ Sactæ loco, mox à me laudato. Infantulum *Moysem*, ac recens natum, domi cum maxima sollicitudine, ut periclitanti ejus vitæ consulerent, per tres menses occultarunt parentes. Sed veriti, ne, fervente regiâ in pueros Hebræorum inquisitione, sibi, multisque Israelitis ultimum in Aegypto exterminium accerferent, si, diutius, contra Edictum Regium pueru-

lum *Moysem* celarent, illum miserè comploratum ad Nili fluminis ripas exposuerunt inter juncos, ne à flumine abriperetur, in *fiscella scirpea*, seu iu cymbula, vel arculâ ex papyro formatâ, & pice oblitâ, ut moris erat apud Aegyptios. *Maria*, soror *Moyser*, puella decem aut duodecim annorum grandiuscula, eminùs respiciens, futura fratris sui sortem tacita expectabat, à matre sua *Jocabeda* quid facto opus esset edocta. Eâ sic excubante puellâ, ecce filia *Pharaonis*, Regis Aegyptiorum, cum ancillis suis ad lavandum purificandumque corpus venit ad fluvium, viditque puerulum aquis expositum, visumque afferri jussit, totumque à capite ad calcem inspectum, vultu decoro, totiusque corporis formâ probatâ, miserrari cæpit, & quasi maternum induere affectum. Hæc ubi vidit *Maria*, soror *Moyser*, quæ in excubiis erat, protinùs accurrit ad filiam Regis *Pharaonis*, eique jam deliberanti de educatione pueruli istius (quem Hebræum esse ex circumcissione statim cognoverat) promissit, se conducturam puerperam Hebræam, qui puerulo lac propinaret, & ejus curam haberet, cumque consensum filiae Regis *Pharaonis* facilè obtinuisset, suam & *Moyser* matrem, tanquàm prorsus alienam adduxit, cui puerulum lactandi, & educandi provinciam demandavit filia Regis *Pharaonis*, adoptavitque in locum filii hunc à se repertum infantulum, cui *Moyser* nomen imposuit, quòd de aqua tulisset eum. Linguâ enim Aegyptiacâ *Mos* aquam, *is*, vel *ises*, servatum significat. In Aula Aegyptiaca *Moyser*, procurante filia Regis *Pharaonis*, quæ illi instar matris erat, nutritus & educatus est, omnemque Aegyptiorum sapientiam, ut ait Scriptura Sacra, fuit plenissimè edoctus, quod quidè tamen non sic intelligendum est, quòd Aegyptii fuerint ante *Moysem* sapientiæ, seu atrium & scientiarum inventores (sicut, post *Marshamum*, Hæreticum Anglum, perperam nonnulli pertendunt) sed quòd Patriarchæ *Abrahamus*, *Jacobus*, & *Josephus*, qui in Aegypto permanserunt, verâ sapientiâ, seu Artium & Scientiarum notitiâ, quam à suis Majoribus acceperant, Aegyptios, discendi cupidos, jam informaverant, sicut docet *S. Augustinus*, lib. 18. De Civitate cap. 39.

D. Quot annos *Moyser* mansit in Aula Aegyptiaca Regis *Pharaonis*?

M. Per quadraginta annos *Moyser* vixit in Aula Aegyptiaca Regis *Pharaonis*, quibus

bus exactis, aulam reliquit, seque palam gente Hebræum professus, venit ad suos fratres, id est, gentiles suos Hebræos, ut illos variis calamitatibus in Ægypto jactatos, & tantum non oppressos, ad patientiam, & in spem meliorum temporum erigeret. Sed cum vidisset *Moyse*s Ægyptium quemdam, qui conviciis & plagis Judæum immerentem male mulctabat, in percussorem irruit, eumque occidit. Quod cum Regi Ægyptiorum innotuisset, pœnamque metueret *Moyse*s, in Madianitidem protinus fugit, ubi filiam *Jethro*, dictam *Sephoram*, duxit uxorem, & per quadraginta annos in Madian pastorem egit. Sed cum attigisset annum ætatis suæ octuagesimum, & in monte Orebo, qui etiam dictus est mons *Sinai*, pasceret gregem foci sui *Jethro*, apparuit ei Angelus in ardente Rubo, eique, nomine Dei loquens, præcepit ut iret ad *Pharaonem* Ægyptiorum Regem, & captivos in Ægypto Israelitas in libertatem vindicaret. *Moyse*s, hanc difficilem Provinciam suscipere eo potissimum nomine detrectanti, quod blæsus esset, & impeditoris linguæ, adjunctus est comes *Aaron*, ipsius frater, vir facundus & eloquens. Sese itaque ad iter accingunt *Moyse*s & *Aaron*, in Ægyptum ingressi sunt ambo, Regem *Pharaonem* adeunt, Mandatum, sibi à Deo datum, de Israelitis à servitute Ægyptiaca liberandis, ei exponunt, & ad faciendam fidem *Moyse*s, virgam, quam præ manibus tenebat, mutavit in draconem, seu in serpentem, qui statim devoravit illos serpentes, in quos ministerio dæmonum virgas suas converterant Magi, seu Præstigiatores Ægypti, quorum Principes fuisse *Jannem* & *Mambrem*, docet Apostolus *Paulus* Epist. 2^a. ad *Timoth.* cap. 3. v. 8. Hæc signa quæ isti Magi coram Rege *Pharaone* ediderunt, fuisse meras præstigias fusè ostendit *Augustinus Calmet*, Benedictinus, in Dissertatione *De miraculis*, quam præfixit suo Commentario litterali in librum *Exodi*, & in qua certas præscribit Regulas, vera miracula à falsis secernendi.

D. Tam insigne prodigium à *Moyse* per virgam editum compulitne *Pharaonem*, ut dimitteret Israelitas ex Ægypto?

M. Nequaquam, sed potius induratum est cor Regis *Pharaonis*, quod vidisset, Magos suos simile signum fecisse, parum cogitans, quod serpens, in quem *Moyse*s suam virgam, divinâ ope fretus, verterat, devorasset illos serpentes,

in quos Magi Ægypti ministerio dæmonum suas virgas commutaverant. Cum igitur Regis *Pharaonis* animus, nec signis, nec verbis molliri, flecti, ac subigi posset, tandem à verbis ventum est ad verbera, seu plagas, quibus Deus per *Moyse*m percussit totam Ægyptum, induxitque Regem *Pharaonem* tot plagis attritum, ut, volens nolens, Israelitas dimitteret ex Ægypto.

D. Percense, quæso, illas plagas, quibus Deus per *Moyse*m percussit Ægyptum, & quibus tandem aliquandò domitus Rex *Pharao*, Hebræos dimisit ex Ægypto.

M. Plagas istas ad decem revocat Scriptura Sacra. In prima, Nilus universus versus est in sanguinem. Secunda plaga fuit incredibilis Ranarum, & Buffonum copia, quæ per totam Ægyptum confestim sparsa est. Tertia plaga fuit productio Ciniphum, quos alii putant esse pediculos, alii pulices, alii culices. Ut sit, agnoverunt Magi in hac plaga divinam virtutem & operationem, dicentes: *Digitus Dei est hic*. Quarta plaga fuit productio Muscarum, quæ alis obstrepebant, proboscide pungebant, morsu aculeum altè infigebant, contactu omnia contaminabant, & sedentibus, ambulantiibus, cubantibus infestæ ac molestissimæ erant. Quinta plaga fuit pestis animalium. Sexta plaga fuit Lues, quæ pervasit quoque homines, inducens ulcera, ardore, & sanie turgida ac tumentia. Septima plaga fuit grando, quæ permixta fulguribus arbores omnes excussit, contrivitque. Octava plaga fuit incredibilis locustarum multitudo, quæ quidquid ex grandine supererat, depasta est. Nona plaga fuit densitas tenebrarum, quæ per totam Ægyptum effusæ, adeo cæcæ erant, ut nec ignibus, nec facibus accensis dissipari possent; adeo crassæ, ut sentiri, palparique viderentur. Decima denique plaga, quæ divinis in Ægypto flagellis colophonem imposuit, est strages omnium primogenitorum tam hominum, quàm animalium, facta ab Angelis exterminatoribus, qui solis pepercerunt Hebræis, qui moniti à *Moyse*, superliminaria domorum suarum intinxerant sanguine Agni Paschalis, quem solemnî ritu manducaverant. Eadem igitur nocte, quâ Angeli exterminatores omnes primogenitos, in domibus, quarum portæ sacro carebant cruore, occiderunt, turmatim convenerunt Ægyptii, compellentes Hebræos, ut suum ex Ægypto maturarent discessum, tantusque fuit Ægyptiorum timor, ut in his temporum angustiis obliti sint repetere ab

Hebræis Vasa aurea, argentea, aliaque id genus pretiosa monilia, quæ Hebræi pridè quàm discederent, ab illis mutuati fuerant, & quibus onusti ex Ægypto abierunt. Hoc pacto Israëlita omnes sospites & incolumes ad sexcenta virorum millia cum suis conjugibus & liberis excesserunt ex Ægypto, in qua per ducentos & quindecim annos ab ingressu Patriarchæ *Jacobi* hæserant. In hac profectioe Populi Israëliti ex Ægypto ostendit virtutem suæ Majestatis Deus. Nam, præterquàm quòd fugientibus Hebræis, præsentissimam in via opem tulit per columnam, quæ noctû lucida erat, ut eos illustraret, interdiû verò erat opaca, ut illos ab æstu vindicaret: trajecit etiam Deus Hebræos medio mari rubro, præcedente Angelo, & scindente aquam, ut Populus Israëliticus per sicum gradi posset, quem veriùs (ut ait Poëta) *Curvata in montis faciem circumstetit nuda*. Denique, Deus, qui hætenùs sustinuerat in multa patientia Ægyptios, tanquàm vasa iræ apta in interitum, *Pharaonem*, Ægyptiorum Regem, cum magna suorum manu Israëlitas insecutum, & rubrum mare adhuc patens temerè ingressum, coeuntibus protinùs aquis, cum omni exercitu ita delevit, ut ne unus quidem tantæ cladis nuncius fuerit superstes.

D. In hac Israëlitarum profectioe ex Ægypto compendiosâ, quam texuisti, narratione plures invenio difficultates. Prima est; quorsùm *Moses* præceperit Hebræis, ut, antè suam ex Ægypto egressionem, tam solemni ritu comederent Agnum Paschalem? Altera difficultas est, quâ fieri potuerit, ut Israëlita per ducentos dumtaxat & quindecim annos, per quos ab obitu *Jacobi* manserunt in Ægypto, ita multiplicati ac propagati sint, ut, dum ex Ægypto exierunt, censa sint sexcenta millia Israëlitarum, cum tamen sacer Textus Hebræus percenseat septuaginta tantùm animas, quæ unâ cum Patriarcha *Jacobo* ingressæ sunt in Ægyptum? Tertia difficultas est, quo pacto sexcenta illa millia Israëlitarum peditum, seu virorum bellatorum, intrâ tam breve temporis spatium, quod illis ab Ægyptiis ad discedendum ex Ægypto concessum fuit, potuerint congregari, & in unum locum simul convenire, atque compositâ exercitus ordinatione ex Ægypto discedere? Quarta difficultas est, an peccaverint Israëlita, qui, ex Ægypto proficiscentes, Vasa aurea & argentea, aliaque id genus, quæ eis commodaverant

Ægyptii, secum abstulerunt, hisque Ægyptios spoliarunt? Has quatuor difficultates optarem quidè, ut hic dilucidè explanares, sed veritus, ne longiùs quàm par sit, nostrum protrahatur Colloquium, consultius esse duco, ut earum examen ad proximum, quod habebimus, Colloquium remittamus. Hoc unum igitur dumtaxat sub finem hodierni nostri Colloquii à te scire percipio, num scilicet Historici Prophani, præsertim Ægyptii, aliquam de Israëlitarum in Ægyptum ingressu, & de eorumdem ex Ægypto exitu mentionem fecerint, nomenque expresserint illius Ægyptiorum Regis, sub quo contigit hæc Israëlitarum ex Ægypto profectio?

M. De ingressu Israëlitarum in Ægyptum, & de illorum ex Ægypto exitu non pauca referunt Scriptores Prophani, potissimùm Ægyptii, nimirùm *Manetho*, *Lyfimachus* & *Charemon*, quorum testimonia citat *Josephus*, Hebræus, in libro primo contra *Apionem*. Verba *Manethonis* sic *Josephus* ibidè exscribit: *Fuit nobis Rex, Timaus nomine* (inquit *Manetho*) *sub hoc Rege nescio quomodo Deus iratus fuit, & præter spem ex partibus Orientalibus homines genere ignobiles, adeptâ fiduciâ, in Provincia castra metati sunt, facile ac sine bello eam potenterque ceperunt, & Principes ejus alligantes, de cætero civitates crudeliter incendere, & Deorum Tempia evertere . . . Vocabatur autem illa gens Hycsos, hoc est, Reges Pastores. Hyc enim secundum sacram linguam (seu Ægyptiacam) Regem significat: Sos verò Pastorem, sive Pastores, secundum communem dialectum, & ita compositum invenitur Hycsos. Quidam verò dicunt, eos Arabas esse. In aliis verò Exemplaribus non Reges significari comperi per appellationem Hyc, sed è diverso captivos declarari Pastores. Hyc enim Ægyptiaca Linguâ captivos aperte significat & hoc potius verisimile mihi videtur, & Historiæ antiquæ conveniens. Hos ergò, quos prædiximus Reges, & eos, qui Pastores vocabantur, & qui ex eis fuere (loquitur nunc *Josephus*) obtinuisse Ægyptum, ait *Manetho*, annis undecim & quingentis. Post hæc autem idem *Manetho* dicit, Regum Thebaidis, & Ægypti reliquæ factam esse super Pastores invasionem, & bellum maximum & diuturnum eis illatum. Sub verò Ægyptiorum Rege, cui nomen erat *Alisfragmuthosis*, victos dicit Pastores, & inclusos in loco, cui nomen erat *Avaris*,*

varis, filium autem Regis *Alisfrugmuthoseos*, dictum *Themofin*, conatum esse hos Pastores, inclusos in eo loco, dicto *Avaris*, quem, ut ait *Manetho*, maximo muro atque robustissimo circumdederant Pastores, vi, inquam, conatum esse Regem *Aegyptiorum Themofin* illos expugnare, sed cum Rex obsidium desperasset, pacta cum eis fecisse, ut *Aegyptum* relinquentes, quò vellent innoxii abirent, illos verò, seu Pastores, his promissionibus imperatis, cum omni domo & possessionibus non minùs ducenta quadraginta millia numero ex *Aegypto* per desertum in *Syriam* iter egisse, & in terra, quæ nunc *Judæa* vocatur, civitatem ædificasse, quæ tot millibus hominum sufficere posset, eamque *Hierosolymam* vocitasse. Hæc, & alia ex *Manethone* exscribit *Iosephus*, ex quibus illos Pastores in *Aegypto*, de quibus loquitur *Manetho*, quosque *Hycsos* vocat, non alios fuisse quàm *Israëlitas*, qui cum Patriarcha *Iacob* descenderunt in *Aegyptum* multis momentis evinci potest. Primò, quia *Israëlita*, qui cum *Iacobo* venerunt in *Aegyptum*, erant Pastores: *Pastores ovium sumus servi tui, & nos & patres nostri*, ait Patriarcha *Iacobus*, dùm Regem *Pharaonem* salutavit, sicut legitur cap. 47. libri *Geneseos*. Secundò, semel mortuo illo *Aegyptiorum* Rege, qui *Israëlitis* impensè favebat, alius regium in *Aegypto* solium conscendit, qui *Israëlitarum* fuit infensissimus hostis, & in eos atrocem persecutionem excitavit, quam Scriptura Sacra cap. 1. lib. *Exodi* v. 8. 9. 10. & 11. describit his verbis: *Surrexit interea Rex novus super Aegyptum, qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israël multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur... Præposuit itaque (Rex) eis (seu Israëlitis) magistros operum, ut affligerent eos oneribus*. Hinc *Israëlita* facti sunt in *Aegypto* captivi, miseram cōacti servire servitutem, quos subindè *Manetho* jure optimo appellat *Hycsos*, id est, *Pastores captivos*. Tertiò, tempus, quo illos *Hycsos*, seu Pastores captivos, ex *Aegypto* pulsos fuisse scribit *Manetho*, optimè quadrat tempori, quo *Israëlita* ex *Aegypto* reverà egressi sunt. *Apio* siquidem, & *Ptolomæus Mendesium*, citati à *Tatiano* in libro quem edidit contra *Græcos*, & à *Iuliano Africano* apud *Eusebium* lib. X. *De Præp. Evangelica* cap. 10. asserunt, *Israëlitas* exivisse ex *Aegypto*, regnante *Amoso*, qui etiam

dicebatur *Amosis*. Scribit autem *Manetho*, illos *Hycsos*, seu Pastores captivos, egressos fuisse ex *Aegypto*, regnante *Themofi*, qui idem plane est ac *Amosis*. Binomius quippe erat ille *Aegyptiorum* Rex, sicut testatur *Georgius Syncellus* in sua *Chronographia* pag. 63. & 69. & perinde vocabatur *Amosis*, vel *Themosis*. Ex quo palàm sequitur, tempus, quo *Israëlita* egressi sunt ex *Aegypto*, plane convniri cum *Epocha*, quam assignat *Manetho*, expulsionis ex *Aegypto* illorum Pastorum captivorum, quos *Hycsos* appellat. Quartò, *Israëlita*, quando ingressi sunt in *Aegyptum*, erant Pastores, id est, viri obscuro, ignobiles, tales autem fuisse illos *Hycsos*, seu Pastores, qui expulsi sunt ex *Aegypto*, testatur *Manetho*, quos ideò appellat homines obscuros, nullâque re gestâ memorabili adhuc commendabiles. Quod quidem argumento est, illos *Hycsos*, seu Pastores, quos *Manetho* scribit fuisse ex *Aegypto* extrusos, non alios esse quàm *Israëlitas*, qui tantum post suam ex *Aegypto* protectionem in *Rempublicam* coaluerunt, nomenque suum sub *Moyse*, *Josue*, & aliis, sive *Judicibus*, sive *Regibus*, sive *Pontificibus*, toti orbi illustre reddiderunt. Postremò, ait *Manetho*, illos *Hycsos*, seu Pastores, ex *Aegypto* ejectos, iter suum per desertum in *Syriam* egisse, & in terra, quæ nuncupatur *Judæa*, amplissimam extruxisse civitatem, quam *Hierosolymam* appellarunt. Quibus verbis aperte indicat *Manetho*, illos *Hycsos*, seu Pastores, quos ex *Aegypto* excessisse scribit, fuisse ipsissimos *Hebræos*, qui ex *Aegypto* dimissi venerunt postea in terram, quæ dicitur *Judæa*, ibique civitatem ædificaverunt, quam *Hierosolymam* vocitarunt. Facessat itaque *Ioannes Marshamus*, qui in suo *Chronico Canone Aegyptiaco, Hebraico, & Græco*, pertendit, Historicum *Manethonem* voluisse per illos *Hycsos*, seu Pastores, qui ex *Aegypto* fuerunt ejecti, indicare non *Hebræos*, seu *Israëlitas*, sed *Arabes*, qui in *Aegyptum* cum irrupissent, ibique vitam pastoritiam degerent, tandem potentiores facti, imperium obtinuerunt, illudque exercuerunt in *Aegyptios*, à quibus vocati sunt *Hycsos*, id est, *Reges Pastores*. Facessat, inquam, *Ioannes Marshamus*, cujus vanum systema è fronte pugnat cum historia *Manethonis*. Nam primò, *Manetho*, conceptis verbis, asserit, illos *Hycsos*, seu Pastores ab *Aegypto* expulsos, venisse in *Judæam*, ibique civitatem quàm *Hierosolymam*

appellarunt, construxisse. Qui character in solos Hebræos, seu Israelitas, competere potest, non verò in Arabes, quos neque in Judæam venisse, neque Hierosolymorum urbem condidisse certissimè constat. Præterea, quamvis *Manetho* innuat, aliquibus visum esse per *Hycsos* significari *Reges Pastores*, testatur tamen idem Historicus, se in aliis Exemplaribus comperisse per *Hycsos* non significari *Reges Pastores*, sed è diverso declarari *captivos Pastores*, & hoc potius sibi verisimile videri, & *historiæ antiquæ conveniens*. Tertiò, *Manetho* ait, illos *Hycsos*, seu *Pastores*, fuisse viros obscuros, & ignobiles, qui sanè character competere haud potest in Arabes, qui in Aegypto non poterant esse viri obscuri & ignobiles, cum, ipsomet fatente *Marshamo*, Arabes suos in Aegypto habuerint Reges, & imperium exercuerint in Aegyptios. Denique, *Marshamus* in citato Opere, quod lucubravit, omnem sibi abrogavit fidem, quia in eo Veteris Testamenti antiquitatem evertere totis viribus adnititur; caeremoniarum, quarum in Veteri Testamento Judæis præcipitur observatio, Deum negat esse auctorem ac institutorem; Prophetiam *Danielis* de LXX. Hebdomadibus ad Jesum Christum pertinere audacter inficiatur, *Josephum*, egregium Nationis & Religionis Judaicæ defensorem in libris, quos scripsit contra *Apionem*, Ethnicum Grammaticum Alexandrinum, datâ operâ refellit, impugnat, eumque tanquam fabularum, & mendaciorum Scriptorem traducere ac sugillare non veretur: Verbo dicam, *Marshamus* in suo malè confarcinato opere tot futilia, tot absurda commenta, tot inaudita paradox in his, quæ Religionem, Sacramque Historiam cum Veteris, tum Novi Testamenti spectant, effudit, ut jure optimo apud omnes, qui de Religione benè sentiunt, tanquam temerarius Scriptor audiat, dignumque judicetur ejus malè natum Opus, quod natalitiis tenebris damnetur.

D. Quamvis in tuam sententiam facile descendam, ac vehementer improbem falsam *Marshami* interpretationem; non possunt tamen, ne quid dissimulem, narrationem *Manethonis*, circa illorum Pastorum, quos *Hycsos* appellat, mansionem in Aegypto, conciliare cum his, quæ superius dixisti de habitatione Israelitarum in Aegypto. *Manetho* quippè, teste *Josepho*, Hebræo, quem laudasti, scribit, illos Pastores, quos *Hycsos* nuncupat, mansisse in Aegypto per annos quingentos & undecima. At, juxta Chronologiæ

sacræ peritiorum sententiam, quam superius probasti; Israelitæ habitaverunt in Aegypto per annos dumtaxat ducentos quindecim. Ex hac itaque haud mediocri Chronologiæ discrepantia colligi posse videtur, Pastores illos, quos *Manetho* appellat *Hycsos*, planè diversos esse ab *Israelitis*.

M. Non ita est: sed ex ea Chronologiæ discrepantia colligi tantum potest primò, circa numerum annorum, per quos Pastores, quos *Manetho* appellat *Hycsos*, manserunt in Aegypto, irrepsisse in Textum *Josephi* mendum, & loco annorum 215. susceptum fuisse 511. non quod existimem, *Josephum*, Hebræum, qui fuit in scribendo diligentissimus juxta ac gravissimus Auctor, in notandis temporibus ita turpiter errasse, sed quòd putem, Textum *Josephi* in annorum numeris fuisse interpolatrice manu vitiatum, sicut aperte declarant quàm plurima menda, quibus in annorum numeris scatet hodiernus *Josephi* Textus, idque ultrò fatentur omnes hujus temporis Chronologi, in libris *Josephi* versati, quos inter unum instar omnium laudabo nostrum *Melchiorrem Canum*, qui lib. XI. *De Locis* cap. V. ad Argumentum 9. istud de libris *Josephi* protulit judicium: *Sed in numeris Josephi libri menda habent innumera, quæ ego menda viro diligentissimo atque gravissimo assignare nec volo, nec debeo*. Secundò, ex ea Chronologiæ, quam adduxisti, discrepantiâ colligitur, *Manethonem*, & alios Græcos Historicos Prophanos, multa quidè ex Historia Sacra hausisse, sed eam pluribus mendaciis & erroribus aspersisse, sive ut contradicerent Judæis, quos capitali odio prosequerantur; sive ut vanam & falsam suam antiquitatem ac Religionem stabilirent, sive ut fabulis, quas finxerunt de suis Diis, *Jove*, *Appolline*, *Marte*, *Mercurio*, *Hercule*, & aliis, aliquam veri speciem conciliare possent, sicut lato calamo ostendit illustrissimus *Daniel Huetius*, in sua *Demonstratione Evangelica*; sive denique cum essent Idolorum cultores, non poterant sacras litteras omni scrupulositate sequi, ut ait *Josephus* lib. 1. contra *Apionem*, ubi sermonem habens de Scriptoribus Prophanis Græcis, *Demetrio Phalereo*, *Philone seniore*, & *Eupolemo*, ait: *Plurimi prædictorum virorum veritate quidè causarum antiquarum frustrati sunt . . . non enim inerat eis, ut nostras litteras, id est, Sacram Historiam, possent omni scrupulositate sequi*. Quæ cum ita sint, mirum sanè tibi videri haud debet, quòd *Manetho*, Scriptor

Scriptor Prophanus, & ex ea Gente oriundus, quæ erat Hebræis infestissima, Historiam Sacram de ingressu Israelitarum in Ægyptum, de eorum mansione in Ægypto, & de illorum perfectione ex Ægypto, datâ operâ interpolavit, ac nonnullis mendaciis, & erroribus innumeris respersit, quamvis multa reliquerit veritatis vestigia, & per illos Pastores, quos vocat *Hycsos*, quosque ait venisse in Ægyptum, in ea diu mansisse, & postea fuisse ex ea expulsos, non obscure, sicut mox commonstravimus, indicare voluerit Israelitas, qui erant Pastores, quique, ut narrat Historia Sacra, ingressi sunt unâ cum Patriarcha *Jacobo* in Ægyptum, diu in ea habitaverunt, ac denique ex ea pulsi fuere, seu potius à Deo per *Moysem*, eorum Ducem, in libertatē asserti ac vindicati. Hæc, quæ hactenus dixi, confirmare non pigebit testimonio *Grotii*, qui lib. 1. *De Veritate Christianæ Religionis* hæc appositè scribit: *De exitu Hebræorum ex Ægypto non pauca referunt Scriptores Ægyptii, Manetho, Lysimachus, & Chæremôn. Loca sunt apud Josephum contra Apionem, quæ tamen pluribus mendaciis sunt respersa, utpotè scripta à gente Judæis insensissimâ, undè & sua hausit Historicus Cornelius Tacitus. Apparet autem ex his omnibus Scriptoribus Ægyptiis, Hebræos Ægypti parte potitos, ibi pastorem egisse vitam, sed operis postea servilibus pressos exiisse Ægypto, Ægyptiis etiam quibusdam ipsos comitantibus, Moyse Duce, perque Arabum terras postremo pervenisse in Syriam Palestinam, ibique eos Instituta secutos, Ægyptiorum Institutis contraria. Cæterum, quomodo in his, quæ huic Historiæ aspersere mendaciis Scriptores Ægyptii inter se quidem, & secum singuli pugnent, quotque illa sæculis ab antiquitate Moysis librorum vincantur, egregiè ostendit Josephus in illo libro eruditissimo, seu primo, quem edidit contra Apionem. Sed eo de argumento hæctenus satis, de quo tamen si plura scire aveas, auctor tibi sum, ut legas, modò per otium liceat, Tomum secundum perdocti Operis, quod *Cl. Ferrandus*, insignis Senatûs Parisiensis Causidicus, gallicè concinnavit, cuique hunc præfixit titulum: *Reflexions sur la Religion Chrétienne*. Ibi quippè laudatus ille Auctor hoc argumentum non minùs fusè, quàm eruditè tractat, & omnes objectiones, quas proponit *Joannes Marshamus*, plenissimè diluit.*

COLLOQUIUM SECUNDUM.

In quo proponuntur Dubia, quæ tam Theologi, quàm Scripturæ Sacræ Interpretes, circa Historiam tertie Mundi Ætatis ventilare solent.

D. SÆPIUS in superioribus nostris Colloquiis dixisti, Deum apparuisse Patriarchis *Abrahamo, Isaaco, Jacobo*, & aliis, eosque familiari Colloquio fuisse dignatum. At, nunc scire vellem, an verè ipsemet Deus sub humana specie apparuerit Patriarchis? An potius Angelus, humanam formam referens, apparuerit Patriarchis, & cum illis, nomine Dei, quem repræsentabat, Colloquia miscuerit?

M. Communis est Theologorum sententia, quòd dum legitur in Veteri Testamento, apparuisse Deum Patriarchis, & cum illis fuisse locutum; ideo in sensu intelligi non debeat, quasi Dens sub humana specie sese Patriarchis conspicuum exhibuerit, & cum illis sermonem habuerit; sed quòd Angelus, à Deo missus, ejusque vice fungens, id muneris, ex aère sibi formato corpore, obiret, seque Patriarchis adspectabilem præberet. At, non desunt celebres quidam Theologi, qui, aliquot sanctorum Patrum antiquorum, seu *S. Justini, Martyris*, in Dialogo cum *Tryphone, S. Irenæi*, lib. 4. adversus Hæreses cap. 26. *S. Augustini*, lib. 2. de Trinitate, cap. 13. & *Theodoreti*, quæst. v. in Exodum, Doctrinam secuti, sentiunt, quòd quando in sacris litteris dicitur, Deum apparuisse Patriarchis, id intelligi haud de Angelo, tanquàm Dei Legato, sed potius de Verbo Divino, seu de secunda Sanctissimæ Trinitatis Persona, quæ sub specie humana sese Patriarchis jam tùm visibilem ostendebat. Doctissimus *Bernardus Lamy*, Congregationis Oratorii Presbyter, in suo *Apparatu Biblico* pag. 26. hanc Theologorum sententiam, his verbis confirmat: *Ille summus Deus, qui dicitur dignatus Abrahamum familiari Colloquio, ipsum erat Dei Verbum, seu secunda Sanctissimæ Trinitatis Persona, quæ ab hisce temporibus præludebat Incarnationi suæ. Quanquàm enim tunc Carnem non sic assumeret, ut jam fieret Homo, in imagine tamen carnis, sive veræ, sive apparentis, conspicuum Patriarchis se præbebat; ipsum, inquam, erat Verbum Dei, ut omnis Antiquitas credidit, unus ex tribus*

bus Angelis, qui apparuerunt Abraham, & promisit de lumbis ejus Carnem se sumpturum. Hunc verò Abraham ut Deum summum adoravit, pro Deo habuit, & ejus Colloquio gavisus est, ad quod aludens, ut opinor, Christus agebat cap. 8. *Evang. S. Joannis*: Abraham, pater vester, exaltavit ut videret diem meum, vidit & gavisus est. Præivit Bernardo l' Amy in hac sententia Petrus Cuneus, qui libro 3. *De Republica Hebræorum* cap. 3. pag. 378. hæc habet: *Ajunt præstantissimi Theologi, quotiescumque Deus immortalis hominibus apparuit, apparuisse secundam Sanctissimæ Trinitatis Personam, seu Filium Dei. Quòd sanè ab illis rectè existimatum est. Utique cum Apostolus ait: Sæpè Deum antè per Prophetas, novissimè autem locutus fuisse per Filium: non ille negat, visum antea in terris Messiam, sed haud obuisse eum concionandi illud munus significat, quod olim à Vatribus semper, ac tandem verò susceptum ab ipso est. Non poterat ipsum illud corpus induere, quod in terris postea intuiti sunt, & contrèctare mortales. Id enim serò admodum genitum formatumque est, neque antea extitit. Quare imaginem dumtaxat illius representavit Abrahamo, sed planè eandem, quam inter homines habuit.*

D. Lubentiùs, ut candidè dicam, descenderem in sententiam horumcè Theologorum, qui docent, secundam Sanctissimæ Trinitatis Personam, seu Filium Dei, apparuisse etiam Patriarchis, qui vixerunt ante Legem Scriptam, seu Mosaicam. Inde enim facili negotio intelligitur, Patriarchas, etiam illos, qui præcesserunt Legem Mosaicam, habuisse notitiam, seu fidem in venturum Messiam, Liberatorem generis humani, & Mediatorem Deum inter & homines. At, cum ejusmodi Secundæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis apparitiones non omnibus Israelitis, qui vixerunt ante Legem Mosaicam contigerint, fateor ultrò, me prorsus nescire, quo pacto Populus Israeliticus potuerit ante Legem Mosaicam habere notitiam, seu fidem in Messiam venturum, cum ejusmodi notitiam, seu fidem, nec ex apparitionibus Secundæ Personæ Sanctissimæ Trinitatis, quæ ei factæ non sunt, nec ex Lege Mosaica, quæ needùm scripta erat, haurire potuerit? Hic est sanè nodus vindice dignus.

M. Neminem ab Adamo, seu à Creatione Mundi, absque fide in venturum Messiam, salutem æternam fuisse con-

secutum, nec deinceps ad finem usque Mundi consecuturum, constans est ac perpetua Ecclesiæ Catholicæ Doctrina, quam nullus citrà apertam hæresim impugnare potest. Id tamen discriminis fuit inter fidem Patriarcharum ante Legem Mosaicam, & fidem Populi Israelitici, quòd Patriarchæ ante Legem Mosaicam, haberent fidem in venturum Messiam magis distinctam, quam ideo Theologi appellant *Fidem explicitam*; Populus verò Israeliticus ante Legem Mosaicam haberet fidem in Messiam venturum minus distinctam, quam subinde Theologi vocant *Fidem implicitam*, quam videlicet à Patriarchis, & à Majoribus suis acceperant, per continuam traditionem, quæ ab ipsa Creatione Mundi usque ad ipsorum tempora fuit jugiter conservata, eorumque animis altius infixæ. Quod, ne gratis à me dictum esse videatur, plurimis Scripturæ Sacræ testimoniis evincam. In primis, legimus cap. 4. Evangelii, quod scriptum est à S. Joanne, mulierculam Samaritanam ex recepta pridem ac pervulgata apud Judæos traditione Jesum Christum, verum Messiam, quem ipsa venisse ignorabat, sic fuisse affatam: *Novimus Messiam venturum. Cum venerit ille, omnia nobis annuntiabit.* Erant autem Samaritani residua pars Israelitarum, quos à Judæis olim *Feroboamus* avulserat, proindeque ignorare non poterant, quod vulgò cuncti Hebræi super hac re senserunt, sicut optimè observat *Petrus Cuneus* sub finem libri 3. *De Republ. Hebr.* Præterea, Apostolus *Paulus* cap. 11. Epistolæ ad Hebræos, postquam præmisit, *Fidem esse substantiam rerum sperandarum*, non solum Fidem *Abelis, Enochi, Noemi, Abrahami, Isaaci, Iacobi, Iosephi, & Moysis* laudat ac plurimum commendat, sed etiam ejusdem fidei laudem Populo Israelitico, etiam ante Legem Mosaicam, tribuit eo potissimum nomine, quòd Dei imperio obsecutus, Aegyptum reliquit. Sic enim ait Apostolus: *Fide transferunt mare rubrum tantquam per aridam terram.* Quin, idem Apostolus eodem in capite fidei hujus laudem adscribit Israelitis, qui jam defuncti erant, dicens: *Iuxta Fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis re promissionibus, sed à longè eas aspicientes; & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant, se patriam inquirere...* Nunc autem meliorem appetunt, id est cælestem. Id sæpiùs inculcat Apostolus *Paulus*, sed præsertim cap. 10. Epist.

Epist. 1. ad Corinthios, ubi discriminatim omnes Israelitas fidei elogio ornat his verbis: *Nolo enim vos ignorare, Fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari; & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali consequente eos petrâ: petra autem erat Christus.)* Tertiò, Patriarcha *Jacobus* propedièm moriturus in Aegypto, suos omnes accersivit filios, quibus viritim benè precatus, dixit filio *Judæ*: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium, Gen. cap. 49.* quibus verbis voluit Patriarcha *Jacobus*, non solum filiorum suorum, sed etiam omnium Israelitarum, qui erant in Aegypto, Fidem, quam habebant de adventu Messiae, seu Liberatoris, quæque à suis Majoribus accepta penitus eorum animis infidebat, confirmare, prædicens illis, venturum illum Messiam, quem expectabant, postquam familiæ filii sui *Judæ* Regium Sceptrum fuisset ablatum, & ad alienigenam transisset. Quartò, *Iosephus*, filius Patriarchæ *Iacobi*, moriens itidèm in Aegypto, obsecravit, & obtestatus est Israelitas, ut dùm essent ex Aegypto exiuri, ejus ossa secum asportarent sepelienda in Terra Chanaan: *Asportate ossa mea vobiscum de loco isto, Gen. cap. 50.* Sciebat quippè *Iosephus*, fore ut in Chananeensium sedibus nasciturus esset Messias, illicque sua ossa quiescere voluit. Fidem *Iosepho* datam liberarunt Israelitæ, quando exceßerunt ex Aegypto, & fide, quam in Messiam venturum habebant, animati, ossa *Iosephi*, sepelienda in Terra Chanaan, secum asportarunt: *Tulit Moyses ossa Ioseph secum, eò quòd adjurasset filios Israel, dicens: Visitabit vos Deus, afferte ossa mea hinc vobiscum, lib. Exodi cap. 13.* Denique, non tantum Patriarchis, sed & omnibus Israelitis, etiam ante Legem Mosaicam, nota erat illa promissio, quâ Deus ab exordio Mundi, hoc est, post primorum parentum nostrorum peccatum, sese obstrinxit, mittendi Messiam, seu Liberatorem, dùm imprecando serpenti, dixit: *Ipsa conteret caput tuum, id est, Messias, aliquandò ex muliere nasciturus, conteret caput tuum.* Hanc, inquam, promissionem, quâ Deus ab exordio Mundi se obstrinxerat, mittendi Liberatorem, seu Messiam, omnes Israëlita etiam ante Legem Mosaicam jam perspectam explora-

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

tamque habebant, tùm ex certa traditione ab Adamo ad ipsos usque propagatâ; tùm etiam ex sanctificatione Sabbati, quæ per singulas Hebdomades monebat illos de Creatione Mundi, seu in memoriam illorum revocabat Creationem Mundi, formationem primi hominis, ejus lapsus, divinam promissionem mittendi Liberatoris, & Legem latam à Deo ab exordio Mundi, & à Majoribus suis, etiam ante *Moyse* tempora, jugiter observatam, sanctificandi Sabbatum in memoriam creationis mundi, & diei septimi, quem sanctificavit Deus, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, uti legitur *Genesis cap. 2.* Cùm igitur omnibus Israelitis, etiam ante Legem Mosaicam, nota fuerit hæc promissio, quâ Deus ab exordio Mundi, hoc est, post peccatum Adami, sese obstrinxit, mittendi Liberatorem, seu Messiam, planum ac expeditum esse debet, omnes Israelitas, etiam ante Legem Scriptam, habuisse aliquam notitiam, seu fidem in Messiam venturum. Hinc meritò *S. Augustinus lib. de peccato originali cap. 24.* ait: *Sine Fide ergò Incarnationis & Mortis, & Resurrectionis Christi, nec antiquos Iustos, ut Iusti essent, à peccatis potuisse mundari, & Dei gratiâ justificari, veritas Christiana non dubitat, si vè in eis Iustis, quos Scriptura sancta commemorat, si vè in Iustis, quos quidem illa non commemorat, sed tamen fuisse credendi sunt, vel ante diluvium, vel inde usque ad Legem datam, vel ipsius Legis tempore non solum in filiis Israel, sicut fuerunt Prophetæ, sed etiam extra eundem Populum, sicut fuit Iob. Ipsorum enim corda eadem mundabantur Mediatoris Fide.* Quò fit, ut omninò inexcusabiles sint Hebræi, qui, licet per Legem Mosaicam, & vaticinia Prophetarum majorem de venturo Messia notitiam postea habuerint, pertinaciâ tamen plusquam adamantinâ *Jesus Christum*, verum Messiam, in quo *Moyse*, & Prophetarum fuerunt ad amissum omnia adimplera oracula, agnoscere detrectarunt. Undè cùm reputare in animo soleo (utor verbis *Sulpicii Severi, lib. 1. Historiæ Sacræ*) Populum seu Hebræum; *Tot beneficiis Dei obligatum, tot cladibus, cum peccaret, coercitum expertumque & misericordiam, & severitatem Dei, nequaquam emendatum; & cùm semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post veniam; nihil mirum videri potest, Christum ab his non esse receptum, cùm jam in dies ab initio toties in Domino rebelles deprehendantur, magisque mirum est, illis semper peccantibus nunquam*

D

Dei

*Dei, si quando eum imploraverunt, de-
fuisse clementiam.*

D. In illo Vaticinio Patriarchæ *Iacobi*: *non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*: In hoc, inquam, vaticinio *Iacobi* probè intelligo, promitti adventum Messiae, quando Sceptrum Regium fuerit ablatum è Iuda; sed quandonam id reverà contigerit, prorsus me latet.

M. Sunt quidam periti Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, qui asserunt, in hoc vaticinio *Iacobi* promitti venturum Messiam quando è Tribu *Iuda* Sceptrum esset ablatum, adeò ut illud *Iacobum* Oraculum: *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est &c.* ad solam Tribum *Iudæ* restringi debeat cum exclusione Leviticæ, Benjamiticæ, & aliarum Tribuum. Sed, pace illorum Theologorum, & Scripturæ Sacræ Interpretum dixerim, huic sententiæ calculum meum adjicere non posse. Primò, quia compertum habemus ex Scriptura Sacra, plures extitisse Gentis Judaicæ Duces ac Principes à *Iacobi* vaticinio usque ad Christum, Servatorem nostrum, qui ex Tribu *Juda* non fuerunt oriundi. *Moyse* namque & *Josue*, qui, post egressionem Israëlitarum ex Aegypto, præfuerunt Populo Judaico, suam ex Tribu *Juda* originem non ducebant, sed *Moyse* erat de Tribu *Levi*, *Josue* verò de Tribu *Ephraim*. Inter *Iudices* postea, qui post *Moysem* & *Josue*, apud Judæos summâ potestate præditi erant, duo tantum fuerunt orti è Tribu *Juda*, videlicet *Othniel*, & *Abesan*. Secundò, tempore, quo Judæi in Captivitatem Babylonicam fuerunt abducti, Sceptrum è Tribu *Juda* ablatum est in *Iechonia*, & *Sedecia* Regibus. Post laxatam verò Captivitatem Judæorum Respublica formam Aristocratiae assumpsit, ita ut Judæi nunquam amplius regiâ & absolutâ imperandi formâ potiti sint, utpotè qui Persarum Monarchis primùm subditi fuerunt, deinde, postquam *Alexander Magnus*, Macedo, *Darium Codomannum*, & Persarum simul Imperium delevisset, & omnem hujus gloriam ad Græcos transtulisset; Judæi Græcis paruerunt, id est, Asiæ minoris, & Aegypti Regibus servierunt, donec tandem à Romanis devicti sub jugum missi sunt. Porro, per totum illud temporis intervallum, quod à soluta Captivitate Babylonica fluxit usque ad Christum Dominum, nullos Duces habuerunt Judæi è Tribu *Juda* oriundos,

sed summa rerum erat penès Summos Pontifices, quæ Pontificum potestas per Assamonæos, in Ordine Sacerdotali constitutos, firmata est usque ad tempus *Herodis*, qui devicto *Antigono*, genus Assamonæorum penitus extinxit, & Regnum *Judææ* à Senatu Romano obtinuit. Cum igitur à laxata Captivitate Babylonica usque ad Christum, hoc est, per quingentos & amplius annos Sceptrum è Tribu *Juda* fuerit ablatum, stare nullo modo potest sententia illorum, qui *Iacobi* de venturo Messia vaticinium: *Non auferetur Sceptrum de Iuda &c.* restringunt ad solam Tribum *Juda*, exclusis aliis Tribubus.

D. Quo pacto igitur vis esse intelligenda hæc *Jacobæi* vaticinii verba: *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & Dux de femore ejus &c.* videtur quippe mihi, quòd sola hic indigitetur Tribus *Juda*, exclusis aliis Tribubus.

M. Ut huic *Jacobæo* Vaticinio de venturo Messia sua constet veritas, necessum est, ut hæc priora verba, quibus constat: *Non auferetur Sceptrum de Iuda*, non limitentur ad solam Tribum *Juda*, exclusis aliis Tribubus, sed potius referantur ad totam Gentem Judaicam, adeò ut sensus sit, non ablatum iri sceptrum è tota Gente Judaica, donec veniat Messias. Hac autem semel admissâ *Jacobæi* vaticinii interpretatione, proclive est demonstrare, Judæos, à tempore, quò à Patriarcha *Iacobo* editum est hoc vaticinium, usque ad *Herodem*, alienigenam, qui à Senatu Romano *Judææ* Regnum obtinuit, & quo adhuc in *Judæa* regnante, natus est *Jesus Christus*, verus Messias, semper habuisse è Gente sua Judaica, seu ex genere suo, & ex aliqua Tribu Duces, Reges, ac Principes, qui toti Populo Judaico cum summa rerum potestate præfuerunt. At enim, post mortem Patriarchæ *Iacobi* in *Aegypto*, Judæi Ducem habuerunt *Moysem*, qui eos è captivitate *Aegyptiaca* liberavit. Post obitum *Moyse*, Judaico Populo præfuit *Josue*, qui illum in terram promissam, seu in terram *Chanaan* introduxit. *Josue* in regimine Populi Judaici successerunt alii Duces, quos è genere suo ortos Judæi appellarunt *Iudices*, qui summâ apud Gentem Judaicam potestate potiebantur. Post *Iudices*, habuerunt Judæi Reges, & Regia dignitas, seu potestas permanfit in Tribu *Juda*, & in familia Davidica usque ad captivitatem Babylonicam. A tempore autem captivitatis Babyloniæ Judæi habuerunt Duces itidem ex genere suo, seu Prin-

Principes exercitus, qui ipsis reducibus, & proprio solo, laxatâ captivitate, restitutis præfuerunt. His Ducibus suffecti sunt Pontifices, dicti *Affamonæi*; seu *Machabæi*, qui pariter è Judæorum genere erant oriundi, & quibus Rempubli- cam Judaicam gubernandi onus incumbebat. Denique, hanc supremam Reipublicæ administrandæ potestatem conservarunt Pontifices, seu *Affamonæi*, usque ad *Herodem*, qui, licet non esset ex Gente Judaica, sed alienigena, utpotè genere Idumæus, devicto tamen *Antigono*, ultimo *Affamonæorum* Rege, Regnum Judææ obtinuit à Romanis. Quo tempore, cum Judææ Regnum ad *Herodem*, alienigenam, transierit; natus est Jesus Christus, verus Messias, juxtâ Patriarchæ *Jacobi* vaticinium: *Non auferetur Scep- trum de Juda*, id est, de tota Gente Judaica, *donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*. Hoc pacto intelligendum & explicandum esse Patriarchæ *Jacobi* de venturo Messia vaticinium censent sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, *Justinus*, Martyr, in Dialogo cum *Triphone*, *Athanasius* in lib. de Incarnatione, *Eusebius* lib. 8. Demonstrationis Evangelicæ, *Chrysostomus* Homiliâ 77. in Gen. *Ambrosius* in libro de Benedictionibus Patriarcharum, cap. 4. *Augustinus* lib. 18. de Civitate Dei cap. 45. *Theodoretus* quæst. 110. in Genesin, alique sancti Patres, qui istam vaticinii Jacobæi interpretationem suo calculo approbarunt. Huic igitur tam cano, tamque venerando totius Antiquitatis consensui assensum præstare debes.

D. Prono capite veneror antiquos illos sanctos Patres, eorumque sententiæ lubentissimè subscribo; sed necdum fecisti satis difficultati, quam mox insinuavi. Videtur quippè mihi, hæc verba vaticinii Patriarchæ *Jacobi*: *Non auferetur Scep- trum de Juda*, pertinere dumtaxat ad Tribum *Juda*, exclusis aliis Tribubus. Alioquin si prædicta verba spectent totam Gentem Judaicam, non video certè, quid peculiare de filio suo, *Juda*, Patriarcha *Jacobus* prædixerit, dum, antequàm moreretur, suam ei benedictionem largitus est. Et tamen legimus cap. 49. libri Genesim, Patriarcham *Jacobum*, jam morti proximum, convocasse omnes filios suos, hisque singulis viritim, speciatim, ac distinctè benedixisse, atque prædixisse, quæ ipsis, eorumque posteritati deinceps obventura erant. Quæ cum ita sint, longè verosimilius mihi videtur, hæc verba vaticinii *Jacobi*: *Non auferetur Scep- trum de*

Juda, restringenda esse ad solam Tribum *Judæ*, exclusis aliis Tribubus Israëlitis.

M. Non ita est, sicut sentis. Quamvis enim hæc benedictio, seu prædictio *Jacobi* morientis: *Non auferetur Scep- trum de Juda &c.* toti Genti Judaicæ, seu cæteris Tribubus Israëlitis compe- tat, attamen *Judæ*, filio Patriarchæ *Jacobi*, peculiariùs accommodari debet, & ejus Tribum magis spectat, quàm cæteras Tribus. Primò, in eo quod soli filii *Judæ*, seu viri è Tribu *Judæ* orti, à *Davide* usque ad captivitatem Babyloniam, hoc est, per annos circiter quingentos, Regnum in Gente Judaica obtinuerint, idque sub *Davide* & *Salomone* florentissimum. Secundò, in eo quod, post captivitatem Babyloniam, cum ad aliam Tribum, distinctam à Tribu *Juda*, suprema potestas in Gente Judaica transierit, nihilominus universus Populus Israëliticus à *Juda* nomen sortitus sit, tumque primum Israëlita cœperint cognominari *Judei*. Tertiò, in eo quod eodem tempore, quo suprema in gente Judaica potestas penès Pontifices, seu *Affamonæos* erat devolvenda, Regio tamen ipsa, quâ Regnum continebatur, tota, aut maxima ex parte ad sortem Tribus *Juda* pertinere debebat. Quartò, in eo quod Tribus *Juda*, sive in castris ponendis, sive in ordine offerentium, sive in divisione terræ Chanaan, cæteris Tribubus præstantiâ quâdam, & excellentiâ singulari præire debebat. Postremò, in eo quod Jesus Christus, verus à Patriarcha *Jacobo* promissus Messias, ex sola Tribu *Juda*, & non ex aliis Tribubus Israëlitis proditurus erat. Propter has, & alias rationes, quæ legi possunt apud *Eusebium* lib. 8. de *Demonstratione Evangelica*, jure optimo dici potest, hanc benedictionem, seu prædictionem Patriarchæ *Jacobi*, fuisse quidem omnibus Tribubus Israëlitis communem, peculiari tamen ratione, ad Tribum *Judæ* pertinuisse. Consule etiam, si velis Dissertationem, quæ in *Tractatu de Mysteriis & annis Christi*, à me Romæ recens edito, ordine septima est, in qua evinco, hoc Patriarchæ *Jacobi* Vaticinium: *Non auferetur Scep- trum de Juda, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*, fuisse reverà impletum in ortu Jesu Christi, veri Messia, illudque ab omnibus Judæorum argutiis & cavillis vindico.

D. Sufficit mihi hæc, quam de Patriarchæ *Jacobi* vaticinio dedisti, brevis explanatio. At nunc duo Dubia haud levis

mementi, ne quid dissimulem, circa eundem Patriarcham *Jacobum* subeunt animum meum, quæ mihi solvas velim. Primum Dubium est, an reverà mentitus sit *Jacobus*, quandò, usus consilio matris suæ *Rebecca*, paternam benedictionem, loco *Esau*, fratris sui primogeniti, accepit, dicens patri suo *Isaaco*: *Ego sum filius tuus primogenitus Esau?* quod tamen probè sciebat esse falsum. Alterum Dubium istud est: Nùm Patriarcha *Jacobus* injustà fraude deluserit socerum suum *Labanum*, dùm, post famulatum quatuordecim annorum, pactà cum illo mercede, gregem suum per virgas ex parte decorticis, sicque varias, quas bestiis inter bibendum, calente venere, objiciebat, copiosa pecudum accessione multiplicavit cum evidenti dispendio gregis soceri sui *Labani*, uti narrat *Moyse* cap. 30. lib. *Genesis*. His duobus Dubiis rogo te, ut breviter facias satis.

M. A duobus istis, quæ proposuisti, Dubiis nunc paucis verbis me expedio, & ad primum dico, Patriarcham *Jacobum*, si litterali Scripturæ sensui inhæreamus, vix ac ne vix quidem à mendacio posse excusari, dùm paternam benedictionem, loco *Esau*, fratris sui primogeniti, consilio matris suæ, accepit. Id luculenter colligi posse videtur ex capite 27. libri *Genesis*, ubi primò narratur, *Jacobum* non modò dixisse se esse primogenitum, sed etiam disertis verbis professum fuisse, se esse *Esau*, idque respondisse patri suo *Isaaco*, de persona *Esau*, non de solo jure primogenituræ quærenti, & benedictionem *Esau*, non autem *Jacobo* dare volenti. Deindè, legitur eodem in capite, *Jacobum*, vulgares cibos offerentem patri suo *Isaaco*, id est, duos hædos, quos non in silvis venatus erat, sed in stabulo conquistos & electos à matre coquendos ac parandos attulerat, ipsum rogasse, ut de ipsius venatione comederet, quod certè (si solus attendatur litteralis verborum sensus) à fraudis & mendacii crimine excusari non potest. Deniquè, ibidem legitur *Jacobum*, acceptà benedictione, statim à patre suo *Isaaco*, fraudis ac mendacii fuisse insimulatum. *Esau* quippè lugenti, & graviter de surrepta sibi à fratre suo *Jacobo* benedictione querenti, respondit pater, *Jacobum* venisse fraudulentè, & benedictionem suffuratum fuisse: *Venit germanus frater tuus fraudulentè, & accepit benedictionem tuam.* Hæc, inquam, si juxta litteralem dumtaxat sensum expendantur, *Jacobum* mentitum fuisse haud obscure significabunt. At, si

ad sensum verborum *Jacobi* mysticum, seu figuratum, ut par est, assurgamus, Patriarcham *Jacobum* ab omni fraude & mendacio poterimus excusare, sicut illum tam verè quàm piè excusant Sancti Patres, *Augustinus* lib. 1. *Contra Mendacium* cap. 10. *Theodoretus* quæst. 81. in *Genesis*, *Gregorius M.* Homilià 6. in *Ezechielem*, *Isidorus Hispalensis*, *Venerabilis Beda*, *Rupertus*, quorum agmen claudit *S. Thomas*, qui 2^a. 2^a. quæst. 110. Art. 3. in responsione ad 3. Argumentum, his verbis agit *Jacobi* vindicias: *Jacob dixit, se esse Esau primogenitum Isaac, quia videlicet primogenita illius de jure ei debebantur. Usus est autem hoc modo loquendi per spiritum Prophetiæ ad designandum mysterium, quia videlicet minor populus, scilicet Gentilium, substitutus erat in locum primogeniti, scilicet Judæorum.* Quam rationem excerpfit *S. Thomas* ex jam citato libro primo *S. Augustini contra Mendacium* cap. decimo. Huic itaque sanctorum Patrum, & gravissimorum Theologorum, qui *Jacobum* à mendacio excusant, constanter adherere debes, illumque penitus repudiare errorem quorundam recentium molliorum Theologorum, qui, licet faterentur, *Jacobum* non fuisse mentitum, aiebant tamen, illum amphibolià, seu verbis ambiguae ancipitisque significationis, necnon mentis restrictione usum fuisse absque peccato. Quin, quòd magis mirari debeas, hunc amphiboliarum usum adeò licitum & innoxium esse audacter pronunciabant molliores illi Theologi, ut non puderet eos asserere, Deum ipsum, Patriarchas, aliosque viros sanctos interdum amphiboliis, mentisque restrictionibus fuisse usos. Sed, apage hunc errorem Deo & Sanctis tam injurium, sinceritati ac simplicitati Christianæ (quam tantoperè commendat Christus cap. 5. *Matthæi* v. 37. dicens: *Sit autem sermo vester, est, est, non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.*) Omnino oppositum, societatis humanæ pestem, & occultandæ veritatis pessimum artificium, uno verbo, sapius fulguritum, & vaticanis protritum fulminibus.

Venio nunc ad alterum, quòd proposuisti Dubium, an Patriarcha *Jacobus* injustà fraude deluserit socerum suum *Laban*, quandò singulari usus artificio gregem suum multiplicavit, cum gravi jactura, quam inde passus est *Laban*? Quòd quidem Dubium, ut clariùs diluere possim, observare debes, *Jacobum*, postquam per quatuordecim annos *Labano*, socero suo, nullo recepto præmio, gregem

gem ipsius pascendo, famulatus fuisset, tandem exiguam mercedem ab illo poposcisse, ut videlicet quidquid ex ovibus unius coloris deinceps nasceretur variegatum, id est, variis distinctum coloribus, ad se pertineret. Annuit *Laban*, futuri artificii, quo *Jacobus*, ipsius gener, usurus erat, omnino inscius. At, cum subdulus & rapax *Labani* animus, quem multis experimentis per quatuordecim famulatus annos probe perspectum habebat *Jacobus*, non sponderet pacti fidem, nec mercedis acceptæ securitatem, nisi notabili coloris discrimine, & loci intervallo peculium suum, à reliquo *Labani*, soceri sui, grege secerneret, ideo *Jacobus* segregavit oves, & capras discolorēs, sibi oves, & capras unius coloris pascendas servavit, ne, si *Labanus*, præter opinionem suam, gregem *Jacobi* auctum ac multiplicatum videret, furta & rapinas clamitaret. Adebat tempus, quo Deus injuriam & damna à *Labano* per quatuordecim annos illata *Jacobo*, qui totius spei ac fiduciæ suæ anchoram nunquam non in remuneratione divina collocaverat, sarcire constituit. Monetur itaque *Jacobus* à Deo de artificio, quo præmia, toleratis laboribus digna, cum fœnore consequi debebat; cumque non ignoraret *Jacobus*, quanta vis esset imaginationis in variando fætu, & quam facile ea moveretur ab errore externo, speciatim in bestiis, quarum sensio cum speciebus corporeis arctius connexa est, quales fætus nasci oportebat, tales oculis conspicientium objiciendas arbitrabatur. Nec visa commodior via, ut rem ad optatum exitum perduceret, quam si virgulta ex arboribus, quarum color artificium adjuvabat, recens resecta, cortice alternis intervallis detracto, variegata, in conchis, vel alveis, aquâ limpidâ plenis, reponentur, ut quâ aviditate potum faucibus, eâ species objectas oculis inter bibendum haurirent bestię, quas fortè cum imaginibus marium lascivientium & adhærentium commixtas, ex aqua, tanquam ex speculo naturali, oculus, aliàs vagus, & instinctu potius, quam consilio, in objecta quæque raptus, ut solet esse oculus bestiarum, ad hoc unum tempore generationis raptus facilius perciperet, & firmius imaginationi imprimeret, undè insignita & impressa informatio fætum eodem tempore conceptum imbueret. Non defuit *Jacobo* successus, quoties usus est isto artificio, quod fuisse naturale, solâ vi imaginationis, nullo interveniente miraculo, ad quod citrà ullam necessitatem recurrunt nonnulli, contigisse facile crediderim. Vis siquidem phantasiæ, seu

imaginationis, solet in coitu esse maxima, & fætui similitudinem visam fortiter imprimit, sicut benè multis experimentis constat, quibus falsi convincitur systema Cartesianorum, aliorumque modernorum Philosophorum, qui docent, belluas esse mera automata, arcanis rotulis & elateriis affabrè contexta, omni cognitione, vitâ, vi imaginatrice, aliisque sensationibus tam internis, quam externis prorsus destituta. Sed istud recentiorum Philosophorum systema hîc impugnare locus non est. Quare, Dubii à te propositi explicationi dumtaxat insistent, breviter hîc ostendam, *Jacobum*, in eo, quo usus est, artificio, injustâ fraude non delussisse socerum suum *Labanum*. Et primò quidem, *Jacobus* justè ac licitè usus est eo artificio, quia illud ab Angelo in somnis doctus erat, ut testatur ipsemet *Jacobus* cap. 31. v. 11. libri Genesis, sic loquens: *Dixit Angelus Dei ad me in somnis: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban. Secundo*, hoc astu & dolo usus est, titulo justæ compensationis, quia per viginti annos servierat *Labano*, & tamen justam laborum suorum mercedem ab eo, utpotè homine avaro, extorquere necdum potuerat, sicut ipsemet queritur cap. 21. v. 40. & seq. libri Genesis, dicens: *Die noctuque æstu urebar & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis, sicque per viginti annos in domo tua (id est, soceri Laban) serviivi tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis; immutasti quoque mercedem meam decem vicibus... Forsitan modò nudum me dimisisses, Afflictionem meam, & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri. Denique, Laban promiserat Iacobo dotes filiarum Rachelis, & Liæ, quas ei uxores dederat, & quas tamen indotatas reliquit, quemadmodum ipsæmet testantur cap. 31. v. 14. lib. Genesis, his verbis: *Responderunt Rachel & Liæ: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus & hereditate domus patris nostri? nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium nostrum?* His, & aliis ejusmodi rationibus probant Scripturæ Sacræ Interpretes, *Jacobum* non injustâ fraude delussisse socerum suum *Labanum*, quando ad augendum gregem suum, & ad se redimendum ab injusta vexatione, novo isto commento, seu artificio usus est.*

D. Jam sciebam, *Liæ* & *Rachelem* esse

esse filias *Labani*, & uxores Patriarchæ *Iacobi*. Sed earum Historia, quam legi in libro Genesis, duos mihi iniecit scrupulos, quos mihi eximas velim. Narratur quippè cap. 29. hujus libri, *Liam*, quæ erat filia *Labani*, natu major, obtemperasse patri suo, qui illam concubiâ nocte introduxit in lectum *Iacobi*, eamque suffecit in locum *Rachelis*, quæ verè cum *Iacobo* erat matrimonio juncta, non verò ejus soror *Lia*. Quæro igitur, an peccaverit *Lia*, quæ obsecuta patris consilio, dormivit, remque habuit cum *Iacobo*, cui tamen nondum nupta erat? Deinde capite sequenti, seu trigésimo ejusdem libri Genesis, legitur, quod *Ruben*, filius *Lie*, reperit mandragoras, quas matri *Lie* detulit, dixitque *Rachel*: *Da mihi partem de mandragoris filii tui*. Dic, sodes, quid sibi velint istæ mandragoræ, quibus tantoperè delectabatur *Rachel*, & quâ virtute pollerent:

M. *Liam* peccasse, dùm parenti suo morem gerendo, intrusit sese, loco *Rachelis*, in lectum *Iacobi*, & cum ipso carnalem copulam habuit, cui tamen nondum nupta erat, in confesso est apud omnes Scripturæ Sacræ Interpretes. Consensit quippè *Lia* in stuprum, immò adulterium, à quo *Iacobus*, hujus facinoris planè nescius, jure optimo excusari debet ob facti ignorantiam invincibilem, quâ putavit, se non cum *Lia*, sed cum *Rachele*, quæ ei verè nupta erat, congressum carnalem habuisse. Hinc est, quod *Iacobus* manè expergefactus, & videns *Liam*, loco *Rachelis* subrogatam, sic socerum suum, hujus strophæ, seu potius facinoris, auctorem allocutus est: *Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachele servivi tibi? quare imposuisti mihi?* Potuit autem facile *Laban* decipere generum suum *Iacobum*, & in ejus lectum *Liam*, loco *Rachaelis*, intrudere, quia mos olim vigeat, ut virgines, dùm nubebant, in tenebris, verecundiæ causâ, mariti thalamum adirent. At, si peccavit *Lia*, parentis sui dicto audiens, gravius sanè peccatum admisit *Laban*, quippè qui filiam suam *Liam* ad hoc facinus induxit. Tentavit quidè *Laban*, se, prætextu consuetudinis, ab hoc crimine purgare, genero suo *Iacobo* respondens: *Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores (supple sorores) ante tradamus ad nuptias*, Genesis cap. 29. Sed fictus ille erat consuetudinis prætextus, quem obtendebat *Laban*. Nam si reverà obstitisset aliqua loci consuetudo, non debuisset *Laban* publicè illud solemne convivium nuptiale, cujus meminit Scri-

ptura S. eodem in capite libri Genesis, celebrare, quasi uxorem *Iacobo* daturus *Rachelem*, quam omnes sciebant esse natu minorem. Sed de hoc primo, quod proposuisti, Dubio, hætenus satis dictum sit. Quod spectat alterum Dubium, videlicet quid per *Mandragoras*, quas *Ruben* invenit, & detulit ad matrem suam *Liam*, quasque tantoperè expetivit *Rachel*, intelligendum sit? fateor ingenuè, me in explanatione hujus Dubii hærare ad aquas, & quâ mihi vadum tentandum sit, prorsus nescire. At enim, in primigenio Textu Hebræo cap. 30. libri Genesis legitur, *Ruben* detulisse *DUDAIM* ad matrem suam *Liam*. Legitur etiam in Textu Hebræo cap. 7. libri Canticorum: *Dudaim dederunt odorem suum*. Sed quid per *Dudaim* intelligendum sit? Hoc opus, hic labor est, resque difficillima, ac multum & sæpè quaesita, quæ crucem fixit Scripturæ Sacræ Interpretibus, eosque coegit in varias abire sententias. Quapropter ipse, antequàm aperiâ, quid in tanta rerum obscuritate, tantisque clarissimorum virorum opinionibus longè diversis, ac inter se pugnantibus, probabilius sentiam, varias præmittam opiniones, in quas Scripturæ Sacræ Interpretes, virique doctissimi in hujus vocis *Dudaim* interpretatione distrahuntur. Alii existimant, *Dudaim* esse certos quosdam flores & fructus agrestes, orientalibus in locis mense Maio maturescentes, coloris, odoris, & saporis gratissimi, eoque nomine multum amabiles. Alii autumant, *Dudaim* esse Lilia; alii Narcissum; alii Tubera. Alii putant *Dudaim* esse poma, quæ arabicè nuncupantur *Mantz*, & quæ sunt dulcissima, gustuique gratissima, & hanc sententiam tuetur Cl. Vir, exoticarum Linguarum peritissimus, *Blasius Cariophilus* in *Dissertationibus Miscellaneis*. Dissertatione tertia. Alii docent, *Dudaim* esse Mandragoras. Alii deniquè difficultate oppressi, ajunt, quid fuerint *Dudaim* in specie? non liquere, ac subindè in hujus vocis explicatione bonas horas collocari non debere. Hæ sunt discrepantes circâ notionem *Dudaim* Sacræ Scripturæ Interpretum opiniones, quas inter huic, utpotè communiori, adhæreo, quæ vocem hanc *Dudaim* pro Mandragoris accipit. Sic enim omnes Paraphrastæ, tam Græci, quàm Chaldæi, Syri, & Arabes, vocem illam *Dudaim* pro Mandragoris acceperunt. Editio etiam vulgata, à qua discedere nefas est, illam *Dudaim* Hebraicam vocem, quæ dumtaxat duobus in locis Sacræ Scripturæ repe-

repetitur (scilicet cap. 30. libri Genesis, & cap. 7. Cantici Canticorum) accipit pro Mandragoris, ut videre est in Editione vulgata cap. 30. v. 14. libri Genesis, ubi hæc habet: *Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit Mandragoras.* (In Textu Hebræo legitur vox *Dudaim.*) Similiter in Editione vulgata cap. 7. v. 13. libri Cantici Canticorum hæc leguntur: *Mandragoræ dederunt odorem.* (In Textu Hebræo habetur vox *Dudaim.*) Cum igitur omnium Paraphrastarum, & vulgati nostri Interpretis unus consensus & conspiratio sit in accipienda voce illa Hebraica *Dudaim* pro Mandragoris, eorum interpretationi lubens subscribo. Monitum tamen te obiter velim, ut caveas à gemino errore, in quem circa ejusmodi Mandragoras impegerunt aliquot Scriptores. Quidam enim sunt, qui asserunt, Mandragoras vim habere dandi mulieribus fecunditatem, & ideo *Ruben* illas detulisse ad *Liam*, matrem suam, & ad *Rachelem*, ut non solum earum amantate & fragrantia delectarentur, verum etiam ut ab illis acciperent fecunditatem. Quod quidem tam falsum est, quam quod maxime. Nam primò, qui scire poterat *Ruben*, adhuc puellus, *Dudaim*, sive Mandragoras, fecunditatem comparare, & sterilitati adversari? Deinde, legimus in sacris Litteris, feminas fuisse consecutas fecunditatem precibus Deo factis, sicut de *Sara*, uxore *Abramæ*, & de aliis manifestum est, sed nominatim de *Lia* & *Rachele*. Ait enim Scriptura, loquendo de *Lia* cap. 30. v. 17. libri Genesis: *Et exaudivit Deus preces ejus; concepitque & peperit filium.* Et versu 22. ejusdem capituli libri Genesis, *Moyse*, hæc de *Rachele* scribit: *Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvæ ejus; quæ concepit, & peperit filium.* Tertiò, soli Ethnici gloriabantur, fecunditatem, vel sterilitatem adhibitis quibusdam medicamentis, procurari posse. At, illo Ethnicorum errore laborasse *Liam* & *Rachelem*, easque sancto viro *Iacobo* sociatas, id sibi persuasisse & fecunditatem à Mandragoris se accepturas putasse nullâ ratione sit verosimile, maxime, cum Patriarcha *Iacob* ægrè ferenti *Rachel*, quod infæcunda esset, eique dicenti: *Da mihi liberos, alioquin moriar*, statim iratus respondit: *Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui.* Quibus verbis palam innuit *Iacobus*, mulieres, quæ sunt steriles, non debere fecunditatem à medicamentis quærere, sed illam à Deo, fuis precibus, postulare. Nulla ergò vis inest Mandragoris mulieribus sterilibus accersendi, seu

dandi fecunditatem, sed tantum, ut doceant Medici, Mandragoræ possunt quandatenus fecunditatem juvare. Scribit enim *Plinius* lib. 25. cap. 13. semen Mandragoræ potum purgare fæminarum uterum, indeque fieri, ut ad conceptum præparetur. Alter error, quem perinde cavere debes, in eo situs est, quod nonnulli, post *Dioscoridæm* & *Theophrastum*, affirmant, Mandragoras vim habere philtri amatorii, unde inferunt, *Rachelem* Mandragoras sororis suæ *Lia* ideo expetivisse, ut hoc pacto amorem viri sui *Iacobi* magis ac magis in se accendere ac inflammare posset, quemadmodum olim Ethnicis, ad amorem fæminarum sibi conciliandum, philtris amatoriiis uti solemne fuisse, docent Scriptores Prophani. Sed apage hunc errorem. Tantum enim abest, ut Mandragora vim habeat Philtri, apti ad provocandum amorem, quin potius sit genus herbarum soporiferarum, propter innatam, quam habet frigiditatem, quò sit, ut sive olfactu, sive in poculo somnifera sit, & libidinis impetum cohibeat, sicut (post *Plinium* lib. 25. cap. 13.) docent periti Scriptores Botanici, qui de Mandragora, ejusque vi, ac proprietatibus tractarunt, quos inter præsertim legi debet *Matthiolus*, qui luculentissimos in *Dioscoridem* edidit Commentarios. Præterquam quòd, incredibile est, *Liam* & *Rachelem*, quarum preces ad habendam prolem Deus, ut inquit Scriptura Sacra, exaudivit, voluisse pagano ritu uti Mandragoris, philtri gratiâ, quò amorem mariti *Iacobi* ardentius ergà se excitarent.

D. Id, pace tuâ dixerim, non mihi incredibile videtur. Suspicio enim, *Rachelem* Idololatriæ cultricem fuisse, eamque à teneris annis in ædibus paternis per educationem & institutionem, culturæ Idolorum assuevisse. Id non obscure colligitur ex cap. 31. libri Genesis, ubi sacer Scriptor *Moyse* narrat, *Rachelem*, unâ cum suo viro *Iacobo*, è paterna domo fugientem, surripuisse Idola patris sui *Laban*, non alio certe fine, quam ut ea coleret, superstitionis & Idololatriæ studiosa. Si ergò *Rachel* Idolorum cultui fuit addicta, incredibile non est, eam, Ethnicorum morem secutam, mandragoris, philtri amatorii gratiâ, usam fuisse, ut arctiori vinculo amorem mariti sui *Iacobi* sibi devinceret.

M. Non inficias quidem eo, esse quosdam sanctos Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes, quibus visum est, *Rachelem*, in ædibus patris sui *Laban*, Idolorum cultoris, educatam, superstitionum & Idololatriæ studiosam fuisse, eamque idcirco, è domo

paterna

paterna fugientem, compositis sarcinis Deos penates, seu Idola patris sui *Laban* (inscio viro suo *Jacobo*) inseruisse, eaque secum furto sustulisse. Sic censent *S. Joannes Chrysostomus* Homilâ 57. in *Genesim*, *Rupretus* lib. 7. *Comment.* cap. 42. noster *Cajetanus*, & *Oleaster*. At, *Rachelem* ab Idololatria vindicant non solum omnes ferme *Scripturæ Sacræ* Interpretes, verum etiam plures sancti Patres, nimirum *S. Basilius* Homil. 12. in principium *Libri Proverbiorum*, *S. Augustus Gregorius Nazianzenus* Oratione 42. & *Theodoretus* quæst. 90. in *Genesim*, iisque rationibus ducuntur, quæ rem planè conficere videntur. At enim primò, verosimile haud videtur, *Jacobum*, Patriarcham sanctissimum, voluisse matrimonium inire cum *Rachele*, ejusque sorore *Lia*, si utraque fuisset reverà Idolorum cultrix; ea quippè illicita matrimonia Israëlitarum cum infidelibus detestati sunt sancti Patriarchæ *Abrahamus*, *Isaacus*, ac subindè *Iacobus*, qui sanctitate morum conspicuus, semper institit vestigiis Majorum suorum. Secundò, Deus preces, quas *Rachel* & *Lia* ad obtinendam prolem fuderunt, gratas habuit, ut ait *Scriptura Sacra*; quod argumento est, eas non fuisse Idololatriæ tenebris immerfas, quia, sicut ait *Apostolus*: *Sine Fide impossibile est placere Deo*. Postremò, ipsamet *Rachel* fat superque ostendit, se non esse Idolorum cultricem, quandò *Labano*, patre suo tentorium ipsius, ad quærenda Idola sua, ingressò, illa festinans (inquit *Scriptura Sacra*, *Genesis* cap. 31.) abscondit Idola subter stramenta, id est, sub clitellis *Camelorum*, & sedit desuper, & ne parenti suo, qui ad inveniendâ Idola sua omnes angulos cum magna sollicitudine perscrutabatur, assurgere cogeretur, simulavit, se laborare fluxu menstruorum, ideòque præ infirmitate assurgere non posse. Non est autem verosimile, *Rachelem*, si fuisset Idolorum cultrix, voluisse ea tam indecentè, tam irreverentè & abjectè tractare. Sed quorsum igitur dices, *Rachel* Idola patris sui suffurata est, si non esset Idololatriæ dedita? Huic quæstioni multifariam respondent *Scripturæ Sacræ* Interpretes. Abstulit *Rachel* Idola patris sui, vel quia timuit, ne parens illa aspiciendo, & per illa augurando, cognosceret suam & mariti *Iacobi* fugam, quam tamen volebat esse occultam; vel ut parenti Idola colendi occasionem adimeret; vel deniquè (quod ipse probabilius censeo) quia ejusmodi Idola ex pretiosa materia erant conflata, quæ *Rachel*, intentione compensandæ dotis, quam ei parens promi-

serat, & injustè non dederat, sibi vindicavit, eaque justo titulo retinere posse sibi persuasit. Hæc autem *Labani* Idola, hebraicè dicta *Teraphim*, erant statuae, seu figuræ, aut imagines, humanam formam habentes, ut patet ex lib. 2. *Regum* cap. 19. v. 13. Hac etiam voce Hebraicâ *Teraphim* propriè utitur *Scriptura Sacra* ad designandas illas statuas, quæ operâ Dæmonum responsa dabant, ut videre est cap. 18. v. 18. libri *Judicum*, cap. 21. v. 21. *Ezechielis*, & cap. 10. vers. 2. *Zachariæ*.

D. Potestne *Judas*, qui Patriarchæ *Jacobi*, & *Lia* filius fuit, excusari à peccato, dum *Thamarem*, nurum suam stupravit, quam tamen non nurum suam, sed scortum seu meretricem putabat? Audivi quippè nuperrimè virum quemdam eruditum, qui in publico cætu assererat, scortationem fuisse licitam Israëlitis ante Legem Mosaicam, idque se evincere posse putabat exemplo *Judæ*, qui cum *Thamare*, quam meretricem esse credebat scortatus est.

M. Priusquàm tuæ difficultati faciam satis, historiam *Judæ* cum *Thamare* congressus, sicut refertur cap. 38. libri *Genesis*, paucis describam, ex qua manifestè patebit, nec *Judam*, nec *Thamarem*, à peccato posse ullo pacto excusari. *Judas*, sicut in superiori Colloquio jam observavimus, inconsulto patre suo *Jacobo*, matrimonium inivit cum muliere *Chanaanæ*, ex qua tres filios suscepit, videlicet *Herem*, *Onanum*, & *Selam*. Primogenito filio suo *Her*, uxorem dedit nomine *Thamarem*. Sed, cum *Her* esset vir nequam in conspectu Domini, & ideò ab illo occisus, voluit *Judas*, ut *Onanus*, suorum filiorum alter, *Thamarem*, jure Levitatis, uxorem duceret, ad suscitandum semen fratri suo defuncto: *Ingredere*, inquit ei, *ad uxorem fratris tui*, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo. Ille, seu *Onanus*, sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi, fratris nomine, nascerentur; & ideò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret, cap. 38. v. 8. 9. & 10. lib. *Genesis*. Mortuo *Onano*, jussit *Judas* tertio filio suo *Sela*, ut *Thamarem* acciperet uxorem ad suscitandum, jure itidem Levitatis, semen fratri suo *Onano* defuncto. At, cum *Sela* adhuc ætatem haberet intempestivam matrimonio, coacta est *Thamar*, ei desponsata, expectare donec *Sela* in ætatem matrimonio idoneam firmamque adolesceret. Tandem, promissis non stante *Juda*, eoque non dante *Thamari* jam adultum *Selam* meritum, quem ei promi-

promiserat, & ex jure Levitatus tenebatur; hanc nimiam dilationem ægrè ferens *Thamar*, moræ impatiens, & habendæ prolis, percupida, induit personam scorti, & meretricia specie atque habitu *Judam*, socerum suum, ac libidinem incitavit, à quo, postquam profurto concubitu accepisset arrhabonem, seu anulum *Judæ*, armillam, & baculum, quem præ manibus tenebat *Judas*, sese ei prostituit, duosque ex uno coitu concepit filios, *Pharem* & *Zaram*. Hactenus descripsi breviter Historiam *Judæ* cum *Thamare* congressus. Nunc ostendendum mihi incumbit, scortationem non fuisse licitam Israelitis ante Legem Mosaicam, ac subindè nec *Judam*, nec *Thamarem* posse à peccato fornicationis excusari. Et primò quidem, scortationem non fuisse Israelitis licitam ante Legem Mosaicam docet Scriptura Sacra cap. 24. lib. Genesis, ubi, postquam *Moyse* narravit cruentam cædem Sichemitarum, factam à *Simeone*, & *Levi*, filiis Patriarchæ *Iacobi*, in ultionem stupri sororis suæ *Dinæ*, inducit *Iacobum* objurgantem filios suos his verbis: *Turbasti me, & odiosum fecisti me Chananæis & Pherezeis, habitatoribus hujus terræ. Cui paternæ objurgationi confestim responderunt Simeon & Levi: Numquid ut scorto abuti debuere sorore nostrâ? Quod certè responsum (si scortatio Israelitis ante Legem Mosaicam licita fuisset) planè futile esset ad excusandam crudelissimam illam stragem, quâ *Simeon* & *Levi*, ob stuprum sorori suæ *Dinæ* illatum, omnes ad unum Sichemitas internecione deleverunt. Ut quid enim hi duo filii *Iacobi*, irâ & furore perciti, tot tragædias excitassent, totque homines per summam immanitatem & perfidiam trucidassent, si rum temporis, id est, ante Legem Mosaicam, scortatio Israelitis licita esset? Præterea, factum istud historicum de scortatione *Judæ* cum *Thamare*, dùm narrat Scriptura Sacra cap. 38. lib. Genesis, apertè declarat, scortationem non fuisse Israelitis licitam ante Legem Mosaicam. Ibi quippè legitur, quòd cùm *Thamaris* uterus, post tres menses à furto cum *Juda* concubitu intumesceret, nunciatum est *Judæ*: *Fornicata est Thamar, nurus tua, & videtur uterus illius intumescere.* Quem nuncium audiens *Judas*, sceleris atrocitate percussus, in eam tulit duram sententiam: *Produce eam ut comburatur.* Attamen, dùm *Thamar* duceretur ad pœnam, & misisset ad *Judam*, socerum suum, dicens: *De viro, cujus hæc sunt, concepi, agnosce cujus**

R. P. Hyac. Hist. Eccl. l. T. Tom. II.

sit annulus, & armilla, & baculus. Hæc cùm audisset *Judas*, sententiam, quam tulerat in *Thamarem*, revocavit, eamque ab indicta pœna liberam pronunciavit. Quis autem credat, *Judam* in *Thamarem*, fornicationis ream, & quam ipse prægnantem esse sciebat, tam gravi pœna animadvertere voluisse, illamque ultricibus flammis addici jussisse, si tùm temporis, hoc est, ante Legem Mosaicam, scortatio, seu fornicatio, Israelitis licita fuisset? Denique, fornicatio non ideò mala est, quia Lege Mosaicâ prohibita est, sed ideò Lege prohibita est, quia per se & intrinsecè est mala. Quò fit, ut non potuerit esse licita Israelitis ante Legem Mosaicam. Id confirmare non pigebit egregio S. Thomæ ratiocinio 2. 2. Quæst. CLIV. Art. II. ubi inquit, *utrum fornicatio simplex sit peccatum mortale?* Sic autem hanc quæstionem solvit: *Respondeo dicendum, quòd absque omni dubio tenendum est, quòd fornicatio simplex sit peccatum mortale.* Ad hujus autem evidentiam considerandum est, quòd peccatum mortale est omne peccatum, quod committitur directè contra vitam hominis: *Fornicatio autem simplex importat inordinationem, quæ vergit in nocumentum vitæ ejus, qui est ex tali concubitu nasciturus. Videmus enim in omnibus animalibus, in quibus ad educationem prolis requiritur cura maris & feminae, quòd in eis non est vagus concubitus, sed maris ad certam feminam, unam, vel plures, sicut patet in omnibus avibus. Secus autem est in animalibus, in quibus sola femina sufficit ad educationem fetus, in quibus est vagus concubitus, ut patet in canibus, & hujusmodi aliis animalibus. Manifestum est autem, quòd ad educationem hominis non solum requiritur cura matris, à qua nutritur, sed multò magis cura patris, à quo est instituendus & defendendus, & in bonis tam interioribus, quàm exterioribus promovendus. Et ideò contra naturam hominis est, quòd utatur vago concubitu; sed oportet quòd sit concubitus maris ad determinatam feminam, cum qua permaneat, non per modicum tempus, sed diu, vel etiam per totam vitam. Et indè est, quòd naturalitèr est maribus in specie humana sollicitudo de certitudine prolis, quia eis imminet educatio prolis. Hæc autem certitudo tolleretur, si esset vagus concubitus. Hæc autem determinatio certæ feminae, matrimonium vocatur, & ideò dicitur esse de jure naturali. Ex quo S. Thomæ ratiocinio facile colligitur, fornicationem esse peccatum mortale; primò, quia est contra bonum procreationis.*

E

Forni-

Fornicator quippe in coitu non intendit generationem proles, sed effræni dumtaxat libidini suæ vult indulgere. Secundò, fornicatio est contra bonum nutritionis, educationis, & instructionis proles. Denique, fornicatio est contra divinam Ordinationem, quæ ab exordio Mundi fuit, & est, ut una uni conjungatur. Dixit enim Deus *Adamo*, primo omnium hominum parenti: *Quamobrem, relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*, sive, ut habet Textus Hebraicus, *in carnem unam*, quia vir & mulier, qui eo junguntur actu, qui ad generis humani propagationem a natura est destinatus, una caro esse debent, id est, ita sibi arcta necessitudine adhærere, ita se amare, fidem sibi mutuo datum servare, & omnes amoris reciproci vices, communis convictu, perpetuo contubernio, bonorum & malorum communione, inter se alternare debent, ut in unam carnem, seu in unum & idem corpus coaluisse videantur. Qui ergò se carnali copula jungunt, nec una caro esse volunt, hoc est, per conjugium, perpetuumque contubernium sociari nolunt, hi profectò non solum non utuntur medio ad generis humani propagationem legitimo, verum etiam divinum Institutum violant, primordialemque de Matrimonio Legem, non Mosaicam dumtaxat, sicut perperam sibi persuasit *Joannes Marshamus*, Scriptor Anglicus, qui inter cætera opinionum portenta, quæ effutire illum non puduit, ausus est asserere in suo *Canone Chronico* pag. 17. ante Legem Mosaicam Hebræis innuptis licitum fuisse corporis copiam pro libitu facere. Qui error ex his, quæ hætenus diximus, abundè confutatus manet. Cum igitur fornicatio, seu fornicatio, non fuerit Israelitis antè Legem Mosaicam licita, sicut jam ostendimus; apertè sequitur primò, *Thamarem*, quæ datâ operâ se meretricem simulavit, & meretriciâ specie atque habitu *Judam*, socerum suum, ad libidinem provocavit, seque ei prostituit, à peccato excusari nullatenus posse. Sequitur secundo, peccasse itidem *Judam* cum *Thamarè* congressum, quippe qui petulanti libidine incensus, ad eam accessit, quam putabat meretricem, & illicitæ voluptatis fruitionem pactus, nefariæ libidini suæ fræna laxavit. Hinc *S. Thomas*, loco mox à me laudato, sic respondet tertio, quod sibi proponit, argumento: *Judam autem necessarium non est à peccato excusare, qui etiam auctor fuit venditionis Joseph.*

D. Nimis moresum profectò te exhibes censorem, dùm *Thamarem* à fornicationis peccato excusari haud posse asleveras. At, si ipse hac in causa arbitrer, ac judex sederem, à peccato eam liberam incunctanter pronunciarem, ob rectam, quam habuit, intentionem, dùm ad suffurandum *Judæ*, soceri sui, concubitum impulsus est. Nec enim furtivum istum concubitum expetivit *Thamar*, ut libidini indulgeret, sed quia marito, seu *Sela*, sibi promisso, & suo debito fraudata fuit à *Judæ*, socero suo, & quia etiam ardenti flagrabat desiderio ex *Abrahami* stirpe, quæ à Deo benedicta erat, suscipiendi prolem. Quis autem inficiari potest, hanc fuisse bonam intentionem, rectum ac pium consilium? Cum igitur multi, quos consului, Theologi, nonnullas actiones excusant, quæ sine hac intentione factæ jure culparentur, non video sanè, cur *Thamarem*, cum bona intentione, pioque consilio operantem in concubitu, quem habuit cum *Judæ*, à peccato fornicationis eximere nolis?

M. Recta illa intentio, piumque consilium, quo *Thamar* inducta est ad suffurandum *Judæ*, soceri sui, concubitum, non potest illam à peccato fornicationis excusare propter duplicem rationem, quam hic subjicio. Prima hæc est: Duplex non bonorum officiorum genus distinguit *S. Thomas* Quolibeto 9. Art. XV. Aliud suaptè naturâ, sive, ut loquuntur Theologi de Schola, intrinsecè malum, & nullis additis circumstantiis emendabile. Tale est, Ex. gr. stuprum, seu fornicatio. Aliud est non bonorum officiorum genus, quod quidem in malum est propensum, & sua sponte inordinatum, sed tale tamen, ut quibusdam adhibitis circumstantiis, possit illis inordinationibus exui, imò laudabile fieri, quale est quod à *S. Thoma* ibidem commemoratur exemplum illius, qui propter maximas quasdam Ecclesiæ utilitates retineat plures Præbendas. Hoc jacto solidissimo in Doctrina morali *S. Thomæ* fundamento, fateor ultro, illas actiones, quæ non sunt suaptè naturâ, id est, intrinsecè malæ, sed dumtaxat propendent in malum, nonnunquam fieri licitas, non solâ & voluntariâ directionis intentione, sed ex additis circumstantiis, quibus ad bonum reflectuntur, sicut conceptis verbis docet Angelicus Doctor, loco mox à me citato. At, actionem, quæ est intrinsecè mala, qualis est fornicatio, posse adhibitis circumstantiis, vel solo bonæ inten-

intentionis flexu evadere bonam, hoc est, quod nego ac pernego non solum cum *S. Thoma*, sed etiam cum *S. Augustino*, qui lib. *contra Mendacium* cap. 7. hæc habet: *Interest quidem plurimum, quâ causâ, quo fine, quâ intentione quid fiat. Sed ea, quæ constat esse peccata, nullo causæ bonæ obtentu, ullo quasi bono fine, nullâ velut bonâ intentione facienda sunt.* Altera ratio, quæ probat recti finis intentionem, quam habuit *Thamar* non posse eam à fornicationis peccato excusare, hæc est, quia docent Theologi, recti finis intentionem opus, quod ex genere suo malum est, moraliter bonum non efficere, cum moralis bonitas non solum hauriatur ex bonitate finis, verum etiam ex bonitate objecti & circumstantiarum, & bonum ex integra causa, malum verò ex quocumque defectu censeatur; alioqui gravissima peccata, homicidium, furtum, duellum, sacrilegium, &c. quæ quis propter bonum finem perpetraret, putà ad impertientiam eleemosynam, ad tuendum honorem, ad vitam servandam, ad publicum aliquod bonum consequendum, facili negotio excusari possent, sicut ea excusare tentarunt nonnulli moderni molliores Theologi, qui per directionis intentionis methodum, quam excogitarunt, amplissimam aperuissent viam ad excusandas excusationes in peccatis, nisi Ecclesia horrendas laxitates, ac corruptelas, quas in doctrinam moralem invexerunt, proscripsisset. Esto igitur bona fuerit intentio, rectumque desiderium suscipiendæ proles, quo *Thamar* flagrabat; prolem tamen ex furtivo *Judæ*, soceri sui, expetere, turpe fuit & execrandum flagitium, quia, sicut dicit *S. Augustinus* lib. 22. *contra Faustum* cap. 62. *Melius sine filiis remaneret (Thamar) quam sine jure matrimonii mater fieret.* Scio quidem *Judam*, cum facti *Thamaris* veritatem exploratam habuisset, seque sceleris participem esse intellexisset, hæc verba protulisse: *Justior me est*, id est, *Thamar*. Non me latet etiam quosdam Ecclesiæ Doctores, *S. Chrysostomum* Homil. 62. in *Genesim*, *S. Ambrosium* lib. 3. *Comment. in Evangelium S. Lucæ*, & *Theodoretum* quæst. 95. in *Genesim*, excusare intentionem & consilium *Thamaris*, quæ non impulsu libidinis, sed amore suscipiendæ proles, furtivum concubitus *Judæ*, socero suo, concessit. Verum, ut candidè fatear, nihil inde ad excusandum *Thamaris* factum extundi, seu elici potest; primò, quia *Judas* non dixit de *Thamare*, quòd esse se ipso san-

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

ctior, aut castior, sed tantum quòd esset se ipso *Justior*, quod certè verissimum est, *Iudas* enim promissa & pacta sua minimè servaverat, & injustè impedièbat, ne *Thamar* prolem ex *Sela*, quem maritum ei promiserat, & dare tenebatur, susciperet. Secundò, *Iudas*, his verbis: *Justior me est*, innuere dumtaxat voluit, *Thamarem*, quæ ejus concubitus appetierat, non turpis libidinis causâ, sed honesto suscipiendæ proles desiderio impulsam, minus esse ream, quam ipse reverà erat, qui turpis ardore libidinis flagrans ad *Thamarem* accesserat; sed illam insontem nequaquam pronunciavit. Sic verba hæc *Judæ* interpretatur *S. Hieronymus* in libro *Traditionum Hebraicarum* in *Genesim*: *In Hebræo*, inquit Sanctus ille Doctor, *habet*; Justificata est ex me, (seu *Thamar*) *non quòd justa fuerit, sed quòd comparatione illius (seu Judæ) minus mali fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, sed liberos requirendo.* Postremo, *Thamarem*, ob illud honestum, quod habuit, suscipiendæ proles desiderium, nullâ fædâ libidine conspurcatum, excusant mox citati Ecclesiæ Doctores, eam tamen non absolvunt, quia hæc *Thamaris* intentionis honestas in actionem ex se & intrinsecè malam, refundi non potuit, eamque efficere bonam, tametsi actionis malitiam minuerit, & à tanto, non à toto, ut post Sanctum *Thomam* docent Theologi, eam excusaverit.

D. Referendo superius historiam *Judæ* concubitus cum *Thamare*, observasti, *Judam* tres habuisse filios, *Herem*, videlicet, *Onanum*, & *Selam*, primogenito filio *Heri* nuptam esse *Thamarem*, sed, eo mortuo, absque prole, *Onanum*, alterum *Judæ* filium, uxorem, jure Leviratûs, duxisse *Thamarem*, viduam fratris sui *Her*, demortui absque liberis; denique, demortuo itidem *Onano* absque prole, *Selam*, qui erat tertius *Judæ* filius, eodem jure Leviratûs, uxorem accepisse *Thamarem*, viduam, ut suscitaret semen fratri suo *Onano*; qui è vivis abierat nullis procreatis liberis. Jam probè scio, jus Leviratûs in eo situm esse, quòd frater demortui fratris sui sine prole uxorem viduam ducere tenebatur, eique suscitare semen, seu prolem, quæ fratris defuncti stirpem propagaret. Quâ de re *Moyse* cap. 25. Libri *Deuteronomii* v. 5. specialem tulit Legem, his verbis conceptam: *Quando habitaverint fratres simul, & unus ex his absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui.* Hanc, inquam,

de Leviratu Legem à Moyse institutam esse scio. Sed indè emergit difficultas, quam mihi in præsentia expedias velim. Dicas enim, fodes, quì fieri potuit, ut hanc de Leviratu Legem, cujus auctor ac conditor fuit *Moyſes*, notam habere & observare potuerint *Judas*, alique Patriarchæ, qui ante Legem Mosaicam vixerunt?

M. *Judas*, alique Patriarchæ, qui ante promulgationem Legis Mosaicæ vixerunt, prædictum jus Leviratus per specialem divinam revelationem notum habuerunt, & observarunt, ut constat jam adducto exemplo filiorum *Judæ*. Voluit quippè Deus triplici potissimum de causa, ut jus Levirationis, quo frater defuncti fratris absque prole uxorem viduam ducere tenebatur, & fratri semen excitare, seu prolem, quæ ejus familiam propagaret; observaretur à sanctis Patriarchis, qui vixerunt ante Legem Mosaicam, primò, ne familiarum Israelitarum numerus minueretur, & ne hereditates Tribuum ac familiarum promissuè confunderentur, quod accidisset, si viduæ alienis viris nupſissent, bona enim sua in exteris familias transivissent. Deindè, hoc jus Leviratus voluit Deus ut Patriarchæ, etiam ante Legem Mosaicam observarent, quò jus primogenituræ, addictaque ei benedictio in familia continuarentur ad præfigurandum Messiam, qui (ut inquit Apostolus in Epistola ad Romanos cap. 8. v. 29.) est *Primogenitus in multis fratribus*. Denique voluit Deus, ut Patriarchæ, qui vixerunt ante Legem Mosaicam, observarent jus Levirationis, quod postea per Legem *Moyſis* posteris sancendum & præscribendum erat, quò Hebræi, Majorum suorum excitati exemplo, jus illud Levirationis, moremque ducendi uxorem fratris sine liberis defuncti, in Legge Mosaica præceptum, promptius ac facilius observarent. Non clàm me est, *Joannem Marshamum*, vanis conjecturis indulgentem, ausum fuisse asserere, Patriarchas ante Legem Mosaicam mutuatos fuisse ab Ægyptiis hoc jus Leviratus, seu morem ducendi uxorem fratris absque prole defuncti; eumque ad tam inauditi hætenus paradoxo probationem citare quamdam Legem ab Imperatore *Zenone* latam (quæ extat lib. 5. *Justiniani Codicis*, Tit. VI. L. VIII.) in qua laudatus Imperator narrat, quosdam Ægyptios idcirco mortuorum fratrum conjuges sibi matrimonio copulasse, quod post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, ideoque districtè in hac Le-

ge inhibet *Zeno* Imperator, ne quis, ad exemplum Ægyptiorum, hujusmodi nuptias contrahere præsumat. At, hæc *Marshami* probatio quàm jejuna, quàm subleſta & frigida sit, nemo est, qui statim non videat. *Zeno* siquidem Imperator non ait, receptum hunc apud Ægyptios morem, & ex jure, patriove Instituto ab illis observatum, ut defunctorum conjuges, sibi matrimonio conjungerent, sed solum ait, id solemne dumtaxat fuisse quibusdam Ægyptiis: *Licet quidam Ægyptiorum*, sunt ipsissima verba *Zenonis* Imperatoris. Prætereà, mos ille, qui apud quosdam Ægyptios invaluerat, uxores fratris defuncti sibi matrimonio sociandi, eo dumtaxat casu locum habebat, quo mortuus frater non convenisset cum sua conjuge, id est, matrimonium cum ea non consummasſet: adeò ut post mariti mortem virgo permanſisse diceretur. At, dispar omninò fuit, ac longè latèque discrepans Juris Leviratus ratio apud Hebræos, quia, juxtà jus Leviratus, quod fuit in usu apud Hebræos ante Legem Mosaicam, quodque postea sancitum est in Legge Mosaica, matrimonium conjugum jam supponebatur consummatum, & frater uxorem fratris absque liberis demortui ducere obſtrangebatur ad suscitandum defuncto fratri semen, & ejus hereditatem unà cum benedictione primogeniti in familia conservandam. Postremò, Imperator *Zeno* imperare capit anno CCCCLXXIV. Quo pacto igitur *Marshamus* ex ea recentiori *Zenonis* Lege, sibi, aliisque persuadebit, jus Leviratus ante *Judæ* Patriarchæ tempora, & ante Legem Mosaicam apud Ægyptios ibi invaluisse, ibique obtinuisse? Ad summum ex ea Imperatoris *Zenonis* Lege colligi potest, Ægyptios jus Leviratus, aliosque Hebræorum ex Legge Mosaica ritus mutuatos esse, eosque, imperante *Zenone* adhuc observasse. Caterùm, Patriarcham *Judam*, jus Leviratus è more Ægyptiorum in familiam suam recepisse, sicut comminiscitur *Marshamus*, tam falsum est, quàm quod maxime, cum *Judas* id temporis, id est, quando filius ejus *Onanus* jure Leviratus, matrimonium inivit cum *Thamare*, uxore fratris sui *Her*, defuncti absque liberis, necdum in Ægyptum profectus esset, nihilque negotii, societatis, & consuetudinis adhuc habuisset cum Ægyptiis, sicut convenit inter omnes Scripturæ Sacræ Interpretes, quamvis in assignanda hujus historiæ *Judæ* & *Thamaris* epocha non una sit apud illos sententia. Alij namq; putant, hanc

hanc *Judæ & Thamaris* historiam contigisse ante venditionem *Iosephi*. Alii verò existimant, hanc *Judæ & Thamaris* historiam contigisse post venditionem *Iosephi*. Sed, ut ut sit de istius historię epocha, quam certè ac præcisè non designat, & definit Scriptura Sacra, in confesso est apud omnes, hanc historiam *Judæ & Thamaris* contigisse, antequam Patriarcha *Judas*, unà cum patre suo *Jacobo* ingrederetur in *Ægyptum*, ei-que aliqua cum *Ægyptiis* intercederet consuetudo. Facebat itaque *Marshamus*, qui facilius oleum ex pumice ex-
rundere potuisset, quàm ex memorata *Zenonis*, Imperatoris, Lege elicere, jus Leviratûs, seu morem, quo fratres te-
nebantur uxores fratrum absque liberis defunctorum sibi matrimonio copulare, jam apud *Ægyptios* ante Patriarchæ *Judæ* tempora, hoc est, ante Legem Mo-
saicam invaluisse.

D. Cum de venditione *Iosephi* mox mentionem feceris, obsecro te, ut mihi exponas, quale sit nomen, quod *Pharao*, Rex *Ægyptiorum*, postquàm somniorum suorum à Patriarcha *Iosepho* explanationem accepisset, imposuit eidem Patriarchæ *Iosepho*? Legi liquidè in Scriptura Sacra, *Pharaonem* vertisse nomen *Iosephi*, & vocasse eum Linguâ *Ægyptiacâ*, Salvatorem Mundi: *Dixit Rex ad Ioseph: Ego sum Pharao, absque tuo imperio non movebit quisquam manum, aut pedem in omni terra Ægypti: vertitque nomen ejus, & vocavit eum linguâ Ægyptiacâ, Salvatorem mundi*, Genesis cap. 41. v. 44. & 45. Velim igitur scire, an nomen Patriarchæ *Iosepho* à *Pharaone*, Rege *Ægyptiorum*, impositum verè in *Lingua Ægyptiaca* significet *Salvatorem*?

M. Tametsi, ut candidè fatear, *Linguam Ægyptiacam* prorsus ignorem, & eam nequidè à limine salutaverim, nihiloseciùs (ne ad aquas omninò hære videar) referam hîc breviter quid circa ethymologiam *Ægyptii* nominis, quod Patriarchæ *Iosepho* indidit *Pharao*, *Ægyptiorum* Rex, sentiant viri eruditi. Den-
eam, quæ mihi magis arridet, sententiam, quamque tu tenere debeas, indicabo. Dudùm quærunt Scripturæ Sacræ Interpretes, utrùm nomen, quod *Iosepho* Patriarchæ imposuit Rex *Pharao*, Salvatorem Mundi significet, an verò revelatorem arcanorum, seu absconditorum repertorem. *Lyranus*, *Lingua* *Hebraicæ* peritissimus, daturus hujus *Ægyptii* nominis etymon, hæc scribit: *In Hebræo*, inquit, sic dicitur, & vo-

cavit *Pharao* nomen *Ioseph* *Zaphnath* *Pahaneah*, quod in *Hebraica* *Lingua* significat occultum revelans, secundum quod dicunt *Hebræi* & *Hieronymus*, & est conveniens ipsi *Ioseph*, qui revelavit ea, quæ erant aliis occulta, ut patet per prædicta. Utrùm autem idem nomen in *Lingua Ægyptiaca*, significet *Salvatorem Mundi*, nescio, nisi quantum dicit *translatio nostra* (seu *vulgata editio*) quia *Linguam Ægyptiacam* penitus ignoro. Hactenus *Lyranus*, qui censet, nomen Patriarchæ *Iosepho* à Rege impositum significare *hebraicè* *Revelatorem occultarum*, sed non *Salvatorem*. In eandem *Lyrani* interpretationem abeunt *Oleaster*, *Ioannes Gregorius* in *Notis & Observationibus* in loca aliquot Scripturæ Sacræ cap. 16. & aliqui periti *Rabbini*. At, ista nominis *Iosepho* à *Pharaone* impositi interpretatio non probatur doctissimo *Patri Guillelmo Bonjour*, Ordinis *Eremitarum S. Augustini*, qui Romæ anno *MDCXCVI*. eruditam *Dissertationem* edidit *De nomine Patriarchæ Iosephi à Pharaone imposito*, in qua omnigeno antiquitatis argumento, multisque perdoctis observationibus, ex antiquissimis *Lingua Ægyptiaca* fontibus haustis, probat, nomen Patriarchæ *Iosepho* à *Pharaone* impositum significare in *Lingua Ægyptiaca* *SALVATOREM*. Sed præcipue *Cl. ille Scriptor* sententiam suam adstruit ex vetustis *Numinis & Inscriptionibus De Serapide*, quem tanquàm Deum colebant *Ægyptii*, & in cuius simulacro quidam sancti *Patres*, Patriarcham *Iosephum* adumbratum esse tradiderunt. In his namque *Inscriptionibus Serapis* appellatur *Servator*, ut patet ex ista de *Serapide* *Inscriptione*, quæ extat apud *Gruterum* pag. 85. num. 3.

DEO
INVICTO
SERAPIDI
SERVATORI.

Est etiam vetus *Inscriptio* de *Iside*, individuâ *Serapidis* comite, quamque *Ægyptii* invocabant tanquàm *Deam salutis* in memoriam salutis per *Servatorem Iosephum* latæ. Hæc autem *Inscriptio*, *Isidi Salutari* nuncupata, extat apud *Gruterum* pag. 83. num. 15.

SÆCULO. FELICI.
PHISIAS. SACERDOS. ISIDI. SALUTARIS.
CONSECRATIO.

Advertit tamen eruditus *Guillelmus Bonjour*, imperitum *Scalptorem Isidi Salutaris* mendosè posuisse pro *Isidi Salutari*.

D. Age nunc, & indica, si placet, quænam ex his, quas mox adduxisti, de nomine Patriarchæ Iosepho à Pharaone, Ægyptiorum Rege, imposito, interpretationibus, sit probabilior, & cui adhærere debeam?

M. Vera & genuina nominis Patriarchæ Iosephi impositi interpretatio ea est, quæ Iosephum fuisse à Rege Pharaone appellatum SALVATOREM MUNDI statuit. Hæc enim interpretatio apprimè consona est Editioni vulgatæ, quæ, ut antèa dixi, cap. 41. lib. Gen. v. 45. hæc habet: *Et vocavit (seu Pharaon) eum (id est Patriarcham Iosephum) Linguâ Ægyptiacâ SALVATOREM MUNDI.* Porro, ab Editione Vulgata, quam Æcumenicum Concilium Tridentinum authenticam declaravit, & Ecclesiæ usui consecravit, discedere nefas est. Præterea, hanc interpretationem suo calculo probant sancti Patres *Augustinus & Hieronymus*, quorum prior lib. Quæst. super Gen. quæst. 135. ait: *Hoc nomen interpretari dicitur, occulta revelavit, ex illo utique, quòd somnia (Iosephus) Regi aperuit. Ægyptiâ verò Linguâ Salvatorem Mundi perhibent isto nomine appellatum,* quibus verbis palàm innuit S. August. non solum sibi, sed & pluribus aliis probatam fuisse ejusmodi interpretationem: *Ægyptiacâ verò Linguâ Salvatorem Mundi perhibent isto nomine appellatum.* Id ipsum quoque tradidit S. Hieronymus lib. Traditionum Hebraicarum in Genesim, ubi hæc habet: *Licet Hebraicè hoc nomen absconditorum reperto rem sonet, tamen quia ab Ægyptio ponitur, ipsius Linguae debet habere rationem. Interpretatur ergò sermone Ægyptio Zaphanath Phanecca, sive, ut septuaginta transferre voluerunt *ῥομδομφὰ νῆκ*, Salvator Mundi, eò quòd orbem terræ ab imminente famis excidio liberarit.* Auctoritas autem S. Hieronymi hac in re præsertim magni ponderis esse debet, quippè qui Linguam Ægyptiacam apprimè callebat. Epistolas enim, quas S. Pachomius, Cornelius, & Syrus Ægyptio sermone ad se ultrò citroque scribebant, Latinas ille fecit, simplicitatem sermonis Ægyptii imitatus, sicut ipse testatur Præfatione in Regulam S. Pachomii: *Atque, inquit, Thebai, quòd Pachomio, Cornelioque & Syro, qui usque hodiè ultrà centum & decem annos vivere dicitur, Angelus linguæ mysticæ scientiam dederit, ut scriberent sibi, & loquerentur per alphabetum speciale, signis quibusdam & symbolis absconditis sensus involvens: quas nos epistolas, ita ut apud Ægyptios, Græ-*

cosque leguntur, in nostram linguam vertimus, eadem, ut reperimus, elementa ponentes, & quò simplicitate Ægyptiâ sermonis imitati sumus, interpretationis fides est, ne viros Apostolicos, & totos gratiæ spiritualis sermo Rethoricus immutaret. Cum igitur S. Hieronymus Linguae Ægyptiacæ fuerit peritus, debet omni procul dubio esse testis locupletissimus, omnique exceptione major, si gnificationis vocabulorum hujus linguæ, hisque omnibus Scriptoribus præferendus est, qui, nullâ Ægyptii sermonis ratione, aut notitiâ habitâ, nomen Iosephi, à Pharaone, Ægyptiorum Rege, impositum *Revelatorem arcanorum* interpretantur.

D. Ex his, quæ in nostro primo Colloquio in Historiam tertiæ Mundi Ætatis de habitatione Israelitarum in Ægypto narraſti, satis compertum habeo, tribus potissimum rebus hanc habitationem insignitam atque nobilitatam fuisse. Primum enim *Iosephus* eo tempore universam Ægyptum summo cum imperio, & secundus à Rege gubernavit, eoque superstite omnia propria & læta fuerunt Hebræis. Deindè, post mortem *Iosephi* perinſignis & admiranda fuit multiplicatio Hebræorum, quamvis durissimâ servitute ab Ægyptiis opprimerentur. Demùm, eorum liberationem atque exitum ex Ægypto tot & tanta tunc à Moyse edita prodigia illustrem ac mirabilem reddiderunt. Hæc, inquam, ex his, quæ de habitatione Israelitarum in Ægypto narraſti, satis comperta & explorata habeo. Sed nonnihil difficultatis patior circâ stirpis Israeliticæ multiplicationem in Ægypto. At enim, certum est septuaginta tantum animas, ut loquitur Scriptura Sacra, seu septuaginta dumtaxat Israelitas familiæ Patriarchæ *Jacobi* descendisse in Ægyptum, & habitationem Israelitarum in Ægypto fuisse tantummodò ducentorum & quindecim annorum; atqui tamen, quandò Israelitæ profecti sunt ex Ægypto, fuere (sicut legitur lib. Exodi cap. 12. v. 37.) sexcenta armatorum millia, nec cum in numerum venère pueri, aut mulieres, fortasse nec calones, nec lixæ, sed solum illi, qui propriè militum loco poterant censerì. Qui igitur, amabo te, fieri potuit, ut ex tam paucis Israelitis, qui in Ægyptum ingressi sunt, tam exiguo tempore, tantus hominum prodierit numerus?

M. Nonnulli Scriprores, ut ab hac, quam proposuisti, difficultate sese expediant, ajunt, Israelitas mansisse in Ægypto per quadringentos triginta annos, ac sub-

subindè mirum non esse, si per tantum temporis intervallum in hunc immensum, qui percensetur Exodi cap. 12. v. 37. numerum excreverint, quandò egressi sunt ex Aegypto. Verum, hanc sententiam jam falsi convicimus in nostris Colloquiis in Historiam secundæ Mundi Ætatis, ubi, explicando hæc verba, quæ Deus (cap. 15. lib. Genesis) dicit *Abrahamo*, in Chananæa Regione jam habitanti: *Scito prænosces quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subjicient eos servituti, & malè tractabunt eos annis quadringentis*, ostendimus, per *terram non suam*, tum *terram Chananæam*, tum *Aegyptum* designari, adeò ut anni Hebræorum peregrinationis, quam Deus eò loci futuram prædixit *Abrahamo*, duas in partes æquales distribuendi sint, & ducenti quindecim peregrinationi eorum in terra Chanaan, ducenti verò & quindecim alii anni peregrinationi eorum in terra Aegypti sint assignandi. Quod quidem, ut magis hujusce rei pateat veritas, duobus momentis hic confirmare non pigebit. Primò, hæc quadringentorum & triginta annorum summa ad servitutem Aegyptiacam referri citrà errorem non potest, quia generationes, quas toto eo tempore, quo Israelitæ manserunt in Aegypto, percenset *Moyse*, id minimè patiuntur. *Caath* siquidem filius *Levi* cum patre suo, & avo *Jacobo* descendit in Aegyptum (Gen. cap. 46. v. 11.) *Amram* autem filius *Caath*, pater fuit *Moyse*. Quis autem tam bonus, ut credat, unam, vel duas generationes per 430. annos eâ ætate protendi potuisse? Præterea, 430. annos peregrinationis Hebræorum, de qua loquitur Scriptura Sacra, putandos esse non ab ingressu Israelitarum in Aegyptum, sed ab eo tempore, quo Deus dixit *Abrahamo*: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, concors est omnium Scriptorum, cum Græcorum, tum Latinorum, necnon peritorum Rabbiorum sententia. Veteres solum hic ponam Scriptores Græcos, quales sunt *Eusebius* in *Chronicis*, *Epiphanius* in *Anchorate* cap. 12. *Chrysostomus* Homil. 37. in *Genesim*, ut de *Cedreno*, *Zonara*, è juniorum aliis fileam. E Latinis verò laudabo *S. Hieronymum* Comment. in cap. 3. Epist. ad Gal. *S. Augustinum* cap. 16. libri 16. *De Civitate Dei*, & quæst. 47. in *Exodum*, *Severum Sulpitium* lib. 1. *Sacra Historiæ*, ut nihil dicam de modernorum Scripturæ Sacrae Interpretum copiâ, quorum hic catalogum texere nimis longum foret. Denique,

inter Judæos huic sententiæ apertè suffragatur *Josephus* lib. 2. *Antiquitatum Judaicarum* cap. 5. ubi conceptis verbis, ait, Hebræos profectos fuisse ex Aegypto anno, post Patriarchæ *Jacobi* migrationem in Aegyptum, ducentesimo quinto decimo. *Josephum*, Hebræum, in hoc computo ducentorum & quindecim annorum habitationis Hebræorum in Aegypto, sequuntur *R. Levi Ben. Gerson*, *R. Salomon*, & Rabbini in *Seder Olam*. Huic igitur tot Scriptorum, in eandem sententiam conspirantium, calculo adhærere debemus, planeque cum illis affirmare, initium quadringentorum triginta annorum peregrinationis Hebræorum, cujus mentionem facit Scriptura Sacra, non esse arcessendum ab ingressu Populi Israelitici in Aegyptum, sed à tempore promissionis à Deo factæ *Abrahamo*: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes*, ita ut Israelitæ una cum *Abrahamo*, *Isaaco*, & *Iacobo* peregrinati sint in Terra Chananæa per annos ducentos quindecim, & deindè habitaverint in Aegypto per alios ducentos & quindecim annos. Sed, si ita sit, inquires, quo pacto fieri potuit, ut ex septuaginta illis animabus, seu Israelitis, qui cum Patriarcha *Iacobo* ingressi sunt in Aegyptum, prodierit, intra spatium ducentorum & quindecim annorum, ingens illa & stupenda Israelitarum multitudo, quæ prævaleret Aegyptiis, tamque gravem metum conciret *Pharaoni*, Aegyptiorum Regi, ut obstetricibus mandarit, ut quoties mascululi apud Hebræos nascerentur, eos interficerent? Huic difficultati tuæ respondebo cum *S. Augustino* in libro *Quæstionum in Genesim*, quæst. XLVII. *His* (CCXV. annis) *quantum multiplicari potuerint Hebræi, si fecunditas hominis consideretur, adjuvante illo, qui eos voluit multiplicari, reperietur, non esse mirum, quod in sexcentis millibus peditum egressus est populus*. Et sanè, ut obiter dicam, si tres filii *Noemi*, *Semus*, *Chamus*, & *Japhetus* à Diluvio usque ad divisionem terræ, seu dispersionem hominum, quæ facta est anno circitèr centesimo nonagesimo secundo à Diluvio pares fuerunt procreandis hominibus, qui ad Turrim Babylonicam struendam, diversaque condenda Regna sufficere potuerunt, sicut ostendimus in nostris Colloquiis in Historiam secundæ Mundi Ætatis; quidni credibile erit, potuisse Israelitas intra spatium ducentorum & quindecim annorum ita sobolescere ac multiplicari in Aegypto, ut in numerum sexcentorum millium

millium hominum armatorum, divinâ maximè favente ac fecundante benedictione, excreverint, quando sunt egressi ex Aegypto?

D. Dixisti, si benè memini, in superiori Colloquio, Regem Pharaonem, ab obstetricibus Hebræis, quibus ipse præceperat, ut puerulos Hebræorum, recens ex utero materno egressos interficerent, officioso mendacio fuisse delusum. Quæro nunc, quodnam fuerit istud officiosum obstetricum Hebræarum mendacium? & an reverà fuerit peccatum?

M. Illud officiosum obstetricum Hebræarum mendacium, in hoc situm est, quòd hæ obstetrices, timentes Deum, & nolentes obtemperare crudeli Mandato Regis de mactandis maribus Hebræorum, irato Pharaoni responderunt: *Non sunt Hebrææ, sicut Ægyptiæ mulieres: ipsæ enim habent obstetricandi scientiam, & priusquàm veniamus ad eas, pariunt*, Exodi cap. 1. subdit autem Scriptura Sacra ibidem: *Et quia timuerunt obstetrices Deum, edificavit eis domos*. Dubium non est, quin obstetrices illæ mentitæ sint, non quidem animo fallendi, sed misericordiam præstandi, sed nullo modo mentiendum est. Undè cum Scriptura Sacra dicit, eas à Deo fuisse mercede donatas, respondet S. Augustinus lib. *Contra Mendacium* num. 32. aliàs cap. 15. *Non ideo factum, quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis*. Et inferiùs num. 34. aliàs cap. 17. *Sed dicet aliquis, ergone obstetrices illæ melius fecissent, si nullam misericordiam præstitissent? Immo verò illæ mulieres Hebrææ, si essent tales, de qualibus quaerimus, utrùm sit eis aliquandò mentiendum, nec aliquid falsi dicerent, & fæda ministeria de parvulis occidendis liberri- mè recusarent. Sed, inquires, ipsæ more- rentur. At vide quid sequatur: more- rentur enim cælestis habitationis incomparabiliter ampliore mercede, quàm domus illæ, quas sibi fecerunt in terra esse potue- runt: morentur futuræ in æterna felicitate, mortem perpeßæ pro innocentissi- ma veritate*. Huic Doctrinæ S. Augu- stini non solum subscribit S. Thomas, ejus fidelissimus discipulus, sed tota ei con- stanter adhæret sanctioris Ethicæ Schola, quæ omne mendacium in quocumque casu, omnem fictionem, aut dissimula- tionem, vel restrictionem mentalem, vel quemlibet verborum ancipitis significa-

tionis usum, quo decipi possint homines, & candor Christianus infici, suis penitus interdicat, & damnat.

D. Cum istud officiosum mendaci- um, ab obstetricibus Hebræis prolatum, à peccato excusari non debere censeas, non excusabis itidem opinor, à peccato Israelitas, qui vasa aurea & argentea, cæ- teramque divitem Ægyptiorum suppel- lectilem, quam mox ex Ægypto disces- suri ab illis mutuati fuerant, fraudulen- ter abstulerunt, suffurati sunt, suumque in usum vendicarunt?

M. Non ita est, sed potius censeo, Israelitas, qui Ægyptiorum bona suum in usum vendicarunt, non peccasse. Pri- mò, quia Deus, qui omnium bonorum Dominus est, voluit, ut Israelitæ, qui multis injuriis vexati, durisque ac ini- quis laboribus, absque ulla mercede, fuerant ab Ægyptiis tempore captivita- tis oppressi, terrenis bonis locupletaren- tur, quibus Ægyptii, densissimis Ido- latriæ tenebris immergi, ad supersti- tionem falsorum suorum Numinum in injuriam creatoris præposterè abuteban- tur. Prætereà, id confirmari potest ex- emplo Patriarchæ Jacobi, qui, ut su- perius dicebamus, dum peculiari usus artificio gregem suum auxit, non pec- cavit, nec injustâ fraude socerum suum delusit, tum quia hujusmodi artificium Jacobus à Deo edoctus est per Angelum: Tum quia etiam nullam, post tot an- norum famulatum, nihil mercedis acce- perat Jacobus à socero suo Labano: Tum quia denique, Patriarcha Jacobus nihil sibi sumpsit, quod non debebatur; sed arte providit, ne quæ convention- sua erant, à socero sibi contra jus eri- perentur. Et sanè, quam alienus fuerit Jacobus à surripiendis soceri bonis ex pa- cto sibi non debitis, non aliundè me- lius disci potest, quam ex ipsius verbis: Ecce enim quam hoc sibi à Labano, so- cero suo, exprobratum indigne ferat: *Quam ob culpam meam, ob quod pecca- tum meum sic exarsisti post me, & scru- tatus es omnem suppellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tue?* Gen. cap. 31. v. 36. & 37. Cave tamen, ne putes, me hic patrocinari velle Do- ctrinæ recentis Scriptoris Baumii, qui in sua Summa Morali pag. 213. & 214. sextæ Editionis, quam præ manibus te- neo, hæc de famulis bona dominorum occultâ compensatione surripientibus, ha- bet: *Famuli, qui de stipendiis suis querun- tur, possuntne ea augere, tantum ex bonis domini sibi corradentes, quantum sufficit*

ut suis laboribus merces respondeat? Possunt omnino aliquando id licite facere; veluti si tam inopes operam suo domino locarunt, ut quodvis pretium ab eo accipere coacti sint: deinde, si vulgò ob similia officia famuli majori mercede conducantur. Cave, inquam, ne putes, hanc Baunii doctrinam illicitam, perniciosam, divinæ, naturali, humanæ Legi contrariam, omnibus familiis pestiferam, fovendisque domesticis furtis accommodatam, me hinc approbare velle, à qua tam alienus sum, quam qui maximè. Nec enim jus est famulis in Domini, seu heri, bona, qui pactis non deest; ne Deus illis, itidem ut Israëlitis, bonorum domini possessionem adjudicavit. Quocirca, lubentissimè subscribo censuræ, quam doctrinæ Baunii furtum famulis concedentis, duæ præstantissimæ Facultates, Parisiensis nempe & Lovaniensis jure optimo inusserunt. Parisiensis Censura anno M DC XLI. in *Baunium* lata sic habet: *Falsa est & periculosa, & domesticis furtis viam aperiens.* Censura Lovaniensis his verbis concepta est: *Hæc assertio falsa est, naturam hominis de se pronam ad malum præcipitans in furtis, ac domesticam pacem perturbans, eò vel potissimum quòd ista compensatio ipsorummet famulorum & famularum judicio relinquitur.*

D. Si Baunii, aliorumque ejusdem farinae Casuistarum, qui puritatem Doctrinæ Moralis Christianæ variis corruptelis & laxitatibus depravarunt, detesteris doctrinam, ipse, ut ingenuè dicam, non minùs odi & execror quosdam Scriptores prophanos, qui Sacram Historiam de exitu Israëlitarum ex Ægypto, eorumque Institutis ausi sunt multis fabulis, & infusis figmentis interpolare, dictitantes, liberationem Judæorum ex Ægypto non factam esse à Deo per Moysen potenti virtute miraculorum, sed potius Judæos, quos ajunt, fuisse agmen hominum, qui impetigine, seu scabie & leprâ in Ægypto erant infecti, per ignominiam, & ne pestis illa ad plures serperet, è tota Ægypto esse expulsos, unâ cum Moysè, eorum Duce, qui itidem scabiem & vitiliginem patiebatur. Hos inter Scriptores, unum, quem nunc penès me habeo; proferam *Cornelium Tacitum*, qui Historiarum lib. 5. cap. 3. & 4. hæc habet: *Plurimi Auctores consentiunt, ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, Regem Occhorim, adito Hammonis Oraculo, remedium petentem, purgare Regnum, & id genus hominum, & invisum Deis, alias in terras avehere jussim.* Sic conquistum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit, cæteris per lacrymas torpenti-

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

quam Deorum hominumve opem expectarent, ab utrisque deserti, sed sibimet, ut Duci cælesti, crederent, primo cujus auxilio credentes, præsentis miseras pepulisset. Absensere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè quàm inopia aquæ fatigabat. Jamque haud procul exitio, totis campis procubuerant: cum grex asinorum aggrestitum, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moyses conjecturâ herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id levamen: & continuò sex dierum iter emensi, septimo pulsus cultoribus, obtinere terras, in quibus Urbs & Templum dicata sunt. Moyses, quò sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus, contrariosque cæteris mortalibus indidit. Prophana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursùm concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis (seu asini) quo monstrante, errorem sitimque depulerant, penetralsacravere, &c. Hæc & alia id genus ibidem scribit *Cornelius Tacitus*, quem non pudet, veram, quam texit Moyses, exitus Israëlitarum ex Ægypto, totiusque Gentis Judaicæ Historiam putidis mendaciis interpolare. Sed cum *Cornelius Tacitus* longè post tempora Moysis vixerit, scire vellem an ejusmodi figmenta proprio Marte procuderit, aut ex antiquioribus Scriptoribus ea hauserit?

M. Isthæc malè confarcinata figmenta hausit *Cornelius Tacitus* ex antiquioribus Scriptoribus Ethnicis, videlicet ex *Manethone* in Ægyptiacis, *Cheremone*, *Lysimacho*, sed potissimum ex *Apione*, Grammatico Alexandrino, qui sub Imperatoribus *Tiberio*, *Caio*, & *Claudio* vixit, quemque *Josephus*, Hebræus, datâ operâ duobus libris perdoctè confudavit, Gentisque Judaicæ Historiam ab illius Ethnicici Scriptoris mendaciis, & calumniis egregiè vindicavit. Non is certè ego sum, qui velim singulas hinc inferere rationes, quibus *Josephus* illorum malè feriatorum Scriptorum deliramenta refellit; id enim longius me abduceret, sed tantum breviter referam præcipuas *Josephus* rationes, quibus tres insignes calumniæ horumce Scriptorum Ethnicorum, qui odio plusquàm vatiniiano Gentem Judaicam prosequabantur, facili negotio dispunguntur. In primis, falsum est, Judæos, dum egressi sunt ex Ægypto, scabie, leprâ, aliisque generibus morborum laborasse, sicut calumniantur isti Scriptores; nam si his morbis languissent reverà Judæi, quo pacto, quæso, tantum iter agere, suisque vincendis hostibus pares esse potuissent? Apage fabulam tam crasso filo contextam. Alteri calumniæ, quam isti

F

Scriptor.

Scriptores inferunt *Moyfi*, dicentes, cum fuisse Aegyptium; Sacerdotem Heliopolitanum, nomine *Osarsiphum* vocatum, & leprâ infectum cum aliis ex Aegypto fuisse pulsum, ac tandem illorum exulum Ducem factum, mutasse nomen suum, & deinceps *Moysem* ab istis exulibus, qui fidem ei obstrinxerant, appellatum esse: huic, inquam, atroci calumniæ, sic respondet *Josephus* lib. 1. contra *Apionem*: Quod verò hujus calamitatis, seu lepræ, corpus expers habuit *Moyles*, ipsius dicta indicant. Leprosis enim & oppidis & vicis interdixit, ut seorsim in lacero vestitu agant, & eum, qui eos attigisset, aut sub idem tetum successisset, pro impuro habet. Quin etiam, si eo morbo laborari, & in pristinum statum restitui contingat, præscripsit certas purificationes, mundationes, & fontanarum aquarum lavacra, & omnium pilorum abrasiones, multisque & variis sacrificiis peractis, tum demum sanctam Urbem adeundam. Atque contrà par erat, qui talem calamitatem, seu lepram, expertus esset, providentiam aliquam ac humanitatem exhibere simili infortunio pressis. Non solum autem de leprosis sic *Leges* tulit (*Moyles*) sed ne nimia quidem corporis parte mutilator ad sacrorum curam admisit. Sed etiam si Sacerdoti tale aliquid accidisset, honore eum privavit. Quomodo igitur verisimile est, illum has adversus semetipsum cum opprobrio suo damnoque tulisse *Leges*? Quin & nomen valde incredibiliter mutavit. *Osarsiph* enim (inquit *Apion*) vocabatur. Hoc ad transmutationem nihil quadrat. Verum autem nomen significat ex aqua servatum *Moysem*, nam aquam Aegyptii *Moy* vocant. Tertia denique & horribilis calumnia de capite asini à Judæis in Templi Hierosolymitani penetralibus consecrato, suâ sponte concidit. At enim, si Judæi caput asini in Templo consecrassent, illudque venerati fuissent, Idololatriæ cultores extitissent. Et tamen *Cornelius Tacitus*, qui, loco à me citato, hanc de capite asini consecrato Judæis impingit calumniam, ultrò fatetur, Judæos ab Idololatria & superstitioso cultu Imaginum penitus abhorruisse, Deumque duntaxat adorasse: *Judæi*, inquit, mente sola, unumque Numen intelligunt, summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum Templis sunt. Non Regibus hæc adulatio, non Caesaribus honor. Quî igitur credibile est, Judæos, qui, teste ipsomet *Cornelio Tacito*, Idololatriam summoperè averfabantur, voluisse caput asini in Templo Hierosolymitano consecrare? In hac itaque teterrima concinnanda calumnia non

sibi constat *Cornelius Tacitus*, & antiqui Scriptores, ex quibus illam exscripsit, nullam prorsus merentur fidem, tum quia fuerunt Ethnici, & Gentis Judaicæ infestissimi hostes; tum quia etiam certissime constat, eos multis fabulis ac malè confutis mendaciis Historiam Sacram interpolasse, tum quia denique, æstu passionum abrepti, nullam, de rebus Judæorum scribentes, veritatis rationem habuerunt, & quod caput est, animum ad scribendum appulerunt: longè post tempora *Moyfis*, qui primus est omnium Gentium Scriptor, atque divinâ revelatione & inspiratione Sacram Historiam litteris consignavit.

D. Quod Scriptores Ethnici Sacram Historiam de exitu Israëlitarum ex Aegypto fabulis & putidis mendaciis infuscarint, mirari certè non subit; voluerunt namque stupenda illa prodigia, quæ Deus in hac mirabili Israëlitarum liberatione per *Moysem* patravit, quæque Genti Judaicæ, cujus erant infestissimi hostes, maximum decus conciliabant, negare, & ad Sacræ Historiæ veritatem occultandam, fabulas de industria commenti sunt, in quibus nec mica, nec ulla rationis scintilla apparet. At, illud maximè miror, quod *Josephus*, qui erat Gente Hebræus, & Antiquitatum Judaicarum peritissimus, incertum habeat, an Mare Rubrum, per quod Hebræi, ex Aegypto egressi, siccis vestigiis transierunt, naturæ viribus per æstum matrum, seu fluxum & refluxum, divisum sit, an hæc Maris Rubri divisio facta sit Dei, supra naturæ Leges operantis, potestate, sicque miraculo adscribenda? Sic enim (locum mihi nuperrimè indicante viro erudito) legi apud *Josephum* lib. 2. *Antiq. Jud.* cap. 7. *Nemo autem*, inquit *Josephus* mirari debet tanquam incredibilia, si prius hominibus, & ad malitiam rudibus, de salute periclitantibus, via per mare patuit, sive Dei voluntate, sive sponte naturæ: Quandoquidem heri & nudius tertius Alexandri ductu Macedonibus Pamphylum Mare cessit, & aliam viam non habentibus illac iter aperuit, cum Deus ejus operâ ad destruendum Persarum Imperium uti decrevisset: Id quod omnes testantur, qui res gestas illius Regis scripto prodiderunt: Hanc *Josephus* de insigni illo miraculo, quod in Maris Rubri divisione, & Israëlitarum transitu contigit, præposteram dubitationem ferre minimè possum.

M. Sunt nonnulli Scriptores, qui *Josephum* excusant, quod ad captum Ethnicorum, quibus scribebat, sese attemperando, in speciem dubitare videatur, an divisio

divisio Maris Rubri in transitu Israëlitarum aut viribus naturæ, seu fluxui & refluxui Maris, aut potius omnipotentia Dei, seu miraculo sit adscribenda? *Josephus* tamen certissime in divisione Maris Rubri, & Israëlitarum transitu agnovisse insigne, quod contigit, miraculum, colligunt illi Scriptores ex his, quæ ibidem narrat *Josephus*: Ut verò, inquit, "ad extremum litus ventum est, tùm *Moyſes* sumptâ virgâ Deum in auxilium supplex invocat. Et postquàm descripsit orationem, quam *Moyſes*, tanto in discrimine constitutus, fudit ad Deum, sic pergit: *Hæc precatus (Moyſes) Mare virgâ percutit: Quo ictu repente scissum, & retrorsum se recipiens, nudum solum Hebræis ad fugam capeſſendam relinquit.* Deniquè narrans *Josephus*, Aegyptios sibi quoque eundem eventum pollicitos fuisse, ait: *Verùm fefellit eos hæc opinio, nescientes non quorumvis talem viam esse, sed Hebræorum tantum.* . . . . Ergò cum jam universus Exercitus ingressus esset, refunditur iterum Mare, & Aegyptios fluctibus involvit. Ex hac *Josephi* narratione, quidam Scriptores colligunt, eum in divisione Maris Rubri, & transitu Israëlitarum, miraculum agnovisse. At, ipse hanc *Josephi* excusationem admittendam non esse judico. Primò, quia, ut dem *Josephus* agnovisse illud miraculum, attamen illud proponit, non tanquàm rem indubitatam, sed potius illius iudicium permittit aliorum arbitrio, dicens: *Sed de his, ut cuique libet, ita sentiat.* Debuisset autem *Josephus* referre istud miraculum tanquàm extra omnem dubitationis aleam positum, quia Scriptura Sacra pluribus in locis differtissimam de illo mentionem facit. Quædam hinc laudare abundè sufficiet: Tu autem eleva virgam tuam, (ait Deus *Moyſi* cap. 14. lib. Exodi) & extende manum tuam super Mare, & divide illud, ut gradientur filii Israël in medio Mari per siccum. Et lib. Sap. cap. 10. Transtulit illos per Mare Rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam, inimicos autem illorum demersit in Mare. Item cap. 5. lib. *Judithæ* 7. 12. Fugientibus his, seu Israëlitis; Deus Celi Mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum Maris perambulando transirent. Denique, ut alia non minus luculenta Scripturæ loca prætermittam, dicitur Psalmo 135. Qui divisit Mare Rubrum in divisiones, & eduxit Israël per medium ejus; Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in Mari Rubro, quoniam in æternum misericordia ejus. Hæc sanè locupletissima Scripturæ testimonia omnem de eo miraculo dubitandi locum adimunt.

Quorsum igitur *Josephus* istud miraculum, velut rem incertam & dubiam Ethnicis proponit? Præterea, suam *Josephus* de illo miraculo dubitationem confirmat exemplo *Alexandri Magni*, cui Pamphylium Mare cessisse, & Macedonibus liberum permisisse aditum ait. Quod tamen oppidò falsum & fabulosum esse testatur *Plutarchus* in Vita *Alexandri M.* Alii verò (post *Strabonem* lib. 14. Geographiæ) asserunt, *Alexandrum Magnum* non transisse per medium Mare, sed per Montem dumtaxat, qui, affluente Mari, coopertus aquis esse solebat, tranquillo tamen pelago, discoopertus; reciproco autem Maris æstu interceptos *Alexandrum M.* ejusque milites magnum subiisse discrimen, adeò ut in aqua, umbilico tenus, iter facere cogerentur. Porro, istum *Alexandri M.* transitum, nihil simile admirabili transitui Hebræorum per Mare Rubrum habuisse, nemo est, qui statim non videat. Deniquè, quemadmodum *Josephus* jure optimo à viris eruditis culpatur, quòd Prophetarum vaticinia, quibus prædicitur adventus Jesu Christi, veri Messia, sacrilegâ adulatione detorserit ad Imperatorem *Vespasianum*, cujus benevolentiam aucupari volebat; ita ipse existimo, debere vitio verti *Josepho*, quòd miraculum, factum in transitu Israëlitarum per Mare Rubrum, velut incertum & dubium retulerit, ut sese accommodaret ad captum Ethnicorum, qui miraculis, quæ in sacra Historia leguntur, nullam fidem dabant. Ex his, quæ hætenus dixi, debes colligere primò, transitum Hebræorum per Mare Rubrum non refluxui Maris, quem observaverit *Moyſes*, rerum naturalium peritissimus, esse tribuendum. Refluxus siquidè Maris pervia dumtaxat littora Maris facit, sed medium Mare pervium & siccum facere non potest. Israëlita autem, ut legere est in Historia sacra, per medium Mare siccis vestigiis transierunt. Præterquàm quòd, incredibile omninò est, hunc fluxum & refluxum Maris Rubri (si quis unquàm fuit) soli *Moyſi* fuisse notum, & neminem ex aula Regis *Pharaonis*, neminem è numerosissimo ejus exercitu, neminem Aegyptiorum, qui maritimas plagas incolebant, ullam hujus fluxus & refluxus Maris notitiam habuisse. Si enim aliqui inter Aegyptios hunc maritimum æstum, seu fluxum & refluxum Maris, perspectum & exploratum habuissent, confestim Regem *Pharaonem*, ejusque exercitum de evidenti, quòd imminabat, periculo monuissent, & Rex, ab illis monitus, se cum toto exercitu sospitem & incolumem servasset. Quòd cum factum haud fuerit,

sed potius contrarium acciderit, signum est, hunc prætentum æstum maritimum, seu fluxum & refluxum Maris Rubri latuisse Ægyptios, ac subindè omninò fictitium esse, eique prodigiosum illum per Mare Rubrum Israëlitarum transitum tribui minimè posse. Addo etiam cum *Julio Scaligero*, apud Criticos sacros in cap. 15. libri Exodi pag. 304. non potuisse *Moysem* (tametsi Mare Rubrum habuisse fluxum & refluxum) in sicco unà cum Israëlitis transire nactum refluxionis occasionem. Hæc sunt perdocti illius Scriptoris verba: *Erythræo seu Mari Rubro, tantus est æstus, ut osiores Sacrarum Litterarum temerè mentiti sint, Moysem in sicco transivisse, nactum refluxionis occasionem. Quod tamen fieri non potuit, propterea quod ad Syres usque, quod intimo in recessu jacet, Mare operit littus illud, neque unquàm regrediens ita nudat, ut inferiores partes, quâ transierunt Hebræi, suâ decessione aperiat.* Secundo, colligere debes, falsam esse, & Scripturæ Sacræ penitus contrariam opinionem quorundam Hebræorum, qui pertendunt, Israëlitas, Duce *Moyse*, non totum Mare Rubrum transivisse, id est, non ab uno littore Maris ad aliud oppositum littus transmisisse, immò ne adiisse quidè medium Mare, sed illos dumtaxat circuivisse nescio quam rupem, per Mare aliquanto intervallo protensam, eosque, ducto illo intra Mare circuitu, seu semicirculo, demùm ad littus, undè progressi fuerant, rediisse. Sic opinantur quidam Hebræi, quos inter censetur *Aben-Esra*. Sed hæc opinio, seu potius istud recutitorum figmentum (cui *Tostatus*, Episcopum Abulensem, voluisse suffragari mirantur viri eruditi) aperte adversatur his, quæ superius laudavi, Scripturæ testimoniis, ex quibus coruscante meridiano sole clariùs patet, Israëlitas non circuisse Mare Rubrum, sed per medium Mare transivisse. Si autem quæras, quâ fieri potuerit, ut tot Israëlitarum millia, per spatium quatuor aut ad summum quinque horarum, transierint totum Mare Rubrum, quod latissimè patet, & ex Topographorum commensuratione vix horis viginti quinque trajici potest? Respondebo ipse, observari ab iisdem Topographis, Mare Rubrum in summo suo capite esse adeò angustum, ut eo loco, quo à *Moyse* trajectum est, vix sex miliaribus pateat. Præterquàm quòd, Deus robustas Israëlitis ad fugiendum inseruit, suppeditavitque vires, & insequentium Ægyptiorum metus eis addidit alas, illosque compulit maturare gradum, ut ab uno littore Maris usque ad aliud littus oppositum festino pede

se conferrent. Sed de transitu Israëlitarum per Mare Rubrum satis dictum sit. Nunc velim breviter observes, illud Mare, quod nos *Rubrum* vocamus, appellari ab Hebræis *Mare Suph*, nec ideo nuncupari *Rubrum*, quòd illius aquæ rubeant (sicut multis Scriptoribus per errorem obrepfit) sed quia id nominis huic Mari impositum est ab *Erythro*, Rege, ut testis est *Q. Curtius* lib. 8. *Mare inquit, quo alluitur, ne colore quidè abhorret à cæteris. Ab Erythro Rege conditum est nomen, propter quod ignari rubere aquas credunt.* Et lib. 10 ait: *Rubrum Mare non à colore undarum, ut plerique credunt, sed ab Erythro, Rege, appellari. Erythrus* quippè Græcè significat *Rubrum*, non secus ac nomen *Edom*, quod idem Mare accepit olim ab *Esau*, ejusque posteris, Regionem Idumæam incolentibus, Hebraicè significat itidè *Rubrum*. Circà hanc Maris Rubri ethymologiam cum *Q. Curtio* consentiunt *Sraban* lib. 16. *Plinius* lib. 6. cap. 23. *Pomponius Mela* lib. 3. cap. 8. *Agatharcides* Editionis Oxon. pag. 2. *Philostratus* lib. 3. cap. 19. *Arrianus* in libro Rerum Indicarum pag. 579. quos citat recens Scriptor *Humphrydus Prideaux*, Tom. I. Historiæ Judæorum, quam gallico idiomate concinnavit. Addit quoque *Q. Curtius*, in Insula quadam illius Maris non procul à continente columnam eminere, istius Regis *Erythri* monumentum, litteris ejus gentis scriptam. Testatur etiam *Brodeus* in *Miscellaneis* lib. 3. cap. 9. se à multis viris & nautis, qui, tempestatibus acti, in Mare Rubrum fuerant ejecti, audivisse, Mare illud *Rubrum* appellatum, non discrepare, quantum ad aquæ colorem, ab Oceano nostro. Si plura de transitu Hebræorum per Mare Rubrum scire desideres, lege Dissertationem, quam eo de argumento *Augustinus Calmet*, Benedictinus, præfixit suo Commentario litterali in lib. Exodi.

D. Cùm horam, quam Colloquiis nostris præfigere solemus, ad finem vergere videam, præstat, ut quidquid adhuc superest temporis, id totum nunc impendamus in explanandis his omnibus, quæ spectant Pascha, quod Judæi, sicut antea observasti, jussu *Moyfis*, celebrarunt, priusquàm discederent ex Ægypto. Et primò, si placet, incipiamus ab hujus nominis *Paschatis* ethymologia. Explica igitur quid sibi velit istud *Paschatis* nomen? & quâ die Judæi Pascha celebrarint in Ægypto?

M. *Paschatis* nomen Chaldaicum est: ab Hebræis appellatur *Pesach*, à Latino Interprete dicitur *Phase*, sed Latine signifi-

significat *transitum*, ut videre est in nostra Vulgata Editione cap. 12. v. 11. & 12. libri Exodi: *Est enim Phase (id est transitus) Domini, & transibit per terram Aegypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Aegypti ab homine usque ad pecus.* Ad refrendam itaque singulis annis memoriam insignis illius beneficii, quo Angelus vastator, nocte transiens, omnia Aegyptiorum primogenita trucidavit, & solis pepercit Hebræis, qui portas ædium suarum tinctas habebant sanguine Agni, Pascharis celebritatem instituit Moyses in Aegypto, cumque Israelitæ essent in procinctu itineris, & illa ipsa nocte ex Aegypto profecturi, iussit eis *Moyser*, ut succinctis lumbis, calceatis pedibus, & cum baculo in manu, qui viatorum habitus est, Agnum Paschalem cum festinatione comederent, sicut legitur cap. 12. v. 11. libri Exodi. Hic autem modus celebrandi Pascha, seu Agnum Paschalem manducandi, peculiaris fuit huic primo Paschati, quod Hebræi peregerunt in Aegypto; nam deinceps non accincti, sed discincti, non stantes, sed sedentes, non raptim, viatorum instar, sed lentè, & pacatè Agnum Paschalem comederunt Hebræi, cumque morem secutus est Christus Dominus, dum pridie quàm pateretur, discumbens cum Discipulis suis, supremum Pascha celebravit. Explicatà breviter causâ, cur Deus per *Moysem* iussit Hebræis, ut priusquàm excederent ex Aegypto, Pascha celebrarent, & deinceps hanc Pascharis celebritatem in perennem beneficiorum memoriam quot annis observarent, nunc præfigere debemus diem, quâ Hebræi in Aegypto Pascha peregerunt, seu Agnum Paschalem immolarunt, & manducaverunt. Hæc autem stata dies Pascharis, seu immolationis, & comestionis Agni Paschalis in Aegypto, fuit dies decima quarta primi mensis ad vespèram, sicut legitur c. 12. v. 3. l. Ex. *Decimâ die mensis hujus tollat unusquisque annum per familias & domos suas. Et v. 6. Et servabis eum ad quartam decimam mensis hujus, immolabitque eum multitudo filiorum Israël.* Et cap. 21. v. 5. libri Levitici: *Mense primo, quartâ decimâ mensis ad vespèram Phase Domini est.* Porro, primus mensis anni apud Judæos ille est, qui partim mensibus nostris Martio, & Aprili respondet, quique ab ipsis appellatur *Abib*, seu *Nisan*, & à quo ducitur Veris initium. Quamvis enim mensis *Abib*, seu *Nisan*, esset antehac apud Hebræos septimus anni, attamen, post eorum ex Aegypto profectionem, pro primo mense anni

in rebus sacris haberi cæpit, Deo ita iubente, cap. 12. v. 2. libri Exodi: *Mensis iste vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni.* Ad vespèram itaque diei decimæ quartæ mensis *Nisan* Pascha in Aegypto celebrarunt, seu Agnum Paschalem comederunt Hebræi. Per vespèram autem diei decimæ quartæ, intelligi non debet prior vespèra, quæ initium erat diei decimæ quartæ, sed posterior vespèra, in quam dies decima quarta desinebat, ita ut Hebræi, juxta Legis Mosaicæ præscriptum, Pascha peragere, seu Agnum Paschalem mactare dumtaxat possint à meridie diei decimæ quartæ in secundis vespèris usque ad occasum solis; postea verò id agere sit eis à Lege prohibitum. Hinc *Jesus Christus*, qui fuit Legis observantissimus, ultimum suum Pascha celebravit, seu Agnum Paschalem comedit die à Lege statutâ, seu die decimâ quartâ in secundis vespèris, seu ineunte die decimâ quintâ, quæ erat prima dies Azymorum, sicut testantur Sacri Evangelistæ, *Matthæus* cap. 26. v. 17. *Marcus* cap. 14. v. 12. & *Lucas* cap. 22. v. 7. Consule Dissertationem decimam nonam Tractatus, quem edidi, *De Mysteriis & Annis Jesu Christi, Servatoris nostri*, ubi omni argumentorum genere ostendi, Christum Dominum anno, quo mortuus est, ultimum Pascha peregisse, seu Agnum Paschalem cum Discipulis suis comedisse die ipsâ à Lege præfixâ, seu die decimâ quartâ in secundis vespèris, non verò die decimâ quartâ in primis vespèris, sicut nonnullis Scriptoribus perpèram visum est.

D. Hebræos antequàm discederent ex Aegypto, Pascha celebrasse, seu Agnum Paschalem comedisse die XIV. in secundis vespèris, ægrè admodum mihi persuadere possum. Legi etenim capitè 12. libri *Exodi*, & apud *Iosephum*, Hebræum, lib. 2. Antiq. Jud. cap. 6. Judæos profectos fuisse ex Aegypto, illucescente die XV. mensis *Nisan*. At, si Judæi, antequàm discederent ex Aegypto, Agnum Paschalem comedissent in posteriori vespèra diei XIV. mensis *Nisan*, vix intelligi posset, nedum explicari, quo pacto omnes Hebræi, intrâ tam angustum temporis spatium, quod fluxit à posteriori vespèra diei XIV. mensis *Nisan*, usque ad diluculum diei XV. ejusdem mensis, potuerint sese ad iter accingere, vasa aurea & argentea, variamque suppellectilem mutuari ab Aegyptiis, & tandem congregari, in eundemque convenire locum (erant enim, ut superius observasti, sexcenta

millia peditum armatorum, præter senes, mulieres, parvulos, & promiscuum vulgus Aegyptiorum, qui Judaicâ Religione initiati Judæos comitari voluerunt.) Id autem eò difficilùs creditu est, quòd *Moyſes*, sicut legitur eodem in capite libri Exodi, districtè inhibuisset, ne ullus Hebræorum *egrederetur ostium domus suæ usque mane*. Longè itaque mihi verosimilius esse videtur, Hebræos in Aegypto Agnum Paschalem immolasse, & comedisſe in posteriori vespéra diei XIII. mensis *Nisan*. Hoc enim semel posito, habuerunt Hebræi (postquàm in Aegypto Agnum Paschalem manducarunt) diei integræ, seu diei decimæ quartæ spatium, ut possent sese ad iter præparare, dona ab Aegyptiis mutuò accipere, quibus acceptis, illucescente die XV. ejusdem mensis *Nisan*, ex Aegypto, compellente Rege Pharaone, profecti sunt, seque itineri dederunt. Hæc conjectura, quam ultro fateor, me in cætu quorundam virorum eruditorum paucis abhinc diebus audivisse, an tibi probetur, scire vehementer desidero.

M. Hanc conjecturam, quam à viris eruditis te accepisse profiteris, certè meo calculo probare haud possum. Primò, si Hebræi, antequàm excederent ex Aegypto, Agnum Paschalem comedisſent in posteriori vespéra diei XIII. mensis *Nisan*, debuissent Judæi post exitum ex Aegypto, singulis recurrentibus annis Agnum Paschalem comedere itidè in posteriori vespéra diei XIII. mensis *Nisan*, cum certò certius sit ex Scriptura Sacra, Judæos debuisse post egressionem ex Aegypto comedere Agnum Paschalem eodem mense, eodem die, eadem horâ, quâ Judæi in Aegypto Agnum Paschalem manducarunt: *Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno*, Exodi cap. 12. *Immolabis Phase vespere ad solis occasum quando egressus ex Aegypto*. cap. 16. lib. Deuteronomii. Atqui tamen comperum omnibus atque exploratum est, Iudæos, post profectiōem suam ex Aegypto, semper ad nostra usque tempora Agnum Paschalem comedisſe non in posteriori vespéra diei XIII. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespéra diei XIV. ejusdem mensis, quando videlicet incipit apud Judæos Festivitas Azymorum, & tenentur ex præscripto Legis in hac posteriori vespéra diei XIV. mensis *Nisan*, abstinere in integrum à pane fermentato, & vesci dumtaxat pane Azymo. Hæc igitur perennis, & nunquàm interrupta Judæorum consue-

tudo, argumento est, Patres eorum, antequàm discederent ex Aegypto, non manducasse Agnum Paschalem in posteriori vespéra diei XIII. sed in posteriori vespéra diei XIV. mensis *Nisan*, quâ die Judæis pane fermentato vesci ex Legis præcepto nefas & illicitum omnino est. Et sanè, modus ille, quo, sicut superius observavimus, Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem manducarunt, apertè ostendit, illos in Aegypto Agnum Paschalem comedisſe non in posteriori vespéra diei XIII. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespéra diei XIV. ejusdem mensis. At enim, Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comederunt, non mentis accumbentes, sed stantes, pedibus calcatis, aecinctis renibus, baculum præ manibus tenentes, more illorum, qui parati sunt ad ingrediendum iter. Non fuisset autem necessarium, ut Hebræi in Aegypto tam festinanter comederent Agnum Paschalem, si reverà illum manducassent in posteriori vespéra diei XIII. mensis *Nisan*, quandoquidè, factâ hac hypotefi, Agni Paschalis comestio in Aegypto præcessisset integrâ die & ampliùs Judæorum profectiōem ex Aegypto, quæ solum contigit illucescente die XV. mensis *Nisan*, in quam apud Judæos incurrit Festivitas Azymorum. Ex modo itaque, quo Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comederunt facile colligitur, illos non manducasse Agnum Paschalem in posteriori vespéra diei XIII. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespéra diei XIV. ejusdem mensis, hoc est, in pervigilio eorum profectiōis ex Aegypto. Denique, universa Ecclesia Latina docet contra Græcos, in pane Azymo, & non fermentato confici debere Eucharistiam, quia Christus Dominus, ultimum Pascha peragendo cum Discipulis suis, eam instituit post comestionem Agni Paschalis, in posteriori vespéra diei XIV. mensis *Nisan*, à qua die incipiebat Festivitas Azymorum, ac subindè vetitum erat Judæis tunc uti pane fermentato, sed poterant tantum comedere panem Azymum. Si ergò Hebræi manducarint in Aegypto Agnum Paschalem in posteriori vespéra diei XIII. mensis *Nisan*, dicendum erit, Christum fuisse transgressorem Legis, quando anno, quo mortuus est, Agnum Paschalem comedit in posteriori vespéra diei XIV. à qua incipiebat prima dies Azymorum, sicut testantur tres Evangelistæ, superius à me laudati; tenebantur enim Iudæi ex Legis præscripto Agnum Paschalem comedere eodem mense, eadem die, eademque horâ, quâ Hebræi illum

illum manducarunt in Aegypto. Christum autem Dominum fuisse transgressorem Legis soli recutiti effutire possunt, tamque execrabilem blasphemiam audire horrent Christianorum aures. Quod si dicatur, Christum Dominum, anno, quo ex hoc mundo migravit ad Patrem, Agnum Paschalem cum suis Discipulis comedisse non in posteriori vespere diei decimæ quartæ mensis Nisan, sed in posteriori vespere diei decimæ tertiæ ejusdem mensis; tunc improbanda esset praxis universæ Ecclesiæ Latinæ, quæ contra Græcos Schismaticos statuit: ideo Eucharistiam non in pane fermentato, sed in pane Azymo confici debere, quia Christus, pridie quàm moreretur, supremum Pascha cum Discipulis suis peragendo, manducavit Agnum Paschalem in posteriori vespere diei XIV. mensis Nisan, à qua die apud Iudæos incipiebat prima dies Azymorum, & obstrangebantur abstinere omnino à pane fermentato; quæ Lex de abstinentia à pane fermentato, non obligat Iudæos in posteriori vespere diei XIII. mensis Nisan, cum ab hac die initium non haberet prima dies Azymorum, essetque illis integrum ac licitum per totam illam diem decimam tertiam comedere panem fermentatum; sed illos tantum obligabat in posteriori vespere diei XIV. mensis Nisan, à qua die auspicabatur Festivitas Azymorum, & Iudæis incumbere obligatio vescendi pane Azymo, omni ex ædibus suis repudiato & ablegato penitus pane fermentato. Si igitur Christus anno, quo in Crucem actus est, Agnum Paschalem comedisset in posteriori vespere diei XIII. mensis Nisan, Sacrosanctam Eucharistiam, quam in ultima Cæna instituit, confecisset in pane fermentato, & non Azymo, sicque præferenda esset praxis Græcorum Schismaticorum, in pane fermentato Eucharistiam consecrantium, praxi totius Ecclesiæ Latinæ, quæ Eucharistiam dumtaxat conficit in pane Azymo, & non in fermentato; quod tamen nemo Catholicus dicere audeat. Ut igitur Ecclesiæ Latinæ, Eucharistiam in pane dumtaxat Azymo consecrandis, praxi sua constet veritas, dicendum est, Hebræos, antequam discederent ex Aegypto, Agnum Paschalem immolasse, & manducasse in posteriori vespere diei decimæ quartæ mensis Nisan, ac subindè Christum Dominum, qui erat Legis observantissimus, Agnum itidem Paschalem, anno quo mortuus est, comedisse cum Discipulis suis in posteriori vespere diei XIV. mensis Ni-

san, & Sacrosanctam Eucharistiam in pane Azymo consecrasse. Sed dicis: *Qui fieri potuit, ut in Aegypto innumerable illa Iudæorum multitudo (erant enim, ut ait Scriptura Sacra, sexcenta milia hominum armatorum, non computatis aliis) potuerit intratam angustum temporis spatium, quod fluxit à posteriori vespere diei XIV. mensis Nisan usque ad diluculum diei XV. ejusdem mensis, quo Iudæi egressi sunt ex Aegypto, sic se preparare ad iter, opulentam ab Aegyptiis mutuari suppellectilem, congregari ex diversis locis, & in unum convenire locum, ad profectionem à Moyse destinatam?* At, difficultatem istam nullo negotio superabis, si advertas, Hebræos in Aegypto fuisse à Moyse aliquot retrò actis diebus admonitos, ut sese ad iter præpararent. Legimus quippè cap. 12. Exodi, Moysen præcepisse Iudæis, ut unusquisque, decimam die mensis Nisan (hoc est, quinque circiter diebus, priusquàm Iudæi excederent ex Aegypto) tollerent Agnum per familias & domos: Decimam die hujus mensis (ait Moyses Hebræis in Aegypto) tollat unusquisque Agnum per familias & domos suas..... & servabitis eum ad quartam decimam mensis hujus (seu Nisan) immolabitque eum multitudo filiorum Israël usque ad vespèram. Potuerunt itaque Hebræi, quinque diebus ante profectionem suam ex Aegypto moniti à Moyse, facile se preparare ad iter, & angustias etiam, si quæ fuerunt, temporis, diligentiam supplere. Adde etiam, Hebræos in Aegypto hac nocte, quâ Angelus omnia Aegypti primogenita interfecit, servatis tantum Hebræis, quorum ædes rubebant sanguine Agni, domusque conclusos remansisse; quamvis enim Moyses prohibuisset Hebræis, ne quis egrederetur ostium domus suæ usque mane, ubi tamen ex comploratione Aegyptiorum intellexerunt Hebræi, omnium Aegypti primogenitorum cædem ab Angelo exterminatore esse factam, omni abjecta cunctatione ex ædibus suis abierunt, eruperunt, & in locum à Moyse indictum, certatim convolarunt, urgentibus præsertim Aegyptiis, tot inopinatis claudibus attritis.

D. Nondum satis intelligo, cur Moyses instituerit hanc Festi Azymorum solemnitatem, & cur etiam hic Azymorum Festus inciperet dumtaxat à posteriori vespere diei XIV. mensis Nisan, non verò à posteriori vespere diei XIII. ejusdem mensis, sicut mox observasti.

M. Hunc Azymorum Festum eò potissimum sine instituit Moyses ut Iudæi fixam

fixam jugiter haberent recordationem insignis illius beneficii, quo Angelus vastator omnes ad unum Aegypti primogenitos occidit, sed salvos & incolumes reliquit Hebræos, quorum postes tincti erant sanguine Agni, quique ab Aegyptiis expulsi, citò & absque mora sese itineri accingere debuerunt, nec per temporis angustias expectare potuerunt, donec panis esset fermentatus, sed (ut ait Scriptura Sacra, cap. 12. Exodi) *conspersam farinam coxerunt, & fecerunt subcinericios panes Azymos*. Ut igitur tanti beneficii, quod Hebræi à Deo acceperant, sensum ex eorum animis nulla oblitteraret ætas, *Moyse* hanc Azymorum instituit Festivitatem, sanxitque Legem, quâ deinceps Hebræi obstringebantur per septiduum abstinere à pane fermentato, & comedere dumtaxat panes Azymos. *Septem diebus*, inquit *Moyse*, *erunt Azyma, in die primo non erit fermentum in domibus vestris*. Solemnitas autem primæ diei Azymorum incipiebat à posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, quia Judæi festos suos dies ab occasu Solis ad alium occasum ducebant, adeò ut noctem sequentem, & diem crastinum ad noctem usque exclusivè complecterentur, juxta illud Lib. Levit. cap. 17. *A vespera usque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra*. Per Sabbata autem quælibet festa, maximè verò solemnia, intelliguntur. Cum igitur prima dies Azymorum, quæ erat apud Judæos solemnitas, semper incideret in diem XV. mensis Nisan, ejus proinde festivitas incipiebat à posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis. Quemadmodum autem primus Azymorum dies apud Judæos Festus sollemnis est, ita & septimus dies, quia, sicut in primo Azymorum die ex dura captivitate Aegyptiaca in libertatem asserti sunt Hebræi, ita in septimo Azymorum die, *Pharao*, Aegyptiorum Rex, qui furens animi, quoangebatur tot hominum millia Regno suo & potestati decedere, eos cum ingenti exercitu insequutus est, vidensque Mare Rubrum Populo Israëlítico, cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fecisse, Mare, qua patebat, ipse ingressus, mox relabentibus aquis, cum omni exercitu, curribus, armis, & instrumentis, oppressus ac deletus fuit.

D. Quid typicè præfigurabat, seu significabat Agnus iste Paschalis, quem Israëlita, jubente *Moyse*, comederunt, priusquam discederent ex Aegypto?

M. Agnus iste, quem Israëlita comederunt antequam egrederentur ex Aegypto, præfiguravit *Jesum Christum*, Salvatorem nostrum, quem sub Agni

typo, Prophetæ & Apostoli adumbrarunt, quique, quamdiu vixit, mansuetudine, modestiâ, patientiâ, fuit Agno reverà simillimus. Hanc similitudinem inter Agnum Paschalem, quem in Aegypto immolarunt Hebræi, & Jesum Christum, quem Hebræi pariter morti tradiderunt, facile percipies ex variis, quos hîc subjiciam, typis ac figuris. In primis, sicut in Aegypto hi homines, qui postes ædium suatum tinctos non habebant sanguine Agni Paschalis, fuerunt ab Angelo exterminatore vitâ mortali privati: sic illi omnes, qui sanguine Christi non sunt aspersi, æternam mortem incurrunt. Israëlita, post mactationem Agni Paschalis, excussâ captivitate Aegyptiacâ, libertatem recuperarunt, & in terram promissam ingressi sunt. *Jesus Christus* per effusionem sanguinis sui redemit nos à captivitate diaboli, cui eramus antehac mancipati, nobisque aditum fecit ad Regnum Cælorum, quod antea omnibus per peccatum originale erat occlusum. Israëlita post mactationem Agni Paschalis discesserunt ex Aegypto onusti spoliis Aegyptiorum: *Jesus Christus* per mortem suam expoliavit Principatus & Potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso, sicut ait Apostolus *Paulus*, Epist. ad Colos. c. 2. v. 15. Agnum sine macula Israëlita immolarunt in Aegypto: *Jesus Christus* appellatur à S. *Petro* Epistol. 1. cap. 1. vers. 19. *Agnus immaculatus*, id est, ab omni peccato immunis. Et S. *Paulus* Epistol. ad Hebræos cap. 7. vers. 26. loquendo de Christo, ait: *Talis enim decebat, ut nobis esset Pontifex; sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus.... qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo*. Agnum Paschalem Israëlita in Aegypto immolarunt in medio mense Nisan; eo ipso tempore, quo immolatus est *Jesus Christus*. Agnum Paschalem in Aegypto immolavit universa multitudo filiorum Israël: *Jesum Christum*, verum Agnum, qui tollit peccata Mundi, morti addixerunt Sacerdotes, Scribæ, Pharisei, & universus Judaicus Populus. Agnum Paschalem in Aegypto Israëlita festinanter comederunt, calceatis pedibus, baculos in manibus gestantes, & ad iter expediti, sicut superius observavimus: *Jesus Christus* intra paucas horas proditus, captus, ad varia Tribunalia, videlicet, *Anne*, *Caipha*, *Pilati*, & *Herodis* ductus est, damnatus, flagellatus, & in Monte Calvarie actus in Crucem.

Postremò, ut mittam alios typos : sanguis Agni Paschalis in Ægypto, domorum foribus aspersus, Israëlitis signum salutis & libertatis fuit : Jesu Christi sanguis pretium & causa salutis, atque libertatis omnium hominum est. Hos typos, quibus Agnus Paschalis, in Ægypto immolatus, adumbravit Jesum Christum perpendens *S. Augustinus* Tractatu 50. in *Joannem*, ait : *Illā celebratio umbra erat futuri : Quid est umbra futuri ? Prophetia Christi pro nobis passuri, ut transiret umbra & lux veniret, & transiret significatio, & veritas teneretur. Habebant ergò Judæi Pascha in umbra, nos in luce. Quid enim opus erat, ut eis Dominus præciperet, per ipsum festum diem ovem occidere, nisi quia ille erat, de quo prophetatum est : sicut ovis ad immolandum ductus.* Hinc inter Rabbinos, Rabbi *Bechai*, cujus testimonium profert doctissimus *Josephus de Voisin* in suis Annotationibus in cap. 4. Partis 2. *Pugionis Fidei*, nostri *Raymundi Martini*, disertè asserit, Redemptionem novissimam, quæ in fine dierum fieri debet per Messiam, fore similem Redemptioni Ægyptiacæ : Quippè, inquit ille Rabbini, hæc duæ, redemptiones, similes sunt inter se, & traditio Prophetarum est, redemptionem nostram fore similem redemptioni Ægyptiacæ in multis rebus ; præstantiorem tamen futuram, majoremque in cordibus futuram Deæ notitiam. Sed de Agni Paschalis immolatione in Ægypto factâ plura impresentiarum dicere non vacat, quia, ne longius, quàm par sit, præsens nostrum protrahamus Colloquium, cæteras quæstiones, quas multi Interpretes & Commentatores Scripturæ Sacræ, aliique viri eruditi, prolixè tractare solent, nimirum de loco, ubi post exitum Israëlitarum ex Ægypto mactari, & immolari debebat Agnus Paschalis ? De Agni Paschalis sacrificii Ministris, de Convivis Agni Paschalis, deniquè de Ritibus Sacrificii, & Convivii Agni Paschalis : Has, inquam, quæstiones, quæ ad Legem, quam *Moses*, post egressionem Israëlitarum ex Ægypto, instituit ac promulgavit, pertinent, opportuniùs dirimemus in nostris Colloquiis in Historiam quartæ Mundi Ætatis, ubi de Lege Mosaica, juxta ordinem Historiæ Sacræ, datâ operâ disseremus. Nostrum itaque hîc claudio Colloquium. Tu verò, carissimè Discipule, honestissimo, suavissimoque Sacrarum Litterarum studio, ac virtutis amore animum tuum domi recreate, & refocillare satage. Si enim (ut spero) amore virtu-

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

tis, & jugi Scripturæ Sacræ studio contempseris cætera Mundi bona, te innocuum, purum, castum, integrum, & incorruptum servabis : intelliges nihil præter Sacrarum Litterarum studia esse dulce ; nihil, præter Dei cognitionem, habere amabile : Verbo dicam, sanctioribus deditus studiis, animum tuum efferes altius ad gustandam divinam excellentiam, reliqua verò Mundi bona, quæ supremo tandem gustu amara evadunt, tanquàm infirma, momentanea, corruptibilia fucò, & jejuniore papilionibus volantibus, relinques, fugies, contemnes, abjicies, ac conculcabis, contentus te ipso, & Scripturæ Sacræ lectione, quæ per se tam dulcis, tamque jucunda est, ut incredibiles amatoribus suis afferat voluptates. Vale igitur, & hæc, ad tuos lares reversus, sedulò meditare, ut inde ad Museum nostrum postridiè doctior ac sapientior regrediaris.

COLLOQUIUM TERTIUM.

In quo referuntur Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis, præcipua Gesta & Scripta, quæ Jesum Christum, verum Messiam, vel adumbrant, vel vaticinantur, ibidemque in putandis annis Patriarcharum ejusdem Ætatis accurata stabilitur Chronologia.

D. **I**N Patriarchis *Abrahamo*, ejusque filio *Isaaco*, viris sanctimoniâ vitæ clarissimis, multa fuisse & divinitus dicta & piè gesta, quæ referebantur ad *Jesum Christum*, verum Messiam, in quem crediderunt, & venturum sperarunt, certissimè jam scio. Novi etiam, Patriarcham *Iacobum*, filium *Isaaci*, suis, quæ retulisti, præclare gestis præfigurasse *Jesum Christum*, eumque venturum prænunciassè insigni isto veticinio : *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Genesis cap. 49. Quocirca, in hocce Colloquio, ne actum agere videamur, de gestis trium illorum Patriarcharum, *Abrahami*, *Isaaci*, & *Iacobi*, sermonem instituere non debemus, sed sat superque sufficiet, cæteros tertiæ Mundi Ætatis indicare Patriarchas, qui vel typum *Jesu Christi* egregiis suis factis gesserunt, vel suis Scriptis eum venturum prædixerunt.

M. Inter Patriarchas tertiæ Mundi Ætatis, nullus est, meâ quidè sententiâ,
G qui

qui evidentiùs Jesus Christi, Servatoris nostri, typum gesserit, quàm *Iosephus*, filius Patriarchæ *Iacobi*. At enim primò, cum *Iosephus*, præ fratribus suis, à patre *Iacobo* plus diligeretur, fratrum sibi conflavit invidiam, odiumque concivit: Idem contigit Jesu Christo, cujus Doctrinæ repugnarunt Judæi, eumque, quamdiù vixit, paritèr insectati sunt, conviciis proscindendo, incessendo disteriis, argutiis cavillando, fodicando actiones, miracula eludendo. Præterea, somnia Patriarchæ *Iosephi*, quæ summam ei dignitatem portendebant, in Jesu Christo fuerunt ad amussim impleta. Nam Jesus Christus à suis fratribus fuit adoratus, nec allegoricè tantùm, sed reverà Sol, Luna, & reliquæ stellæ eum, tanquàm supremum omnium rerum Dominum agnoverunt. Adveniēti *Iosepho*, mortem fratres meditantur: *Venite*, inquit, *occidamus eum*: Veniente per Incarnationem ad homines *Jesu*, dicunt Judæi: *Morte turpissimâ* condemnemus eum. Venditur *Iosephus* à fratribus suis, viginti, vel, ut alii putant Scripturæ Sacræ Interpretes, triginta nummis, testibus *Ambrosio* & *Augustino*: Jesus Christus à Juda, proditore, triginta quoque nummis venundatus est. Cruenta *Iosephi* tunica, ad patrem *Iacobum*, cruentam mortem Jesu Christi significat. Apud *Putipharem*, Præpositum Cubiculariorum *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis, serviit *Iosephus*: Jesus Christus, ut inquit Apostolus, *semetipsum exinanivit formam servi accipiens*. *Iosephus*, carcere clausus, duos inter reos, alteri mortem, alteri salutem & libertatem vaticinatur, eumque orat, ut suæ pristinæ dignitati restitutus illius meminerit: Jesus Christus, affixus Cruci inter duos latrones, unum condemnat, alteri in extremis veniam petenti æternam felicitatem spondet, cum ab eo rogaretur, ut Regnum adeptus, memor ipsius esset: *Memento mei, dum veneris in Regnum tuum*. Ad *Iosephi* in Ægypto *nutum frumenta populis vendebantur*, ut ait Moyses: Jesus Christus panem & escas populis esurientibus non semel subministravit. Ipse palam proficitur, se esse panem vitæ, panem vivum, qui de Cælo descendit, & eum, qui venerit ad ipsum, non ampliùs esuriturum, & qui panem hunc manducaverit, non moriturum. *Iosephus* fratribus suis fuit causa salutis, ideòque sic eos allocutus est: *Pro salute vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum . . . . . Præmisitque Deus, ut reservemini super terram,*

Genesis cap. 45. v. 5. & 7. Nec solum suos fratres, & Ægyptios, sed exterarum quoque gentes fame laborantes sublevavit, & *Salvator Mundi*, à Pharaone, Ægyptiorum Rege, dictus est: Hæc autem omnia mirum in modum quadrant in Jesum Christum, qui reverà fuit *Salvator totius Mundi*. Fratres suos dimittens *Iosephus*, præceptum hoc dat proficiscentibus: *Ne irascamini in via*, Genesis cap. 45. v. 24. Jesus Christus, à Discipulis suis abiturus ad patrem suum, eis potissimùm pacem reliquit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*, Evang. *Ioannis* cap. 14. v. 27. Rex *Pharao* jubet Ægyptiis, ut coràm *Iosepho* in genua procumbant, velut insuper, ut tota Ægyptus ab ipso pendeat, sitque *Iosephus* alter à Rege: Deus exaltavit Jesum Christum, & *donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur*, sicut ait Apostolus Epist. ad Philipp. cap. 2. v. 9. Denique de *Iosepho* sic fatur moriens Patriarcha *Iacobus*: *Filius accrescens Ioseph, filius accrescens*: De Christo Domino testimonium perhibens *Ioannes Baptista*, ait: *Oportet illum* (seu Jesum Christum) *crescere*, Evang. *Ioannis* cap. 3. v. 29. Cujus incrementi in Christo figura itidem fuit lapis ille, qui (sicut scribit Propheta *Daniel*, cap. 2. v. 35.) *Factus est mons magnus, & implevit universam terram*.

D. Incredibilitèr me delectant isti typi, quibus antiqui Patriarchæ Jesum Christum venturum adumbrarunt. Video liquidem, ejusmodi typos ac figuras admirabili concordia & concentu quadrare cum vita Jesu Christi, quam quatuor Evangelistæ accuratè descripserunt, & cum exploratissima rerum multò post gestarum historiâ, ac subindè Jesum Christum, quem Deus tot typis ac figuris, longè antè ejus adventum, delineari ac præfigurari voluit, esse illum ipsissimum Messiam, quem, post peccatum Adami, ad liberandum genus humanum se aliquandò missurum promiserat, quemque tot ardentibus votis Patriarchæ omni ævo expectarunt. Perge itaque, si placet, alios indicare sanctos ac præstantes viros, qui in tertia Mundi Ætate typum Christi Domini gesserunt.

M. Summæ patientiæ, quam Christus Dominus inter dira acerbissimæ suæ Passionis tormentorum supplicia exhibuit, imaginem tibi dabo patientissimum post hominum memoriam *Iobum*, quem Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis temporibus, & antè *Moysem* vixisse, colligo ex ipsius Historia, descriptâ in libro, qui

Jobi nomine insignitur. At enim, in tota illa *Jobi* historia ne minimum quidem sit verbum de Lege Mosaica, & de Prophetis; nulla extat admirabilium Dei operum sive in longo in Terram Chanaan itinere, sive in Ægypto, sive in Deserto, mentio. Quod quidem argumento est, *Jobum*, & ejus amicos, qui ad illum consolandum accesserant, antè *Moyse* tempora vixisse; nec enim credibile est, *Jobum*, ejusque amicos, si *Moyse* posteriores fuissent, voluisse hæc omnia tam alto prætermittere silentio. Præterea, in eadem historia legitur, *Jobum* solitum esse offerre sacrificia; quod certè licitum dumtaxat fuit antè Legem Mosaicam; nam post promulgationem Legis Mosaicæ solis Sacerdotibus Aaronicis, sive his, qui erant è Tribu *Levi*, sacrificia in Templo offerre fas erat. Pluribus encomis *Jobum*, tanquam virum eximiâ patientiâ præditum, celebrant Sancti Patres, videlicet *Origenes* Hom. 4. in *Ezechielem*, *Tertullianus* cap. 14. lib. de *Patientia*, *Cyprianus* in lib. de *Bona patientia*, *Hieronymus* Epist. 103. *Basilius* Hom. 4. de *Gratiarum actione*, *Augustinus* Serm. 105. de *Tempore*, *Gregorius M.* Præfat. in Librum *Jobi*, ubi ait, *Jobum* non tantum loquendo, sed etiam patiando, Christum prophetasse, & venturi cum suo corpore Redemptoris typum insinuasse. Alludit autem *S. Gregorius M.* ad celebre istud vaticinium, quod *B. Jobus* vivâ fide in Verbum Divinum, carne indutum, animatus, cap. 19. libri, qui ejus nomine insignitur, protulit, dicens: Scio, quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle meâ, & in carne meâ videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspекturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Propheta *Ezechiel* cap. 14. suæ Prophetiæ, *Jobum* cum *Noë* & *Daniele* laudat, atque Catholica Ecclesia *Jobum* veneratur ut sanctum, ejusque meminit Martyrologium Romanum die X. mensis Maji, Menologium Græcorum octavo Idus ejusdem mensis. De patria, è qua oriundus est *Jobus*, seu an Idumæus, vel Chananæus fuerit? Non convenit inter Sanctos Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes. Probabilius tamen est, illum fuisse natione Idumæum, quia *Jobus* habitavit in terra *Hus*, ut constat ex libri *Jobi* exordio, videlicet cap. 1. v. 1. ubi hæc leguntur: Vir erat in terra *Hus*, nomine *Job*, & erat vir ille simplex, & rectus ac timens Deum, & recedens à malo. Por-

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

rò, Terram *Hus* sitam fuisse in Idumæa scribit *Hieremias*, Propheta, cap. 4. *Tbrenorum*; Gaude, inquit, filia *Edom*, quæ habitas in Terra *Hus*. *Edom* autem est in Idumæa, quæ est vicina Arabia. Hinc, viri, Geographiæ periti, Terram *Hus*, patriam *Jobi*, collocant ad Orientem in scenitide Arabiæ, cui à Septentrione Mesopotamia, & Euphrates fluvius; ab ortu Babylonia & Chaldaea; ab occasu Syria & Palestina; à Meridie Arabiæ felicitis Montana. Addo etiam, quod amici *Jobi*, qui ad illum consolandum venerant, scilicet *Eliphaz Themanites*, *Baldad Subites*, & *Sopbar Namathites*, vel Idumæi fuerunt, vel Idumææ finitimi, sicut docent periti Scripturæ Sacræ Interpretes.

D. *Iobum* fuisse genere Idumæum, non ita facilè assentior. Erat enim *Iobus*, sicut patet ex eo, quod mox laudasti, Scripturæ Sacræ testimonio, vir simplex, ac timens Deum &c. Idumæi autem Ethnicorum Religioni addicti fuerunt usque ad tempora *Ioannis Hircani*, Judæorum Pontificis atque Regis, qui Idumæos armis domuit, adegitque, ut, acceptâ circumcissione, ad Judæos aggregarentur. Credibile igitur non est, *Iobum*, qui supremi Numinis notitiâ pollebat, suos natales debuisse Idumæa, quæ in summa veri Dei ignoratione versabatur, & Idolorum atque superstitionum tenebris erat infuscata.

M. Idumæi, qui ab *Esau*, primogenito Patriarchæ *Iacobi*, originem ducunt, per certum aliquod tempus sincerum Dei cultum retinuerunt; sed postea in Idololatriam prolapsi, ex ea dumtaxat emerferunt, quando à *Ioanne Hircano*, Judæorum Pontifice, victi, jugum subire, & Nationi Judaicæ subditi cæperunt, juxta illud Scripturæ Sacræ: In Idumæam extendam calceamentum meum, mibique alienigenæ subditi facti sunt. At, *Iobus* ortus est in Idumæa, eo tempore, quo in illa vigeat veri Dei cultus, sicut non obscure innuere videtur Scriptura Sacra cap. 36. lib. *Genesis* v. 31. 32. & 33. ubi hæc scribit *Moyse*: Reges autem, qui regnaverunt in Terra *Edom*, antequam haberent Regem filii *Israël*, fuerunt hi: *Bela*, filius *Beor*, nomenque urbis ejus *Denaba*. Mortuus est autem *Bela*, & regnavit pro eo *IOBAD* filius *Zare* de *Bosra*. Idem repetitur lib. 1. Paralipomenon cap. 1. v. 43. & 44. Septuaginta verò Interpretes in ea clausula, quam libro *Iobi* attexuerunt, quæque reperitur in omnibus Codicibus Græcis, docent,

docent, hunc *Iobad*, qui, teste Sacro Scriptore *Moyse*, fuit secundus Rex Idumæorum, & Pronepos *Esau*: eundem esse cum *Iobo*. Sic enim, ajunt: *Iobad qui vocatur Iob, habitavit in finibus Idumææ & Arabiæ, & accepit uxorem Arabissam*. Si igitur, juxta hanc clausulam, libro *Iobi* à LXX. Interpretibus adtextam, quamque antiqui Scripturæ Sacræ Interpretes, & spectatissimi Patres, genuinam agnoscunt, iste *Iobad*, qui fuit pronepos *Esau*, & Rex Idumæorum secundus, idem sit ac *Iobus*, planè compertum erit, Idumæos adhuc veri Dei cultores extitisse, quando in Idumæa natus est *Iobus*. Quis enim credat, Idumæos, qui veri Dei Religionem ab *Esau* acceperant, tam citò ab ea defecisse, ut regnante in Idumæa *Iobad*, qui fuit pronepos *Esau*, secundus Idumæorum Rex, & idem omnino ac *Iobus*, Idola coluerint? Probabilius itaque est, Idumæam, quando in ea natus est *Iobus*, veri Dei adhuc cultricem fuisse. Hic autem obiter velim observes, Deum, qui *Iobum* elegerat, ut heroicæ patientiæ exemplar fidelibus præberet, utque Jesu Christi, qui verè fuit *vir dolorum*, insignis typus esset, nomen *Iobi*, huic sancto viro imponi voluisse: *Job quippè* (ait *S. Gregorius M.* cap. 8. Præfationis in librum *Iobi*) *interpretatur dolens. Quo nimirum dolore vel Mediatoris Passio, vel Sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitæ fatigatione cruciatur*. Et hinc etiam est, quòd Deus voluit, ut *Iobus*, qui, sicut constat ex ipsius historia, antehac potentissimus & opulentissimus erat, adverso fortunæ casu jactatus, egestatem, calamitatem, dolorem, derelictionem, aliasque hujusmodi subiret misérias, quò in his typum gereret Christi Domini, qui, ut nemo nescit, in Passione sua, à Cognatis, à Discipulis, & ab ipso Patre suo derelictus est, atque Judæorum furori permissus.

D. Nunc gestit animus audire historiam *Iobi*, qui fuit typus Christi, Mediatoris & Redemptoris nostri.

M. *Iobus* fuit inter omnes Orientales, seu Arabes, vir magnus, admirabilis, & ubique per Orbem terrarum celebratus. Pietatis athleta, per omnia genera certaminum transivit, simulque, devicto Diabolo, innumera erexit trophæa. Hic fuit opibus inclytus, sed postea pauper, gloriosus & contemptibilis, septem liberorum, & trium filiarum pater & orbus. Hic versatus est in anlis regalibus, sed idem fuit in sterquilinio. Hic fuit in splendida veste, sed post illam, in morsu

tinearum. Hic possedit multa ministeria, sed idem sustinuit multas contumelias à familiaribus, in ipsum insurgentibus, ab uxore insultante, à tribus amicis, *Elyphaz Themanite*, *Baldad Subite*, & *Sophar Namathite*, qui trium Idumææ finitimarum urbium reguli erant, & ad illum consolandum venerant, ei conviciantibus, & afflicto afflictionem addentibus. Omnia *Iobo* prius velut è fonte effluebat, pecuniarum copia, potentia magnitudo, gloriæ accessio, pax & securitas, honores & obsequium, corporis sanitas & filiorum opulentia, nec erat in his quidquam molestum. Aderant illi divitiæ cum securitate, prosperitas stabilis, atque optimo jure: Deus enim undique illum vallaverat; sed post illa omnia recesserunt, moxque innumera tempestates immigrarunt in domum illius: omnes, inquam, ac sibi invicem succedentes, ac perpetuæ, denique supra modum, supra quàm credi, & oratione exprimi potest. Siquidem universæ facultates ei actutum creptæ sunt, famuli, liberique præmaturâ violentâque morte oppressi sunt, ad mensam & ipso in convivio mactati. Tum uxor, ad pietatem ejus subsannandam à malo spiritu subornata, in illum armabatur, suasque machinas admovit viro justo. Famuli porro & amici, partim exspuerunt in faciem ejus, quemadmodum ait ipse: *Non pepercerunt faciem meam conspuere*: partim irruerunt in eum, & ex ædibus suis ejectus est, ac deinceps in sterquilinio vitam egit. Vermium fontes ex ipsius corpore scatebant, membra ejus sanguine undique difflebant & sanie, quam, acceptâ testâ, abstergebat ipse sibi factus carnifex, dolor dolorem excipiebat, & cruciatus intolerabiles, & nox die molestior, & dies nocte terribilior, sicut ipse dixit: *Quum obdormiero, dico quandò erit dies? quandò surgo, rursùm dico, quandò erit vespera?* Plenus dolorum sum à vespera usque ad diluculum. Omnia præcipitia, omnia scopuli, nec est ullus qui consoletur, qui insultent innumeri. Attamen *Iobus* in tanta tempestate, tantisque fluctibus adeò intolerandis constitit adversus omnia generoso & impavido prorsus animo. Bonorum jacturam, liberorumque funera æquo animo tulit, in has voces erumpens: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*. Ulcera fædissima, quibus Diabolus, permittente Deo, ipsum à planta pedis usque ad verticem afflixerat, non minori patientiâ tulit. Uxor, in eum sævientis,

pro-

proterviam his verbis redarguit ac compescuit: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiemus?* Trium amicorum quos mox memoravi, convicia & imprecationes æquâ mente toleravit, nec unquam vinci potuit, ut præ doloris impatientiâ aliquâ in parte peccaret. Quò factum est, ut, post hanc diuturnam, & à sæculis inauditam patientiam, Deus non solum pristinam incolumitatem reddiderit patientissimo Iobo, verum etiam universa, quæ amiserat, restituerit, & duplo majora addiderit. Finem vivendi fecit Iobur anno ætatis suæ ducentesimo decimo septimo. Hic est Electorum triumphus, ut nec in adversa fortuna despondeant animum, nec in rebus prosperioribus insolescant. Talis fuit B. Iobus, qui, sicut ait Severus Sulpicius lib. 1. Historiæ Sacræ, *ed illustrior fuit, quòd neque opibus integris, quibus prædives erat, corruptus, neque amissis depravatus est.* Hæc dum audis, charissime Discipule, nec paupertate dejiciaris, nec divitiis intumesce; sed in rerum mutatione animum immutabilem, sibi que semper constantem retine, quia si stellæ, quæ sunt in Cælis perpetuòque lucent, identidem nonnullam recipiunt mutationem; si Sol & Luna interdum deficiant, extremæ protectò dementiæ est, terrena pro stabilibus fixisque ducere. Meditare sæpius hæc S. Joannis Chrysostomi verba in Oratione quinta adversus Iudæos: *sed quid dicis?* ait ille eloquentissimus Doctor, *affligite, premitque corporis morbus?* Atqui nondum tanta passus es, quanta beatus ille Iob, immò ne minimam quidem partem malorum illius. Siquidem, postquam interissent greges & armenta cum cæteris omnibus, in prædam abductus est, & puerorum totus chorus, eaque omnia uno die peracta sunt, ut non modò natura calamitatum, verum etiam perpetuitas dejicere posset athletam. Post hæc omnia, vulnus accepit lethale, vidit vermes toto undique corpore scatentes, nudusque sedit in sterquilinio, publicum iis, qui aderant, spectaculum, ille justus, ille pius, ille ab omni malo opere abstinens. Nec hic quidem erat malorum finis, sed dolores addebantur diurni pariter ac nocturni, novaque quædam & admirabilis illum fames oppugnabat: probra quotidiana, scommata, risus, & in somnis terrores, cogitationum perpetua quædam conflictatio. Atqui uxor consilium dedit, ut ab his omnibus malis liberaretur, ita loquens: *Dic aliquod verbum adversus Dominum, ac morere.* Dic, inquit, blas-

phemiam, & ab urgentibus malis liberabere. Quid igitur? Num subvertit sanctum illum virum mulieris consilium? immò contrarium fecit, magisque sibi sumpsit alas, sic ut etiam increparet uxorem. Potius enim duxit, majoribus affici, cruciarique doloribus, innumeraque perpeti mala, quàm blasphemiam ullâ tantorum malorum relaxationem consequi.

D. Nisi me præmonuisses, Iobum fuisse à Deo electum, ut typum gereret Jesu Christi, Salvatoris nostri, qui in Passione sua diris tormentis excruciat, a Cognatis, à Discipulis, & ab ipso Patre derelictus est, atque Judæorum furori permissus, vix ac ne vix quidem huic historiæ Iobi assensum præbere possem, meumque inducere in animum, hunc virum potentissimum & ditissimum ad illam extremam egestatem fuisse redactum, eumque, in sterquilinio sedentem, omni humano subsidio ita esse destitutum, ut saniem, ex ulceribus suis fluentem, testâ abstergere cogeretur. Id mihi creditu difficile, & supra fidem historiæ esse videtur.

M. Quod à Iobo, ad extremam semel egestatem redacto, omnes cognati, & amici abalienati sint, nec incredibile, nec tam mirum videri debet. In hoc siquidem Iobus eandem nactus & expertus est sortem, quæ accidit multis, qui, toto eo tempore, quo illis arrisit fortuna, abundarunt amicis, sed adverso fortunæ statu, dum è florenti illo statu fuerunt dejecti, confestim ab illis deserti sunt. Quis inter Reges potentior Davide? & tamen legimus in Libris Regum, Davidem relictum & proditum à suis, & totius penè Regni conspiratione expositum ad mortem, tempore conjurationis Absaloniticæ. Possem alia id genus congerere exempla, quæ statui Iobi in extrema calamitate derelicti fidem conciliare possent, præsertim si audiamus Scripturam Sacram, quæ disertè nos monet, Deum concessisse Diabolo in omnia Iobi bona, & corpus potestatem, eâ tamen Lege ut ipsi mortem non inferret. Legimus etiam in Libro Tobie cap. 2. v. 12. & seq. Deum permisisse tentationem Iobi, & cæcitatem Tobie, ut posteris daretur utriusque eximie patientiæ exemplum: Hunc autem tentationem idè permisit Dominus evenire illi (scu Tobie) ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Iob . . . . . Nam sicut beato Iob insultabant Reges, ita parentes & cognati ejus (scu Tobie, qui, permittente Deo, cæcus evaserat) irridebant vitam ejus, dicentes:

ubi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Credibile igitur est, Diabolum potestate sibi à Deo concessa, & antiquo nequitiae suae negotio usum, gravissima damna, pluresque morbos beato Iobo intulisse. Sed quænam fuerint illæ morborum species, quibus Iobus à Diabolo fuit afflictus? Incertum est, cum huiusmodi morbos clarè & speciatim non exprimat Scriptura Sacra, nec nobis liceat in ea curiosius inquirere, quæ Deus silentii sipario obtecta esse voluit. Doctissimus tamen *Augustinus Calmet*, Ordinis *S. Benedicti*, in Dissertatione quam præfixit Commentario litterali in Librum *Iobi*, censet cum nonnullis modernis Scriptoribus, Iobum à capite ad talos fuisse perculsum leprâ, quam non discrepasse putat ab eo morbo, quem nunc Neapolitani appellant *Morbum Gallicum*, & versâ vice Galli vocant *Morbum Neapolitanum*. At, utrùm eruditus ille Scripturæ Commentator suis conjecturis rem planè confecerit? judicandum relinquo peritis Medicis, quibus ex officio incumbit, naturas & differentias morborum, quæ conflictantur corpora, examinare, discutere, ac definire.

D. Habetne historia *Iobi* certos veritatis characteres, qui eam omni ex parte indubitata reddant?

M. Historia *Iobi* certos habet veræ historiæ characteres, quos inter tres dumtaxat hic recensebo. In primis, antiqui Patres, quos superius laudavi, de veritate historiæ *Iobi* nunquam dubitarunt, sed potius eximium illum & sanctissimum Heroem præclaris elogiis celebrarunt, & Christianis ceu patientiæ exemplar id adversis imitandum proposuerunt; immò Ecclesia cum Græca, tum Latina *B. Iobo*, tanquam admirandæ patientiæ viro, exhibet cultum, ut videre est apud *Joannem Bailletum* in Tomo Sanctorum Veteris Testamenti ad diem 10. mensis Maji. Præterea, hæc *Iobi* historia describitur in libro, qui *Iobi* nomine insignitur, quem librum non solum Hebræi in sacrorum Voluminum Canonem referunt, sed etiam ei sacram & divinam auctoritatem asserunt ac vindicant Summi Pontifices *Innocentius I.* in Epistola ad *Exuperium*, *Tolosanum* Episcopum, *Gelasius*, Papa, in Concilio Romano LXX. Episcoporum, omnes Sancti Patres, cum Græci, tum Latini, & plura Concilia, videlicet *Charthaginense III.* Synodus quinta generalis, in qua damnatus est *Theodorus Mopsuestenus*, qui inter alios, quos effutiebatur, errores, historiam *Iobi* tanquam fabu-

losam explodebat, insuper Concilium Tridentinum Sessione 4. ubi liber *Iobi* sacrorum Librorum Veteris Testamenti Canonem accensetur. Denique Historia *Iobi*, quæ legitur in libro huius sancti viri nomine inscripto, hos habet veritatis characteres, quibus à fabulosa historia planè scernitur. Auctor quippè illius libri *Iobi*, non solum illius sancti viri proprium nomen adscribit, sed etiam ejus uxorem, & terram, cujus incola fuit, designat, liberorum ejus numerum, ac bona, quæ possidebat, singillatim recenset, indicat etiam nominatim populos, qui bona ipsius diripuerunt, amicorum, qui illum adierunt, numerum, nomina, patriam exprimit, sermones, quos invicem contulerunt, accuratè refert, postremo, ingens præmium, quod *Iobus* pietatis ac patientiæ suæ merito à Deo consecutus est, restitutam sanitatem, auctas opes, & numerosam prolem oculis Lectoris subjicit sacer libri *Iobi* Auctor. Quæ omnia esse veræ historiæ luculentissima argumenta ultrò fatebitur, quisquis erit æquus rerum æstimator. Non me fugit, *Josephum*, Hebræum, in Antiquitatibus Judæorum versatissimum, alto sentio historiam *Iobi* prætermisisse. At, ex eo *Josephi* silentio perperam Hæretici occasionem arripiunt, hanc *Iobi* historiam, ceu fabulosam repudiandi: tum quia multa, ad historiam sacram spectantia, à *Josepho* de industria aut ommissa, aut interpolata fuisse demonstrat clarissimus *D'Andilli* in sua Operum *Josephi* Versione Gallicâ; tum quia etiam *Josephus* gentis suæ dumtaxat Judaicæ historiam concionandi provinciam susceperat, ad quam cum nihil conferre posset hæc historia *Iobi*, qui ex Populo Hebræo oriundus non erat, eam idò silentio transmisit. Addo etiam, *Josephum* unâ cum Judæis admittere viginti duos libros in Canone Veteris Testamenti, adeoque ipsum sacram & divinam auctoritatem tribuisse libro, qui nomine *Iobi* inscribitur, ejusque continet historiam: alioqui si hunc librum pro sacro non habuisset, viginti tantum & unum libros *Josephus* reposuisset in Canone sacrorum librorum Veteris Testamenti. Cum igitur *Josephus* librum *Iobi* in Canonem sacrorum librorum Veteris Testamenti retulerit, necesse prorsus est, ut historiam *Iobi*, eo in libro exaratam agnoverit, tanquam veram, sinceram, & divinâ auctoritate munitam. Unum tamen est, ne quid dissimulem, quod Heterodoxi ad nauseam usque opponere solent, ut omnem hi-

istoriæ

historiæ *Iobi* fidem adimere, eamque ceu fabulosam, rejicere possint. Dictitant enim, in historia *Iobi* multa offendi, quæ fabularum loco haberi debent, cujusmodi sunt Concilium Angelorum, cui ipsemet Deus præfuit, Colloquium Satanæ cum Deo, variæ quæstiones Diabolo factæ à Deo, responsiones Diaboli, & aliæ id genus narrationes, quæ apertè fabulas olent. Verùm, hanc Hæreticorum objectionem facili negotio elidere ac exsufflare poteris, si semel advertas, in historia *Iobi* non omnia in sensu litterali esse accipienda, sed quædam in sensu litterali, quædam in sensu figurato intelligi debere. In sensu litterali sumenda sunt ea, quæ in historia *Iobi* narrantur de persona *Iobi*, de illius summis animi corporisque doloribus à Diabolo, ita permittente Deo, ei inflictis, de jactura bonorum, & liberorum, de colloquiis ejus cum uxore & amicis, de illius eximia pietate, & heroicâ patientiâ, de recuperatione bonorum, de restituta sanitate, de auctis opibus, de numerosa prole, quam à Deo accepit in præmium invictæ patientiæ suæ. Hæc, inquam, in sensu litterali accipienda sunt, in sensu autem figurato intelligi debent ista, quæ in eadem *Iobi* historia narrantur de concilio Angelorum, cui præfuit Deus, de colloquio Dei cum Diabolo &c. Sed propter illas figuratas locutiones, quas sæpius usurpat Scriptura Sacra, in dubium revocari debere historiam *Iobi*, soli heretici affirmare possunt, qui contemptâ Ecclesiæ Catholicæ auctoritate, ac despecto Spiritu Sancto, in Libros Sanctos impunè grassantur, atque pro nutu & arbitrio suo, quos volunt, recipiunt, quos verò nolunt, dictatoriâ auctoritate è Catalogo Librorum Sacrorum temerè expungunt.

D. Necdum indicasti nomen Auctoris libri, qui sub nomine *Iobi* prostat, & in quo descripta est ipsius historia.

M. De Auctore libri, qui *Iobi* nomine insignitur, non una est omnium Scriptorum Ecclesiasticorum sententia. Quidam hunc librum ab ipsomet *Iobo* scriptum esse putarunt, eò potissimum ducti argumento, quod *Iobus* cap. 19. v. 23. illius libri hæc dicat: *Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? quis mihi det, ut exarentur in libro, stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celtè sculpantur in filice?* Sed quid aliud ex his *Iobi* verbis colligi possit, quàm ve hemens desiderium, quo optabat, ut historia sua & sermones conscriberentur, certè non video. Præterquàm quòd, si *Iobus* esset reverà legitimus parens libri, qui ejus nomine inscribitur, *Moyser*, qui *Iobo*

fuit posterior, non esset primus omnium Gentium Scriptor, & tamen *Moysem* esse primum Scriptorem omnium Gentium, constans est omnium Sanctorum Patrum sententia. *Iobo* itaque adscribi haud debet liber, qui ejus nomen præfert. *Codurcus* Præfatione in *Iobum*, censet, hunc librum, qui *Iobi* nomine inscribitur, esse genuinum cujusdam Idumæi Prophetæ factum, vel à Propheta *Isaia* fuisse scriptum. *Hugo Grotius*, Præfatione Comment. in *Iobum*, asserit, libri *Iobi* Auctorem Regibus *Davide* & *Salomone*, recentiorem esse. *Fridericus Spanhemius* cap. 13. *Historiæ*, quam concinnavit, *Iobi*, opinatur, historiam, quam nunc habemus, *Iobi*, conflata esse à quodam Hebræo. Alii denique, librum, in quo describitur historia *Iobi*, adjudicant *Moyse*, qui ex *Ægypto* fugere coactus, eò quòd *Ægyptium* insultantem Hebræo calce interemisset, & rapinam occultasset fabulo, secessit in eam Arabiæ partem, quam incolebant Madianitæ, & in eo secessu Madianitico, dum summo perfrueretur otio, scripsit librum, seu historiam *Iobi*, ut Hebræos, suos Gentiles, in *Ægyptiaca* servitute gravissimis laboribus & afflictionibus oppressos, proposito heroicæ patientiæ exemplo solaretur, & ut ipsi ad adspæctum *Iobi*, qui in rebus adversis æquam semper mentem servavit, addiscerent fortiter ac constanter tolerare asperam servitutem. Ad hanc postremam sententiam, quæ eruditorum virorum, cum veterum, tum recentiorum suffragiis probatur, lubens ipse accedo. Obièr tamen velim advertas, *Moysem*, in eo conscribendo libro, qui *Iobi* nomine insignitur, omnia, quæ ad historiam, seu ad vitam, mores, calamitatem, & prosperitatem *Iobi* pertinent, solutâ oratione narrasse: verba verò *Iobi*, amicorum interlocutiones, ejusdemque responsiones metricis numeris illigasse: quò fit, ut hic libet partim prosâ, seu solutâ oratione, partim versibus sit concinnatus. Nihil autem deperit historiæ veritati, si vè prosâ describatur, si vè metris illigetur numeris, cum certum sit, *Lamentationes Jeremiæ*, *Librum Psalmorum*, *Canticum Moysis*, *Canticum Deborah* & *Barac*, aliaque Cantica legi in Scriptura Sacra, quæ sunt versibus illigata, & quæ tamen divinâ pollere auctoritate nullus inficias ire audeat. Leges Dissertationem *De Poëtice Hebræorum*, quam *Augustinus Calmet*, Monachus Benedictinus, præfixit suo *Commentario litterali* in librum *Exodi*.

D. Nunquàm profectò, pace tuâ dixerim,

xerim, adducar ut credam, *Iobum*, in sterquilinio jacentem, ejusque uxorem, & amicos, qui cum ipso interloquebantur, carmina, poetarum more, ex tempore fuisse; nam, præterquam quod, id difficile & insolens fuisset, non congruebat certè hic Poëtice loquendi modus infelicissimo huic statui, ad quem redactus erat *Jobus*, non tam homo, quam putridum cadaver. Ut quid ergò *Moyſes*, quem dicis esse Auctorem libri, qui *Jobi* nomine inscribitur, inducit sanctum illum virum poëtice loquentem. Addo etiam stylum, quo in conscribendo Pentateucho usus est *Moyſes*, esse facilem, pervium, familiarem, & omninò alienum à stylo poëtico, quo librum *Jobi* partim exaratum esse mox innuisti. Quæ styli diversitas hæud obscure probare videtur, *Moysem* non esse Auctorem libri *Jobi*.

M. Nullus dubito, quin *Jobus*, ejus uxor, & amici patrio & familiari sermone in suis interlocutionibus usi fuerint. At, *Moyſes*, qui *Jobi* historiam descripsit, stylum adhibuit poëticum, sententiarum plenum, illamque, ut populares suos Hebræos, in Ægypto captivos, ad patientiam, & ad malorum tolerantiam extimularet, novis additis ornamentis condecoravit, ita ut in hoc *Jobi* libro verborum collocatio, sententiarum digestio, Dialogi, compositio, Interlocutorum dispositio & distinctio, figurarum concinnitas, & reliquis sermonis ornatus *Moyſi*, hujus libri Auctori, tribui debeat. Quod si aliquid grandius sonare videtur liber *Jobi*, crebrioribusque distinctus luminibus ac sententiis, quam sit Pentateuchus, à *Moyſe* exaratus: *Memineris* (inquit illustrissimus *Daniel Huetius*, Episcopus Abrincensis, in sua *Demonstratione Evangelica*, Propositione IV.) hunc *Jobi* librum fuisse à *Moyſe* scriptum, cum florentibus annis vigeret felix piæ mentis calor; Pentateuchum verò ab eodem *Moyſe* esse scriptum, cum per senectam jam ætatem ignea vis animi deferbuisset, tametsi in Hymnis, seu Canticis, quæ in Pentateucho occurrunt, ad sublime & magnificum dicendi genus splendide assurgat *Moyſes*. Si autem quæras, quo pacto *Moyſes*, Hebræus, & in Ægypto natus, habere potuerit notitiam historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & eorum adversæ fortunæ casuum, quos vir ille justus patientissime in Arabia toleravit? Respondebo *Moysem* in secessu suo Madianitico, ubi per quadraginta annos versatus est apud socerum suum *Iethro*, cujus filiam, *Sephoram* videlicet, sibi matrimonio junxit, facile historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & inter suos clarissimi, ex vulgi sermone

discere potuisse. Madianitæ quippè Arabica Gens est, Syrorum & Idumæorum vicina. Quid igitur mirum, si *Moyſes*, in Arabia degens, historiæ *Jobi*, hominis Arabis, & inter suos spectatissimi, notitiam habuerit, maximè, cum hæc historia paulò antè contigerit, quam *Moyſes*, fugiens ex Ægypto, in Regionem Madianitarum secesserit, essetque apud Madianitas lippis ac tonsoribus notissima. In hoc diuturno secessu suo Madianitico, *Moyſes*, propter congressum, quem cum exteris habuit, patriam, seu Hebraicam, loquelam (quod cæteris hominibus, qui peregrinas diù incolunt Regionem, usu venire solet) inquinavit, & hinc est, quod in *Jobi* libro, quem in hoc suo secessu Madianitico conscripsit, occurrant Arabismi, Syriaismi, uti notatum est à S. *Hieronymo*, nonnunquam etiam Chaldaismi. At, postquam *Moyſes*, relicto suo secessu Madianitico, ad suos populares, seu Hebræos, reversus est, loquelam suam Hebraicam excolere ac perpolire fategit, omnesque sordes, quas congressus exterorum ei aspererat, ita absterxit, ut, quando ad scribendum Pentateuchum animum apulit, majorem adhibuerit Linguae Hebraicæ castitatem ac munditiem. Sed de historia *Jobi* satis dictum est. Nec enim otii & instituti nostri est, in levibus ac futilibus, quas contra librum *Jobi* proponunt Hæretici, diluendis objectionibus anxie laborare ac desuadere. Consule, si plura desideres, illustrissimum *Danielem Huetium* in sua *Demonstratione Evangelica*, popositione quarta.

D. Cum Deus selegerit *Moysem*, ut esset Dux & Legislator Gentis Judaicæ, è qua proditurus erat Messias, facile mihi persuadeo, hunc Judæorum Legislatorem gessisse typum Jesu Christi, veri Messiae. At, quia Judæi hanc similitudinem, quæ *Moysem* inter & Jesum Christum intercessit, obstinatis animis negant, debes nunc paucis commonstrare, quo pacto *Moyſes* rebus præclare gestis Jesum Christum, Salvatorem nostrum, adumbravit?

M. Non solum *Moyſes* rebus, quas præclare gessit, typum gessit Jesu Christi, sed etiam in Pentateucho, quem edidit, multis oraculis cum venturum sole clariùs prænunciavit. Tractat fusè eà de re *Eusebius* cap. 2. lib. 3. *De Demonstratione Evangelica*, ubi datâ operâ accuratam & luculentam instituit comparisonem *Moysem* inter & *Iesum*. Sed, quia nimis longum esset integrum *Eusebii* sermonem hîc inserere, suprema illius, (cum illustrissimo *Daniele Huetio*, Abrincensi Episcopo, in sua *Demonstratione Evangelica*, Propositione IV.) sequar vestigi-

vestigia. In primis, *Moysem*, statim ab ortu, nefario *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis, Edicto morti addictum, parentes à letho ei parato subduxerunt: *Iesum* nascentem, ab *Herode* Rege, ad mortem sollicitè quæsitum, parentes, fugientes in Ægyptum, ab imminente morte, quam immanissimus ille Tyrannus ei inferre moliebatur, exemerunt. Deus principem ac Ducem Hebræorum *Moysem* constituit: *Iesum* Ducem ac Dominum omnium hominum declaravit Deus, dicens: *Postula à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, possessionem tuam, terminos terræ; Psalm. 2. Moyses* se à Deo missum, magnis approbavit miraculis; *Iesus* se à Deo missum stupendis confirmavit prodigiis. *Moyser*, Hebræos ex Ægyptiorum servitute vindicavit in libertatem: *Iesus* homines, Dæmonum omnium mancipatos vinculis, libertate donavit. *Moyser* Hebræos per Desertum ad Terram promissam introduxit: *Iesus* hominibus per vitæ hujus angustias ad cælestem patriam, Ducem se præbuit. *Moyser* nutu mare sistit & exsiccatur: *Iesus* sævientes ventos frænat, & tumidos fluctus dictis sedat. *Moyser* Hebræos trans mare salvos ducit & incolumes: *Iesus Christus*, fluctibus suspensus, graditur super mare, & *Petro*, Discipulo suo, idem posse concedit. *Moyser* Hebræos, *Iesus* homines ab Idolorum cultu avertit. *Moyser* Hebræis, *Iesus* universo generi humano Leges sanxit. *Moyser* Hebræos, trajecto Mari Rubro, Ægyptiorum tyrannidi subduxit; *Iesus* hominibus per Baptisma jugum Dæmonum detraxit. *Moyser* Deum inter & homines conciliatorem se gessit: *Unus mediator Dei & hominum Homo Christus Iesus*, ait Apostolus *Paulus* Epist. 1. ad Tim. c. 2. Fuit *Moyser* cum Domino per quadraginta dies & totidem noctes, panem non comedit, & aquam non bibit, sicut legitur cap. 34. v. 28. lib. Exodi: *Iesus*, cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, sicut narrat Evangelista *Matthæus*, cap. 4. v. 2. *Moyser* præcepit Hebræis, antequàm egrederentur ex Ægypto, ut Agnum Paschalem comederent, & omnes, quorum ædes illius Agni sanguine non rubebant, fuerunt ab Angelo exterminatore occisi in Ægypto: *Iesus Christus*, sicut ostendimus sub finem superioris nostri Colloquii, fuit verus Agnus Paschalis, immolatus ab Hebræis, cum ex hoc Mundo ad Patrem esset transiturus, & omnes qui ejus sanguine non sunt aspersi, æternâ morte peribunt. Serpentem æneum exaltavit *Moyser* in Deserto, ut specta-

tus ab ægris afferret remedium: *Iesus* fuit exaltatus, seu in Crucem actus, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Joannis cap. 3. v. 14. *Moyser* splendidâ facie descendit de monte: *Iesus*, conscenso cum tribus Apostolis monte, *transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies ejus sicut sol*, Matthæi cap. 17. Esurientibus Hebræis coturnices & manna de Cælo, & aquam de rupe sitientibus Deus per *Moysem* in Deserto largitus est: *Iesus* turbæ in Deserto fame languenti, cibos non semel suppeditavit, & aquam vitæ se gratis daturum pollicitus est. Septuaginta viros de Senibus Israëlitis Populi Magistros ac Duces constituit *Moyser*, cujus & spiritum cum illis communicat Deus: *Iesus* Discipulos septuaginta duos quoque versùs dimittit, doctrinæ suæ præcones, & spiritu suo afflatus. *Mariam*, leprâ laborantem, sanat *Moyser*: hominem *Iesus*, eodem morbo affectum, illicò sanitati restituit. Denique, *Moyser* duodecim exploratores misit in Terram Chanaan: *Iesus* duodecim Apostolos misit in universam terram. Hos igitur typos, quibus *Moyser*, Judæorum Legislator, præfiguravit *Iesum Christum*, Salvatorem omnium hominum, si attento animo perpendas, fateberis ultrò, *Moysem* inter & *Iesum*, summam intercedere similitudinem. Quò fit, ut Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 11. Fidem, quam *Moyser* habuit in *Iesum Christum* venturum, his verbis maximè commendet: *Fide Moyses grandis factus, negavit, se esse filium filiae Pharaonis; magis eligens affligi cum Populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis: Invisibilem enim tanquàm videns sustinuit, fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.*

D. Perplacet mihi hæc, quam delineasti, similitudo *Moysem* inter & *Iesum* Salvatorem nostrum, addiderim tamen ipse, *Moysem* in hoc etiam figuram fuisse *Iesu Christi*, quòd *Moyser* virorum omnium mansuetissimus prædicetur: *Iesus* verò, qui nobis protulit Legem Gratia & Charitatis, mitissimus fuit, totus ad bene de omnibus merendum compositus, nihilque prius & antiquius habens, quàm ut sui Discipuli ejus mansuetudinem æmularentur: *Discite à me, inquit illis, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris,*

jugum enim meum suave est, & onus meum leve, Matthæi cap. 11. v. 29. & 30. Sed nunc pergamus ulterius, & ea studiosè perquiramus oracula, quibus *Moyſes*, prophetico afflatus spiritu, *Jesu Christi*, veri *Messia*, prænunciavit adventum.

M. Quòd quinque libri *Moyſis*, qui Pentateucho continentur, apertas, manifestasque complectantur de *Jesu Christi*, veri *Messia*, adventu propheticas prædictiones, id toto capite annuo, ac breviter hîc demonstro. Oracula librorum *Moyſis* alia ipse fudit, alia jam fusa prodidit sacris Litteris & posteritati propagavit. Lapsus narrans *Moyſes* protoparentum exhibet Deum prænunciantem, venturum mulieri filium, per quem ipsa caput serpentis conterat, Genesis cap. 3. v. 15. Si loquar de *Abrahamo*, de *Isaaco*, de *Jacobo*, quæ & quantæ de *Jesu Christi*, veri *Messia*, adventu prædictiones erunt mihi recensendæ ex Libris Mosaicis? Cap. 12. lib. Gen. v. 3. dixit Dominus ad *Abrahamum*: *Et benedicentur in te universæ cognationes terræ*. Et cap. 22. ejusdem libri v. 18. Deus iterum dixit *Abrahamo*: *Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*. Eandem promissionem fecit Deus *Isaaco*, Gen. cap. 26. v. 4. fecit & *Jacobo*, cap. 28. v. 14. ejusdem Libri Genesis. Ipse *Jacobus* moriturus, benedicens filiis suis, & quæ singulis erant futura, prædixit. Prædictiones has refert *Moyſes* in libro Genesis cap. 49. Præcipua est, quæ pertinet ad *Jesum Christum*, verum *Messiam*, quæque his verbis concepta est: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*. Mitto alia vaticinia, quæ *Moyſes* retulit. At, prætermittere nec possum, nec debeo insigne vaticinium, quod *Moyſes* cap. 18. lib. Deuteronomii v. 15. de *Jesu Christo* protulit, dicens: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies*. Quod *Moyſis* vaticinium *S. Petrus*, jam tum nascente Christianismo, objecit Judæis, in ea, quam ad illos habuit, Concione, quæ legitur cap. 3. Act. Apostolorum, ubi exponens quæ de *Jesu Christo* locutus est Deus per os Sanctorum suorum à sæculo Prophetarum, sic effatur: *Moyſes quidem dixit: Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus noster de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis juxta omnia, quæcumque locutus fuerit vobis*. Idem *Moyſis* vaticinium objecit Judæis *S. Stephanus* cap. 7.

v. 37. ejusdem libri Act. Apostolorum, dicens: *Hic est Moyſes, qui dixit filiis Israël: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis*. Hoc Mosaicum Oraculum de *Jesu Christo* intelligendum esse negabat olim *Julianus*, Apostata, Imperator, quem invictis argumentis confutavit *S. Cyrillus Alexandrinus* libro VIII. contra hunc Imperatorem Apostatam. *Eusebius* verò lib. 3. *Demonstrationis Evangelicæ* cap. 2. probat, hoc Mosaicum Oraculum non de *Josue*, non de *Davide*, non de *Jeremia*, vel de aliis Prophetis, sicut Judæi perperam commentabantur, sed de uno *Jesu Christo* esse intelligendum: *Nûm, inquit, ex iis, qui post Moysem extiterunt Prophetæ, Esaias, exempli gratiâ, aut Jeremias, aut Ezechiel, aut Daniel, aut alius quispiam de cæteris duodecim, Legum Auctori Moyſi conferendus extitit? Nequaquam. Sed ex illis tandem quis unquam Moyſi similia effecit? Nusquam poteris dicere. Sed quisque illorum à primo ad novissimum quoscumque instituebant ac docebant, ad ipsum Moysem remittebant, atque Populum in hoc reprehendebant, quòd Moyſis Legem non servasset, sed contra illam fecisset, neque illum ad quidquam aliud hortabantur, nisi ad ea firmitè tenenda, quæ in Lege Moyſis posita sunt. Nullum igitur horum illi similem dixeris. Quemnam igitur alium Moyſi similem futurum canit Oraculum illud, nisi Salvatorem, & Dominum nostrum *Jesum Christum*? Deniquè, cum inter Samaritanos exorta esset controversia, & quidam inter illos censerent, hunc Prophetam, quem post se missum iri prædixit *Moyſes*, esse *Dosthem*, seu *Dositheum*, quidam verò alii putarent, *Jesum Nave*, seu *Josuem*, filium *Nun*, successorem *Moyſis*, fuisse illum Prophetam: *S. Eulogius*, Episcopus Alexandrinus, ad dirimendam illam controversiam, quæ plebem Samaritanam in contrarias factiones distrahebat, frequentem Synodum Alexandriae coëgit, utramque damnavit sententiam, & *Jesum Christum* hoc vaticinio à *Moyse* prænunciatum esse definivit, sicut refert *Photius*, Opera *S. Eulogii* recensens Codice CCXXX. Bibliothecæ suæ, ubi hæc habet: *B. Eulogius, discussis quæ ab utraque parte afferebantur, & utrâque erroris, à veritate procul remoti, convictâ, illum à Prophetis prædictum Messiam, ex Scripturis S. docuit esse Dominum nostrum *Jesum Christum*, verum Deum: illos verò gravissimo errore laborasse: Hos quidem, quod *Jesum Nave* illum Prophetam prænunciatum fingerent;**

rent; illos verò, quòd *Dosthen*, seu *Dositheum* impium portentose comminiscerentur. Atque ita Concilium solvit: Hæc itaque prædictio Moysis de venturo post se Prophetâ soli Jesu Christo accomodari potest, & in ipso exitum habuit. Similiter, hæc promissio, quam scribit *Moses* à Deo factam Abrahamo: *Et benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ*, manifestò completa est in Jesu Christo de semine Abrahamæ, vero Messia, vero Christo, in quo benedici omnes Gentes non nunc prænuunciamus, sed quod tunc prænuunciatum est, nunc videmus, sicut ait *S. Augustinus* cap. 41. libri duodecimi contra *Faustum*, Hæreticum Manichæum. Postremò, in Christo nostro evidentissimâ luce claruerunt (ut rursum utar verbis ejusdem *Augustini* capite mox sequenti ejusdem libri) illa Patriarchæ *Jacobi* verba, quæ *Moses* cap. 49. libri *Genesis* refert: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*; quia Jesus Christus, cujus Regnum spirituale quaquaversus per omnes Gentes patet, venit his temporibus, quibus ablatum est Sceptrum de Juda. Negari igitur haud potest, libros *Mosis*, Pentateucho comprehensos, multa, eaque aperta & luculenta de Jesu Christo venturo complecti Oracula, quæ vel ipsemet *Moses* fudit, vel ab aliis jam fusa litteris consignavit, & ad posteritatem transmisit. Hinc *Philippus*, volens *Nathanaëlem* trahere ad Jesum Christum, dixit ei: *Quem scripsit Moyses in Lege, & Prophetæ, invenimus Jesum, filium Joseph à Nazareth*, Joannis cap. 1. v. 45. Christus etiam Dominus incredulitatem Judæorum increpat his verbis: *Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem: est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit*. Ex his de venturo Jesu Christo Oraculis, quæ in Pentateucho, & in singulis Prophetarum libris passim continentur, argumentum validissimum sumpsit Apostolus *Paulus* ad tuendum coram *Agrippa*, Rege, & *Festo*, Judææ Præsidente, causam suam, dicens: *Usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quàm ea, quæ Prophetæ locuti sunt, futura esse, & Moses, si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est Populo & Gentibus*, Act. Apostol. cap. 26. vers. 22. & 23. Nihil

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

isto argumentandi genere est magis in usu apud Apostolos & Evangelistas, quorum Scriptis constituuntur fundamenta Fidei. Nihil apud sanctos Patres est receptius, nihil Christianis plausibilius, nihil ad frangendam Judæorum perviciam efficacius, sicut fusè ostendi in *Traclatu*, quem publicam in lucem emisi: *De Vita, Mysteriis, & annis Jesu Christi, Servatoris nostri*.

D. Quo tempore, & quibus characteribus *Moses* scripsit Pentateuchum?

M. Probabilius ipse cum *Theodoro* Quæstione 1. in *Genesim* censeo, *Mossem* scripsisse Pentateuchum post exitum Israëlitarum ex *Ægypto*, & post Legem à Deo ei datam in monte *Sinai*: Characteres autem, quibus in scribendo Pentateucho usus est *Moses*, fuerunt Hebraici, id est, iidem planè, ac characteres, quibus olim utebantur Chananæi, quorum Regionem diù incoluerunt Hebræi. *Augustinus Calmet* in Dissertatione, quam præfixit suo Commentario litterali in librum *Genesis*, asserit, *Mossem* scripsisse Pentateuchum characteribus *Ægyptiacis*, qui non discrepabant à characteribus, qui erant in usu apud Chananæos. Certè, Pentateuchus *Mosis* Samaritanus, qui adhuc extat, quemque antiquissimum esse affirmant *Origenes*, *Julius Africanus*, *Eusebius*, *Diodorus Tarsensis*, *Cyrillus Alexandrinus*, & *Procopius Gazensis*, descriptus est his antiquis Chananæorum characteribus, sicut testantur viri eruditi. Observat enim *Josephus Scaligerus* in Dissertatione de litteris *Jonum*, seu Græcorum, characteres Græcos ad exemplum characterum Samaritanorum esse formatos, antiquissimam verò esse litterarum *Jonicarum* originem, utpotè profectam à Phænicibus, seu Chananæis. Hunc Pentateuchum *Mosis* Samaritanum, antiquissimis Chananæorum characteribus exaratum, doctissimus *Joannes Morinus*, Congregationis Oratorii Presbyter, hisce postremis temporibus evulgavit, eumque in Heptaplis Parisiensibus, & in Polyglottis Bibliis insertis perdoctis Dissertationibus illustravit. His Hebraicis, seu antiquis Chananæorum characteribus descriptum Pentateuchum *Mosis* conservarunt Judæi usque ad captivitatem *Babylonicam*, sed, durante captivitate *Babylonicâ*, cum Judæi Linguæ *Hebraicæ*, & modi antiquos formandi characteres *Hebraicos* essent penitus obliti, *Esdras*, qui, eâ laxatâ captivitate, sacros libros

H 2

à men-

à mendis, quæ in eos irreperant, repurgavit, mutatis antiquis characteribus Hebraicis suffecit characteres Chaldaicos, quibus nunc utuntur Judæi, & eorum Biblia hisce characteribus Chaldaicis descripta leguntur.

D. Cùm *Moyſes* scripſerit dumtaxat Pentateuchum poſt exitum Iſraëliſtarum ex Aegypto, & Legem ei datam in monte Sinai, intempeſtivè à te nunc poſtulare notitiã rerum, quas in hoc Pentateucho *Moyſes* complexus eſt: de his quippè commodiùs ſuo loco, hoc eſt, in Colloquiis noſtris in Hiſtoriam quartæ Mundi Ætatis ſermonem inſtituemus. Verùm, quia probè ſcio, eſſe quosdam incredulos, & omnis Religionis oſores, quos perfrictâ fronte non pudet antiquitatem, & ſacram Pentateuchi *Moyſis* auctoritatem aut negare, aut ſaltem in dubium revocare, plurimi mea intereſſe video, generales quaſdam circa antiquitatem, & divinam Pentateuchi auctoritatem habere notions, quò faciliùs, ſi quos aliquandò nanciſcar ejuſmodi incredulos, eorum petulantiam retundere poſſim. Primum igitur à te percunctor, an *Moyſes* ſit Auctor totius Pentateuchi? Audivi enim, eſſe quosdam intemperatioris Critices viros, qui licet fateantur, *Moyſem* eſſe Auctorem totius Legis, quæ ad benè conſtituendam Rempublicam Judæorum deſcripta eſt in Pentateucho, pertendunt tamen, *Moyſem* non eſſe Auctorem Hiſtoriæ, quæ legitur in Pentateucho, maxime in libro Genetiſis, ſed eam à quodam Scriba, poſt obitum *Moyſis*, concinnatam fuiſſe dicunt. Quò ſanè antiquitati Pentateuchi *Moyſis* haud parùm derogare mihi videtur.

M. In hunc errorem, fateor, non multis abhinc annis impegit *Richardus Simonius*, qui in ſua *Hiſtoria critica Veteris Teſtamenti* Capitibus primo, ſecundo, & tertio ſupponit, in Republica Judæorum fuiſſe publicos Scribas, Prophetiæ dono inſignes, quibus auctoritate publicâ demandabatur provincia res memorabiles, ſuis temporibus geſtas, in litteras referendi, non ſecus ac ſolis Hierophantis apud Aegyptios, ſolis Chaldæis apud Babylonios, ſolis Magis apud Perſas, ſolis Gymnoſophiſtis apud Indos, ſolis Litteratis apud Sinas, ſolis Pontificibus apud Romanos, juſ ex officio & auctoritate publicâ incumbere res ætatis ſuæ memorabiles litteris mandare. Hac autem ſemel factâ ſuppoſitione, ait *Richardus Simonius*, Hiſtoriam, quæ legitur in Pen-

tateucho *Moyſis*, fuiſſe ſcriptam ab aliquo Scriba, divino tamen Prophetiæ ſpiritu afflato, qui, poſt mortem *Moyſis*, à Republica Judæorum ſcribendis Judæicæ Gentis Annalibus deſtinatus, ex veteribus Diariis aliorum Scribarum, qui *Moyſis* temporibus coævi fuerant, & res ſub illo geſtas fuiſſe deſcripſerant, excerptit Hiſtoriæ monumenta, eaque in ordinem digeſſit, ac ſummatim perſtrinxit, ſicut nunc leguntur in Pentateucho. Hoc eſt novum *Richardi Simonii* Syſtema, quod nullâ efficaci ratione, nullâ alicujus ponderis conjecturâ, nullo antiquitatis monumento ſultum, immò, expreſſis ac diſertis Scripturæ Sacræ, & ſanctorum Patrum teſtimoniis, quæ *Moyſi*, ceu verò ac legitimo parenti, integrum Pentateuchum aſſerunt ac vindicant, omninò opoſitum, ab omnibus viris eruditis fuit expoſum atque confutatum, idque jure optimo. Nam, etiamſi fatear lubentiſſimè, ſacros conſcribendi libros poteſtatem non fuiſſe promiſcuè omnibus in Republica Hebræorum permiſſam, ſed, ut ait *Joſephus* lib. 1. contra *Apionem*, datam fuiſſe ſolummodò Prophetis, antiquiſſima quidem & veterrima ſecundum inſpirationem factam à Deo cognoscentibus, alia verò ſuorum temporum, ſicuti ſunt facta, palàm conſcribentibus; contendo attamen, illos Prophetas, quibus in Republica Hebræorum ex officio & auctoritate publica concedebatur facultas conſcribendi libros ſacros, & de quibus eò loci mentionem facit *Joſephus*, non alios fuiſſe à *Moyſe*, à *Joſue*, & à cæteris aliis ſacris Scriptoribus, qui, divino afflato ſpiritu, libros Scripturæ Sacræ, quos nunc habemus, exararunt. Quò fit, ut nunquàm in Republica Hebræorum exiſterint illi Scribæ, Prophetiæ dono illuſtres, quos *Richardus Simonius* aſſerit, à *Moyſe*, à *Joſue*; & à cæteris aliis ſacrorum Librorum Scriptoribus fuiſſe planè diſtinctos, & ad illos ſpectaſſe, res, memoriâ dignas, ſuis temporibus geſtas, in litteras referre, vel ex veterum Scribarum Diariis hiſtoricam collectionem excerptere, in ordinem digerere, atque compendioſè deſcribere. Horum ſiquidem publicorum Scribarum, quos in Republica Hebræorum à ſacrorum Librorum Scriptoribus diſtinctos commentus eſt *Richardus Simonius*, ne apex quidem in Scriptura Sacra, & in tota retrò antiquitate temporum ne minimum quidem occurrit veſtigium. Quocirca, hoc recens à *Richardo Simonio* de publicis illis in Republica Hebræorum Scribis excogitatum ſyſtema, tam infirmis nixum radicibus

bus corrumpere necesse est. Scripsit itaque *Moyſes* Legem ad bene constituendam Rempublicam Hebræorum, & auctor etiam est Historiæ, quæ Pentateucho continetur, & quam ipse à creatione Mundi ad sua usque tempora perduxit. Quod si quæras, quorsum *Moyſes*, qui Legem daturus erat Hebræis, Historiam à creatione Mundi, & res præclare gestas à Patriarchis antè & post diluvium voluerit in Pentateucho describere? hanc ipse proferam rationem, quam mihi suppeditat *Eusebius* lib. 7. *Præparationis Evangelicæ* cap. 7. ubi hæc habet: *Moyſes, eximius ille Theologus, atque ex Hebræis Hebræus ipse procreatus, cum patriæ Gentis Historiam accuratè, si quisquam alius, teneret, priscorum Hebræorum vitas, quæ sacris Legibus, cujusdam quasi præmii loco, viam munirent, posterorum memoriæ commendare voluit, nullâ unquam oblivione delendas. Iis porro non ea tantum, quæ divinitus acceperant beneficia, verum & nonnullorum præterea, qui omnem cum divinitate pietatis sensum abjecerant, mores, simul ac panas intexuit: ratus iis, qui Legibus suis instituendi essent, genus id cognitionis apprimè necessarium futurum, ut eos & ab improborum imitatione deterreret, & ad conſectanda proborum exempla stimularet. Tanti etiam erat, ut eos non lateret, majorum quidem suorum quàm plurimos, antequàm ab sese Leges scripto latæ essent, rectâ unius rationis manum secutos, ad summam Religionis, ac divini cultus laudem pervenisse, qui, quod & divini Numinis amicitia, & Prophetiæ munere præstitissent, immortalis apud se memoriæ viverent. Quibus autem Leges præſcriberet, eos cum Antiquioribus illis esse generis ac sanguinis communione conjunctos, eoque verum esse, ut qui hominum Deo carissimorum ac virtutis amantissimorum nepotes essent, iidem Majorum quoque suorum pietatis æmulos se atque imitatores exhiberent, atque in beneficiorum ac præmiorum, patribus à Deo concessorum, partem ac societatem venire omni ope studioque contenderent.*

D. Jactabant olim Gentiles antiquitatem Deorum suorum, Historias illorum, necnon pervetusta ab eis prolata Oracula: optarem igitur scire primò, an superstitiosæ Gentilitatis Deorum Historiæ antiquiores sint eâ Historiâ, quam *Moyſes* in Pentateucho descripsit? Secundo, quale extet discrimen Oracula horum Deorum inter & Oracula, quæ de adventu Jesu Christi, veri Messiae, à *Moyſe* in

Pentateucho fusa fuisse, superius ostendisti?

M. Fabulosam planè esse superstitiosæ Gentilitatis Deorum antiquitatem, ipsimet Gentiles tantisper eruditi ingenuè professi sunt, tempora, quibus Dii Gentium floruisse dicuntur, fabulosa nuncupantes. Præterea, omnis historia Gentilium longè posterior est sacra Historiâ, quam *Moyſes* describit in Pentateucho, quando quidem *Moyſes* est primus Scriptor omnium Gentium, non solum Persarum, & Græcorum, sed etiam Ægyptiorum, Chaldæorum, & Assyriorum, ac subindè multò antiquior est Philosophis, Historicis, Oratoribus, & Poëtis, qui apud Gentiles claruerunt, quique ex libris *Moyſis* bene multa hauserunt, suisque libris inseruerunt. Deniquè, Historia, quam *Moyſes* describit in Pentateucho, revelationem mundo coævam habet, & res mirabiles narrat videlicet de summo omnium conditore Deo, de Religione, seu de cultu, Deo debito, de origine, naturâ, & conditione primi hominis innocentis, de illius statu post peccatum, de ejus miseriis, de adventu Liberatoris, seu Messiae. Nihil aliud spirat hæc Historia, quàm sanctitatem, justitiam, pietatem, uno verbo, exprimit quidquid purioris & sublimioris virtutis nomine continetur. Contra verò, Gentilium Historia nihil horum omnium habet, quibus vera, antiqua, & sancta internoscitur Religio, sed potius, tota quanta est, scatet erroribus, innumeris antilogiis, naniis, anilibus fabulis, vitiis, turpissimisque Deorum moribus, & obscænis amoribus fædatur, quibus ad flagitiosam vitam, & ad effræni libidini indulgendum excitantur mortales. Nec tantum Historia Gentilium narrat, sed & laudat spurcissimos amores Deorum, quos inter, ut memini, me aliis in Colloquiis observasse, *Bacchus* temulentus fuit, *Mars* homicida, qui etiam cum *Venere* adulterium commisit, *Mercurius* fur ac nebulo, qui nihil aliud ad famam sui reliquit, nisi memoriam fraudum suarum. Quid omnium horum pater *Jupiter*, qui, ne parum videretur, si in expugnanda fæminarum pudicitia maculatus esset, etiam sexui suo injuriam fecit? Præterea, ut castis tuis auribus parcam, obscænitates *Veneris*, omnium libidinibus prostituta, non Deorum tantum, sed & hominum; quibus tamen horrendis vitiis, & flagitiosis Deorum amoribus non puduit Poëtas variis figuris & coloribus venustatem & leporem carminibus suis addere. Apage ergò hanc Deorum Historiæ fabulosam antiquitatem. Quod spectat verò Deorum

Oracula, quæ Ethnicis plenis buccis in suis historiis jactare solent; dico, ea ficta, ambigua, & falsa omnino fuisse, tum quia ejusmodi Oracula collimabant ad lucrum, cui inhiabant callidissimi Sacerdotes, qui hac arte ambigua fundendi Oracula insigniter locupletati, delusi populi ora oblinebant, atque marsupia, mille fraudulentis adhibitis artibus, emungebant. Tum quia etiam, illa oracula tendebant ad bella & negotia secularia felicius administranda, ut nimirum tumultuantes populos à gerendis bellis avocarent, vel specioso divinæ promissionis obtentu, ad bella redderent alacriores; sed præcipue ea Deorum Oracula tendebant ad nefariam populorum animis superstitionem instillandam, ac magis magisque fovendam, & ad alios pessimos fines, quos sibi præstituebant scelestissimi superstitionis gentilitatis Sacerdotes, qui populo plus æquo credulo fucum faciebant. Hinc *Lactantius* lib. 2. *Divin. Institut.* cap. 17. eleganter probat, hæc Deorum Oracula nihil aliud fuisse quam illusiones & fallacias Dæmonum. Hinc *Cicero*, Ethnicorum licet Religioni addictus, lib. 2. *de Divinatione*, hæc, quæ suâ ætate circumferebantur, Oracula deridet, partim ut falsò conficta, partim ut casu vera, partim ut ambigua responsa Sacerdotum, incautam & simplicem plebem decipientium. Hinc *Lucianus*, tametsi Religionis Christianæ infensissimus hostis, qui sub Imperio *Hadriani*, hoc est, secundo Ecclesiæ sæculo, vixit, Deorum prædictiones & oracula falsè ridet, insectatur, & ludibrio habet, ut videre est in ejus Dialogis: *De Deorum Concilio*: *De Iove Tragædo*: *De Iove confutato*, ut jam de ejusdem Scriptoris aliis *Deorum Dialogis* nihil in præsentia dicam. Quæ cum ita sint, facile nunc dijudicare potes, quantum falsa illa Deorum oracula distent à veris vaticiniis, quæ de Messia, seu de Jesu Christo venturo, *Moses* in Pentateucho fudit, quæque publicis monumentis, tot sæculis antè eventum oculis omnium exposita sunt, ut suo tempore implenda, sicut reverà in Jesu Christo, vero Messia, fuisse omni ex parte impleta tam clarè nunc cernimus, quàm radii solares in meridie cernuntur. Rejectis itaque falsis oraculis, & fabulosâ Deorum Historiâ, constantè profiteri debemus, Historiam, quam *Moses* descripsit in Pentateucho, esse antiquissimam, ac divinâ pollere auctoritate: Cui etenim (sicut appositè ait *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 40.) melius narranti præterita credamus, quàm qui futura prædixit, quæ

præsentia jam videmus, nam & ipsa Historicorum inter se dissonantia copiam nobis præbet, ut ei potius credere debeamus, qui divinæ, quam tenemus, non repugnat veritati.

D. *Mossem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, & ex ejus libris Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, & Poëtas multa deflorasse, excerptisse, suisque Operibus inseruisse, mox insinuaſti. Sed quia indè, ut mihi videtur, maxime adstruitur Pentateuchi *Mosis* antiquitas, rogo te, ut quod obiter de *Moyse*, primo omnium Gentium Scriptore, dixisti, nunc plenius confirmes, & in clariori luce reponas.

M. *Mossem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, ac subindè antiquiorem prophanis Scriptoribus, Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus, hoc argumento evinci potest: certissime constat, omnes Gentium Scriptores Trojæ excidio recentiores esse, & omnes Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, Poëtas, & Legum Latores, posteriores esse *Cyro*, Persarum Rege, quo regnante, *Solon*, Atheniensis, & septem Græci Sapientes floruerunt. Atqui *Moses* temporibus *Cyri*, Persarum Regis, multò antiquior est, immò multis sæculis antè Trojæ excidium vixit, ac scripsit *Moses*, negari igitur non potest, *Mossem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, multoque antiquiorem prophanis Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus. Eo argumento antiquitatem *Mosis* suprâ omnes Scriptores prophanos demonstrant sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, nimirum *S. Justinus* Martyr, in *Parænesi*, & in secunda *Apologia*, *Tertullianus* cap. 19. *Apologetici*, *Tatianus* *Oratione adversus Gentes*, ab *Eusebio* laudatus lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 11. *Clemens Alexandrinus* lib. 1. *Stromatum*, *Julius Africanus* lib. 3. *Chronographiæ* *Lactantius* lib. 4. *Divin. Institutionum* cap. 5. *Eusebius*, Episcopus Cæsareensis lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 9. & 14. & *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 37. Advertere tamen debes, *Julium Africanum*, *Tatianum*, *Clementem Alexandrinum*, aliosque Auctores, *Eusebio* antiquiores, Affirmare, *Mossem* fuisse coævum *Inacho*, Regi Argivorum; *Eusebium* verò, Episcopum Cæsareensem, differre ætatem *Mosis* ad tempora *Cecropis*, Atheniensium Regis, qui Rege *Inacho* trecentis annis recentior fuit. Verum, etiamsi standum esset, circa ætatem *Mosis*, calculo *Eusebii*, semper tamen

tamen verum esset, *Moysem* omnium Gentium Scriptores antiquitate superare, quia nullus vel Græcorum, vel externarum Gentium Scriptor proferri potest, qui sit Rege *Cecrope* antiquior. Sed ipse sententiam *Julii Africani*, *Tatiani*, *Clementis Alexandrini*, aliorumque Scriptorum *Eusebio* antiquiorum, suffragiis munitam, quæ *Moysem*, temporibus *Inachi*, Regis Argivorum, floruisse asserit, probabiliorē esse cum *Georgio Syncello* in sua Chronographia pag. 67. & 68. existimo. Quod si ita se habeat, planè consequitur, nullum, non tantum apud Græcos, sed etiam apud Ægyptios, aliasque Barbaras Gentes, extitisse Scriptorem antè *Moysem*. Ægyptii siquidē (sicut observat *S. Augustinus* libro XVIII. De Civitate Dei cap. XXXVII.) gloriabantur, se ab *Iside* litteras ad scribendum accepisse, cum antè *Isidem* litteras nullas haberent, nisi Hieroglyphicas. *Isis* autem fuit filia *Inachi*, Regis Argivorum, ab Ægyptiis post obitum in Deam consecrata. *Moysem* autem sub Rege *Inacho* floruisse, & Israëlitas ex Ægypto eduxisse, non solum tradunt Scriptores Ecclesiastici, mox à me laudati, sed etiam intensus Christianæ Religionis hostis *Porphyrius*, illoque longè antiquiores Scriptores prophani, *Hellanicus*, & *Philocorus*, qui res Atticas, *Castor* & *Thallus*, qui res Syriacas litteris mandarunt. *Moysem* itaque primum omnium Gentium Scriptorem esse, extra omnem dubitationis aleam apud omnes esse debet, nec minus certum est, antiquos Philosophos, Poëtas, Historicos prophanarum Gentium legisse libros *Moyfis*, & ex iis multa deflorasse, quæ etiamnum in eorum libris leguntur, sicut lato, eleganti, & erudito calamo probat illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica* Propositione IV. undè pauca hinc delibabo. Et primò quidē, antiquos prophanarum Gentium Philosophos legisse libros *Moyfis*, multaque ex illis excerpisse, & in suam doctrinam derivasse asserunt *Clemens Alexandrinus*, lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, præsertim de *Platone*, qui ideo *Moyse Atticus* fuit appellatus. Philosophum etiam *Pythagoram* multa ex libris *Moyfis* suffuratum esse testatur *Hermippus*, *Pythagoræus*, quod etiam de *Aristotele* asserit *Clearchus*, Peripateticus. Undè *S. Cyrillus*, Alexandrinus, *Platonem*, & *Aristotelem* fures appellat, quòd multa è Pentateucho *Moyfis* deprompserint, & in suos libros convasarint. Tradunt insuper *Aristæas* in libro de LXX.

Interpretibus, & *Josephus*, Hebræus lib. 12. Antiq. Iud. cap. 2. *Theopompum* mente fuisse privatum, & *Theodectem* oculorum usu divinitus esse orbatum, quòd nonnulla è sacris Voluminibus deflorata Scriptionibus suis attexere ausi fuissent, sed agnito demum, & correcto errore, fuisse utrumque sanitati restitutum. Secundò, libros, à *Moyse* conscriptos, lectos fuisse à Philosophis, Poëtis, aliisque Ethnicis Scriptoribus, ex eo maxime patet, quòd isti Scriptores Sacras Historias, in Pentateucho *Moyfis* descriptas variis modis in suis libris interpolarint. Hujus plagii & interpolationis pauca ex multis hinc subijciam exempla. Quæ de rerum creatione scribit *Moyse*, ea Carminum Orphicorum Auctor, *Hesiodus* in sua Theogonia, *Ovidius* lib. 1. Metamorphoseon, *Virgilius* Eclogâ 6. & lib. 6. *Æneidos* exprimunt. Paradisum terrestrem *Plato* describit in *Jovis* horto, sicut observarunt *Origenes* lib. 4. contrà *Celsum*, & *Eusebius* lib. 11. *Præparationis Evangelicæ* cap. 13. Serpentis tentatoris, lapsusque *Adami* & *Evæ* Historiam *Plato* interpolavit, sicut probat idem *Euseb.* c. 14. Diluvii, & *Arcæ Noeticæ* Historiam interpolarunt *Berosus*, *Abydenus*, *Alexander Polyhistor*, *Lucianus* in Dialogo De Dea Syria, *Hieronymus Ægyptius Molo*, & *Nicolaus Damascenus*, sicut referunt *Josephus*, Hebræus, lib. 1. contrà *Apionem*, & lib. 1. Antiquit. Jud. cap. 5. *Eusebius* lib. 9. *Præparation. Evang.* cap. 12. & 19. & *S. Cyrillus* lib. 1. contrà *Julianum*. Turris Babel, & confusionis linguarum meminit *Abydenus*, rerum Assyriarum Scriptor, uti refert *Eusebius* lib. 9. *Præparation. Evang.* cap. 4. Aloidarum fabulam ex Historia Turris Babel derivatam docet *Origines* lib. 4. contrà *Celsum*. Incendii Sodomorum mentionem faciunt *Diodorus Siculus* lib. 19. *Strabo* lib. 16. *Tacitus* lib. V. Hist. *Solinus*, juxta *Salmasii* Editionem, cap. 36. *Abrahami* Historiam, quam *Moyse* fusè describit in libro Genesis, legerunt *Berosus*, *Hecataeus*, & *Nicolaus Damascenus*, teste *Josepho* lib. 1. Antiq. Jud. cap. 8. ubi *Berosi*, & *Nicolai Damasceni* verba refert, *Hecateum* verò justum de *Abrahamo* volumen scripsisse tradit. Ejusdem Patriarchæ *Abrahami* meminere *Eupolemus*, *Artapanus*, & *Molo*, quorum testimonia, ab *Alexandro Polyhistore* relata, leguntur apud *Eusebium* lib. 9. *Præparationis Evangelicæ* capitibus 17. 18. & 19. Patriarchæ *Jacobi* meminerunt *Theodotus* lib. de Judæis, & *Alexander Polyhistor*. Mentionem quoque fecerunt Patriarchæ *Josephi*,

Josephi, ut videre est apud *Eusebium* lib. 9. *Præparation. Evang.* capitibus 17. & 23. ubi eorum testimonia refert. Historiam *Moyſis*, & exitus Israëlitarum ex *Ægypto* interpolarunt, variisque figmentis infuscarunt *Manetho*, *Cheremonus*, *Lyſimachus*, & *Apion* Grammaticus Alexandrinus, quos eruditè refellit *Josephus*, Hebraeus, libris, quos edidit contrà *Apionem*, sicut jam observavimus sub finem primi nostri Colloquii in Historiam hujusce tertiæ Mundi Ætatis. Deniquè, ex Mosaicis Libris Theologiam, & complures variarum Gentium Leges ac Ritus manasse, præter *Vossium* & *Bochartum*, eruditis ac verisimilibus conjecturis evincit illustrissimus *Daniel Huetius* in sæpè laudata sua Demonstratione Evangelica, ubi Phænicum Theologiam ex *Moyſis* libris profluxisse probat *Proposit. IV.* cap. 3. Idem de *Ægyptiorum* Theologia demonstrat clarissimus ille Auctor cap. 4. Græcos Mosaicam Doctrinam infinitis fabulis obduxisse probat Doctissimus ille Præsul capite octavo. Omnem Romanorum Theologiam ex libris *Moyſis*, velut è fonte, haustam fuisse ostendit cap. 9. Si plura hac de re scire aveas, Leges *Demonstrationem Evangelicam* doctissimi Præsulis *Danielis Huetii*, qui hoc argumentum cæteris uberius, felicius, & elegantius tractavit, ornavit, exhaustit, à capite tertio *Propositionis quartæ* usque ad caput undecimum. Ipse verò, qui brevitati consulo, hujus argumenti de lecta & interpolata ab Scriptoribus prophanis sacra *Moyſis* Historiâ, fidem facere volui aliquot dumtaxat adductis exemplis ex hac reconditoris eruditionis sylvâ selectis.

D. Antiquos superstitiosæ Gentilitatis Philosophos legisse libros *Moyſis*, & ex illis multa excerptisse, atque in suam doctrinam derivasse non ita facile mihi persuadere possum. Primò, quia antiqui Ethnici Philosophi Linguam Hebraicam non callebant. Qui igitur fieri potuit, ut lectitarent libros *Moyſis* hebraicè exaratos? Præterea, Judæi abhorrebant omninò à commercio & societate Gentilium, eos pro immundis habebant, adeò ut ex eorum contactu putarent, se immuditiam contrahere, & hinc est, quòd *S. Petrus* cap. 10. *Act. Apostolorum* v. 28. ait: *Vos scitis, quomodo abominatum sit viro Judeo conjungi aut accedere ad alienigenam.* Cum igitur Judæi nihil negotii, commercii, & societatis haberent cum Gentilibus, eorumque consortia fugerent, verosimile non videtur, illos Legem Mosaicam, quâ, secundum Deum, nihil prius, sanctius,

& augustius habebant, voluisse exteris, seu viris à Religione Judaica extorribus, communicare, eisque liberam permittere potestatem legendi libros *Moyſis*, & ex his multa delibandi.

M. Antiquos Philosophos, aliosque Scriptores Ethnicos, quamvis à Judaica Natione essent Religione, patriâ, moribus, ac Legibus omninò sejuncti, notitiam librorum *Moyſis* habere potuisse, multis momentis ostendi potest. Primò, quia Scriptura Sacra testatur, Judæos, cum Palæstinam armis subegerunt, ex Ethnicis plerosque servasse incolumes, velut Gabaonitas, Jebusæos, aliosque, cum quibus Judæi promiscuè commixti didicerunt opera eorum. In hoc igitur communi victu, & continua societate, quam Judæi habebant cum Ethnicis, potuerunt cum illis libros *Moyſis* communicare. Nec solum ex ea societate Judæorum cum Ethnicis, post devictam Palæstinam, sed etiam ex frequenti accessu quàmplurium Proselytorum, qui ex omnibus Mundi Regionibus ad Judæorum Religionem, Ritusque confluebant, verò quàm simillimum esse probatur, libros *Moyſis* ad exterarum Gentium notitiam pervenisse. Præterea, Judæi non sic intra angustos Palæstinæ fines continebantur, ut cum exteris nullam consuetudinem, nullumve commercium haberent. Immo potius, frequens illis cum Phænicibus, propter loci vicinitatem, intercedebat commercium. Reges etiam Juda, videlicet *David*, ejusque filius *Salomon* commercium habuerunt cum *Hiramo*, Rege Tyri, cum Regina Saba, cum Regibus Hethæorum & Syriæ, & cum *Ægyptiorum* Rege, cujus filiam duxit uxorem Rex *Salomon*, aliasque ex Gentibus filias sibi matrimonio copulavit, scilicet Sidonias, Moabitas, Ammonitidas, Idumæas, & Hethæas, quæ sensim sine sensu cor illius depravarunt, eumque ad cultum Idolorum impulerunt. Potuerunt itaque Ethnici beneficio frequentis illius commercii, quod habuerunt cum Judæis, notitiam sibi comparare librorum *Moyſis*, eosque legendi facultatem. Tertio, post *Alexandri Magni* Expeditionem in Asiam, jam tùm frequens Judæos inter & Græcos vigeat commercium, quia tùm temporis Judæi Imperio Græcorum subditi erant. Post etiam *Alexandri Magni* obitum, *Ptolomæus Lagi*, *Ægyptiorum* Rex, invasit Hierosolymam, magnum Judæorum numerum abduxit in *Ægyptum*, eosque jure Alexandrinæ Civitatis donavit. Græci igitur Ethnici cum Judæis simul habitantes, facile *Moyſis*, ejusque librorum notitiam

notitiam assequi potuerunt. Addo etiam, fieri haud potuisse, quin libri *Moyſis*, quorum exemplar singuli Judæ penes se habere tenebantur, in Ethnicorum potestatem & cognitionem venirent, quando omnes ad unum Judæi à *Nabuchodonosore*, Assyriorum Rege, in captivitatem Babylonicam abducti sunt. Sed dicis: *Ethnici Philosophi Græcæ tantum Linguae periti erant, quo pacto igitur libros Moyſis, hebraicè conscriptos, legere potuerunt?* At, numquid, amabo, Poëtæ; & Philosophi Ethnici, qui excellenti ingenio præditi erant, potuerunt intrâ brevissimum tempus sufficientem Linguae Hebraicæ consequi notitiam, ut libros *Moyſis* intelligerent, & secundum verborum saltem sensum intelligerent? Præterquàm quòd, non desunt viri eruditi (quos inter, religione, meritis, doctrinâ, virtute, ac dignitate, eminent illustissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica*, Propositione 4. cap. 12.) qui censent, antè Expeditionem *Alexandri Magni* in Asiam extitisse librorum *Moyſis* Versionem Græcam, vetustiore Versione illâ Græcâ, quæ postea, regnante in Ægypto *Ptolomæo Philadelpho*, à LXX. Interpretibus adornata est. Huic sententiæ adstipulantur *Clemens Alexandrinus* lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius*, lib. 13. *Præparationis Evangelicæ* cap. 12. Libros etiam *Moyſis* antè *Ptolomæum Philadelphum*, Ægyptiorum Regem, jam Linguâ Græcâ fuisse donatos, asserunt *Aristæas* ab *Eusebio* laudatus lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, cap. 5. & *Demetrius Phalereus* in Epistola, quam scripsit ad mox citatum *Ptolomæum Philadelphum*, Ægyptiorum Regem, quamque referunt *Josephus* lib. 12. *Antiq. Jud.* cap. 2. & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ* cap. 3. Hac autem semel admisâ sententiâ de Græcâ librorum *Moyſis* Versione, quæ sit vetustior Versione Græcâ LXX. Interpretum, facile percipitur, antiquos Græcos Philosophos, Poëtâs, & Historicos, ope illius vetustioris Versionis Græcæ, libros *Moyſis* lectitare, & plura ex his haurire potuisse, etiamsi Linguae Græcæ essent dumtaxat periti, & in summa Linguae Hebraicæ ignoratione versarentur.

D. *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, eumque veteres Ethnicos Philosophos, Poëtâs, Oratores, & Historicos antiquitate superare, jam probè intelligo. At, cum Athei, alique viri increduli, non tantum negent antiquitatem librorum *Moyſis*, verum etiam mordicè pertendant, eos divinâ

non pollere auctoritate, obsecro te atque obtestor, ut præcipua argumenta, quibus viri eruditi revelationem, inspirationem, & divinam librorum *Moyſis* auctoritatem contra Atheos, aliosque incredulos probare solent, hic in medium proferre non graveris.

M. Multa suppetunt, eaque firmissima, argumenta, quæ libris *Moyſis* divinam asserunt ac vindicant auctoritatem. Primum argumentum petitur ex innumeris miraculis, & stupendis prodigiis, quæ à *Moyse*, Dei auctoritate munito, edita fuisse, jam observavimus; cujusmodi sunt repentina mors omnium Primogenitorum in Ægypto tam pecudum, quam hominum (exceptis Israëlitis,) Conversæ aquæ fluminum in sanguinem; tenebræ densissimæ omnibus Ægyptiis offusæ; Mare Rubrum virgâ *Moyſis* divisum; Israëlitarum per medium ejus siccis vestigiis trajectio; Pharaonis, Ægyptiorum Regis, exercitus submersio, columna nubis & ignis, quæ Israëlitarum viâ duxerat, & alia quàm plurima prodigia, quæ in mirabili Israëlitarum ex Ægypto liberatione patravit *Moyſes*, non clanculùm, sicut facitare solent impostores, sed in propatulo, videntibus Ægyptiis, & coram oculatis testibus sexcentis & amplius Israëlitarum millibus. Horumce miraculorum veritatem probat non solum perpetuus consensus Judæorum, qui illa religiose susceperunt, & ad eorum memoriam posterorum animis altius infigendam instituerunt Sacramenta, Sacrificia, Cærimonias, Solemnitates, & alia id genus monumenta, quæ etiamnùm sedulò retinent & observant; verum etiam, eandem miraculorum *Moyſis* veritatem confirmant *Moyſis* vitæ integritas, candor, modestia, styli, orationisque simplicitas ex quibus præclaris istius Judæorum Legislatoris dotibus, facile intelligitur, eum non ita fuisse comparatum, ut falsa ac fictitia vellet venditare miracula. Alioquin fuisset *Moyſes* post homines natos imprudentissimus, si, jaciendo Reipublicæ Judaicæ fundamenta, persuadere voluisset, Israëlitas è captivitate Ægyptiaca liberatos esse stupendis prodigiis, quorum falsitatis tam Israëlita sibi conscii fuissent, quàm Ægyptii, apud quos *Moyſes* prædicta prodigia edita esse narrat. Nihil etiam gloriæ & auctoritatis ex fictione & falsitate illorum miraculorum sibi conciliare poterat *Moyſes*, sed potius odium, invidiam, contemptum, & indignationem Ægyptiorum sibi conflasset, omnem fidem sibi apud Israëlitas abrogasset, nullumque Judaicæ Reipublicæ, quam

quam fundabat, incrementum, sed ultimam cladem ac ruinam attulisset. Alterum argumentum de divina auctoritate librorum Moysis desumitur ex historia & doctrina, quam complectuntur, & ex sanctissimis Legibus ac præceptis, quæ in illis continentur. Historiam nobis exhibent libri Moysis ex divina revelatione profectam, humano generi coævam, ab ipso Mundi exordio congruis instrumentis dispensatam, & ad nos usque mirabili Dei providentiâ tot inter ac tantas rerum perturbationes & vicissitudines temporum integram ac illibatam jugiter conservatam, in qua verba non ornant res, sed ipsa rerum magnitudo mentem Moysis & verba supra humanum modulum rapit, ita ut eloquii simplicitas respondeat Scriptori Moyfi, qui cum nec astutus esset, nec ullius neccendæ ac concinnandæ fraudis capax, Historiam non stylo exquisito & affectato, non in verborum delectu, & in apta rerum collocatione posito, sed simplici, & ad rudium captum accommodato, scripsit; rerum tamen, quas refert Moyses, magnitudo tribui debeat Deo, qui per Moysen loquebatur, qui ejus menti impressit illustrationem & cognitionem rerum, quas litteris mandare debebat, ejus voluntatem movit inspirando, excitando, & speciali afflatu impellendo, ut fidelitè & constantè eas litteris consignaret, ejus manui singulari assistentiâ adfuit, ne rem pro re conscriberet, deniquè sic illum direxit, ut nullum vel minimum errorem, sive qui mentiendo profertur, sive qui memoriæ lapsu, vel alio quovis humano defectu inter scribendum obrepere potest, iis, quæ divinitus ei revelata aut inspirata erant, immisceret. Doctrina etiam, quam exhibent libri Moysis, est omni humanâ inventione sublimior, & purioribus naturæ ac rationis circâ Religionem principiis maximè consentanea, utpotè quæ Dei in creatione Mundi omnipotentiam magnificat, simulque declarat ejus erga homines, quos condidit affectum, & ineffabilia summæ ipsius charitatis viscera. Æterna indicat bona, quæ Deus colentibus se præparavit, & quo pacto Deus à nobis in charitate, in sanctitate, in justitia, & in omni bonitate sit colendus. Sanctissimæ itidè Leges, & optima Præcepta rectè vivendi, ad Deum tendendi, eique adhærendi in libris Mosaicis traduntur, & in iis docentur omnes virtutes, quæ veræ ac perfectæ esse haud possunt, ubi non est vera Religio. Et sanè, si Lex Mosaica cum Gentium prophanarum Legibus, si mores & Instituta Judæorum olim secun-

dum illa viventium, cum Ethnicorum moribus componantur, manifestò patebit, Legem Mosaicam esse divinam. Nam, præter quàm quòd Ethnici, per inextricabiles Idololatriæ tenebras oberrantes, & in sentina omnium vitiorum immergi, plures Deos admitterent, bestiis, rebusque vitæ expertibus cultum deferrent, ac pro Diis colerent, eorum insuper Sacra, sicut ipsemet fatetur *Porphyrius*, Scriptor Ethnicus, in libro quem edidit: *De abstinentia ab esu animalium*, plena erant crudelitate, Deos suos humano sanguine ubique fermè placabant (quem barbarum morem nec Græcorum, nec Romanorum mores sustulerunt.) Nihil spirabant Gentiles nisi ultionem, vindictam, arma, bella, strages, incendia. Nullam apud illos latrocinia infamiam habebant, Gladiatorum mutux dilanationes licitæ & honoris loco ducebantur, erantque publica populorum oblectamenta: exponere liberos suos, eosque Dæmoniis immolare, mactare, sacrificare quotidianum: concubitus marium cum maribus exemplis Deorum suorum impunè ac palàm defendebant. Prætermitto turpissimos mores, quibus, ut videre est apud *Eusebium* lib. 6. *Præparation. Evangelicæ* cap. 10. Persæ, Bactri, Parthi, Armeni nuptiarum honestatem, & jura contaminarunt, atque infandam libidinem approbarunt. Porro, hæc crimina, hos nefandos variarum prophanarum Gentium mores damnat Lex Mosaica, eaque ad benè sanctèque vivendum præcepta præscribit, ut multi Scriptores Ethnici Judæos, in hac Lege institutos, ob morum integritatem, encomiis celebrarint, sicut probant *Josephus*, Hebræus, in libris contra *Apionem*, & *Eusebius* lib. 10. *Præparation. Evangelicæ*. Tertium argumentum, quo probatur, libros Moysis divinam habere auctoritatem, petitur ex his vaticiniis, quæ de venturo Messia aut ab aliis fusa, aut à se prolata refert Moyses in suo Pentateucho, quæque in Jesu Christo, vero Messia, post multorum sæculorum myriades, adimpleta fuisse superius ostendimus. Prædictio autem futuri evidens est divinæ auctoritatis argumentum: *Idoneum opinor testimonium divinitatis veritas divinationis*, inquit *Tertullianus* cap. 20. *Apologetici*. Quartum de divina librorum Moysis auctoritate argumentum suppeditant Jesus Christus, & ejus Apostoli, qui Moysis Scripta laudarunt ad doctrinæ, quam hominibus prædicarunt, confirmationem: *Amen, amen dico vobis*, (inquit Christus cap. 5. Matthæi) *donec transeat celum & terra, jota unum, aut unus apex*

apex non præteribit à Lege, donec omnia fiant, &c. quibus verbis Christus Dominus Legem Moysis, id est, totum Moysis Pentateuchum, etiam quantum ad minima, quæ in eo continentur, sacrâ, divinâ, & infallibili pollere auctoritate palam declarat. Postremò, ut mittam cætera de divina librorum Moysis auctoritate argumenta, certum est, libros Moysis semper à Judæis, quos olim Deus singulari protectione, innumerisque beneficiis dignatus est, & quibus etiam credidit eloquia sua, pro sacris ac divinis habitos fuisse, & etiamnum haberi, tametsi in libris Moysis multa de adventu Messiae extent vaticinia, quæ in Jesu Christo, verò Messia, fuisse adimpleta apertissimè demonstrant Christiani. Hinc *S. Augustinus* cap. 46. lib. 18. *De Civitate Dei* appellat Judæos *Capsarios Christianorum*, qui libros nostros circumferunt, ut cum *Pagani non credunt, quæ nos de Christo prædicta esse dicimus, mittamus eos ad inimicos fidei nostræ Judæos, qui libros nostros circumferunt, in quibus eadem habentur, quæ nos prædicamus.* Et Concione 1. in Psalmum 58. hæc habet idem Aquilinus Doctor: *Dispersi sunt Judæi, testes iniquitatis suæ, & veritatis nostræ . . . . si aliquando Paganus dubitaverit, cum ei dixerimus Prophetias de Christo, quarum evidentiam obstupescit, & admirans putaverit à nobis esse conscriptas, de Codicibus Hebræorum probamus, quia hoc totum antè prædictum est. Videte, quomodo de inimicis nostris alios confundimus inimicos.* Judæos etiam *S. Thomas* Lectione 2. in Cap. 9. Epist. ad Rom. vocat *capsarios nostros, custodientes libros, à quibus fidei nostræ testimonium perhibetur.*

D. Legem Mosaicam veros divinæ auctoritatis characteres habere, solidè quidè probasti, optarem tamen, ut modò explicares quædam Apostoli *Pauli* testimonia, quibus, ut nuperrimè audi- vi, abutuntur nonnulli, ut Legis Mosai- cæ elevent auctoritatem, doceantque, illam suis umbris, figuris, ac terroribus hypocritas, & vilia dumtaxat mancipia fecisse, atque cupiditates irritasse potius, quàm coercuisse. Ait enim Apostolus Epist. ad Galatas cap. 4. v. 9. *cæremonias Veteris Legis esse infirma & egena ele- menta.* Epist. ad Romanos cap. 4. v. 15. *Lex enim iram operatur.* Epist. 2. ad Corinth. cap. 3. v. 6. idem Apostolus de Lege Mosaica ait: *Littera occidit, Spi- ritus autem vivificat.* Et versu sequenti appellat Legem Mosaicam, *administra- tionem mortis.* Denique, Epist. ad He-

bræos cap. 7. v. 18. hæc scribit: *Repro- batio quidè sit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit Lex.* Ex- plica igitur, si placet, hæc Apostoli *Pauli* testimonia, quæ primâ fronte, ut liberè dicam, auctoritati & utilitati Legis Mosai- cæ haud parùm derogare videntur.

M. Ad germanam exponendam Apo- stoli *Pauli* mentem, variæ possunt testi- moniorum, quæ laudasti, afferri interpre- tationes. In primis, Apostolus non ait, Legem Mosaicam esse per se *administra- tionem mortis*, seu per se impellere ad pec- catum, & irritate cupiditates, sed tantum ex occasione. Lex enim Mosaica ad pec- catum per se non impellebat, sed ex occa- sione dumtaxat, quia cupiditas, occa- sione acceptâ ex Lege indicante mali- tiam peccati, magis excitabatur & irrita- batur. Loquitur enim his in locis Apo- stolus *Paulus* non de omnibus indiscri- minatim Judæis, sed tantum de illis, qui carnales erant, quique dum metu purè servili servabant externa Legis præscripta, se pro justis arroganti supercilio vendita- bant, cum reverà non servarent Le- gem, interius madentes vitiis, & id, quod totius Legis caput erat, negligentes. Hanc esse genuinam Apostoli *Pauli* mentem patet ex ipsius Epistola ad Ro- manos cap. 7. ubi hæc habet: *Nam pec- catum, occasione acceptâ per Manda- tum, seu per Legem, seduxit me, & per illud occidit. Itaque Lex quidè san- cta, & Mandatum sanctum, justum, & bonum.* Non damnat itaque Apostolus Legem Mosaicam, quam potius fatetur esse bonam, justam, & sanctam, sed per- stringit vitium quorundam carnalium Judæorum, qui, occasione acceptâ co- gnitionis peccati per Legem, excitaban- tur, stimulante cupiditate, ad peccan- dum, vel qui perfectioni Legis non re- spondebant, vel qui Lege abutebantur contrâ scopum & finem Legis, vel qui non distinguebant id, quod temporaneum esse debebat in Lege, ab eo, quod in ea debuit esse perpetuum. Præterea, Apo- stolus *Paulus* in his, quæ citasti, locis, vult solum ostendere, Legem Mosaicam non habuisse ex se vim conferendi veram justitiam, seu dandi gratiam sanctifican- tem. Hinc Epist. ad Galatas cap. 3. v. 11. ait: *Quoniam ex Lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia Justus ex fide vivit, Lex autem non est ex fide.* Rursus ibidem v. 21. inquit: *Si enim data esset Lex, quæ posset vivifi- care, verè ex Lege esset justitia, sed concludit Scriptura omnia sub peccato ut*

promissio

promissio ex fide Jesu Christi daretur creditibus: Et ad Romanos cap. 5. dicit: *Quia ex operibus Legis non justificabitur omnis caro coram Deo, per Legem enim cognitio peccati*. Id igitur discriminis est, juxta Apostolum Paulum inter Legem Veterem, seu Mosaicam, & Legem novam, seu Evangelicam, quod Lex Vetus præcipiebat tantum, non promittebat, nec vi suam gratiam dabat, ut impleretur amore, quia per eam non dabatur Spiritus Sanctus, qui est principium amoris. Lex etiam Vetus jubeat, non ex se juvat, peccatum puniebat, non ex se tollebat; exigebat, non dabat; onerabat, non roborabat; erat Lex timoris, non amoris, multaque, propter Hebræorum cordis duritiam tolerabat, quæ erant imperfecta, sicut libellum repudii, polygamiam, penam talionis, &c. At, Lex Nova, seu Evangelica, & præcipit, & promittit, & jubet, & roborat; exigit, & adjuvat, dat quod exigit, seu spiritum non servitutis in timore, sed adoptionis filiorum Dei, ut ait Apostolus Epist. ad Romanos cap. 8. indeque Lex Nova appellatur Lex amoris: *Hæc est* (inquit S. Augustinus cap. 17, libri contra Adimantum) *brevissima & apertissima differentia duorum Testamentorum, timor, & amor; illud ad hominem veterem, hoc ad novum hominem pertinet*. Explanatâ sat superque Apostoli Pauli mente, nunc duos è diametro oppositos, circa Legem Mosaicam errores, oculis tuis subjiciam, à quibus perinde cavere debes. Primus error est Pelagii, ejusque Discipulorum, qui, Legem Mosaicam nimium extollentes, asseriebant, justos, qui vixerunt ante Legem Evangelicam, justitiam, seu morum sanctitatem, & salutem æternam fuisse consecutos non per fidem in Christum venturum, sed vi Legis Mosaicæ, quæ gratiam sanctificantem eis conferebat: *Agnosceamus Hæresim vestram* (sic Pelagianos alloquitur S. Augustinus lib. 2. Operis imperfecti contra Julianam) *desinovit enim Pelagius, quod non ex fide Christi, antiqui vixerunt justi*. Sed hic Pelagianorum error proscriptus est in Synodo Diospolitana, & ab Apostolo Paulo cap. 2. v. 16. Epist. ad Galatas fuit præfocatus his verbis: *Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus Legis, nisi per fidem Jesu Christi: Et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus Legis; propter quod ex operibus Legis non justificabitur omnis caro*. Et v. 21. ejusdem capituli, ait: *Non abjicio gratiam Dei. Si enim per Legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est*.

Alter error, circa Legem Mosaicam, eorum est, qui docent, Legem Mosaicam ad irritandas magis cupiditates, quam ad illas coercendas idoneam fuisse: Deum illos omnes, qui sub Lege Mosaicâ vixerunt, reliquisse in impotentia observandi Legem: Denique, *Mossem*, Prophetas, Sacerdotes, & Doctores Legis Mosaicæ nullum Deo dedit filium, sed solum effecisse mancipia per timorem. Hujus erroneæ doctrinæ præcipui assertores ac patroni fuerunt *Desiderius Erasmus*, & *Paschasius Quesnellus*, quorum prior nonnullas protulit Propositiones, quas hic inseram cum Censura, quam sacra Facultas Parisiensis in eas tulit die 17. mensis Decembris anni MDXXVII. & quæ extat Tomo IX. ejusdem *Erasmi* Operum postremæ Editionis Lugdini Batavorum anni MDCCVI. à pag. 815. usque ad pag. 954. Alter verò Scriptor, seu *Paschasius Quesnellus*, aliquot itidem circa Legem Mosaicam propositiones, quas hic etiam referam, docuit, quæ à *Clemente XI.* Pontifice Maximo, in Constitutione, quæ incipit, *Unigenitus Dei Filius*, quæque data est die 8. mensis Septembris ann MDCCXIII. proscriptæ sunt. Ordiantur autem à Propositionibus *Erasmi*, quarum prior hæc est:

Cum Lex terrorem incuteret potius quam amorem, quid superat, nisi posteaquam per Legem didicerant homines se peccatis obnoxios, nec potuisse ab his temperare; simulque scirent Dei, severi Vindictis, judicium neminem posse effugere, nisi ut trepidarent, horrerent, ac desperarent. Quis autem amare potest, quem horret? Hæc propositio, quæ inter multas Erasmi Propositiones à sacra Facultate Parisiensi confixas est ordine 24. excerpta est è Paraphrasi Erasmi in cap. 1. Evangelii S. Marci.

Censura sacre Facultatis Parisiensis.

Hæc propositio innuens, homines Veteris Legis non potuisse vitare peccata, & magis induci per Legis cognitionem ad desperationem, quam ad amorem, est injuria Legi & Legislatori Deo. Tradidit enim Dominus Legem, non per quam perirent homines, sed justificarentur (id est, illi, qui habentes fidem in Christum venturum, Legem observabant) juxta illud Apostoli: (a) *Lex quidem sancta & Mandatum justum*. Et illud Levitici: (b) *Custodite Leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis*.

(a) *Ad Rom. cap. 7.* (b) *Levit. cap. 18.*

eis. Neque enim Deus ad impossibile obligavit per Legem Mosaicam, cum non possit esse injustus.

Propositio secunda, quæ in censura Facultatis Parisiensis est ordine 25. Excerpta est ex Paraphrasi *Erasmi* in caput 1. Evangelii *S. Marci*.

Lex Moysis umbris, victimis, ac terroribus fecit Hypocritas.

Censura Facultatis Parisiensis.

Hæc propositio rursus Legi Mosaicæ contumeliosa est, & ipsi Deo, qui hujusmodi umbras, victimas, & ceremonias Legis instituit; quæ suâ institutione ad bonum inducebant, & veritatem figurabant Novæ Legis.

Propositio tertia, quæ in Censura Facultatis Parisiensis est ordine 26. deprompta ex Paraphrasi *Erasmi* in cap. 6. Epist. ad Romanos.

Lex cupiditates irritabat, potius quàm coërcebat.

Censura Facultatis Parisiensis.

Hic non convenienter usus est Scriptori officio Paraphrastæ. Quandoquidem Lex de se potius coërcebat cupiditates, quàm irritabat. Non enim data est Lex à Deo ad incitandum homines in peccata, sed ad cohibendum: alioqui non esset sancta neque justa.

His *Erasmi* Propositionibus, à sacra Facultate Parisiensi anno MDXXVII. damnatis, affines sunt aliquæ Propositiones *Quesnelli* circa Legem Mosaicam, quas unâ cum aliis ejusdem Scriptoris Propositionibus *Clemens XI.* Summus Pontifex, anno MDCCXIII. confixit in sua Constitutione, quæ incipit: *Unigenitus Dei Filius*, &c.

Propositio *Quesnelli*, quæ, inter centum & unam Propositiones, à *Clemente XI.* damnatas, est ordine sexta:

Discrimen inter fædus Judaicum & Christianum, est, quòd in illo Deus exigit fugam peccati, & implementum Legis à peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto verò Deus peccatori dat quod jubet, illum gratiâ suâ purificando.

Hæc *Quesnelli* Propositio, quatenus asserit, homines, qui erant sub Lege

Mosaica, relictos fuisse à Deo in impotentia observandi Legem, coincidit cum prima Propositione *Erasmi*, qui itidem docebat, homines, sub Lege Mosaica, peccatis obnoxios, non potuisse ab illis se temperare, & ideo fuit jure merito damnatus à sacra Facultate Parisiensi, quia, ut ait celeberrima illa Academia in sua Censura: *Neque enim Deus ad impossibile obligavit per Legem Mosaicam, cum non possit esse injustus.* Porro, injustus fuisset Deus, si illis imponendo obligationem adimplendi Legem Mosaicam, eos tamen reliquisset in impotentia observandi Legem, hoc est, si non eis contulisset, vel saltem, non obtulisset gratiam, quâ præcepta Legis Mosaicæ ipsis redderentur possibilia. Quamvis certum sit, Deum multis carnalibus Judæis, qui gratis illis, sibi à Deo collatis, vel oblati, quibus Legis Mosaicæ præcepta reddebantur eis possibilia, propriâ malitiâ & cupiditate resistebant, justo judicio denegasse ulterius auxilium, seu per se efficax, necessarium ad actuale observationem præceptorum Legis Mosaicæ, quodque Deus ex se paratus erat illis conferre, nisi illi, propriâ malitiâ & dominante cupiditate, gratis illis sibi à Deo collatis, vel oblati, quibus præcepta Legis Mosaicæ reddebantur eis possibilia, obicem & impedimentum datâ operâ posuissent. At, in hac denegatione auxiliorum per se efficacium, respectu quorundam carnalium Judæorum, non est constituendum discrimen inter fædus Judaicum & Christianum, quemadmodum *Erasmus* & *Quesnellus* persuadere voluerunt. Nam Deus etiam Christianis, qui sunt in statu Legis gratiæ & Evangelicæ, quique gratis illis à Deo sibi vel concessis, vel oblati, per quas præcepta Legis Evangelicæ redduntur eis possibilia, propriâ malitiâ & æstuante cupiditate reluctantur, justo judicio denegat gratias per se efficaces ad actuale observationem præceptorum Legis Evangelicæ necessarias, quas tamen Deus de suo bonus, ut inquit *Tertullianus*, paratus esset illis conferre, nisi ipsimet suâ malitiâ, & effervescentis cupiditatis vitio obisterent illis gratis, quas Deus ipsis largitur, vel offert, & per quas fiunt eis possibilia præcepta Legis Evangelicæ. Et isti sunt, qui, sicut ait Scriptura Sacra, *rebeldes sunt lumini*, & dicunt Deo: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Jure itaque optimo utraque *Erasmi* & *Quesnelli* propositio damnata est, quia, ut docet *S. Thomas* 1^æ. 2^æ. quæst. 98. art. 2. ad 4. Quamvis *Lex Vetus non sufficeret ad salvandum homines,*

mines, tamen aderat aliud auxilium à Deo hominibus simul cum Lege per quod salvari poterant, scilicet fides Mediatoris, per quam justificati sunt antiqui Patres . . . . Et sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia.

Altera Quesnelli Propositio, quæ inter centum & unam Propositiones, à Clemente XI. proscriptas, est ordine sexagesima quinta.

Moyser, Prophetæ, Sacerdotes, & Doctores Legis mortui sunt, absque eò quòd ullum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

Hæc Propositio *Quesnelli* iustâ de causâ Vaticano protrita fuit fulmine. Una quippè est omnium sanctorum Patrum sententia, Moysen, Prophetas, Sacerdotes, & Doctores Veteris Legis, expressam & explicatam habentes fidem in Jesum Christum, verum Messiam, ac Liberatorem à Deo promissum, pertinuisse ad Ecclesiam Christi, & jam non nomine, sed re ipsâ fuisse Christianos. Ecce igitur non Deo dederunt, antequàm morerentur, ullum filium, & non effecerunt nisi vilia mancipia per timorem? Præterea, constat, Moysen & Prophetas, qui Jesu Christi, veri Messiae, prædixerunt adventum, induxisse multos Israëlitas, qui jam per Legem cognoscebant, se esse peccatores (*Per Legem enim, ut inquit Apostolus in Epist. ad Romanos cognitio peccati*) ut intelligerent, sibi opus esse Salvatore, seu Jesu Christo, in eum crederent, ejus adventum ardentibus votis & præcibus desiderarent, atque sicut docet *S. Thomas*, loco mox à me laudato in responsione ad 3. Argumentum, *recurrerent ad auxilium gratiæ ejus*. Quis autem dicat, ejusmodi Israëlitas, sic à Moyse, & à Prophetis instructos, per fidem, quam habebant, in Christum venturum, justitiæ dono præditos, adeoque jam pertinentes ad Ecclesiam Christi, fuisse tamen vilia dumtaxat timoris mancipia, & non verè filios, Christo Salvatori nostro, per fidem & charitatem adhaerentes. Fateor quidèa ultro, Legem Mosaicam non habuisse vim justificandi, sed dico, illam eò tendisse, ut Judæi, cognoscen-
tes per Legem se esse peccatores, suæ infirmitatis conscii, sibi que diffisi, ad gratiam confugerent, opem Salvatoris, à quo solo sanari, & veniam peccatorum consequi poterant, implorarent. Non secus ac si Medicus alicui ægroto, qui sibi sanus videretur, præscriberet, ut

quotidiè mille passus ambularet, eo fine, ut statim ac virium suarum imbellicitatem cognoverit, Medico se curandum ac sanandum committat. Addo etiam, hanc Propositionem *Quesnelli* in eundem recidere sensum, quem habet superius inserta *Erasmi* Propositio, a sacra Facultate Parisiensi proscripta, hisque verbis concepta: *Lex Moysis umbris, victimis, ac terroribus fecit hypocritas*. Si plura desideres, leges *S. Thomam* lectione 8. in cap. 3. Epistolæ *Pauli* ad Galatas, ubi explicat, quo pacto Lex Mosaica non obsit gratiæ, nec sit contra promissâ Dei, sed fuerit Pedagogus noster in Christo, sicut ait Apostolus *Paulus*. Præcipuam dumtaxat rationem, quâ nititur Angelicus ille Doctor, hinc describam: *Lex, sunt verba S. Thomæ, obsequitur promissis Dei in generali quantum ad duo. Primum, quia manifestat peccata, Epist. ad Rom. cap. 3. Per Legem cognitio peccati. Deinde quia manifestat infirmitatem humanam, in quantum homo non potest vitare peccatum, nisi per gratiam, quæ per Legem non dabatur. Et sicut ista duo, scilicet cognitio morbi, & impotentia infirmi multum inducunt ad querendum Medicum: ita cognitio peccati & propriæ impotentia inducunt ad querendum Christum. Sic ergo Lex obsecuta est gratiæ, in quantum præbuit cognitionem peccati, & experientiam propriæ impotentia. Et ideo dicit Apostolus, SCRIPTURA, id est, Lex scripta, CONCLUSIT, id est, tenuit inclusos Judæos SUB PECCATO, id est, ostendit eis peccata, quæ faciebant, sicut ait Apost. cap. 7. Epist. ad Romanos: concupiscentiam nesciebam, &c. Item Lex conclusit Judæos sub peccato, quia, veniente Lege, sumpserunt occasionem peccandi, ut ait Apostol. ad Rom. cap. 11. Conclusit Deus omnia in incredulitate, &c. Et hoc ideo, ut homo quereretur gratiam. Et ideo dicit Apostolus: UT PROMISSIO, id est, gratia re-promissa, daretur non solum Judæis, sed omnibus credentibus, quia illa gratia poterat liberare à peccatis, & hæc gratia est ex fide Jesu Christi. Quid, sodes, hoc egregio *S. Thomæ* ratiocinio ad stabilendum discrimen, quod intercedit Iudæicum fædus inter & Christianum, clarius ac solidius dici potest?*

D. Hoc unum *S. Thomæ* ratiocinium, ad constituendum discrimen, quod est fædus Iudæicum inter & Christianum, instar omnium argumentorum esse debet, planèque sufficit ad refellendos errores, quorum mox meministi, & in quibus oppugnandis insudarunt, ac mul-

multum operæ nuperrimè posuerunt aliquot Theologi. Missis igitur *Erasmi*, & *Quesnelli* circa discrimen, quod est fædus Judaicum inter & Christianum, erroribus; nunc sub finem hujusce nostri Colloquii, in quo generatim de Moyse, de Lege, quam dedit Hebræis, quorum subindè Legislator fuit, & de libris, quos conscripsit, sermonem habuimus, unum dumtaxat proponam Dubium, quod spectat integritatem quinquelibrorum Moy-
sis, videlicet *Genesis*, *Exodi*, *Levitici*, *Numerorum*, & *Deuteronomii*, qui Pentateucho continentur. Cum enim isti libri fuerint exarati à Moyse, qui, sicut superius ostendisti, omnes Gentium Scriptores, Philosophos, Poëtas, Oratores, & Historicos, antiquitate superavit, scire vellem, an, & quomodò hi libri Moy-
sis in tam longa sæculorum serie, ac tanta vicissitudine temporum puri & integri ad nos pervenerint? vel an temporum injuriâ, & odio Iudæorum in Christianos, fuerint datâ operâ corrupti & interpolati, in his præsertim vaticiniis, quæ à Moyse de adventu Iesu Christi, veri Messia, fusa esse, paulò antè commonstrasti?

M. Sunt, fat scio, nonnulli moderni Scriptores, qui asserunt, quemdam famosum apud Iudæos Rabbinum, dictum *Akibab*, qui sub *Hadriano*, Imperatore, seu in secundo Ecclesiæ vivebat sæculo, de industria ex Chronologia Patriarcharum, qui vixerunt antè & post Diluvium, expunxisse mille ac quingentos fermè annos. Quâ factâ annorum detractio, ajunt illi Scriptores, accidit, ut Chronologia Patriarcharum primæ & secundæ *Ætatis*, quæ extat nunc in Pentateucho Moy-
sis, seu in libro *Genesis*, sit corrupta, & contractior mille & quingentis annis calculo LXX. Interpretum. Verum, quia hanc modernorum Scriptorum sententiam tam in Colloquiis nostris in historiam primæ & secundæ *Ætatis*, quàm in Dissertatione quinta Tractatûs, quem edidi, de *Mysteriis* & annis *Jesu Christi*, pluribus momentis, falsi convici, supervacaneum omninò esset in eâ operosius confutandâ hîc diutius immorari. Contra igitur alios quosdam recentiores itidem Scriptores probandum breviter suscipio, Iudæos nec voluisse unquam adulterare libros Moy-
sis, nec potuisse etiam illos corrumpere, tametsi ex malitia, vel odio in Christianos perciti, id sacrilegii attentare voluissent. Et sanè, Iudæos nunquam voluisse contaminare libros Moy-
sis patet ex duplici potissimum capite. Primò, quia eadem

vaticinia, quæ de venturo Messia, cecinit Moy-
ses, vel jam ab aliis fusa retulit in suo Pentateucho, quæque Apostoli & sancti Patres priorum Ecclesiæ sæculorum citarunt ad probandum Iesum Christum esse verum Messiam à Moyse prædictum, hæc, inquam, de venturo Messia vaticinia reperiuntur etiamnum pura, integra, & illibata in Pentateucho Moy-
sis. Nec ea vaticinia in dubium revocant Iudæi, tametsi, ne fateri cogantur, Iesum Christum, quem in Crucem egerunt, esse verum Messiam, à Deo in libris Moy-
sis promissum, sese miserè torqueant, atque in omne latus sese vertant, quò illis vaticiniis tenebras offundant, illaque sinistris, detortis, ac violentis adhibitis interpretationibus eludere possint. Si ergò dixerint aliqui, inquit S. Hieronymus Commentario in cap. 6. *Isaiæ*, post adventum Domini Salvatoris, & prædicationem Apostolorum, libros Hebræos fuisse falsatos, cachinnum tenere non poterò, ut Salvator, & Evangelistæ, & Apostoli testimonia protulerint, ut Iudæi postea falsaturi erant. Prætereà, Iudæos major librorum Moy-
sis tenebat Religio, quàm ut illos vel ex malitia, vel ex odio Christianorum depravare voluerint. Sic enim S. Justinus, Martyr, in suo Dialogo cum Tryphone, Iudæo, de mutilatione Scripturæ Sacræ, cujus Auctores fuerant Principes Iudæorum, inducit eundem Tryphonem, his verbis respondentem: *Incredibilis videtur res illa, incredibilis, inquam, profectò videtur: horribilius siquidè est Vituli fabricatione, quam in terra deserta fecere manna expleti* (Iudæi) *aut liberis mactatis Dæmonibus, aut Prophetarum ipsorum occisione*. Eamdem ergà omnes libros sacros religionem omnium Iudæorum animis incedisse, ità ut millies potius mori, & membratim discerpi maluissent, quàm ut his quidpiam adderent, aut demerent, testantur *Iosephus* & *Philo*, Hebræi; idque facile colligitur ex libris, quos Iudæi ediderunt, ut libros sacros ab omni errore servarent immunes, præsertim ex insigni illo Opere, quod *Massoram*, id est, *Criticam Sacram*, appellant, fuitque adornatum à peritissimis Scholæ Tyberiadis Rabinis, ut puram Scripturæ Sacræ lectionem possent semper Iudæi fartam tectam custodire, & ex libro *Sopherim*, seu *Scribarum*, in quo penè innumera traduntur præcepta, ad rectam sacrorum librorum descriptionem necessaria, ne quid videlicet vel levissimi erroris in eos temporum injuriâ obrepere possit, sicut videre est apud *Joannem Morinum*, Congregatio-

gationis Oratorii Presbyterium, cap. 6. *Exercitationis* 12. lib. 2. de *Hebræi, Græcique Textûs sinceritate*, apud etiam *Richardum Simonium*, ejusdem Congregationis Presbyterum, in *Disquisitionibus Criticis*, & apud *Waltonum* in *Apparatu Biblico*, Proleg. 8. qui de hoc libro *Sopherim* latè ac eruditè tractarunt. Hæc igitur si expendantur momenta, liquebit profectò, Iudæos nunquàm voluisse libros Moysis, aliosque Scripturæ Sacræ libros, quos penes se habebant, corrumpere, sed illos potius à tam immani scelere vehementèr abhorruisse, nihilque tam cordi ac curæ semper habuisse, quàm ut libros Moysis, quem, cèu Legislatorem suum, summâ veneratione prosequerentur, aliosque libros sacros, quos suo Canonì adscriptos habebant, summâ adhibitâ diligentia ad seram usque posteritatem intactos atque illibatos transmittèrent. Sed, ut dem, voluisse Iudæos, odio in Christianos impulsos, mutilare libros Moysis, contendo tamen, illos tam sacrilegum consilium executioni mandare nunquàm potuisse. Primò, quia incredibile prorsus est, Iudæos, qui, post Urbis Hierusalem destructionem, factam à *Tito*, filio *Vespasiani*, Imperatoris, per totum, quâ latè patet, Orbem fuerunt dispersi, in depravationem librorum Moysis, & aliorum Scripturæ concordibus votis & animis ita conspirare potuisse, ut nullus tam execrando sceleri intercedere, nullus reclamare ausus fuerit, præsertim cùm apud Iudæos essent variæ Sectæ, videlicet Rabbanistarum, Karaitarum, Samaritanorum, Phariseorum, Sadduceorum, qui sese mutuo & implacabili odio insectantes, huic sacrilegæ Codicum sacrorum interpolationi consentire renuissent. Secundò, Christiani, qui hanc Iudæorum in violandis sacris Codicibus temeritatem facile rescire potuissent ab illis Iudæis, qui, teste Eusebio in *Hist. Eccles.* à Iudaismo ad Christianos confugiebant, confestim in Iudæos insurrexissent, palàmque ostendissent ex illis Exemplaribus Hebraicis, quæ penes se habebant, vel in suis Bibliothecis asservabant, sacros Codices interpolatrice Iudæorum manu fuisse aut ex malitiâ, aut invidiâ, vitiatos, adulteratos, & mutilatos. Quod tamen nunquàm fecerunt Christiani, sed potius, ut antea dicebamus, Iudæos tanquàm Scripturæ Sacræ librorum capsarios nostros, & fidiſsimos custodes, laudarunt. Tertiò, nullâ ratione verosimile fit, permisisse Deum, ut Iudæi falsarent & immuta-

rent libros Moysis, aliosque Scripturæ Sacræ Codices, quos à sacris Scripto-ribus exarari voluit, ut ex his fontibus omnes Gentes, depulsâ Idololatriæ caligine, salutes sapientiæ haurirent aquas, & veræ Religionis documentis imbuerentur. Addo etiam, sanctum Hieronymum, in nova, quam lucubavit, Scripturæ Sacræ Versione, Textum Hebræum, velut incorruptum, esse sectatum, & Patres Concilii Tridentini authenticam declarasse, suoque calculo approbasse Editionem vulgatam, quæ ad amussim respondet Textui Hebræo, tam in Pentateucho Moysis, quam in aliis sacris Veteris Testamenti Libris. Cæterum, quamvis ipse constantèr doceam, Iudæos summo perè semper cavisse, ne quis error Pentateuchum Moysis, aliosque sacros Veteris Testamenti Libros progressu temporis pervaderet, ac subinde Textum Scripturæ Sacræ originarium, videlicet Hebraicum, in his, quæ ad fidem & mores spectant, esse etiamnum purum, integrum, nullâque labe contaminatum; non inficior tamen, vel temporis injuriâ, vel Scribarum negligentia irrepisse in Textum Hebræum Pentateuchi Moysis, & aliorum Veteris Testamenti Librorum, errata quædam & leviora menda, sicut post *Bellarminum*, & *Melchiorum Canum*, evincit *Waltonus* in *Apparatu Biblico* ad *Biblia Polyglotta Londinensia*, Prolegom. 7. Non eo etiam inficias, fuisse multos Rabbinos, qui ineptas, planèque nugatorias tradiderunt Scripturæ Sacræ interpretationes, immò, & aniles fabulas proprio Marte excogitasse, quæ postea Talmudi tam Babylonico, quàm Hierosolymitano insertæ fuerunt. At, si- nistras illas interpretationes, vanaque commenta & deliria, cùm Rabbinus in sacros Codices non intruserint, nullâ ratione dici posse existimo, eos de industria, & ex odio Christianorum in sacrorum Codicum depravationem certatim conspirasse. Hæc, quæ hætenus diximus, de antiquitate, revelatione, veritate, integritate, & auctoritate Librorum Moysis, necnon de discrimine, quod est Legem Mosaicam inter & Legem Evangelicam, tibi abunde sufficere debent ad habendam generalem notitiam Librorum & Legis Moysis; specialem verò notitiam rerum, quæ continentur in Pentateucho Moysis, vel quas complectitur Lex Mosaica, dabimus, auxiliante DEO, in nostris Colloquiis in Historiam quartæ Mundi Ætatis.

D. Plenè, juxtà ac dilucidè, in hoc Colloquio retulisti Patriarcharum tertiæ Mundi Aetatis Gesta, necnon eorum Scripta, in quibus Jesu Christi, veri Messiae, adventum prædixerunt. Superest nunc, ut, sub finem nostri Colloqui, annos Patriarcharum tertiæ Mundi Aetatis, quæ incipit à vocatione *Abrahami*, & protenditur usque ad profectiorem Israëlitarum ex Aegypto, juxtà accuratorem Chronologiam, digeras ac disponas, atque eorum Gesta, compendiosè descripta, juxtà seriem Chronologicam annorum à creatione Mundi referas.

M. Tuæ utilitati consulturus, Tabulam Chronologicam hinc subjiciam, in qua annos & gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Aetate usque ad exitum Israëlitarum ex Aegypto, connectam cum annis Mundi, qui interfluxerunt à vocatione *Abrahami*, à qua initium ducit tertia Mundi Aetas, usque ad Israëlitarum ex Aegypto profectiorem, in qua eadem Mundi Aetas finem habet.

TABULA CHRONOLOGICA.

In qua Anni & Gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Aetate, connectuntur cum annis Mundi, qui effluxerunt à vocatione *Abrahami*, à qua tertia Mundi Aetas sumit exordium, usque ad Israëlitarum ex Aegypto egressiorem, in qua desinit eadem Mundi Aetas.

Ab anno
à creatione
Mundi MM.
LXXXIII.
quo contigit
vocatio *Abrahami*, &
capit tertia
Mundi Aetas,
usque an
annum à crea-
tione Mundi
MM. XCIV.

Patriarcha *Abrahamus* anno à creatione Mundi 2083. annos natus septuaginta quinque, vocatus est à Deo, & exivit ex *Haran*, eique promisit Deus, nasciturum ex ipsius semine Messiam, & daturum illi Terram Chanaan, in quam relictâ cognatione suâ, jussu Dei venit cum *Sara*, uxore sua, & *Loth*, fratris sui filio. *Loth* à patruo suo *Abrahamo* separatur, & sese recepit urbem Sodomæ. Venit post eâ *Abrahamus* in Hebron. Quatuor Reges superat. A *Melchisedecho* benediciur. Renovavit Deus promissionem *Abrahamo* de prole, eique iussit, ut carnem suam, & omnis masculini sexus, circumcideret in signum Fæderis, quod

cum eo pepigit. Futuram posteritatis suæ annorum 400. peregrinationem, servitutem, & afflictionem (hoc est, per ducentos & quindecim annos in Terra Chanaan, & per ducentos & quindecim alios annos in Aegypto) à Deo docetur. *Loth*, nepos *Abrahami*, ab Angelo Sodomis ereptus, ac sospes & incolumis è Sodomorum urbe evasit, antequàm, ob nefariam suorum incolarum libidinem, hæc civitas igne cælesti consumpta esset. Uxor autem *Loth*, quod contrà Angeli præceptum, muliebri curiositate ducta, respexisset post se, confestim versa est in statuatam salis.

Abrahamus anno à creatione Mundi 2094. ex *Agar*, ancillâ suâ, quam in uxorem duxerat, genuit *Ismaelem*, à quo originem habent Populi, dicti *Ismaelitæ*. Sed hunc filium, unâ cum matre *Agar*, jubente Deo, domo suâ expulit *Abrahamus*, postquàm ei, centesimum annum agenti, anno à creatione Mundi 2108. ex *Sara*, ipsius conjuge, natus est, juxtà divinas promissiones, *Isaacus*, ex cujus semine proditurus erat Messias. Hunc filium *Isaacum* annos natum viginti quinque, Deus, volens *Abrahami* explorare fidem & obedientiam, imperavit ei, ut mactaret anno à creatione Mundi 2133. Sed dum *Abrahamus* ad filii sui *Isaaci* mactationem sese accingeret, jamque ad eum immolandum gladio armatam manum extenderet, ab Angelo prohibitus est ne faceret. *Sara*, uxor *Abrahami*, & mater *Isaaci*, è vivis excessit anno à creatione Mundi 2145.

Abrahamus, anno Mundi 2148. filio suo *Isaaco*, nato annos quadraginta, uxorem dedit, nomine *Rebeccam*, filiam *Bathuelis*, qui ex *Nachore*, fratre *Abrahami*, ortum ducebat.

Rebecca, post viginti annos sterilitatis à contracto ma-

Ab anno
à creatione
Mundi MM.
XCIV. usque
ad annum
Mundi MM.
CXLVIII.

Anno à
creatione
Mundi MM.
CLVIII.

Anno à
creatione
Mundi MM.
CLXVIII.

trimo-

trimonio cum *Isaaco*, enixa est gemello partu *Esau* & *Jacobum* anno Mundi 2168. Quibus in utero ipsius, antequam nascerentur, colluctantibus, *Rebecca*, mater, à Deo, quem consuluerat, responsum accepit, duarum dissidentium Gentium Auctores ex ipsius utero pròdituros.

Abrahamus, centum septuaginta quinque annos natus, mortuus est in senectute bona anno Mundi 2183.

Jacobus, filius *Isaaci*, fratri suo, majori natu, suadente matre *Rebecca*, benedictionem patris *Isaaci*, senio jam caligantis, subripuit anno Mundi 2245. & hac de causa, ut iram fratris sui *Esau*, quam in se concitaverat, declinaret, fugam arripuit, & ad *Laban*, avunculum suum, fratrem videlicet *Rebecca*, sese contulit. Quo in itinere vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum, Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam. Appulsus *Jacobus* domum *Labani*, postulavit ab eo *Rachelem*, filiam ejus, ut eam sibi matrimonio copularer. Annuit quidem *Laban*, sed, per fraudem loco *Rachelis*, nocte in lectum *Iacobi* submisit *Liam*, sororem *Rachelis* natu maximam, quam uxorem ducere coactus est *Iacobus*, qui postea tamen, *Rachelem*, quam impensè diligebat, in uxorem accepit, & ex utraque sorore, atque ex earum ancillis, nimirum ex *Bala* & *Zelpha*, quas itidem sibi matrimonio junxit, suscepit duodecim mares filios, qui fuerunt Patriarchæ duodecim Tribuum *Israël*.

Beneficia, quibus Deus *Iacobum*, toto eo tempore, quo apud *Laban*, socerum suum, mansit, curam ipsius gregis habendo, abundè cumulavit, moverunt invidiam *Laban*. Quò factum est, ut *Iacob* ex ædibus *Laban*, unà cum uxoribus suis, & prole, & gregibus capeffiverit fugam. In iti-

nere luctatus est cum Angelo, & prævaluit, indèque dictus *ISRAEL*, hoc est, *prævalens Deo*, cujus personam referebat ille Angelus. In patriam quoque revertens *Jacobus*, fratrem suum *Esau*, quem obvium in itinere habuit, muneribus, obsequiis, & officiis placavit.

Simeon & *Levi*, filii Patriarchæ *Jacobi*, ob raptum, & stuprum illatum vi sorori suæ *Dina*, omnes adunum *Sichemitas* injustè trucidant. *Rachelem*, dilectam conjugem suam, *Jacobus* amisit, quæ in partu, id est, postquam enixa esset *Benjaminum*, è vivis sublata est. Filii Patriarchæ *Jacobi*, agrè admodum ferentes, quòd *Josephus*, frater, esset carior patri, in eum insurrexerunt, eumque per summam perfidiam vendiderunt mercatoribus, à quibus ductus est in *Ægyptum*, ibique servivit *Putiphari*, Præposito Cubiculariorum *Pharaonis*, *Ægyptiorum* Regis. *Josephus* natus erat annos septemdecim, quando captivus fuit asportatus in *Ægyptum* anno à creatione Mundi 2276. *Isaacus*, pater *Jacobi*, annos natus centum octoginta, mortuus est anno Mundi 2288. *Josephus* in *Ægypto* serviens *Putiphari*, de vi illata pudicitia uxoris heri sui ab eadem uxore, cujus libidini constanti animo obstiterat, falsò accusatus, in carcerem conjectus est, in quo postquam per triennium mansisset, seque sagacem somniorum interpretem probasset, in Aulam *Pharaonis*, annos natus triginta, accitus est, ut interpretaretur somnium istius *Ægyptiorum* Regis anno à creatione Mundi 2289. hoc est, 13. annis, postquam venditus à fratribus suis, ductus est in *Ægyptum*. Declaravit autem *Josephus*, somnio Regis *Pharaonis* portendi, fore post septem annos fertiles, famem, quæ per totidem annos erat duratura. Rex *Pharao*, fidem habens verbis *Joseph*, curavit, ut per spatium septem

Anno à
creatione
Mundi MM.
CLXXXIII.

Ab anno à
creatione
Mundi MM.
CCXLV. us-
que ad an-
num Mundi
MMCLXII.

Ab anno à
creatione
Mundi MM.
CCLXII. us-
que ad an-
num MM.
CCLXXII.

Ab anno à
creatione
Mundi MM.
CCLXXII.
usque ad an-
num Mundi
MMDXIII.
quo *Moyse*
Israëlitas e-
duxit ex *Æ-*
gypto.

septem fertilium annorum ingens undiquaque colligeretur frumenti copia, & huic negotio, totiusque Imperii Ægyptiorum regimini *Josephum* præfecit. Post transactos septem fertilitatis annos, ubi obtigerunt anni steriles, quoniam aliis in Regionibus non suppetebat frumentum, & maxima grassabatur fames, coacti sunt fratres *Josephi* descendere in Ægyptum, quos primum, ceu viros sibi omnino ignotos, & Ægypti exploratores excepit *Josephus*, sed tandem se illis manifestum fecit, patremque suum cum tota familia ad se in Ægyptum accersivit anno à creatione Mundi 2298. Habitavit autem *Jacobus* in Ægypto, seu in Terra Gessen, & possedit eam, & multiplicatus est nimis, & in ea vixit annis septemdecim, natusque annos centum quadraginta septem, mortuus est anno à creatione Mundi 2315. Moriens Patriarcha *Jacobus*, celebre edidit vaticinium de tempore, quo oriturus esset Messias, quod in Jesu Christo fuit omni ex parte adimpletum. *Josephus* etiam, filius Patriarchæ *Jacobi*, postquam in Ægypto præfuisset annis 80. Migravit ex hac vita anno à creatione Mundi 2369. cum expleisset centum & decem annos vitæ suæ. Posteriores autem Patriarchæ *Jacobi*, sic in Ægypto propagati sunt, ut, post ducentos & quindecim annos, per quos manserunt in Ægypto, plusquam sexcentum mille numerarentur animæ, prognatæ è familia *Iacobi*, qui in Ægyptum cum septuaginta dumtaxat animabus advenerat. Hæc Israëlitarum in Ægypto multiplicatio invidiam Ægyptiorum illis conflavit & defuncto Ægyptiorum Rege, cui *Josephus* placebat, tam duram servitutem deinceps experti sunt Israëlites, ut, labentibus annis, Rex Ægypti, *Pharao* dictus, ferale promulgarit Edictum, quo jubebat, ut omnes He-

bræorum pueruli, recens nati, projicerentur in flumen, ne ad ætatem adultam pervenire possent. Tunc in Ægypto anno post obitum *Josephi* sexagesimo quarto, anno autem à creatione Mundi 2433. Natus est *Moyser*, ita appellatus, quod ex aquis, quibus à parentibus fuerat expositus, educatus sit ministerio filiae Regis Ægyptiorum. *Moyser*, ubi adolevisset, Aulam Regiam, in qua fuerat educatus, contemnens, fugit in solitudinem, ubi à Deo, qui cum in rubo ardenti alloquebatur, iussus est Populum Hebræum ex Ægypto liberare. Hoc Dei Mandatum *Moyser*, unà cum fratre suo *Aarone*, in virtute multorum prodigiorum significavit *Pharaoni*, Ægyptiorum Regi, à quo tamen, utpotè in malo maxime obdurato, nonnisi post decem plagas, quas Deus per *Moysem* toti Ægypto inflixit, Hebræi tandem aliquando dimissi sunt, ut eò properarent, quod illos per *Moysem* vocabat Deus. Pridiè autem quam ex Ægypto proficiscerentur Hebræi, iussit illis *Moyser*, ut mactarent Agnum, ejusque sanguine aspergerent ostia sua. Angelus exterminator, qui noctu cunctas Ægyptiorum domos pervadens, omnes eorum primogenitos interfecit, ab Israëlitis, quorum domos sanguis Agni distinguebat, omnino abstinuit. Sic nos Christiani pretioso sanguine Jesu Christi, qui verus est agnus immaculatus, servamur ab æterna morte, & per aquas Sacramenti Baptismi, quibus mergitur peccatum, ad vitam migramus æternam.

Moyser, annos natus octoginta, Israëlitas ex Ægypto eduxit, atque in libertatem vindicavit anno à creatione Mundi 2513. A vocatione verò *Abrahami* 430. Israëlitas, Duce *Moyse*, ex Ægypto profectos, Rex *Pharao*, mutato consilio, insecutus est, ut

Anno à
creatione
Mundi MM.
DXIII. a vo-
catione A-
brahami
CCCCXXX.

illos

illos servituti denuò manciparet, & sicut eleganter ait *Sulpitius Severus* lib. 1. *Historiæ Sacræ: furens animi, quoangebatur, ille Rex, tot hominum millia Regno & Potestati decedere, exercitum properè educit: jamque eminùs arma signaque, & protenta patentibus latè campis acies visebantur, cum Hebræis, metu trepidis, & Cælum aspectantibus, Moyses à Deo monitus, percussum virgâ mare discidit. Ita populo cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fuit. Nec cunctatus Rex Ægyptius cedentes insequi, mare, quâ patebat, ingressus; mox coeuntibus aquis, cum omni exercitu deletus est. Tunc Moyses incolumitate suorum, exitio hostium, virtuteque Dei exsultans, Canticum Domino cecinit (quod legitur cap. XV. sacri libri *Exodi*) idemque omnis turba virilis ac muliebris sexûs fecit.*

D. Ex ea, quam hîc attexuisti, Tabula Chronologica faciliè intelligo, à vocatione *Abrahami*, quæ contigit anno à creatione Mundi MMLXXXIII. & à qua exordium sumit tertia Mundi Ætas, usque ad *Israëitarum* ex Ægypto profectiōnem, quæ accidit anno à creatione Mundi MMDXIII. & in qua desinit tertia Mundi Ætas, interfluxisse annos quadringentos & triginta, per quos Deus

prædixerat *Abrahamo*, posteritatis suæ peregrinationem duraturam, hoc est, posteros *Abrahami*, à tempore Vocationis illius Patriarchæ fore peregrinos in terra *Chananæa* per ducentos & quindecim annos, illosque postea per alios ducentos & quindecim annos in Ægypto mansuros, tanquàm peregrinos, antequàm possiderent Terram *Chanaan*, quam Deus *Abrahamo*, ejusque posteris daturum se promiserat, sicut memini, te jam observasse contra nonnullos Scriptores, qui perperam asserunt, Hebræos per quadringentos & triginta annos in Ægypto peregrinos & afflictos fuisse. At, cum bona venia tua dixerim, hora, quæ nunc imminet prandii, nostrum huc usque protractum cogit finire Colloquium. Scis etenim celebratum à *Plutarcho*, *Gellio*que istud *Catonis* dictum, ex Oratione quadam, quâ dissuasit Legem Agrariam, quamque sic exorsus est, ut dicat, arduum esse ad *Ventrem* verba facere, qui careat auribus. Interpellante itaque fame, domum me recipio, ut post prandium possim faciliùs præparare ad proximum Colloquium, in quo de *Historia quartæ Mundi Ætatis*, quæ ab exitu *Israëitarum* ex Ægypto initium habet, desinitque in quarto anno Regni *Salomonis*, quo ab eodem Rege jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, disserere incipiemus: *expleta* siquidè *ventre*, sicut vulgari fertur Adagio, *melior est consultatio*, sive ut ait *Plutarchus* lib. 7. *Symposiakon: Consultatio tum melior, cum expleveris alvum.*

HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI, SEU

QUARTÆ MUNDI ÆTATIS,

*Quæ initium habet ab exitu Israëlitarum ex Ægypto , & desinit in quarto anno
Regni Salomonis, quo, ab eodem Rege jacta sunt Templi Hieroso-
lymitani fundamenta.*

„**H**EBRÆI , inquit eleganter
„*Lactantius* cap.X. libri IV. *Di-*
„*vinarum Institutionum*, ex Æ-
„gypto egressi , in solitudine
„multa mirabilia viderunt. Nam cum
„sitim paterentur , ictu virgæ rupe per-
„cussâ, profiliit fons aquæ, populumque
„recreavit. Quo rursus esuriens, cœlestis
„alimenti pluvia descendit , quin etiam
„coturnices in castra eorum ventus in-
„duxit, ut non modo pane cœlesti, sed
„etiam instructionibus epulis saturaren-
„tur. Pro his tamen divinis beneficiis ho-
„norem Deo non reddiderunt , sed de-
„pulsâ jam servitute , jam siti fameque de-
„positâ , in luxuriam prolapsi ad prophæ-
„nos Ægyptiorum Ritus animos transtu-
„lerunt. Cum enim *Moyſes*, Dux eorum,
„ascenderet in montem , atque ibi qua-
„draginta diebus moraretur , aureum ca-
„put Bovis, quem vocant *Apin*, quod eos
„signo præcederet, figurarunt. Quo pec-
„cato ac scelere offensus Deus, impium &
„ingratum populum pro merito pœnis
„gravibus affecit, & Legi, quam per *Moy-*
„sem dederat, subjugavit. Postea verò,
„cum in deserta parte Syriæ confedisſet ,
„amiserunt verus nomen Hebræi, & quo-
„niam Princeps examinis eorum Judas
„erat, Judæi sunt appellati; & terra, quam
„incoluere, Judæa. Et primò quidem, non
„dominio Regum subjecti fuerunt , sed
„populo ac Legi civiles Judices præside-
„bant , non tamen in annum constituti
„sunt, sicut Romani Consules, sed per-
„petuâ jurisdictione subnixi. Tum sublato
„Judicum nomine, potestas regalis in-
„ducta est. Verum, Judicibus regimen
„eorum tenentibus, pravas religiones sæ-
„pè susceperant, atque offensus ab his Deus,

totiès alienis subjugabat , donec rursus
pœnitentiâ populi mitigatus , liberaret
eos servitute.“ Quibus verbis *Lactantius*
non solum dat generalem quamdam no-
titiâ quartæ Mundi ætatis, sed etiam
ostendit, statum Reipublicæ Hebræorum
aliquam subiisse mutationem in quarta
Mundi Ætate, quandò videlicet Deus,
dando *Moyſi* Legem in monte Sinai, eum
constituit Reipublicæ Hebræorum Ducem
ac Principem, voluitque, ut, post mor-
tem *Moyſis*, eandem Hebræorum Rem-
publicam administrarent, primùm *Josue*,
deindè *Judices*, ac denique Reges. Hæc
autem Reipublicæ Hebræorum status, post
datam Legem à Deo , mutatio in hoc sita
fuit , quod status regiminis Hebræorum
à vocatione *Abrahami* usque ad illorum
egressionem ex Ægypto esset purè Theo-
craticus, id est, immediatè pendens à Deo,
quem Hebræi solum Ducem, Rectorem,
ac Præsidentem agnoscebant. At, Hebræi,
post profectionem ex Ægypto, ferre non
valentes præsentiam Dei, territi videlicet
fulgoribus, in quibus Deus , dando Legem
Moyſi in monte Sinai, apparuit, orarunt
Deum, ut non eos alloqueretur, sed *Moyſe*,
tanquàm Ministro & Mediatore, uteretur.
Annuit eorum petitioni Deus , tuncque
Moyſes cœpit sub Deo regere Rempubli-
cam Judæorum, cujus status evasit Aristo-
craticus, & summa rerum, post Deum, pe-
nès Optimates fuit. Neque enim *Moyſes*
solus Rempublicam Hebræorum admini-
stravit (sicut optimè observat *Carolus Si-*
gonius cap.V.lib.I. *De Republica Hebræo-*
rum) sed multis, iisque bonis & pruden-
tibus viris , rem totam commisit, ut alii
sacra, alii prophana curarent. (Ex his au-
tem , qui operam rebus sacris dederunt ,

unus erat dumtaxat Pontifex, reliqui Sacerdotes & Levitæ. Qui verò rerum prophetarum curæ incubuerunt, alii consultationibus, alii judiciis vacarunt, nonnulli pacis, quidam belli studia coluerunt ac promoverunt) omnes tamen non ex arbitrio voluntatis, sed ex præscripto Legis suo fungi munere, inprimisque judicia & justificationes exercere constituit. Quamobrem, etsi regimen Hebræorum cœperit esse sub *Moyse* Aristocraticum, attamen (uti perdoctè observat *Petrus Cunaus* cap. 1. lib. 1. De Republica Hebræorum) *Moyse*, Rempublicam Hebræorum conditurus, quæ in terris sanctissima foret, summam rerum potestatem supremo Numini derulit, & cum alii nomina alta, ut res fert, reperiant, ac Monarchiam modò, Oligarchiamque, & interdum Democratiam appellent; nihil *Moyse* horum fore pro natura atque indole intellexit tanti Imperii. Igitur regiminis quemdam modum constituit, quem præsignificanter *Flavius Josephus*, Hebræus, adversus *Apionem* vocari posse *Theocratiam* ait, quasi tu ejusmodi civitatem dixeris, cujus Præses, Rectorque solus Deus sit. Quæcumque enim gerebantur, hujus geri judicio ac numine professus est. Idque ita verum esse clarè documento probavit *Moyse*. Etenim, qui omnia ex se uno prudentiâ videbat, quique populum oratione flectebat in omnem, quam volebat, partem, nullam ex tam bella & opportuna occasione potentiam sibi, nullas opes, nullos honores quæsiuit. Id, quod profectò vix hominis esse videtur. Est enim insita mortalibus Imperii cupido quædam, eaque vetus herclè admodum, & cunctis affectibus flagrantior, quam, ut ego existimo, nunquam expellere è pectore suo *Moyse* potuisset, nisi interesse & præesse rebus gerendis Deum vidisset, cum quo in societatem Regni venire extrema dementia fuisset. Jam verò, quò firmior Hebræorum Respublica foret, ita sanxit, edixitque, ut omnia ex Lege à Deo datâ fierent: Legis autem non Dominos, sed Custodes & Ministros, esse voluit Magistratus. Hic fuit sub *Moyse* Hebræorum Reipublicæ status, sub Deo, Aristocraticus, quem sub *Josue*, successore *Moyse*, sub Senioribus & Judicibus, Hebræi, postquam suas sedes, juxta promissionem divinam, in Terra Chananæa locassent, constanter retinuerunt, donec tandem studio capti regiminis Gentium, postularunt à Deo per *Samuelem*, ultimum Judicem, ut daret illis Regem, dicentes: *Constitu nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes*, cap. 8. v. 5. lib. 1. Regum. Concessit Deus Hebræis Regem,

tuncque statum Reipublicæ Hebræorum aristocraticum, in quo Lex potissimum cum Deo dominata erat, excepit Status Monarchicus, seu successio Regum, è quorum nutu & arbitrio, potius quam ex divinæ Legis Imperio Hebræi pendere cœperunt. Primus apud Hebræos Rex fuit *Saul*; secundus *David*, cui successit filius *Salomon*, qui anno quarto Regni sui construxit Templum Hierosolymitanum. A Rege autem *Salomone* Regnum in Familia Davidica apud Hebræos hæreditarium evasit usque ad Regem *Sedeciam*, qui à *Nabuchodonozore*, Assyriorum Rege, cum Populo Judaico captivus in Babyloniam abductus est. Hanc brevem istius mutationis, quæ in quarta Mundi Ætate contigit circa statum Reipublicæ Hebræorum notitiam præmittendam esse duxi, quò facilius ejusdem quartæ Mundi Ætatis, quæ incipit ab exitu Israëlitarum ex Aegypto, & finem habet in quarto Regni *Salomonis* anno, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, Historiam in tribus Colloquiis, juxta præscriptam nobis Legem, describendam aggrediamur. In primo Colloquio referemus ea, quæ Hebræis ab eorum ex Aegypto profectioe usque ad Legem datam *Moyse* à Deo in monte Sinai, & post Legem datam, acciderunt usque ad obitum *Moyse*; ibidemque explicabimus res præcipuas, quas speciatim complectitur Lex à Deo data, quæ dicitur Mosaica, videlicet Præcepta, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, immunditias Legales, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra & Religionem Hebræorum spectant. In altero Colloquio nonnulla Dubia, sive ad Legem Mosaicam, sive ad quædam Facta Historica quartæ Mundi Ætatis attinentia, quæ à Theologis & Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, dirimemus. In postremo Colloquio Gesta *Josue*, in regimine Reipublicæ Hebræorum, *Moyse* successoris, necnon Judicum & Regum, qui præfuerunt Hebræis usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo extructum est Templum *Salomonicum*, seu Hierosolymitanum, describemus, & eadem operâ accuratam trademus seriem annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab egressione Populi Israëliti ex Aegypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum elapsi sunt.

COLLOQUIUM PRIMUM,

In quo referuntur ea, quæ Hebræis, ab eorum ex Aegypto profectioe, usque ad Legem datam Moyse à Deo in monte Sinai, & post Legem datam, acciderunt usque ad obitum

obitum Moysis, ibidemque explicantur res præcipue, quæ continentur in eadem Lege, videlicet Præcepta, Ritus, Sacrificia, Immunditiæ Legales, Sacramenta, Festa, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra, & Religionem Hebræorum spectant.

D. Quid Hebræis, semel ex Aegypto profectis, & per miraculosum Maris Rubri transitum, e manu insequentium Aegyptiorum liberatis, accidit, antequam Deus illis per Moysen daret Legem in monte Sinai?

M. Deus Hebræos ex Aegypto egressos, & ad ulteriorem ripam Maris Rubri, quod sicco vestigio transierant, appulso, singulari protectione dignatus est, atque in variis, quas in Eremo habuerunt, mansionibus, donec ad Desertum Sinai pervenirent, multa, eaque stupenda, in eorum gratiam patravit miracula. In primis, Hebræi, postquam per triduum in Deserto Sur, sive Etham, iter egissent, castra in Mara posuere, ubi aquam quidem invenerunt, sed quæ, ob insitam amaritudinem, ad potum, sitimque sedandam usui esse non poterat. Quò factum est, ut aquæ penuriâ laborantes, cumque essent naturâ queruli, & ad murmurationem proclives, protinus insolenti contumaciâ insurrexerint in Moysen, qui doctus à Deo, arboris lignum in aquam iniecit, cujus hæc vis fuit, ut dulcem aquæ saporem redderet. Indè digressi Hebræi, venerunt in Elim, ibique duodecim fontibus aquarum, & septuaginta arboribus palmarum repertis, confederunt. At, ubi pervenerunt ad Desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai, rursum, ob penuriam victûs, tumultuari, & murmurare cæperunt, non solum contra Moysen, ejusque fratrem Aaronem, sed etiam contra ipsummet Deum, Aegypti servitium, cum saturitate ventris, desiderantes. Huic tamen ingrato, & duræ cervicis populo non defuit Deus. Nam, præter ingentem coturnicum copiam, ad eorum castra vento delatam, paravit eis cibum exquisitissimum, juxta ac delicatissimum, qui dictus est Manna, quia primum cum admiratione, & hac voce Manhu, id est, Quid est hoc? à Populo Hebræo exceptus est. Manna illud non fuisse naturalem & vulgarem cibum, sed præternaturalem, miraculosum, & munus à Deo cælitus missum, multis rationibus probat Buxtorfius in ea, quam edidit, *Exercitatione in Historiam Mannæ*, quarum aliquas hic compendiosè describam. Et primò quidem, Manna non fuisse cibum naturalem, sed miraculosum, patet ex modo, quo depluebat, & conservabatur. Nam, nec

in terram cadebat, nec ramis arborum adhærebat, sicut in terram cadit, vel arborum ramis adhærescit Manna naturale, quod in Arabia reperiit Josephus, Hebræus, aliique Scriptores, cum veteres, tum recentiores testantur; sed in circuitu dumtaxat castrorum Hebræorum, & non alibi, inveniebatur. Intanta porro copia depluebat istud Manna quotidie, & quolibet anni tempestate, etiam in hyeme, ut innumeris Hebræorum myriadibus alendis abundè sufficeret. Nec minus miraculosa erat hujus Mannæ conservatio. Quamvis enim istud Manna, quod in agro residuum erat, fervente Sole, liquesceret, attamen singulis diebus collectum ab Hebræis, & ad castra delatum, ita durum evadebat, ut molâ frangeretur, vel pilo tereretur, nec igne liquesceret, sed in tortulas conformaretur. Quin, istud Manna, quod in diem sequentem asservatum corrumpebatur, & vermibus scaterebat, die tamen Sabbati incorruptum servabatur, & ideo Feriâ sextâ duplum Manna depluebat, quia illud Sabbato colligere non licebat, immò nullum Manna Sabbato, quo Hebræi quiescere debebant, in agro inveniebatur; quod sanè palam ostendit, istud Manna non fuisse cibum naturalem, sed miraculosum. Secundò, Manna istud, præter inditum sibi naturalem saporem, alium habebat in ore piorum, seu spiritualium Hebræorum, desideriis eorum attemperatum, ut docet S. Gregorius lib. VI. *Moralium* cap. IX. quod sanè absque speciali miraculo fieri haud potuit. Addo etiam, istius Mannæ per quadraginta annos, quibus Hebræi in Deserto errarunt, quotidianum effluxum, apertè demonstrare, Manna non fuisse cibum vulgarem & naturalem, sed potius præternaturalem, cœlestem & miraculosum. Hinc est, quòd Deus jussit, ut urna hoc Mannâ plena conservaretur in intimo Sanctuario, in perpetuum monumentum. Hoc autem Dei præceptum fuisset supervacaneum, si Manna istud fuisset naturalis & vulgaris cibum. Hinc etiam sancti Patres docent, Manna, quo Hebræi per XL. annos usi sunt in Deserto, fuisse panem cœlestem, & insignem figuram Christi, & corporis ejus in Eucharistiæ Sacramento, ad spiritualem animarum nostrarum alimoniam, quamdiù in calamitoso hujus Mundi Deserto peregrinamur, nobis dati, idque probant ipsissimis verbis Jesu Christi, de se ipso, cap. 6. Evangelii S. Joannis, dicentis: *Ego sum panis vite. Patres vestri manducaverunt Manna in Deserto, & mortui sunt. Hic est panis de Cælo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.*

D. E Deserto *Sin* profectos Hebræos, seu Israëlitas, in quem locum deduxit *Moyſes*, ut ibi caſtrametarentur?

M. E Deserto *Sin* profectos Israëlitas duxit *Moyſes* in locum, dictum *Daphca*, ubi caſtrametati ſunt. Deindè, è *Daphca* progreſſi, caſtra poſuerunt in *Alus*; & ex *Alus* egreſſi, tentoria fixerunt in *Raphidim*, ubi quædam obſervatione digna Israëlitis contigerunt, quæ hic breviter referam. In primis, Populus Israëliticus, cum aquæ penuriâ tentaretur, excanduit in *Moyſem*, & ægrè ab ejus exitio temperavit. Tùm *Moyſes* de vita periclitans, mandante Domino, apud locum, cui *Oreb* nomen eſt, petram, ſeu rupem, virgâ percutiens, murmuranti populo largè ſcaturientis aquæ copiam fecit. Secundò, ſub idem tempus, quo in *Raphidim* Israëlita manebant; Amalecita irruerunt, illos incurſionibus vaſtarunt, & ad pugnam provocarunt. Quocircà, *Moyſes*, ſuis in prælium edu-ctis, ſupremum totius exercitus Imperium *Jofue*, filio *Nuni*, dedit, ipſe verò, ſociis aſſumptis *Aarone* & *Hur*, ſpectator pugnæ futurus, ſimul precandi Dominum gratiâ, in verticem montis conſcendit. Conſerto prælio, acies dubio eventu, an-cipitque Marte concurrebant. Hebræi tamen vincebant, quamdiù *Moyſes* manus ſupplex in Cælum erigeret, iis autem re-miſſis, Amalecita, reſumptis viribus, præ-valebant. Quod advertentes *Aaron* & *Hur*, appoſito ſaxo, in quo ſederet *Moyſes*, manus ejus ex utraque parte ad occalum uſque ſolis ſuffulcierunt. Sic in fugam acti, fuſi, proſtratiſque ſunt Amalecita, quos *Jofue* in multam noctem cæcidit. Tunc *Moyſes* omnem victoriæ gloriam, ut par erat, ſoli Deo acceptam referens, ei Altare in perpetuum erexit monumentum cum hoc titulo: *Dominus exaltatio mea*. Sancti Patres, & antiqui Scriptores, videlicet S. *Juſtinus* Martyr, in Dialogo cum *Tryphone*, *Judæo*, *Tertullianus* lib. 3. adverſus *Marcionem*, cap. 27. *Theodoret.* quæſt. 34. in *Genefim*, & S. *Hieronym.* in Epiftola ad *Fabiolam*, aſſerunt *Moyſem*, in monte expanſis manibus orantem, dùm *Jofue* contra Amalecitas pugnat, typum fuiſſe *Jefu Chriſti*, in Cruce ſalutis noſtræ hoſtes vincentis. Tertiò, per idem tempus, quo in *Raphidim* manſerunt Israëlita, *Iethro*, *Moyſis* ſocer, cum filia *Sephora*, quæ *Moyſi* nupta, proficiſcente in *Ægyptum* viro, domi reſederat, liberisſque ejus, cognitis rebus, quæ per *Moyſem* gerebantur, venit, eique negotiorum undis penè obruto ſanum ſuggeſſit negotium. Auctor quippè ei fuit, ut ordines populi diſtribueret, & conſtitueret Tribunos, ſeu Chiliarchas,

Centuriones, Decuriones, & viris quin-quagenis Præfectos. Placuit *Moyſi* prudentiſſimum ſoceri ſui conſilium, viroſque ex omnibus Israëlitarum Tribubus ſelectos judiciis præfecit, & poſtquàm illos conſtitutos Judices, ut demandatâ ſibi Provin-ciâ ſanctè fungerentur, adhortatus eſſet, perduxit Israëlitas in Deſertum *Sinai*, ibi-que caſtrametati è regione montis *Horeb*, per annum ferè integrum commorati ſunt, ſpectatores rerum, quæ in ea ſtatione contigerunt, varietate & admirabilitate cæteras, quas in aliis manſionibus jam vi-derant, longè ſuperantium.

D. Deſcribe, obſecro te, res illas va-rietate & admirabilitate ſingulares, quas Israëlitis in Deſerto *Sinai* contigiſſe mox inſinuavi.

M. Tot inter eventus, qui Israëlitis in Deſerto *Sinai* commorantibus accide-runt, eminet præſertim Legis promulga-tio, à qua ſubindè incipiemus, indicando breviter locum, tempus, & modum, quo facta eſt hæc Legis promulgatio; deindè, cæteros inſignes perluftrabimus eventus, qui ad eandem Israëlitarum in Deſerto *Sinai* ſtationem referuntur. In primis, Deus, volens cum Israëlitis icere fœdus, eoſque ſibi præ omnibus Populis adſtrin-gere, ac ſuum illis amorem, & ſingularem protectionem polliceri; juſſit eis Legem, quam eis daturus erat accepturis, ut ſe ab iniquitatibus mundarent, & veſtimentis, corporibusque ablutis, conjugali etiam congreſſu per triduum abſtinerent. Sic diſpoſitis & præparatis Israëlitis, Deus dedit Legem *Moyſi* in monte *Sina*, vel *Sinai*, in quem aſcendere, vel fines illius tangere, ſub poena capitis Deus Israëlitis inhibuerat. Hæc autem Lex data eſt poſt quadringentos & triginta annos à voca-tione *Abrahami*, die verò ab exitu ex *Ægy-pto*, & à primo Israëlitarum Paſchate quin-quageſimo. Hinc apud Chriſtianos ma-navit Feſtum Pentecoſtes, quâ die (quæ fuit quinquageſima à reſurrectione Chriſti Domini) Nova, ſeu Evangelica Lex fuit, per illapſum Spiritûs Sancti in Apoſtolos promulgata, ſicut notat expreſſè S. *Leo* ſerm. 1. De Pentecoſte, ubi ait: *Sicut He-bræo quondam Populo, ab Ægyptiis libe-rato, quinquageſimo die poſt immolationem Agni, Lex data eſt in monte Sina, ita poſt Paſſionem Chriſti, quâ verus Dei Agnus occiſus eſt, quinquageſimo à reſurrectione ipſius die, in Apoſtolos, plebemque creden-tium Spiritus Sanctus illapſus eſt, ut facile diligens Chriſtianus agnoſcat, initia Vete-ris Teſtamenti Evangelicis miniſtraſſe principiis, & ab eodem Spiritu conditum fœdus ſecundum, à quo primum fuerat in-*
ſtitu-

stitutum. Sed vide, si placet, maximum discrimen, quod intercedit inter modum, quo Lex Vetus, seu Mosaica, fuit in monte *Sinai* promulgata, & modum, quo Lex nova, seu Evangelica, in Cænaculo Hierosolymitano promulgata est in die Pentecostes. Lex quippè Vetus in monte *Sinai* prodita est, duabus Tabulis inscripta lapideis. At, in Cænaculo Hierosolymitano Nova Lex per Spiritum Sanctum inscripta est cordibus credentium. In promulgatione Veteris Legis auditi sunt validi tubarum clangores, quibus undiquè quatiebatur aër. Apparuerunt insuper densissima nubes, montem *Sinai* operiens, ignis terribilis, flammæ, fumus, incendium, fulgura & tonitrua, tamque terrifico apparatu Lex Vetus data est, ut Populus Israëliticus, discors, obmurmurans, ac terrore percussus, prohibitus sit, ut mox diximus, attingere montem: sed in Cænaculo Hierosolymitano, ubi promulgata est Lex Evangelica, apparuit quidè ignis, non qui exureret corpora, sed qui mentes illuminaret. Auditus est etiam Spiritus vehemens, non terrorem, sed alacritatem afferens, robur & lætitiā inferens Discipulis *Jesu Christi*, qui ideò, sicut ait Scriptura sacra, erant in Cænaculo placidi, quieti, unanimesque deprecantes & expectantes adventum Spiritus Sancti. Si autem quæras causam istius discriminis, quod in modo utramque Legem, seu Veterem & Novam, promulgandi reperitur, non aliam certè assignare possum præter istam, quam tradunt sancti Patres. Lex Vetus, seu Mosaica, fuit Lex timoris, adeoque ad timorem Hebræis injustis, duræque cervicis incutiendum, terrifico apparatu debuit promulgari: at verò, Lex Nova, seu Evangelica, cum sit Lex Gratiae, Lex Amoris & Charitatis, promulgari debuit cum omni suavitate & delectatione, quam vera Christi pax, & Spiritus Sancti charitas cordibus credentium inspirare & inferere solent.

D. Sed, cur, quæso, Deus hanc positivam, seu scriptam Legem, quæ appellatur Mosaica, dedit Hebræis, quibus tamen ad benè vivendum abundè sufficere poterat Lex naturæ, quæ à creatione Mundi semper viguit, hæretque etiamnum animis hominum penitiùs infixæ?

M. Duplici de causa Deus hanc Legem positivam, seu scriptam, quæ dicitur Mosaica, dedit Hebræis. Primò, quia, sicut mox observavimus, Deus, hanc positivam Legem condendo, fœdus suum Populo Israëlítico pangere voluit, atque suæ ergà eum peculiaris benevolentiae, prædilectionis & protectionis pignus exhibere, ac mo-

numentum, quod esset ære perennius. Secundò, Populus Israëliticus, ad quotidiana Dei beneficia minimè attentus, effrænatique naturæ, per primi hominis peccatum corruptæ, motibus, potius quam rationi obtemperans, à Deo sæpiùs avertabatur ad res creatas, & in Ducem suum *Moysem* rebellabat. Quin, depravati & in semetipsos contumeliosi, & in alios injusti, criminum omne genus, Gentilium more, patrabant, adeò ut, dominante in multis carnalibus Hebræis, non secus ac in Ethnicis, perversâ concupiscentiâ, ferocientibus pravæ libidinis motibus, & omninò inferiori parte contrà superiorem sese altius efferente, languesceret animi vis, labefacteretur libertas, conticesceret ratio. Quocircà, ut lex naturalis, quæ apud Hebræos, sicut apud reliquos Populos, per peccatum erat penè extincta, in hominum animis revivisceret, ac rationi contrà cupiditatem suppetias ferret, positivâ Lege, seu Scriptâ, quæ dicitur Mosaica, fuit à Deo renovanda, ut ope istius Legis Mosaicæ Hebræi se esse peccatores, & virium suarum infirmitatem agnoscentes, recurrerent ad Medicum, seu ad Jesum Christum, verum Messiam & Mediatorem omnium hominum, quem Lex Mosaica venturum ostendebat, ipsius opem implorarent; & per fidem ab ipso impetrarent gratiam medicinalem, & remissionem peccatorum, quam Lex Mosaica ex se dare non poterat, sicut memini, me juxtâ doctrinam S. *Thomæ*, Angelici Præceptoris, exposuisse sub finem tertii Colloquii nostri in Historiam tertiæ Mundi Ætatis.

D. Non certè è meâ memoriâ exciderunt generales illæ notiones, quas Legem Mosaicam spectantes, sub finem tertii Colloquii nostri in Historiam tertiæ Mundi Ætatis mihi suppeditasti, & quibus te in isto, quod in Historiam quartæ Mundi Ætatis hodiè jam incepimus, primo Colloquio, additurum promisisti specialem & accuratam expositionem rerum, quæ in Lege Mosaica ad benè constituendam Rempublicam Judæorum, comprehenduntur, cujusmodi sunt Præcepta, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, Immunditiæ Legales, Sacerdotum Consecrationes, & alia ejusmodi, quæ pertinent ad Religionem Hebræorum. Sed, antequàm hæc Legis Mosaicæ capita, quibus præcipuè constat Judæorum Religio, distinctè articulatinque exponas, perge, si placet, compendiosam describere Historiam rerum, quæ Hebræis, post Legem datam *Moyse* à Deo in monte *Sinai*, usque ad finem quartæ Mundi Ætatis contigerunt.

M. Ubi primum *Moyse* Legem sibi à Deo datam in monte *Sinai*, ad Populum

L

Hebræum

Hebræum retulisset, eamque vidisset ab eodem Populo publicis acclamationibus, festivisque gratulationibus acceptam, Aram sub montis Sinai radicibus, suffultam duodecim titulis, seu columnis, quæ Deum inter & duodecim Israëlitarum Tribus, sancitum fœdus significabant, crexit, nullaque interpositâ morâ, rursùm montem, in quo Dominus consistebat, conscendit *Moyſes*, adhibitis secum sociis *Aarone*, *Nadab*, *Abiud*, & septuaginta Senioribus Israëlitis. Sed, hi Deum propiùs intueri nolentes, locum tamen, in quo Dominus, visibili quidè specie, sed mirabili formâ, & claritudine eximiâ stabat, viderunt. *Moyſes* autem, accersitus à Domino, interiorem nubem, quæ circum Dominum steterat, ingressus est, & in ea quadraginta diebus, totidèmq; noctibus absque cibo & potu moratus, modum construendi Tabernaculum & Arcam, Sacerdotum Ornamenta, Consecrationem, Sacrificia, cæterosque divini Cultûs, Ritus edoctus verbis Dei est. At, interea temporis, carnales Hebræi, diuturnioris moræ, quam in monte trahebat *Moyſes* (quadraginta quippè dies apud Dominum duxerat) impatientes, compulerunt *Aaronem* ad conflandum Idolum. Imminentem tumultuantis Populi seditionem metuens *Aaron*, ex fusis mulierum inauribus Vitulum aureum, ad similitudinem Ægyptiorum Deorum, conflavit, consecravit, & insipienti Populo, extractâ Arâ, adorandum proposuit, sicque semetipsum Idololatriæ crimine polluit, sicut clariùs constabit ex his, quæ dicturi sumus in proximo Colloquio, in quo ea solvemus Dubia, quæ circa Historiam quartæ Mundi Ætatis tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ Interpretes agitare solent. Vitulo itaque aureo furens Populus Hebræus, sui que Domini planè immemor, hostias offerre, vino & ventri se dare, epulis, cantibus, choræis, ludo, & libidini affatim indulgere cœpit. Quæ omnia iusto dolore despectans Deus, improbum populum, nisi à *Moyſe* fuisset exoratus, penitus delevisset. Ad castra citò reversus *Moyſes*, cum duas lapideas Decalogi Tabulas, digito Dei exaratas, detulisset, populumque luxui, crapulæ, & sacrilegio deditum nactus esset, Tabulas confregit, indignam esse Gentem existimans, cui lex Domini traderetur; *Aaronem* vehementer increpuit, Vitulum aureum solo æquavit, ac in pulverem comminutum Idololatriæ propinandum exhibuit; deniquè, vindictam sumpturus de Idololatriæ, præcepit *Moyſes* Levitis, ut eos districtis gladiis cæderent. Quo impetu quasi viginti tria millia hominum per-

empta tradit nostra Editio vulgata, lib. Exodi cap. 32. v. 28. Sed tria tantùm millia virorum in hac strage cæsa fuisse legimus in Textu Hebraico, in Versione LXX. Interpretum, in Pentateucho Samaritano, in Versionibus Syriaca & Arabica, in Paraphrasi Chaldaica Onkelosi, sicut observarunt aliqui sancti Patres, quos sequuntur *sanctes Pagninus*, *Malvenda*, *Cajetanus*, alique haud pauci moderni Scripturæ sacre Interpretes eruditi, quos percentet noster *Natalis Alexandre* Art. VIII. *Dissertationis Anticriticæ*, quam edidit contra *Claudium Frassenum* Ordinis *S. Francisci*, & sacre Facultatis Parisiensis Doctorem eximium. Præferendum tamen est, quod nostra Vulgata recenset. His peractis, Religionis zelum Levitis, qui strenuos Dei milites, & gloriæ ipsius vindices sese præstiterant, gratulatus *Moyſes*, rursùm ascendit in montem, ubi iteratis pro Populo Hebræo, jam resipiscentiæ & pœnitentiæ sensu permoto, precibus, novas à Deo obtinuit Tabulas in eorum locum suffectas, quas confregerat *Moyſes*. Quadraginta dies sine cibo ac potu cum Domino in monte postquam commoratus esset *Moyſes*, descendit de monte Tabulas, Decalogum digito Dei scriptum continentes, præferens, ejusque facies, propter consortium, quod propiùs cum Domino habuerat, tantâ claritudine renidebat, ut *cornuta* (sicut habet nostra vulgata Editio) appareret, id est, radios in modum cornuum sic emittens, ut intueri eum populus non valeret. Sed, cum mandata Dei relaturus esset, vultum, cujus splendorem ferre non poterat populus, velamento obtexit *Moyſes*, atque ita toti audienti populo Mandatorum, quæ acceperat à Deo, exactam observantiam, promptamque executionem imperavit. Tunc annuente omni populo, nec solum maximam pecuniæ summam, instar capitationis indictam, solvente, sed etiam spontanea denaria, armillas, & inaures, annulos, dextralia & specula, aliaque id genus devotissimo animo offerente, Tabernaculum, Arca fœderis, Altare, Mensa Propositionis, Vestes Sacerdotales, Candelabrum, & reliqua Instrumenta, & Vasa, quæ Sacrificia spectabant, quæque *Moyſes* in monte *Sinai* verbis Dei edoctus fuerat, in Deserto ad montem *Sinai* fabricata sunt à duobus peritis Artificibus, videlicet *Beseleel*, filio *Vri*, de Tribu Juda, & *Ooliab*, filio *Achisamech*, de Tribu Dan.

D. Priusquam de Præceptis Legis Moisaicæ, de structura Tabernaculi, Arce Fœderis, Altaris, Mensæ Propositionis, & de his

his quæ Sacerdotes, Sacrificia, cæterosque divini cultûs ritus spectant, sigillatim dissecramus, optarem vehementissimè, ut non interrupto Historiæ filo, referres hîc omnia, quæ Hebræis, post acceptam Legem à Deo, contigerunt usque ad obitum *Moyfis*.

M. Jam scio, perspicuitatem cum brevitate conjunctam tibi in studio Historiæ sacræ in amore esse, quapropter id in præsentia pro virili agam, ut omnia, quæ Hebræis, post datam à Deo Legem in monte *Sinai*, contigerunt memoriâ & scitu digna, breviter ac dilucidè continuo orationis filo perstringam. Et primò quidè, Hebræi, per turmas distributi, è Deserto *Sinai* profecti, continuo tridui itinere pervenerunt in Desertum *Pharan*, ubi Mannæ cibum, quo, ut suprà retulimus, utebantur fastidientes, & tot tantisque beneficiis Dei ingrati, carniûm desiderio, viles, quibus in *Ægypto* assueverant, dapes appetere cœperunt, Deique bonitatem graviter offenderunt. Annuit insanis eorum desideriis Dominus, & ut in Gentem illam indomitam, sanisque consiliis semper malè renitentem, severè animadverteret, immensam copiam coturnicum castris intulit, quas cum isti helluones avidè diriperent, primoribus labiis vix admotis carniibus, interibant. Sic carnales Hebræi, eo, quem desideraverant, cibo puniti sunt, & mortis pœnâ perculsi à Deo vindice, pravæ suæ cupiditatis promeritas pœnas dederunt. Præterea, *Aaron*, frater *Moyfis*, & *Maria*, ejus soror, oblocuti sunt contra *Moysem*, quòd uxorem duxisset *Sephoram*, Gente *Æthyopi*ssam, seu *Madianitidem*. At, Deus *Aaronem* & *Mariam* obstrectantes *Moyse*, graviter increpuit, & *Mariam* leprâ percussit, quæ extra castra confestim ejecta est, & post septem dies, *Moyse* orante, sanata rediit in castra. Tertiò, Hebræis, adhuc in Deserto *Pharan* commorantibus, res accidit luctuosa sanè, quæ ipsis maximam intulit cladem, & *Moysem*, atque *Aaronem* in summum vitæ discrimen adduxit. Miserat, jubente Deo, *Moyse* è Deserto *Pharan* (cui vicina erat terra *Chanaan*, cujus possessionem Dominus promiserat *Abrahamo* & posteris ejus) duodecim Exploratores ex singulis Tribubus delectos, ut totam hanc Regionem *Chananæam* sedulò perlustrarent. Post quadraginta dies reversi illi duodecim Exploratores, in hanc Terram missi, renunciarunt, felicem omni copiâ rerum, ac fertilissimam esse illam Regionem. Decem tamen ex illorum Exploratorum numero terrore ac diffidentia populi animos impleverunt, referentes se in Terra *Chanaan* vidisse munitas urbes, ingentibus

muris oppida cincta, & terræ illius incolas, corpore validos, & de genere Gigantum, quibus Hebræi compositi, nani, pumiliones, & locustæ viderentur. Hæc audientes Hebræos magna incessit formido, quæ statim in seditionem erupit, eò progressam, ut spreto *Moyfis* imperio, alterum Ducem sibi constituere pararent, cujus ductu in *Ægyptum* reverterentur. Tunc *Josue* & *Caleb*, qui inter Exploratores fuerant, populum obsecrant & obtestantur, ne Exploratoribus, formidolosa referentibus, fidem adhibeat. Protestantur sese unâ cum illis Exploratoribus hanc Terram perlustrasse, nihilque in illa metuendum reperisse, sed potius maximam rerum omnium ubertatem, & infirmas Gentium, Terram illam incolentium, vires. Denique, trepidanti populo spem faciunt auxilium Dei ac præsidium præsentissimum habendi, ac subindè Hostes, contra quos dimicare debebat, prædæ potius quàm exitio fore. Hac adhortatione nihil apud perduellem populum profecerunt *Josue* & *Caleb*, quin, nisi Deus à populo illo incredulo pœnas exegisset, & motam seditionem compescuisset, insanæ multitudinis, illos lapidibus obruere volentis, furorem non evasisset. Omnes, præter *Josue* & *Caleb*, ab ingressu Terræ promissæ exclusi sunt. Decem Exploratores, qui hujus seditionis auctores erant, à Deo subitâ morte sublati. Hebræorum exercitus ab *Amalecitis* & *Chananæis* cæsus, fusus, ac dissipatus est. Circà idem tempus, homo colligans ligna in die Sabbati, jussu Dei lapidibus obrutus est. *Core*, *Dathan*, & *Abiron*, contra *Moysem* & *Aaronem* conjurantes, vivos hiatu suo terra absorbuit. Nec multò post, totius populi, in tumultum proni, orta seditio est in *Moysem* & *Aaronem*, & statim in eos catervatim mors grassata est, momentoque omnes internecione deleti fuissent, nisi Deus precibus *Moyfis* placatus, cladem avertisset, quâ jam quatuordecim hominum millia, & septingenti perierant. Volens autem ostendere Deus, quantum sibi placeret *Aaronis* Sacerdotium, illud confirmavit miraculo, quo virga *Aaronis*, aliis Principum XII. Tribuum Israël virgis permixta, floruit, & recentes edidit Amygdalas, reliquis virgis, sterilibus & ex succis remanentibus. Debuisset Populus Hebræus, tot plagis & stragibus à Deo punitus, sapere, & à seditione se cohibere, juxtà illud tritum Adagium: *Piscator ictus, sapiet*. Sed longè aliter populum illum rebellem, & sæpius contumacem in Deum, se gessisse sacra Historia narrat. Vix enim Populus Hebræus, è Deserto *Pharan* profectus, in Desertum *Zin* pervenisset, & castra-

metatus fuisset in *Cades*, in apertam seditionem, ob aquæ penuriam, profiliit, & impotentius in *Moysem* atque *Aaronem* debacchatus est. Tunc *Moyser*, à Deo monitus, ut petram, quæ sitienti populo aquas sufficeret, virgâ feriret, semel atque iterum petram virgâ percussit. Qua in re à Domino notatus est *Moyser*, quod per diffidentiam non nisi iterato ictu aquam è filice eduxerit, &, ob hoc peccatum, *Moyser*, ejusque frater *Aaron*, ejusdem diffidentiae conscius, promissam Terram Chanaan non sunt ingressi, sed in ejus limine, ut mox dicemus, mortui sunt. In hoc Deserto *Zin* in *Cades*, *Maria*, soror *Moyfis*, mortua & sepulta est, dumque ex eo Deserto *Moyser* discedere, & Populum Hebræum per Regionem Idumæam educere pararet, missis ad Regem Idumæorum Legatis, transeundi copiam rogavit, nolens cum ea gente, ob jus sanguinis, pugnare. (Erant enim Idumæi ex stirpe *Esau*, filii *Isaaci*, Patriarchæ oriundi) Sed, Rege Idumæorum transitum negante, *Moyser* in montem *Hor*, qui est in finibus Idumææ, iter convertit, ibique excessit è vita *Aaron*, frater *Moyfis*, anno ab egressione Israelitarum ex Ægypto quadragesimo, annos natus centum viginti tres. *Aaroni* successit in summi Sacerdotii dignitate *Eleazarus*, ejus filius. In hoc itinere, quo Populus Hebræus ad montem *Hor* tendebat, *Arad*, Gentis Chananæorum Regem, cum valido exercitu irrupentem, & Hebræorum transitum impedire molientem, *Moyser*, fultus Dei auxilio, debellavit, ejusque numerosum exercitum internecina clade delevit. Victores Hebræi, & ex monte *Hor* digressi, in Terram Chanaan, patribus suis à Deo promissam, se prope diem ingressuros sperabant, sed spe suâ, ob varias emergentes difficultates, frustrati, & in diversis stationibus tentoria figere coacti, tandem diuturnioris moræ impatientes, antiquas suas de cibo, potu, tædio, & fastidio querimonias refricare, ac palàm *Moyse* obrectare cæperunt. Sed illorum obmurmurationes represserunt serpentes igniti, à Deo immissi, ac moribus venenum inspirantes, quo inflammata semel corpora, febre ardentissimâ corripiebantur, ac complures extincti sunt. Cæteris verò, ne eandem necem incurrerent, consuluit *Moyser*, erigendo (in typum Jesu Christi, veri Messiae, quem in Crucem egerunt Judæi) *Serpentem Æneum*, quem dum moribus Serpentum percussi adspicerent, sanabantur. Post hæc, Hebræi omnes suas curas, cogitationes, & labores ad id potissimum contulerunt, ut hostes, qui in Terram promissam,

seu Terram Chanaan, aditum eis præcludebant, strenuè debellarent, atque penitus extirparent. Et primò quidè, aggressi sunt *Sehon*, Regem Amorrhæorum, & *Og*, Regem Basan, eosque numeroso licet exercitu stipatos, perculerunt, devicerunt, profligarunt, totâque illorum regione & oppidis potiti sunt. Deinde, arma verterunt in *Balac*, Moabitarum Regem, qui contrà ipsos non tam aperto Marte, quàm malis artibus pugnaturus accesserat. Evocaverat ad se ille Moabitarum Rex, magnâ propositâ mercede, *Balaamum*, quemdam Mesopotamiæ Ariolum, ut Hebræis imprecaretur. Periculum advertens Ariolus, ire primùm recusavit; sed tandem, promissis, aurique sacrâ fame inescatus, ad *Balac*, Moabitarum Regem, proficiscitur animo maledicendi Hebræis. At, dum Asinæ insidens, iter perageret *Balaam*, ecce Asina (territa aspectu Angeli, ignito gladio armati, quem citius illa vidit, quàm cæcus ille vates) divertit à via, sed ab hero suo, illam in viam revocare volente, verberibus confusa, rudium suum in humanum sermonem convertit, dicens hero suo: *Quid feci tibi? cur percutis me? . . . . Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram*, sicut legitur cap. 22. lib. *Numerorum*. Hinc *Balaam*, licet ut morem gereret *Balac*, Moabitarum Regi, Sacrificia præmisisset, bisque conatus esset maledicere Israelitis, spiritu tamen Dei impulsus, ter ei benedixit, & prospera quæque ipsis auguratus, adventum Jesu Christi vaticinatus est, dicens: *Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israel*, sicut legitur cap. 24. v. 17. libri *Numerorum*. Sed, quod fidem omnem superat, idem ille vates, qui Spiritu Sancto afflatus, ter Israelitis benè precatus fuerat, tamque insigne de Jesu Christi adventu Oraculum ediderat, impium & impurissimum suggessit *Balaco*, Regi Moabitarum, consilium, ut videlicet per Moabiticas & Madianiticas fœminas ad Idololatriam & scortationem Israelitas pelliceret, hisque meretricularum illecebris ac lenociniis corruptos à veri Numinis cultu abalienaret. Placuit Moabitarum Regi iniquissimum illud *Balami* consilium, & statim eleganti specie puellas obtulit Israelitis, quorum quàm plurimi non solum cum illis scortis turpissimè volutati sunt, verum etiàm, conculcato divino fœdere, *Baalis*, qui & *Beelphegor*, vel *Priapus* etiam dicitur, impuris, impiisque mysteriis initiati sunt. Exarsit subito ira Dei in illos scelestissimos homines, jussitque Deus *Moyse*, ut cunctos

cunctos Principes populi, criminis auctores, alios etiam initiatos *Beelphegor*, suspendio, aut gladio interficeret, ceteros verò scortatores Deus, immisâ peste, omnes ad unum unâ nocte extinxit, adeo ut numerus eorum, qui vel suspendio, vel gladio perierunt, vel peste sublatis sunt, fuerit viginti quatuor millium, sicut narrat *Moyſes* cap. 25. v. 9. libri *Numerorum*, dicens: *Et occisi sunt viginti quatuor millia hominum.* Tunc accidit istud egregium & memorabile *Phinees*, filii *E-leazari*, Sacerdotis, Factum, quod eodem in capite libri *Numerorum* refert *Moyſes*. Cum enim quidam Hebræus libidinofus, dictus *Zambri*, excusso omni rubore, meretricem Madianiticam, dictam *Cosbi*, inspectante universo populo, in tentorium suum perduceret, & cum ea in verecundè & quasi in proapatulotem haberet, surrexit *Phinees*, pio ardore succensus, armatusque pugione irruit, & uno ictu utrumque confixit. Hic *Phinees* Zelus, quo utriusque impudicè coeuntis sanguine castimoniam litavit, fuit quidem Deo gratissimus, quia tamen acerbiores pœnas promerebantur Madianitæ, præcepit Deus *Moyſi*, ut in eos moveret bellum, quod statim, Duce *Phinees*, gestum est, tantæque fortitudine Israëlitarum, pietate, & iustâ ultione succensi, adversus impurissimas illas copias pugnarunt, ut in conflictu omnes Principes Madianitæ, qui erant numero quinque, ceciderint cum *Balaamo* Ariolo; viri etiam omnes trucidati fuerint cum mulieribus, quæ virum noverant; solæ virgines ad triginta duo millia servatæ, & unâ cum pueris in servitutem abductæ. Hoc pacto numerosissima ac bellicosissima Madianitarum Gens ab Israëlitis uno prælio prostrata ac profligata est, ne uno quidem milite in victorum castris desiderato, nulloque impune abeunte, sed singulis, ita volente Deo, acerbissimas suæ, aut alienæ impietatis pœnas dare coactis. Tandem, his confectis, *Moyſes* in montem *Nebo*, qui è Moabitidis compesribus assurgit, ascendit, ibique benè precatus populo, Legemque divinâ accuratè commendatâ, diem ultimum vitæ suæ clausit anno ætatis suæ centesimo vigesimo, ab exitu Israelitarum ex Ægypto anno quadagesimo, postquam Populo Israelitico per annos quadraginta in Deserto præfuisset. Vidit quidem *Moyſes* in monte *Nebo* totam Terram promissam, sed eam ingressus non est, quod, sicut jam observavimus, eo tempore quo ut saxum feriret, & aquam produceret, ei à Duo præceptum est, post tot virtutum suarum experimenta, diffiderit ac

dnbitaverit. Quin, sancti Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes tradunt, idè Israelitas, per quadraginta annos in Deserto mansisse, donec omnes, qui verbis Dei non crediderant, interirent. Exceptis enim *Josue* & *Calebo*, nemo inter Israelitas, ultra viginti annos natus, ex Ægypto profectus, Jordanem transiit, & in Terram promissam ingressus est. Mortuo itaque *Moyſe*, & sepulto in loco, qui hactenus latuit, atque finito in tanti viri morte iustissimo Israelitarum luctu, *Josue*, jam à Deo & à *Moyſe* sublectus, Reipublicæ Hebræorum Imperium capeſſivit, vir sanè virtutibus *Moyſis* quam simillimus, cujus res præclare gestas, sicut *Judicum*, atque Regum, qui Populo Israelitico præfuerunt usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, opportunius referemus in Colloquio tertio, quod in Historiam hujusce quartæ Mundi Ætatis habituri sumus. Nunc, postquam Historiam Sacram à tempore quo Deus dedit Legem *Moyſi* in monte *Sinai*, produximus usque ad obitum ejusdem *Moyſis*, qui Hebræorum Legislator audit, debemus continenti ordine expendere in hocce hodierno nostro Colloquio res præcipuas, quæ Hebræorum Religionem, divinumque cultum spectantes, in hac Legge, datâ *Moyſi* à Deo, speciatim continentur.

D. Annuo lubentissimè, teque de his rebus, quæ ad Hebræorum Religionem, divinumque cultum attinentes in Legge *Moyſi* à Deo datâ, speciatim continentur, differentem pronis ac suspensis auribus auscultabo. Optarem tamen, ut antea dissolveres Dubium, quod de morte *Moyſis* nuperrime proponebant quidam viri eruditi, asserentes: salvâ & inculpata fide dici posse, *Moysem* non esse mortuum, sed potius cum cum *Enocho*, septimo ab Adamo Patriarchâ, & cum Propheta *Elia* translatus fuisse in Cælum, indeque, appetente fine Mundi, seu sæviente persecutione Antichristi, denuò venturum in Mundum cum *Enocho* & *Elia*, ut sit Christi Judicis Præcursor, & tunc ferali Edicto Antichristi morti unâ cum *Enocho* & *Elia*, Præcursoribus itidem secundi adventus Jesu Christi, additum iri. Utrum igitur salvâ fide negari possit, *Moysem* mortuum esse, quæso te, ut me edocere non graveris.

M. Tribus potissimum momentis, quæ hic indicare abundè sufficiet, evincitur, nullo pacto posse salvâ fide negari, *Moysem* fuisse mortuum. Nam primò, Scriptura Sacra lib. Deuteronomii cap. 32.

& ultimo disertè testatur, *Moysem* esse mortuum & sepultum in Valle Terræ Moab contrà Phogor, ejusque sepulchrum usque in præsentem diem esse omninò ignotum. Mortuum etiam esse *Moysem* narrat Scriptura Sacra, lib. *Josue* cap. 1. his verbis: *Et factum est post mortem Moy- sis, servi Domini, ut loqueretur Domi- nus ad Josue, filium Nun, &c.* Præterea, *Moysem* reverà mortuum esse apertè tradunt antiqui Scriptores Ecclesiastici, quos inter *Origenes* Homilià XXV. in Librum *Numerorum*, & Sancti Patres, videlicet *S. Gregorius Nissenus* in Libro *De Vita Moy- sis*, *S. Augustinus* multis in locis, sed præcipuè lib. XVIII. *De Civitate Dei* cap. XI. *S. Epiphanius* Hæresi IX. & Hæ- ræsi LXIV. quorum agmen claudet *Ru- pertus*, Abbas Tuitiensis, qui libro 2. in *Deuteronomium* cap. 22. versans datâ o- perâ id genus argumenti, sic tandè con- cludit: *Igitur quantiscumque quis è con- trario nitatur argumentis, liberè confir- mamus, quia sicut Aaron, sic & Moy- ses verè & depositione corporis mortuus sit.* Ad hæc accedunt locupletissima te- stimonia Historicorum Judæorum, quo- rum primus *Josephus* lib. 4. *Antiquit. Jud.* cap. ult. hæc de Moyse scribit: *Mortuus- que est (Moyse) ultimo anni mense, die primâ mensis, qui à Macedonibus Dy- strus dicitur, à nostris verò Adar . . . . Triginta diebus luxit eum populus, cui nunquàm tristius quidquam accidit, quàm tunc Propheta mors.* Alter verò Histo- ricus Judæorum Scriptor *Philo* sub finem libri tertii, quem scripsit *De Vita Moy- sis*, hæc habet: *Hujusmodi fuit vita obitusque Moy- sis, Regis, Legislatoris, Vatis, & Pon- tificis, sicut Sacris Litteris proditur.* Ex his igitur momentis, è Sacris Libris, è Sanctorum Patrum Operibus, atque ex antiqua & continua Judæorum Traditione depromptis, liquidò constat, non pos- se salvâ fide negari, *Moysem* esse mortu- um. Voluit tamen Deus, ut locus, in quo tumulatus est *Moyse*, esset omninò ignotus, ne apud Gentem Judaicam, ad Idololatriam maximè propensam, vir adeò benè de illa meritis divinos conse- queretur honores, sicut censent *Theodo- retus*, Quæstione XLIII. in *Deuterono- mium* & alii. Hinc in Epistola Canoni- ca *Judæ* Apostoli legimus, *Michaelem*, Archangelum disceptasse adversus Diabo- lum de corpore *Moy- sis*, eò quòd im- probissimus ille veterator locum sepultu- ræ *Moy- sis* vellet Judæis patefacere, ut contrà Dei Legem, occasionem Idolo- latriæ illis ministraret. Non me latet, *S. Hilarium* in cap. 20. *Matthæi* in ea

singulari fuisse sententia, quòd *Moyse* futurus sit cum Propheta *Eliâ*, secundi adventûs Christi Præcursor; at ex illa singulari *S. Hilarii* sententiâ inferri mi- nime potest, hunc *S. Doctorem* existi- masse, *Moysem* non esse mortuum. Fieri quippè potuit, ut *Moyse*, tempore Transfigurationis Jesu Christi, cui cum *Eliâ* interfuit, resurrexerit, illicque se- cundum corpus & animam præsens ad- fuerit, sub finem tamen Mundi secundò moriturus regnante Antichristo, cujus furorem sanguine suo sit extincturus. Por- rò, *Moysem* tempore Transfigurationis Christi resurrexisse ad tempus, & in cor- pore apparuisse docere videntur *S. Jo- annes Chrysostomus* Homiliâ 57. in *Mat- thæum*, *S. Hieronymus* in cap. 17. *Mat- thæi*, *S. Augustinus* Tractatu 124. in *Joannem*, & *S. Joannes Damascenus*, Oratione *De Transfigurati.* nihilò secius mihi magis arridet opinio *S. Thomæ*, qui 3. part. quæst. 45. art. 3. ad 2. docet, *Moysem* Transfigurationi Christi Domi- ni adfuisse quantum ad animam tantum, non quantum ad proprium corpus, sed aliud ab ipso assumptum fuisse, ex alte- ra materia virtute divina compactum, in eum sanè modum, quo Angeli in as- sumptis corporibus sese spectabiles præ- buerunt. Sed de morte *Moy- sis* dictum satis.

D. Explica nunc, si placet, res præ- cipuas, quæ in Lege datâ *Moy- si* à Deo, speciatim continentur, & in primis o- stende, quænam fuerit forma Taber- naculi, in quo Deus ab Hebræis coli voluit, quodque, ut superius insinuasti, extructum est juxtâ exemplar, quod Deus *Moy- si* in monte *Sinai* monstravit.

M. Si Tabernaculi structuram, par- tesque singulas, quas Sacer Scriptor *Moy- ses* à capite 25. usque ad caput 28. Li- bri *Exodi* accuratè describit, vellem in præsentia latè exponere, dies profectò me deficeret, & intrâ præfixos Collo- quii nostris limites me nullo pacto con- tinere possem. Strictim itaque, sicut Historicum Ecclesiasticum decet; Ta- bernaculi, in quo Deus ab Hebræis coli voluit, structuram secundum præcipuas illius partes delineabo. Tabernaculum igitur, in quo Deus coli voluit, quodque *Sanctuarium* etiam dictum est, hanc for- mam referebat. *Ædificium* erat iustar Tem- pli, sed portatilis, ex lignis confectum, quod per partes faciliè compingi ac dis- solvi poterat, & in quemcumque lo- cum deferri. In Tabernaculo locus erat sanctior, velo distinctus, qui *Sanctuarium*

Sanctua-

Sanctuarii, & Sancta Sanctorum appellabatur. Ibi verò *Arca Fæderis* servabatur, ex lignis Setim intus & foris deaurata, coronæque aureæ circumdata. Hanc Arcam Fæderis operiebat *Propitiatorium Aureum*, quod & *Oraculum* itidem dicebatur, quia inde Deus responsa dabat Moyfi, Aaroni, ac subindè Summis Sacerdotibus ipsum consulentibus. Utrumque latus Propitiatorii duo Cherubini aurei, expansis alis tegebant, sese mutuò respicientes, versis in Propitiatorium vultibus. *Sancta Sanctorum* Tabernaculi soli Pontifici semel in anno pervia erant, videlicet die septimâ mensis septimi, quo *Festum Expiationis* celebrabatur. Præter istum locum, seu præter istam Tabernaculi partem, quæ dicebatur *Sancta Sanctorum*, erat alter locus, seu alia ejusdem Tabernaculi pars, quæ vocabatur *Sancta*, quæque complectebatur *Altare Thymiamitis*, ad cujus Altaris latus dextrum erat Candelabrum ductile de auro purissimo, Lucernis septem pariter aureis instructum. Ad latus verò ejusdem Altaris sinistrum erat mensa, ex lignis Setim, & auro mundissimo circumdata, in qua, ad significandum numerum duodecim Tribuum Israël, reponebantur XII. Panes sacri, qui dicebantur *Panes Propositionis*, & singulis Sabbatis mutabantur, usibusque Sacerdotum cedebant. Denique, Tabernaculum habebat duplex Atrium, unum exterius, in quo stabant Laici: aliud interius, in quo erant Labrum æneum, & Altare Holocaustorum. In Labro æneo manus pedesque abluere tenebantur Sacerdotes antequàm Tabernaculum ingrederentur, & ad Altare, ut thymiana offerrent, accessuri essent. Habes nunc paucis verbis delineatam structuram Tabernaculi, quod Deus in monte Sinai præcepit Moyfi, ut ædificaret in gratiam Israëlitarum in Deserto peregrinantium, sicut perdoctè explicat Angelicus Doctor *S. Thomas* 1.^æ 2.^æ Quæst. CII. Art. IV. ad 1. his verbis: *Cultus*, inquit, *duo respicit, scilicet Deum, qui colitur, & homines colentes. Ipse igitur Deus, qui colitur, nullo corporali loco clauditur: undè propter ipsum non oportuit speciale Tabernaculum fieri, aut Templum. Sed homines, ipsum colentes, corporales sunt, & propter eos oportuit speciale Tabernaculum, vel Templum instrui ad cultum Dei, propter duo. Primò quidem, ut ad hujusmodi locum convenientes cum hac cogitatione, quòd deputaretur ad colendum Deum, cum majori reverentia accederent. Secundò, ut per dispositionem talis Templi vel Tabernaculi significarentur aliqua pertinentia ad*

*excellentiâ divinitatis, vel humanitatis Christi, & hoc est, quod Salomon dicit lib. 3. Regum cap. 8. Si Cælum & Cæli Cælorum te capere non possunt, quânto magis Domus hæc, quam ædificavi tibi? Et postea subdit: Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi: ut exaudias deprecationem servi tui, & populi tui Israël. Ex quo patet, quòd Domus Sanctuarii (seu Tabernaculi) non est instituta ad hoc, quòd Deum capiat quasi localitèr inhabitantem, sed ad hoc, quòd nomen Dei inhabitet ibi, id est, ut notitia Dei ibi manifestetur per aliqua, quæ ibi fiebant, vel dicebantur, & quòd propter reverentiam loci orationes ibi fierent, magis exaudibiles ex devotione orantium. Hoc, longiusculum licet, S. Thomæ testimonium hic inferere necessarium duxi, ut statim intelligas, quàm falsum ac putidum sit istud commentum, quod Joannes Spencerus, Scriptor Anglus, obtrudere non erubuit, docens, Tabernaculum, in quo Deus coli voluit, non ex Dei sapientia & voluntate, sed ex prophana Gentium Religione originem duxisse. Fingit enim ille audacissimus Scriptor, longè antè Moysem, Ægyptiis, aliisque Gentibus solemne fuisse, falforum suorum Numinum, seu Idolorum imagines, in thecis aut tentoriis collocatas circumferre, vel ut Deos honore singulari colerent, vel ut eos haberent indivulsos viarum & periculorum suorum comites. Ad hunc superstitiosum Gentilium morem, quem tollere non ita promptum erat, sese accommodasse Deum, & in Tabernaculo, quod ab Hebræis, quòcumque vellent, asportari posset, habitare dignatum esse pertendit Spencerus lib. 3. De Legibus Ritualibus Hebræorum, Dissertatione 1. cujus errorem invictis argumentis hic breviter confutare non abs re erit. Et 10. quidè impium est dicere, Deum, quândo præcepit Moyfi, ut fabricaret Tabernaculum portatile, in quo habitare & ab Hebræis coli volebat, sese demississe ad prophanum illum morem Gentium, quæ suum Idolum *Moloch* in Tabernaculo portatili colebant, sicut supponit Spencerus. Impium, inquam est, ne quid gravius dicam, asserere, Deum, qui semper Idololatriæ cultores averfatus est, atque gravissimis pænis subjecit, voluisse in his, quæ ipsius cultum spectant, se accommodare prophanis Gentium Religionibus. Deus autem præcepit Moyfi ut fabricaret Tabernaculum juxta formam, quam ei in sacro monte Sinai ostenderat ac præscripserat: Inspice (inquit Deus Moyfi cap. 25. v. 40. Libri Exodi)*

Exodi) & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Quibus Domini verbis concidunt duæ ineptissimæ *Spenceri* conjecturæ. Ait enim primò, Tabernaculi fabricam Gentis Israëlitarum voluntati & æmulationi, magis quàm Dei voluntati vel præcepto esse adscribendam. Quod tamen oppidò falsum esse constat ex citatis Scripturæ Sacræ verbis, quibus Deus in monte Sinai Moyfi fabricam Tabernaculi præcepit. 2º. ait *Spencerus*, Fabricam Tabernaculi ab Hebræis factam esse juxtà formam, quam habebat Tabernaculum *Moloch*, Idolum Gentium. Quod etiam tam falsum est, quàm quod maximè. Deus enim in monte Sinai præscripsit formam Tabernaculi, in quo coli volebat, eandemque formam capitibus 25. 26. & 27. Libri Exodi accuratè descriptam habemus. At, formam Tabernaculi *Moloch* nullibi descriptam reperimus. Adde, nullum *Spencero* certum suppetere antiquitatis monumentum, quo probare possit, morem illum Gentium, Deorum suorum Imagines in Tentoriis, aut Ædiculis, seu Templis portatilibus circumgestandi, esse *Moyse* antiquiorem, vel cœvum, cum nullus Auctor, sicut jam in nostris præcedentibus Colloquiis ostendimus, proferri possit *Moyse* vetustior, aut ei suppar, qui rerum istarum fidem faciat. Debuisset igitur *Spencerus*, habitâ ratione Historiæ Sacræ, & Antiquitatis *Moyfis*, ultrò fateri, Tabernaculum fuisse a *Moyse* fabricatum, secundum formam in monte Sinai à Deo ei ostensam ac præscriptam: sed postea, Diabolum, æquales divinos honores sibi arrogare volentem, Gentibus, Idololatriæ tenebris immergis, inspirasse, ut Tabernacula, Tentoria, & Ædiculas Numinibus suis extruerent, ad similitudinem Tabernaculi, quod, jubente Deo, fabricarat *Moyser*. Sed, ut dem *Spencero*, Thecas, Tabernacula, Ædiculas, seu Tempia portatilia *Molochi*, aliorumque superstitionis Gentilitatis falsorum Numinum in usu fuisse apud Ægyptios, Ammonitas, Moabitas, aliosque Populos Idololatrias, antequàm Deus ab Israëlitis coleretur (quod tamen non probavit *Spencerus*, nec ullus unquàm probare poterit) inde tamen minimè sequeretur, Deum, quando præcepit *Moyfi*, ut Tabernaculum, in quo ab Israëlitis coli volebat, extrueret, se ad mores Gentium demisisse, & aliquam Tabernaculi *Molochi* formæ rationem habuisse, sed potius sequeretur, Deum præcepisse, ut Tabernaculum, in quo specialitèr coli volebat, fabricaretur, ad

extirpandam penitus Idololatriam, & Populum Israëliticum, cultui suo arctius devinciendum. Nec enim Deus, ut obiter dicam, Tabernaculum fieri jussit propter se, quasi eo indigeret, & aliquo corporali loco claudi posset, sicut visum est Populis Idololatriis, qui Deos suos Templis & Simulachris astrictos & inclusos sibi perperam persuadebant: sed Deus Tabernaculum extrui jussit propter Judæos, ob duas rationes, quas ex sancto *Thoma* mox adduxi. Ostendit enim Doctor ille Angelicus Primæ Secundæ Quæst. CII. Art. IV. ad II. non fuisse conveniens, ut fuisse conveniens, ut Populus Israëliticus, quamdiù mansit in Deserto, non habens certam mansionem, variisque bellis, quæ cum finitimis Gentibus gerere cogebatur, impeditus, ædificaret Templum, in quodam loco fixum, sed convenientius fuisse, ut haberet dumtaxat id temporis Tabernaculum portatile. Hæc sunt sancti illius Præceptoris verba: *Tempore David Regis, & Salomonis, Populus ille (seu Israëliticus) habuit quietissimum statum, & tunc primò ædificatum fuit Templum in loco, quem Deus designaverat Abraham, Genesis cap. 22. ut offerret filium suum in holocaustum . . . . .* Locus autem ille designari non debuit per ædificationem Templi antè tempus prædictum propter tres rationes, quas Rabbi *Moyse* assignat. Prima est, ne Gentes appropriarent sibi locum illum. Secunda est, ne Gentes ipsum destruerent. Tertia verò ratio est, ne quælibet Tribus vellet habere locum illum in sorte sua, & propter hoc orirentur lites & jurgia, & ideo non fuit ædificatum Templum, donec haberent (seu Judæi) Regem, per quem posset hujusmodi jurgium compesci. Antea verò, ad cultum Dei erat ordinatum Tabernaculum portatile per diversa loca, quasi nondum existente determinato loco divini cultus. Et hæc est ratio litteralis diversitatis Tabernaculi & Templi. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hæc duo (videlicet Tabernaculum & Templum Salomonicum) significatur duplex status. Per Tabernaculum enim, quod est mutabile, significatur status præsentis vitæ mutabilis, Per Templum verò, quod erat fixum & stans, significatur status futuræ vitæ, quæ omnino immutabilis est, & propter hoc in ædificatione Templi dicitur, quod non est auditus sonitus mallei, vel securis, ad significandum, quod omnis perturbationis tumultus longè erat à statu futuro. Vel per Tabernaculum significatur status Veteris Legis: per Templum autem, à Salomone constructum, status No-

ve Legis ; undè ad constructionem Tabernaculi soli Judæi sunt operati : ad ædificationem verò Templi cooperati sunt etiam Gentiles, scilicet Tyrii & Sydonii. Haftenus *S. Thomas*, qui à Quæstione XCVIII. Primæ Secundæ usque ad Quæstionem CVI. De Veteri Lege, & de his omnibus quæ ad illam spectant, ad miraculum differit, & omnibus Scriptoribus, qui eo de argumento tractarunt, palmam præripuit, teste *Paulo Burgenfi*, in Hispania genere & eruditione inter Judæos magni nominis ; deindè, abdicato Judæismo, Episcopatu Carthaginensi primum, postea Burgenfi, undè ortus erat, & illi nomen adhæsit, suisque in Sacram Scripturam Commentariis celeberrimo. Ille, inquam, vir, in Sacris Litteris, & Rabinorum Commentariis versatissimus, testatus est, dùm videret, se Veteris Testamenti in Divo *Thoma* medullam dactatissimam reperisse, seque beneficium vocationis ad Christi Ecclesiam debere illius Scriptis, undè sibi Fidei Catholicæ veritas illuxerat, maximè ex Quæstionibus De Veteri Lege, quas *S. Thomas* in Prima Secundæ doctissimè pertractat. In obitèr velim observes contrà *Theophilum Raynaldum*, aliosque nonnullos *S. Thomæ* æmulos obrectatores, qui ex mendo, quod oscitantia Typographorum irrepsit in Responsionem ad sextum Argumentum, quod sibi proponit *S. Thomas* in Articulo IV. Quæstionis CII. Primæ Secundæ, ubi legitur, Propitiatorium fuisse Tabulam lapideam, occasionem arripiunt insultandi in sanctum *Thomam*, quasi ignoraverit Angelicus ille Doctor, ex auro purissimo factum esse Propitiatorium, sicut legitur Exodi cap. 25. v. 17. & cap. 37. v. 6. ejusdem libri. Sed in hac sancto Doctori impingendâ calumniâ apertè illi obrectatores prodiderunt ignorantiam & malitiam suam ; ignorantiam quidem, quia scire debebant, *S. Thomam* Læctione 1. in cap. 9. Epistolæ *Pauli* ad Hebræos disertè Propitiatorium appellare Tabulam auream : malitiam verò suam itidem demonstrarunt, quia non ignorabant, in antiquis & correctis summæ Tripartitæ *S. Thomæ* Exemplaribus Vaticanis, & Salmaticensibus, non legi loco mox à me laudato : quædam Tabula lapidea ; sed legi : quædam Tabula, quæ dicebatur Propitiatorium ; ex quibus antiquis & emendatis Exemplaribus compertum facile habere poterant, hunc errorem, qui in quædam Summæ *S. Thomæ* Exemplaria irrepsit, alicui imperito falsatori, vel oscitanti Typographo esse adscribendum,

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

non autem *S. Thomæ* inurendum. Sed, quia hac de re plura dicere non vacat, legesis eruditam in hunc *S. Thomæ* locum mox citatum clarissimi nostri *Joannis Nicolai*, sacre Facultatis Parisiensis Doctoris, Annotationem, in qua *Theophilus Raynaldus* pro suis meritis plautino sale perbellè defricatur.

D. Eò lubentiùs hanc doctissimi *Joannis Nicolai* Annotationem legam, quòd interdum adesse soleam catui quorundam hominum, qui eruditione quidem pollent, sed nimium mihi videntur morosi ac superciliosi Censores, quippe qui omnes promiscue Scholasticos, ne excepto quidem *S. Thoma*, Doctore Angelico, adductis labiis, corrugatæque fronte carpunt, perstringunt, insectantur, asserentes, eos nugis & tricis Scholæ immorari, & vanis, futilibusque Quæstionibus immori, neglecto Scripturæ Sacre studio, cujus sensum nec assequantur, nec curent. Quam certè iniquam Censuram, seu potius calumniam, saltem à *S. Thoma* depellunt tam illa, quam mox retulisti, *Pauli Burgenfis*, Scripturæ Sacre peritissimi, confessio, quam doctissimæ illæ Quæstiones De Veteri Lege, quas in prima Parte suæ Summæ proponit ac dilucidat hic sanctus Doctor, quasque nos in Colloquiis nostris in Historiam primæ Mundi Ætatis prælibavimus, videlicet de opere sex dierum, de productione primorum parentum, *Adami & Evæ*, de eorum dotibus, & conditione in statu innocentie. Ex his, inquam, Quæstionibus, de quibus *S. Thomas* non minus docto, quam lato disseruit calamo, posset facile unusquisque uberrimum in Pentateuchum, seu in quinque Libros *Mosis* conficere Commentarium. Spretis igitur viris illis hypocriticis, quibus solenne est, omnia, quæ ad ipsorum salivam non sunt satis temperata, immitti virgâ & inofficiosa censurâ excipere, atque plusquam dictatoriâ actoritate damnare, nunc etiam atque etiam te rogo, ut cætera, quibus constabat Tabernaculum, cujus fabricam Deus imperavit *Moyse*, juxta mentem & doctrinam *S. Thomæ* explicare pergas.

M. Rerum, quæ continebantur in Tabernaculo explicationem, cum litteralem, tum typicam, egregiè admodum Primæ Secundæ Quæstione CII. Art. IV. ad Responsionem sexti Argumenti dat *S. Thomas*, Doctor Angelicus, qui, prætermisiss aliis Scriptoribus, qui prolixas de eodem Argumento concinnarunt lucubra-

M

tionem,

tiones, unus instar omnium nobis esse debet. Explicationem autem litteralem rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, his verbis orditur *S. Thomas*: potest, inquit Angelicus ille Doctor, & horum, quibus constabat Tabernaculum, alia ratio assignari magis litteralis. In Arca enim continebantur Tabulæ Legis, ad tollendam Legis oblivionem; undè dicitur Exodi cap. 28. *Dabo tibi duas Tabulas lapideas, & Legem ac Mandata, quæ scripsi, ut doceas filios Israël.* Virga verò Aaron ponebatur ibi ad comprimendam dissensionem populi de Sacerdotio Aaron: undè dicitur lib. Num. cap. 17. v. 10. *Refer virgam Aaron in Tabernaculum testimonii, ut reservetur in signum rebellium filiorum Israël.* Manna autem conservabatur in Arca ad commemorandum beneficium, quod Deus præstitit filiis Israël in Deserto; undè dicitur Libri Exodi cap. 16. *Imple Gomer ex eo, id est, Mannâ, & custodiatur in futuras retrò generationes, ut norint panes, quibus alui vos in solitudine.* Candelabrum verò erat institutum ad honorificentiam Tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domûs, quod sit benè luminosa. Habebat autem Candelabrum septem calamos (ut *Josephus*, Hebræus, dicit lib. 3. Antiq. Jud. cap. 7. & cap. 10.) ad significandum septem planetas, quibus totus Mundus illuminatur. Altare verò thymiamitis erat institutum, ut jugiter in Tabernaculo esset fumus boni odoris, tum propter venerationem Tabernaculi, tum etiam in remedium factoris, quem oportebat accidere ex effusione sanguinis, & occisione animalium. Mensa autem apponebatur ad significandum, quod Sacerdotes, Templo servi-ontes, in Templo victum habere debent: undè duodecim panes superpositos, in memoriâ duodecim Tribuum, solis Sacerdotibus edere licitum erat, ut habetur *Matth.* cap. 12. Mensa autem non ponebatur directè in medio antè Propitiatorium, ad excludendum Rirum Idololatriæ: nam Gentiles in Sacris Lunæ ponebant mensam coram Idolo Lunæ, unde dicitur *Jeremiæ* cap. 7. *Mulierem conspergunt adipem, ut faciant placentas Regina Celi.* In Atrio verò extrâ Tabernaculum continebatur Altare Holocaustorum, in quo offerebantur Deo Sacrificia de his, quæ erant à populo possessa; & ideo in atrio poterat esse populus, qui hujusmodi Deo offerebat per manus Sacerdotum: sed ad interior Altare, in quo ipsa devotio & sanctitas populi offerebatur, non poterant acce-

dere nisi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Est autem hoc Altare extrâ Tabernaculum in atrio constitutum ad removendum cultum Idololatriæ: nam Gentiles intrâ Tempia, Altaria constituebant ad immolandum Idolis. Hæc est explicatio litteralis, quam tradit *S. Thomas*, rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, ex qua explicatione facilè confutari potest insulsum commentum *Joannis Spenceri*, qui lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione V. ausus est asserere, *Arca fæderis*, quæ in Tabernaculo Divinæ præsentia sacratissimum Symbolum erat, originem arcessendam esse è sacris Ethnicorum Cistis, seu Arcis, & Cherubinos, qui expansis alis utrumque latus Propitiatorii tegebant, originem itidem accepisse ab Ægyptiorum simulacris & hieroglyphicis, quæ mysticis illorum cistis erant insculpta: hoc, inquam, insulsum, & à sæculis inauditum *Spenceri* commentum facilè ex ea *S. Thomæ* litterali explicatione refelli potest. At enim, ostendit primò *S. Thomas*, Deum ad suum stabiliendum cultum, & ad abolendam penitus Idololatriam, præcepisse ut fierent Tabernaculum, Arca Fæderis, cæteraque omnia quæ in Tabernaculo continebantur: quis autem credat, Deum, ad promovendum suum apud Israëlitas cultum, & ad extirpandam Idololatriam, voluisse, aut permisisse unquam, ut sibi ab Israëlitis fabricaretur Tabernaculum juxta structuram Tabernaculi Idoli *Moloch*, & in hoc Tabernaculo reponeretur Arca, facta ad similitudinem mysticarum Cistarum, seu Arcarum, quibus utebantur Ethnici, cum duobus Cherubinis, expressis itidem ad formam Symbolorum, seu Simulachrorum, & Hieroglyphicorum, quæ Ægyptii, aliique Populi, Idololatriæ additi, suis mysticis Cistis, seu Arcis, ad Diabolum in suis falsis Numinibus colendum, inscribere solebant? Præterea, hæc explicatio litteralis, quam tradit *S. Thomas*, rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, exacta est ad historicam narrationem, quam texuit *Moyse*, qui, sicut in præcedentibus Colloquiis ostendimus, fuit primus omnium Gentium Scriptor: at verò, *Joannes Spencerus*, ut probet, morem apud Ægyptios, aliosque Populos Ethnicos obtinuisse habendi Tabernacula, Cistas, seu Arcas, cum Symbolis, Simulachris, & Hieroglyphicis in honorem & cultum falsorum suorum Numium, citat dumtaxat Auctores, qui sunt multis sæculis *Moyse* posteriores, cujusmodi sunt

Pausa.

Pausanias, Apulejus, Plutarchus, Theocritus, Porphyrius, Tibullus, Catullus, Valerius Flaccus, Ovidius, ex quorum testimoniis hoc unum tantummodò extundi potest, Tabernacula, Arias seu mysticas Cistas, Symbola, Simulachra, & Hieroglyphica apud Ægyptios, Phænices, Græcos, & Romanos in honorem & cultum falsorum suorum Numinum longè post Mosaica tempora in usu esse cæpisse, & Diabolum, qui non tantum simia, sed corruptor divini cultûs semper extitit, ritus sacratissimos, quibus Deus colebatur, æmulâ operatione ad Sacra falsorum Numinum traduxisse, illisque Ethnicis inspirasse, ut Arcas quoque, seu Cistas mysticas, arcana quædam, sed impura & magica instrumenta, simulachra, obscenas imagines, & alias id genus celantes quisquiliis, in suorum Numinum Sacris adhiberent, aut etiam solemnî pompâ circumferrent.

D. Litteralem rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, expositionem *S. Thomæ*, magnâ quidè animi mei oblectatione auscultavi; optarem tamen ut aliam hîc proferres typicam explicationem, quam tradit Angelicus ille Doctor, earumdem rerum, quas continebat Tabernaculum.

M. Tota explicatio typica, quam dat *S. Thomas*, rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, ordinatur ad Jesum Christum, quem Tabernaculum, & omnia in eo comprehensa præfigurabant. Sic enim habet Angelicus Doctor: Figuralis ratio horum omnium assignari potest ex relatione Tabernaculi ad Christum, qui figurabatur. Est autem considerandum, quòd ad designandam imperfectiorem legalium figurarum, diversæ figuræ fuerunt institutæ in Templo ad significandum Christum: ipse enim significatur per Propitiatorium, quia ipse est *Propitiatio pro peccatis nostris*, ut dicitur Epist. 1. *Joannis* cap. 2. Et convenienter hoc propitiatorium à Cherubinis portatur, quia de eo scriptum est: *Adorent eum omnes Angeli Dei*, ut habetur Epist. *Pauli* ad Hebræos cap. 1. Ipse etiam (seu Christus) significatur per Arcam; quia Christus fuit plenus sapientiâ & charitate, quæ per aurum significatur. Intrâ Arcam autem erat urna aurea, id est, sancta anima, habens Manna, id est, omnem plenitudinem sanctitatis & divinitatis. Erat etiam in Arcâ virga, id est, potestas sacerdotalis, quia ipse est factus Sacerdos in æternum. Erant etiam ibi Tabulæ Testamenti ad designandum, quòd ipse Christus est Legislator. Ipse etiam

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

Christus significatur per Candelabrum, quia ipse dicit cap. 8. *Joannis*: *Ego sum lux Mundi*. Per septem Lucernas, septem dona Sancti Spiritûs. Ipse etiam significatur per mensam, quia ipse est spiritualis cibus, secundum illud *Joannis* cap. 8. *Ego sum panis vivus*. Duodecim etiam panes significabant duodecim Apostolos, vel doctrinam eorum. Sicut per Candelabrum & Mensam potest significari Doctrina & Fides Ecclesiæ, quæ etiam illuminat & spiritualiter reficit. Ipse etiam Christus significatur per duplex Altare, scilicet *Holocaustorum* & *Thymiamitis*, quia per ipsum oportet nos offerre omnia virtutum opera, sive illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quasi in Altari Holocaustorum; sive illa, quæ majori mentis perfectione, per spiritualia perfectorum desideria Deo offeruntur in Christo, quasi in Altari Thymiamatis, secundum illud Epist. ad Hebræos cap. ultimo, versu 15. *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo*. Hæc est rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, typica, quam tradit *S. Thomas*, explanatio, ex qua colligere debes, res, quas in Religione Judæorum tanquàm sacras, & ad cultum pertinentes, instituit Deus, collineasse in Jesum Christum, verum Messiam, qui omnes illas figuras, quibus in Veteri Lege fuit adumbratus, adimplevit, sicut fusè cemonstravi in Tractatu, quem edidi, *De Mysteriis Jesu Christi Salvatoris nostri*.

D. Quamvis in utraque Expositione, cum litterali, tum typicâ rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, traditâ à *S. Thoma*, singularem sancti illius Doctoris suspiciam in Sacræ Scripturæ interpretatione intelligentiam ac facilitatem, unum tamen in sanctissimi nostri Præceptoris, ne quid dissimulem, utraque explicatione, ab ipso datâ, offendendo, quod Critici hujus temporis, ad alios Scriptores carpendos promptissimi, improbare possent. Ait quippè *S. Thomas*, in Arca Fæderis, quæ erat in Tabernaculo, non solum reconditas fuisse Tabulas Legis, sed etiam in eadem Arca fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronderat: id autem quo pacto cum Scriptura Sacra, quam nuperrimè legebam, cohærere possit, certè non video. Sic enim cap. 8. v. 9. lib. 3. Regum legi: *In Arca autem non erat aliud nisi duæ Tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fædus cum filiis Israël, cum egrederentur de terra Ægypti*. Et lib. 2.

M 2

Para-

Paralipomenon cap. 5. v. 10. *Nihil aliud erat in Arca, nisi duæ Tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando Legem dedit Dominus filiis Israël, egredientibus ex Ægypto.* Cum igitur juxta Scripturam Sacram, essent dumtaxat in Arca Fæderis duæ Tabulæ Legis, non video sanè, quâ ratione potuerit *S. Thomas* affirmare, in Arca Fæderis, præter duas Tabulas Legis, reconditas fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat? Hanc, quæso, dirime difficultatem, ut contra Criticos, si quos nanciscar, illicò paratam responsionem habere possim.

M. In Arca Fæderis, præter duas Tabulas Legis, repositas fuisse urnam, quæ continebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat, asserit quidè *S. Thomas*, sed post Apostolum *Paulum*, qui cap. 9. Epist. ad Hebræos, v. 3. & 4. hæc habet: *Post velamentum autem secundum, Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum; Aureum habens Thuribulum, & Arcam Testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens Manna, & Virga Aaron, quæ fronduerat, & Tabulæ Testamenti.* Viden, non solum *S. Thomam*, sed etiam Apostolum *Paulum* apertè profiteri, in Arca, præter duas Tabulas Legis, fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat?

D. Video quidè, *S. Thomam* planè consentire cum Apostolo *Paulo*. Ast, ut candidè fatear, necdum video, nec modum reperire possum conciliandi Apostolum *Paulum* cum his, mox à me citatis Scripturæ Sacræ locis, in quibus conceptis verbis dicitur, in Arca Fæderis fuisse dumtaxat duas Tabulas Legis: Aliquam itaque, si placet, indica viam, quâ monstrare possim, Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, his à me adductis Scripturæ Sacræ locis minimè repugnare.

M. Duplex suppetit via, seu ratio, quâ ostendi potest; Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, nullo pacto repugnare his Scripturæ Sacræ locis, quæ mox in medium adduxisti. In primis dici potest, Apostolum scripsisse, urnam habentem Manna, & Virgam *Aaronis* fuisse in Arca, quia juxta Arcam erant, more loquendi solemni Scripturæ Sacræ, quo aliquid in loco aliquo esse dicit, quo juxta illum est. Sic Ex. Gr. legimus in Evangelio, Christum ejecisse e mentes & vendentes è Templo, qui tamen non in ipso Templo, sed in porticu Templi negotiabantur. Sic Christus

Dominus crucifixus dicitur in Hierusalem, quamvis non in urbe, sed propè eam crucifixus sit. Hoc ergò sensu Apostolus *Paulus* scribit, urnam auream habentem Manna, Virgam *Aaronis*, & Tabulas Legis fuisse in Arca: Tabulas quidem, ut intrà Arcam reapsè inclusas: Virgam verò *Aaronis*, & urnam auream habentem Manna, tanquàm juxta positas in Tabernaculo, id est, in capsâ Arcæ adjacentē, & lateri ejus exteriùs adhærente. In quo loco Deus cap. 31. v. 26. Libri Deuteronomii præcepit his, qui portabant Arcam Fæderis, ut reponerent Librum Genesis, dicens: *Tollite librum istum, & ponite eum in latere Arcæ Fæderis Domini Dei nostri, ut sit ibi contra te in testimonium.* Alia via, seu ratio, quâ ostendi potest, Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, non aduersari his, quæ retulisti, Scripturæ Sacræ testimoniis, hæc est, ut dicamus, temporibus quidè *Moyse*, & Regis *Salomonis*, solas Tabulas Legis in Arca Fæderis extitisse, sed post *Salomonis* tempora Sacerdotes, cupientes in secretiori tutiorique asservare custodia tam urnam auream, quæ habebat Manna, quàm Virgam *Aaron*, quæ fronduerat, isthæc duo monumenta in Arca, cum Tabulis Legis, reposuisse, indeque factum esse, ut Apostolus *Paulus*, hujus rei non inscius (utpote qui Traditiones Majorum ad pedes *Gamalielis* probè edoctus erat) rectè scripserit, hæc tria, videlicet Tabulas Legis, urnam, quæ continebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronduerat, extitisse in Arca; idemque, post Apostolum *Paulum*, docuerit *S. Thomas*, qui à doctrina illius Apostoli ne latum quidem unguem unquam descivit.

D. Quid continebant duæ istæ Tabulæ Legis, quæ, ut antea dixisti, in Arca Fæderis reconditæ erant?

M. Duæ istæ Tabulæ Legis, quæ in Arca reconditæ erant, complectebantur *Decalogum*, id est, decem Præcepta, quæ Deus dedit *Moyse* in monte *Sinai*, quæque descripta sunt cap. 20. Libri Exodus, & cap. 5. Libri Deuteronomii. In his autem decem Præceptis, quæ his duabus Tabulis erant inscripta, quæ moralia sunt, Tabulis erant inscripta, quæ moralia sunt, sive, quæ ad regendos mores sunt comparata, quæcumque etiam ad Legem naturalem & immutabilem pertinent, breviter comprehenduntur, ita ut Decalogus propriè nihil aliud sit, nisi Lex naturalis litteris consignata. Sunt autem hæc decem Præcepta, isto ordine disposita:

1. Ego

1. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem.... Non adorabis ea, neque coles:*

2. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, &c.*

3. *Memento ut diem Sabbati sanctifices.....* qui dies Sabbati in diem Dominicum à Christianis est commutatus, in honorem Resurrectionis Christi Domini.

4. *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi.*

5. *Non occides.*

6. *Non machaberis.*

7. *Non furtum facies.*

8. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.*

9. *Non concupisces uxorem proximi tui.*

10. *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.*

Hæc decem Præcepta Dei, quibus constat Decalogus, ut memoriæ tuæ facilius mandare possis, sequentes Versus, quibus sunt inclusa, in rem tuam libenter subijciam:

Unum cole Deum, nec jures vana per ipsum.

Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes:

Ne sis occisor, machus, fur, testis iniquus:

Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.

D. Ejusmodi Præcepta, contenta in Decalogo, & ad quæ oportet omnes actiones nostras, velut ad amulum, dirigere, jam à puero sum edoctus. Sed, si tibi molestum non esset, vellem ex te in præsentia discere compendiosam quidem, sed accuratam notitiam rerum, quæ his decem Præceptis, digito Dei scriptis, jubeantur, aut prohibeantur. Incipè ergò, quæso te, ab expositione primi Præcepti Decalogi.

M. Decem divina illa Præcepta non egent interpretatione: Legis enim verba debent esse dilucida, & si quem in his requiras Interpretem, sunt complures, qui hoc abundè præstiterunt. Attamen votis tuis ut faciam satis, brevem hîc tibi suppeditabo notitiam rerum, quæ his decem Præceptis aut imperantur, aut vetantur. Primum itaque Præceptum est: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, &c.* Hoc Præcepto prohibetur, ne falsis Diis, aut ulli omnino crea-

turæ, sive astris aut elementis, aut animalibus, aut hominibus, aut Angelis, divinus honos deferatur, omnesque Idololatriæ Ritus, omnia superstitionum genera distinctè inhibentur. Ad hoc primum Decalogi Præceptum revocatur Præceptum de diligendo Deo super omnia: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*, lib. Deuteron. cap. 6. v. 5. Hoc autem Præceptum amoris Dei super omnia Judæos non minùs in Veteri Lege, quàm Christianos in Lege Evangelica obligabat. Quò fit, ut graviter errent nonnulli, qui, ut elevent obligationem Præcepti amoris Dei super omnia, aiunt, hoc Præceptum satis impleri, si factis externis Lex non violetur. His enim verbis, quibus istud amoris Dei super omnia Præceptum conceptum est, actus etiam internos præcipi certissimum est, conjunctim videlicet cum externis. Hoc itaque primum Decalogi Præceptum violatur primò ab his, qui non diligunt Deum super omnia. Secundò, ab illis, qui Solem, Lunam, ac Stellas, aut Hominem, Serpentem, Bovem, Canemve, aut horum Deorum simulachra colunt pro Deo. Denique, violatur ab istis, qui adhærent variis speciebus divinationis superstitiøsæ, quales sunt *Necromantia, Divinatio per Pythones, Geomantia, Hydromantia, Aeromantia, Pyromantia, Haruspicium, Astrologia judiciaria, seu Genethliaca, Augurium per garrum avium, Auspicium ab earum volatu, Omen, Chiromantia, Spatulomantia, Metoposcopia, Physiognomia, Oniromantia, Sanationes Magicæ, Maleficia, & alia id genus*, in quibus, etiamsi non sit expressa cum Dæmonibus conspiratio, est tamen aliquod tacitum commercium, ac subindè tacita Dei abnegatio. De variis istis superstitiøsæ divinationis speciebus leges S. *Thomam* 2.^a. 2.^a. Quæst. 95. Art. 3. & inter recentiores Scriptores lege tres libros, quos gallico idiomate perdoctè scripsit *Joannes Baptista Thiers*.

D. Cum in hoc primo Decalogi Præcepto tantâ diligentia vetentur fieri Imagines & Simulacra, quæ, obsecro te, factum est, ut hodiè Templâ Catholicorum plena sint Imaginibus, Simulacris, & Reliquiis Sanctorum?

M. Judæorum Populus erat crassissimus, & ad Gentium superstitionem mirè proclivis, ut vix crederent quod oculis non cernerent; ideòque Lex tot verbis eos deterret longius submovens à periculo labendi in Idololatriam. Nunc verò, posteaquàm per Evangelicam lucem extinctus est omnis Ethnicismus, non est idem pericu-

lum. *Præterea, Moyses*, ut superius diximus, ex præscripto Dei duos Cherubim aureos in Tabernaculo posuit in summis Propitiatorii partibus, & in Vasis Templi, quod exstruxit Rex *Salomon*, sicut legitur lib. 3. Regum cap. 7. erant Boum, Leonum, & Cherubim sculptiles Imagines. Rursus lib. 2. Paralipomenon cap. 3. sculpuntur Cherubin in parietibus. In Mitra Pontificis erat imago Lunæ, in ejus Veste malorum punicorum Simulacra. Non est igitur verisimile Judæis simpliciter interdictum omne genus Imaginum, sed ne more Gentium haberent simulacra, quæ proponerentur adoranda, sicut explicat *S. Thomas* 3. P. Quæst. 25. Art. 3. ad 1. ubi ait, hoc primo Decalogi Præcepto prohiberi adorationem Imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem Deorum suorum, & ideo præmittitur: *Non habebis Deos alienos coram me.* Et ideo in pluribus Ecclesiæ sæculis frequens fuit in Templis sacrarum Imaginum usus & cultus, ut Iconoclastæ, qui debitum eis cultum abjudicabant, easque frangebant, fuerint in secunda Nicæna Synodo Æcumenica tanquam hæretici anathemate perculsi atque proscripti. Concilium etiam Tridentinum, sacrarum Imaginum in Templis usum atque cultum probavit & sanxit sess. 25. cap. 2. contra Lutheranos & Calvinistas, aliosque hujus furfuris Heterodoxos. Idem dicendum est de Reliquiis Sanctorum, quorum corpora, quæ fuerunt Spiritus Sancti in eis inhabitantis Tempia, colimus propter animam, quæ fuit eis unita, quæ nunc in Cælis fruitur Deo, & propter Deum, cujus in terris fuerunt Ministri, & quorum Reliquias sæpè numero Deus illustravit miraculis, quorum testes locupletissimi, & omni exceptione majores sunt *S. Ambrosius* Epistolâ 85. & Sermonem 94. *S. Augustinus* lib. 22. *De Civitate Dei* cap. 8. & alii sancti Patres, qui hujusmodi miracula se vidisse litteris prodiderunt. De cultu Reliquiis Sanctorum exhibendo leges Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 2. *S. Thomam* 3. P. Quæst. 25. Art. 6. & Catholicos Scriptores Polemicos, qui calamum strinxerunt in Lutheranos, Calvinistas, & alios Hereticos, qui Iconomachorum Hæresim recoxerunt. Advertere tamen debes primò, Votum, cum sit actus Religionis, soli Deo fieri & promitti debere. Secundò, sacrificium soli Deo esse offerendum, soli Deo Tempia & Altaria esse erigenda. Hinc *S. Augustinus* lib. 8. *De Civitate Dei* cap. ultimo, ait: *Sacerdos non dicit: Offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule, sed Deo de illorum victoriis gratias agimus, & nos vicissim ad imitationem*

heroicarum virtutum, quarum nobis exempla reliquerunt, adhortamur. Tempia etiam & Altaria, in honorem Sanctorum eriguntur, non ut in illis Sacrificium offeratur ipsis Sanctis, sed ut soli Deo in eorum memoriam & honorem exhibeatur Sacrificium, sicut probat *S. Thomas* 2^a. 2^a. Quæst. 85. Art. 2. & 3.

D. Ista profectò pro meo captu satis explanatè disseruisti. Nunc, quæ secundo Decalogi Præcepto præcipiantur, aut prohibeantur, summam, quæso, perstringe.

M. Quoniàm divinæ Majestatis hoc postulat dignitas, ut non solum ea magnificè sentiant homines, nec tantum abstinere à cultu simulacrorum, verum etiam, ne verbo parum reverente eam dehonestent apud homines; ideo hoc secundum Decalogi Præceptum jubet, ut non assumatur nomen Dei in vanum: *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Nam assuetudo levium verborum minuit in loquentium & auditorum animis reverentiam Numini debitam. Apud Judæos tanta erat olim veneratio divini nominis, ut mysticum illud nomen, quod *Tetragramaton* appellant, scriberent litteris non efferendis. Inter Ethnicos etiam fuerunt quidam sapientiæ laude celebres, præsertim *Plato, Menander, Isocrates, Quintilianus, Clinias Pythagoricus*, & alii, qui censuerunt, vel omnino à juramento abstinendum, vel gravissimis dumtaxat causis, & urgente necessitate esse jurandum. Quantò igitur magis ad Evangelicam pietatem pertinet, ut Christiani nunquam nominarent Deum, nisi genua flectendo, aut aperiendo caput aut, si neutrum liceret, modicâ capitis inflexione & vultu reverentiam præ se ferendo. At, proh dolor! nonnulli hodie sunt Christiani, quos non pudet, pravâ consuetudine, tertio quoque verbo addere, *per Deum, per mortem Dei*, &c. sicque aut animi gratiâ, aut per temulentiam, iracundiamve jurare, & nomen Dei in vanum assumere, cum tamen Christus Dominus cap. 5. v. 34. Discipulis suis prohibeat juramentum his verbis: *Ego autem dico vobis non jurare omnino.* Quod tamen Christi præceptum non ita intelligendum est, quasi nusquam jurare liceat, sed cum eo temperamento id accipiendum est, ut Christianus non facile juret, non pro re levi, non absque necessitate, sed juramentum pro virili caveat quantum potest. Ad quam interpretationem flecti possunt quædam duriora in speciem veterum Patrum dicta, præsertim *SS. Chrysostomi, Ambrosii, & Hieronymi*, qui juramentum omne à Christo prohibitum innuere videntur. Ut autem juramentum sit licitum, debet

debet fieri primò cum iudicio, id est, non temerè & inconsultò. Secundò, cum iustitia, id est, iuramentum cadere debet super materiam iustam, licitam, & honestam. Postremò, iuramentum fieri debet cum veritate, ita ut iurans arbitretur, non levi, sed gravi fultus ratione, verum esse, quod profert in iuramento, alioqui esset perjurium. Has tres condiciones, seu circumstantias esse prorsus necessarias ut iuramentum sit licitum & evadat actus virtutis & Religionis probat *S. Thomas 2^a. 2^a. Quæst. 89. Art. 3. ex Propheta Hieremia, dicente: Jurabis, vivit Dominus in veritate, in iudicio, & in iustitia.* Quæ cum ita sint, nescio sanè, quo colore possit excusari consuetudo nunc passim jurantium in omni penè negotio. Huic certè ripæ non benè creditur, quia crebrò jurando pejerare discimus. Mihi videtur, Christianos jurare tantum debere, dum cogit necessitas, aut negotii gravitas. Juravit quidem *Paulus*, sed non pro penula, aut ære, sed pro gloria Evangelii. Sed satis hætenus dictum sit de secundo Decalogi Præcepto, quo non modò perjurium, sed quælibet in Deum irreverentia prohibetur, præsertim blasphemia, quæ Dei Majestati, providentiæ, bonitati, iustitiæ, aliisque Attributis derogatur, & convitiis, atque imprecationibus, Deus ipse, vel Sancti ejus laceffuntur. Prohibentur etiam hoc secundo Decalogi Præcepto infidelitas in votis, & scelus falsorum Prophetarum, atque eorum omnium qui se à Deo missos mentiuntur, & falsam doctrinam spargunt, populosque seducunt, quia, sicut illi, qui vovent quod reverà implere in animo non habent, aut quod vovent, postea non implent, nomen Dei in vanum assumunt; ita Pseudo-Propheta, & Doctores erroris, qui peregrinas doctrinas disseminant, & alios à veri Dei cultu abducunt, nomen Dei pariter in vanum assumunt.

D. Quid jubet, vel prohibet, tertium istud Decalogi Præceptum: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices?*

M. Istud tertium Decalogi Præceptum spectat ad cultum Dei, cui præsertim consecrat septimum quemque diem, quò totus homo, abstinens ab omni opere servili, vacat operibus latriæ, hoc est, hymnis, precationibus, sacræ doctrinæ, sacrificiis, eleemosynis, aliisque exercitamentis, quæ fidem & charitatem ergà Deum excitant, ne quis excusare possit, sibi per necessarias occupationes non esse otium colligendi animum ad ea quæ sunt pietatis. Eodem Decalogi Præcepto obviam itum est inclementiæ & avaritiæ Judæorum, quæ olim tanta erat, ut nullam relaxationem darent

servis, ancillis, & mercenariis advenis. Quam Judæorum avaritiam & inclementiam utinàm non imitarentur quidam Christiani, qui die septimo, cultui Dei speciatim consecrato, servos & ancillas suas quiescere non sinunt, sed externis atque operibus servilibus addicunt, ut inde temporale aliquod emolumentum percipere possint.

D. Quid intelligis per opus servile, quod isto Decalogi Præcepto prohibetur?

M. Per opus servile intelligo opus externum, quod quæstus gratiâ solet exerceri, velut arare, fabricare, negotiari &c. Opus autem externum non prohibetur, quasi vitiosum sit, cum potius per se sit bonum, sed eo fine prohibetur, ut quod per se bonum est, cedat ei, quod optimum est, scilicet ei, cujus gratiâ præcipuè conditus est homo, videlicet ut cognoscat, veneretur, colat, ametque Deum super omnia. Quamvis enim homo possit & debeat mediis in laboribus Deum colere & amare super omnia, vix tamen homo potest animum, ut par est, in Deum attollere, nisi liber sit ab his laboribus & negotiis, quæ & tempus absument, & magnam animi partem sibi vindicant, Diem itaque quietis Deus hominibus indulgit, ut per illud externum otium discerent animum habere à tumultuosis cupiditatibus feriatum, videlicet ab odio, ab ira, à crapula, ab ambitione, à libidine, & cæteris carnis affectibus. Quapropter, viderint illi Christiani, qui diem illam quietis vel somno, vel fabulis, vel inertia dant, aut ingluvie, temulentia, aliisque peccatis contaminare audent; viderint, inquam, illi Christiani, quo pacto servant hoc Præceptum de sanctificatione Sabbati, non præstantes hoc, cujus gratiâ Præceptum istud proditum est à Deo, his verbis: *Memento ut diem Sabbati sanctifices.* Sanctificare enim, est sanctis operibus diem transigere, nec ullis, Deo indignis, actionibus prophanare.

D. Quorsum Deus ad id designavit diem septimam, quæ dicitur dies Sabbati?

M. Diem septimam Deus ideò delegit, quia (sicut legitur Exodi cap. 31. v. 17.) *sex diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab omni opere cessavit;* non quòd Deus, post Mundi fabricam, sex dierum spatio absolutam, quasi lassitudinem suam septimo die voluerit otio recreare; (apage tam crassam & indignam Deo imaginationem) sed voluit Deus, ut nos perpetuò recordaremur, quod hic Mundus ab ipso conditus sit, non ut in his, quæ hujus Mundi sunt, conquiesceremus, sed ut

ex his, quæ condita sunt, agnoscentes conditorem, ad illius exemplum requiescere, ab amore rerum visibilium; ac per fidem, vitæque innocentiam, quæ vera animi pax est, ad illam æternam quietem, quam habebimus in Cælis, properaremus. Sunt enim quodammodo tria Sabbata. Primum fuit Dei sine nobis in creatione Mundi. Secundum est nostrum per Dei beneficentiam, sed imperfectum in hac vita. Tertium est absolutum in futuro sæculo.

D. Sæpius audiui te dicentem, Mosaicam Legem, quod ad cæremonias attinet, abrogatam esse. Istud autem de sanctificatione Sabbati Præceptum maximâ ex parte videtur ad cæremoniarum genus pertinere, debet ergo nunc in Lege Evangelica esse penitus antiquatum.

M. Præceptum de sanctificatione Sabbati est partim naturale & morale, & partim cæremoniale, sicut docet *S. Thomas 2^a. 2^a. Quæst. 122. Art. 4. ad 1.* Naturale est istud Præceptum de sanctificatione Sabbati, quantum ad hoc, quod homo certum vitæ suæ tempus determinet ad publicè colendum Deum, non solum cultu externo, sed interno; & sic tale Præceptum viget adhuc in Lege Evangelica. At, cæremoniale est istud Præceptum de sanctificatione Sabbati, quatenus designat speciale tempus, id est, diem hebdomadæ septimam, seu diem Sabbati, in signum & memoriam creationis Mundi. Quò fit, ut illa determinatio diei septimæ, seu Sabbati, cum fuerit cæremonialis, ab Ecclesia fuerit immutata in diem Dominicam, non ex vi Præcepti Legis, sed, ut ait *S. Thomas, Quæst. mox à me citatæ Art. 4. in Responsione ad quartum sibi propositum Argumentum, ex Constitutione Ecclesiastica, & Populi Christiani consuetudine.*

D. Sed cur, quæso, Ecclesia hanc diem septimam, mutavit in diem Dominicam, quæ apud Judæos est prima dies hebdomadæ?

M. Hujus mutationis, quam Apostolorum Auctoritate factam esse docent bene multi Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, duplex potest afferri ratio. Prima est, ne in hoc consentientes cum Judæis, videremur, & in reliquis consentire. Hinc *S. Chrysostomus* miro studio deterret Christianos, ne iisdem diebus jejunarent, quibus solemne erat Judæis jejunare. Altera ratio est, quia Deus quodammodo bis condidit Mundum, & in hoc hominem. Primum enim creavit quod non erat, utique per Filium suum Unigenitum. Dein, per eundem Filium suum incarnatum, hominemque factum, restituit quod perierat: ibi dicitur requievisse ab omni

opere condendi: hic Christus ab operibus dispensationis requiescens, dum corpore requiescit in sepulchro, velut abrogat Judaicum Sabbatismum, dumque diei Dominicæ diluculo resurgit immortalis, Sabbatum Evangelicum nobis commendavit, & eâ de causâ dies ille dicitur Dominicus, & in eo cantat Ecclesiasticus Chorus: *Hic est dies, quem fecit Dominus.* Dicitur etiam *Paschæ* dies, ipso vocabulo nos admonens veteris typi. Judæi, refecti Agno Paschali, transierunt Mare Rubrum: nos refecti sanguine Christi, tendimus ad Terram Cœlestem. Illos Agni cruor, illitus postibus eorum, servavit ab Angelo exterminatore: nos Christi sanguis liberavit à tyrannide peccati. Vide, quàm mirè isthæc quadrent per omnia. Sed de Sabbato hic plura non dicam, cum de ejus institutione, & de illius ad Ethnicos propagatâ cognitione meminerim, me haud pauca observasse in Colloquio tertio in Historiam primæ Mundi Ætatis.

D. Quo pacto intelligendum est istud quartum Decalogi Præceptum: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi?*

M. Secundum Deum primus honos debetur parentibus, per quos Deus nobis hoc vitæ munus dedit, quorum curâ nos educavit, per quos nos instituit ad cognitionem Dei, summi parentis omnium, & ad charitatem ipsius evexit. Quocircâ præcipit Deus, ut honoremus patrem & matrem. Quo præcepto adstringuntur filii ad honorem, reverentiam, amorem, & gratiarum relationem, quantum fieri potest, atque necessaria vitæ præsidia parentibus indigentibus ultrò impendenda. Hoc quippè officium in parentes repensatio quædam est impendiorum, molestiarum, ac laborum, quos nobis infantibus impenderunt; dum mater fert tædium gestationis, pariendi, munus lactandi & nutriendi: longarum item curarum, quas pater tolerat, sumptus suggerens, & omnem exhibens curam, ut liberi ad pietatem erudiantur. Quando igitur parentes vel ætate defecti, vel quodam adverso fortunæ casu dejecti, egent filiorum auxilio; tunc filii tenentur præsentissimum eis afferre subsidium, quod præstant quædam animalia, seu Ciconiæ, quæ parentes senio lassos gestare vicissim ac fovere solent. Apud Ethnicos etiam laudatur *Æneas*, qui patrem *Anchisen* humeris sublatum extulit ab urbis Trojæ incendio. Pietas enim propriè dicitur affectus in Deum, in parentes, ac patriam. Referre gratiam iis, per quos vitam vel accepimus, vel recuperavimus, pietatis est.

Benè

Benè mereri de his qui prius de nobis benè meriti sunt, gratitudinis est. Præceptoribus autem eximiam debemus gratiam, quod sicut per parentes contingit ut vivamus, ita per hos contingit ut benè vivamus, & quemadmodum illis corporis vitam ferimus acceptam, ita his debemus animi vitam. Porro, quod de parentibus dico, pertinet itidem ad omnes qui nobis sanguinis propinquitate juncti sunt, aut qui ea præstiterunt officia, quæ parentes pii solent suis præstare liberis. Addo deniquè, istud Præceptum non solum ad parentes, verum & ad Episcopos, Reges, Præceptores, Magistratus, & Heros, seu Dominos, qui servos habent, pertinere. Quibus enim jubetur rependi honor, hi eadem operâ jubentur ea præstare officia, quibus magna debetur gratia.

D. Ergo nè longævi sunt omnes qui piè colunt parentes?

M. Longævam vitam, tanquàm præmium pietatis ergà parentes, promissit quidè DEUS crassis Judæis, qui spe commodorum temporalium, velut infantes, alliciendi erant ad officia pietatis. Duritèr quippè habiti in Ægypto, longisque per Deserta itineribus fatigati, miro desiderio inhiabant ad terram, à Deo eis promissam, lacte & melle fluentem, eo-que adjectum est: *Ut benè sit tibi, & longævus sis super terram, quam Dominus Deus dabit tibi.* Verum, quamvis Deus det sæpè numerò in hac vita præmium pietatis ergà parentes, non hic tamen expectandum est illud pietatis præmium, sed in illa terra viventium. Vitam debemus progenitoribus, in quos si grati fuerimus, æquum est, ut eò, quod accepimus, diù fruamur. Nec hi tamen falluntur promissio, quibus hic non contingit vitæ longævitas. Aut enim hoc datur, quod juxtà hujus Præcepti litteram promissum est, aut aliquid illo multò præstantius. Neque enim fallit, qui pollicitus vitrum, dat gemmam. Filios autem, qui non colunt parentes suos, ut par est, Deus etiam in hac vita punit. Nam, præter jacturam, quam faciunt, famæ suæ, negligendo, ac contristando progenitores suos; sæpè etiam fit, ut qualem quisque se præstiterit parentibus suis, tales ergà se habeat liberos, nec est alia gravior homini calamitas, quàm habere filios impios. Meretur autem ingratitude, ut quod immerens accepit, invitus amittat.

D. Explica nunc, si placet, istud quintum Decalogi Præceptum: *Non occides.*

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

M. Hoc quinto Decalogi Præcepto prohibetur Homicidium, seu hominis occisio. Pluribus autem modis potest contingere homicidium. Calumniator pro gladio, jaculo & veneno, utitur linguâ ad occidendum hominem. Avarus, dum egenti non succurrit, fame occidit. Maleficæ perimunt incantamentis. Maledicus ad mortem adigit. Puellæ, quæ ex crimine conceperunt, & ad vitandam infamiam, cient abortum, etsi fætus inanimatus supponatur, infanticidium committunt. Parentes etiam, qui infantes abjiciunt & exponunt; tamen ab aliqua prætereunte misericordia colligantur, violant quintum istud Decalogi Præceptum. Quisquis, ob sui honoris defensionem, hominem vel clam, vel in duello, seu singulari certamine occidit, aut impactam sibi alapam, vel calumniam, cæde proximi vindicat, homicidii reus est. Qui sibi necem conciscit, ne infamiae suæ sit superstes, patrat homicidium, sicut multis argumentis probat S. Augustinus lib. 1. *De Civitate Dei* cap. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & seq. Si quis furem, pecunias, aut quælibet alia fortunæ bona rapientem, ad hujusmodi bonorum defensionem & conservationem, occidit, homicida est, nisi sit fur nocturnus, de quo justa suppetit dubitandi ratio, an ad occidendum venerit; aut sit fur diurnus, qui se telo defendat. Deniquè, hoc quinto Decalogi Præcepto non tantum prohibentur cædes, sed mutilatio & vis quælibet proximo illata; odium inimicorum, ira, vindicta, alique affectus, qui ad homicidium tendunt, suntque ad omnem occasionem parati ad lædendum.

D. Si nullo pacto liceat occidere, quid dicemus de bellis ac publicis judiciis?

M. In legitimis judiciis Lex ipsa occidit, non Judex, qui tenetur judicare, ut docet S. Thomas, secundum allegata & probata. Lex autem à Deo est, jubens unum membrum tolli ob totius corporis incolumitatem. In bellis quoque justè susceptis, & legitimè gestis, Lex occidit, non homo. Caterum Princeps, qui non necessitate, neque Reipublicæ studio, sed ob privatos affectus, bellum suscipit, violat quintum istud Decalogi Præceptum: *Non occides.*

D. Quid, si quis privatus occidat invadentem? Numquid etiam violabit quintum istud Decalogi Præceptum: *Non occides?*

M. Nemini privato, sive per Legem Mosaicam, sive per Legem Evangelicam, licet, etiam sese contra invasorem

N

de-

defendendo, animum habere quemquam occidendi. Sed, si quis, dum in vasoris ictum avertit, hunc ense feriat, non ei verti crimini debet, quia nihil ea in re facit, nisi *cum moderamine inculpatae tutelae*, ut loquitur *S. Thomas* 2^a. 2^a. Quæst. 64. Art. 7. *Et ideò, inquit Angelicus ille Doctor, si aliquis, ad defendendam propriam vitam, utatur majori violentiâ, quàm oporteat, erit illicitum.* Ad hoc autem ut liceat capitis periculum exitio certam mortem intentantis depellere, multæ conditiones requiruntur, quas persequi non est hujus instituti. Quin, *S. Augustinus*, & quidam antiqui patres existimant, eum, cui certa mors intenditur; nec ullum est effugium; non ad sui defensionem profligare, sed Dei auxilium implorare debere; ita ut, si malit occidi, quàm occidere, Christiani hominis officio egregiè fungatur.

D. Quid prohibetur hoc sexto Decalogi præcepto: *Non machaberis?*

M. Hoc sexto decalogi Præcepto prohibetur præcipuè *Adulterium*, quo alterius constupratur uxor, eodemque Præcepto vetatur omnis extrâ legitimum matrimonium Veneris usus, seu quilibet carnis coitus nefarius. Quod genus sunt *Fornicatio*, quam simplicem vocant, viri scilicet soluti cum soluta itidem muliere concubitus; *Stuprum*, quo virginis integritas violatur, ideòque simplici fornicatione gravius est: *Raptus*, quo mulier quævis, contra suam voluntatem, ad concubitum opprimitur, vel invita abducitur; *Sacrilegium*, quo quis emissum à se votum castitatis opere violat, vel cum personâ Deo castitatis voto consecratâ commiscetur: *Incestus*, quo quis effræni libidine cum consanguinea, vel affini copulam habet, quibus addi debent peccata contra naturam, quæ sunt monstra libidinis, videlicet *Mollities*, seu pollutio, *Venus mascula*, seu sodomia; & *Bestialitas*, seu coitus cum brutis animalibus. Denique, hoc sexto Decalogi Præcepto prohibentur tactus, aspectus impudici, verba obscæna, oscula libidinosa &c.

D. Multum sanè mihi placet decens ille ordo sex illorum Decalogi Præceptorum, quæ hætenus breviter explanasti. Tria siquidem prima Decalogi Præcepta pertinent ad Deum, quo nihil melius aut carius. Quartum Præceptum ad parentes, quibus secundum Deum honos debetur. Quintum ad vitam & corpus, quæ possessio unicuique carissima est. Sextum ad uxorem, quæ est una caro cum viro. Perge nunc explicare septimum

Decalogi Præceptum, & indica, quid eò prohibeatur.

M. Septimum Decalogi Præceptum his verbis conceptum est: *Non furtum facies*, pertinetque ad externa bona, sine quibus tamen vivere haud possumus. Quocircà, qui pauperem spoliât necessariis, fur est. Qui res inventas legitimo Domino non restituit, furti reus est. Qui iniquas exactiones imponunt, suggerunt, vel iusta vectigalia inæqualiter distribunt, vel amplius exigunt, fures sunt. Judices, qui vænalia judicia exercent, munera accipiunt, vel emungunt & extorquent, ut lites in alterius partis favorem dirimant, aut prorogent, fures sunt. Qui defraudant operariorum mercedem, ut vel in longius, quàm par est, tempus solutionem ejus de industria magno eorum incommodo protrahant, furti rei sunt. Fæneratores, seu Usurarii, qui aliquid lucri suprâ sortem, seu summam principalem, percipiunt vi & causâ mutui, fures sunt & latrones. Peculatores, qui suppilant ex ærario publico; sacrilegi, qui res sacras auferunt; hi, qui abducunt aliena jumenta, aut pecudes; Plagiarii, qui abducunt aliena mancipia, seu liberos; Piratæ, & prædones, qui vi ac belli specie spoliant homines, nec non illi, qui clam aliena surripiunt; hi, inquam, omnes quot quot sunt, furti crimen incurrunt. Sed varia isthæc furtorum genera nulli non sunt notissima. Alia autem sunt tectiora quidè, sed non minùs atrocia.

D. Dic, quæso, quænam sint ista furtorum genera, tectiora quidè, sed his, quæ mox recensuisti, non minùs atrocia?

M. Qui mutuum, ac commodatum, aut depositum accepit, retinetve hoc animo, ut si possit, nunquàm reddat, non minùs fur est, quàm is, qui, effractis scriniis, rem alienam aufert. Similiter & operarius, aut non præstans id quod pollicitus est, aut decem diebus absolvens quod poterat quinque, si mercedem integram accipit, fur est. Hi, qui monetam publicam arte reddunt deteriore, aut gemmas fictitias vendunt pro nativis, aut simili fuco deludunt proximum, vel qui suas merces vendunt, non quanti debent, sed quanti possunt, vel qui vinum, multâ dilutum aquâ, pro mero vendunt, fures pariter sunt. Idem dicendum est de molitoribus, pistoribus, vestiariis, qui rem alienam vel subtrahunt, vel viciant. Jam verò, quid attinet dicere de monopolis, qui frumenta emunt & recondunt, ut ea, ingravescente annonâ,

nonâ, majori quo poterunt pretio di-
vendant? Certè ejusmodi homines esse
pestes Reipublicæ, & immanis furti ac
rapinæ reos nemo negare potest. Bre-
vitè furtum est, quidquid cogere resti-
tuere, si adsit facultas. Nam fur est,
qui bonâ famâ spoliât hominem, & qui
puellæ simplicem animum astu corrup-
pit.

D. Quid prohibetur isto octavo De-
calogi Præcepto: *Non loqueris contra
proximum tuum falsum testimonium?*

M. Sicut in quinto Decalogi Præce-
pto nomine homicidii comprehenditur
omnis læsio proximi, ita in hoc octavo
Decalogi Præcepto sub falsi testimonii
titulo continetur noxa omnis, quâ per
linguam afficimus proximum. In hunc
scopulum impingunt omnes, qui vel ob-
trectando, vel adulando, vel subdolis
consiliis, vel corruptâ doctrinâ, quam
disseminant, nocent proximo. Hoc et-
iam octavo Decalogi Præcepto non tan-
tùm vetatur falsum testimonium, quod
adversus proximum in judicio profertur,
sed etiam omnis omninò judicii perversio
& corruptela, seu verbis, seu factis, seu
instrumentis, facta à testibus, accusato-
ribus, delatoribus, reis, Judicibus, Ad-
vocatis, Notariis, Procuratoribus &c.
prohibetur. Item eodem Decalogi Præ-
cepto inhibentur calumnia, detractio,
sufurratio, murmuratio, famosorum, seu
dentatorum libellorum conscriptio, aut
divulgatio, nec non omnia mendacio-
rum genera, quæ nunquam licita esse,
etiamsi sint tantummodò jocosa & offi-
ciosa, probat invictè *S. Augustinus* duo-
bus libris, quos edidit *adversus Menda-
cium*, à qua *S. Augustini* doctrina qui-
dam moderni laxiores Casuistæ deciscen-
tes, & restrictionum mentalium, inci-
pitisque significationis verborum usum
licitum esse, sibi, aliisque, ad excusan-
das excusationes in peccatis, persuadere
volentes, à Sede Apostolica jure optimo
fuerunt proscripti.

D. Duo, quæ sequuntur Decalogi
Præcepta, nonum videlicet & decimum
non mihi videntur à præcedentibus De-
calogi Præceptis discrepare. Sic enim
habet nonum Præceptum: *Non concu-
piscas uxorem proximi tui.* Quod perti-
net ad sextum Decalogi Præceptum: *Non
machaberis*, quo, sicut superius dixisti,
prohibetur adulterium. Similiter, de-
cimum Decalogi Præceptum his verbis
continetur: *Non concupiscas domum pro-
ximi tui, nec agrum, nec servum, nec
ancillam, nec bovem, nec asinum, &
universa, quæ illius sunt.* Quis autem

non videt, ejusmodi Præceptum perti-
nere ad septimum Decalogi Præceptum:
Non furtum facies. Ut quid ergò, quæ-
so te, opus erat his duobus postremis
Decalogi Præceptis? An non qui ma-
lum facinus prohibet, eadem operâ pro-
hibet malam voluntatem, seu cogitati-
onem, desiderium, & concupiscentiam
faciendi malum?

M. Datum est hoc ruditati Populi Ju-
daici, qui, quoniam pravæ voluntati,
seu concupiscentiæ, & cogitationi faci-
endi peccatum non est præstituta pœna
per Legem Mosaicam, crediturus erat,
voluntatem, seu concupiscentiam, inter-
namque cogitationem deliberatam com-
mittendi vel adulterium, vel furtum,
non esse peccatum, quia prædicta vo-
luntas, seu interna cogitatio, apud ho-
mines est impunita, non quia non sit
crimen, sed quia volubilis est hominis
cogitatio, & factum probari potest, vo-
luntas verò, seu interna cogitatio soli
Deo est cognita. Ut igitur Deus cras-
sos Judæos ab hoc errore retraheret,
postquam sexto Decalogi Præcepto pro-
hibuit Adulterium, & septimo Furtum:
tandem nono Decalogi Præcepto prohi-
bet prava desideria, & nefarias cogita-
tiones, quibus aliquis concupiscere &
desiderare posset uxorem alterius. Simi-
liter, decimo Decalogi Præcepto prohi-
bet voluntatem, quâ quis concupiscit,
appetit, & inordinatè desiderat habere,
aut rapere aliena bona. Hinc Christus
Dominus, alludens ad sinistram illam
interpretationem, quâ crassi quidam &
carnales Judæi Legem corrumpebant, ait
*Matth. cap. 5. v. 27. & 28. Audistis, quia
dictum est antiquis: Non machaberis.
Ego autem dico vobis: quia omnis, qui
viderit mulierem ad concupiscendum eam,
jam machatus est eam in corde suo.* Pravæ
itaque cogitationes adulterii furti &c. si
in iis homo delectetur, vel eas, ut par
est, vigili studio depellere, atque extin-
guere non satagat, sunt peccata, quam-
vis etiam ab operibus abstinere decreve-
rit. Quam in rem extat præclara *Minu-
tii Felicis* in *Octavio* sententia, dicta con-
trâ Ethnicos: *Vos scelera admissa punitis:
Apud nos, seu Christianos, & cogitare,
peccare est.* Cæterum, recolere debes id,
quod satis fusè ostendimus in secundo no-
stro Colloquio in Historiam primæ Mundi
Ætatis, videlicet primòs concupiscentiæ
motus, qui, ratione inconsultâ, & ne-
quaquam consentiente, sed penitus invitâ,
erumpunt, peccata non esse, ac subindè
nec habitualement concupiscentiam, nec

motus planè indeliberatos prohiberi duobus istis postremis Decalogi Præceptis. Ecquis enim (nisi sit peccati originalis expers, vel jam in patria immortalis vitæ particeps) hos indeliberatos concupiscentiæ motus, qui sunt peccati originalis appendices, non persentiat? His itaque duobus postremis Decalogi Præceptis prohibetur dumtaxat, ne illis concupiscentiæ motibus assensum præstemus, & ad hoc Apostolus *Paulus* Epist. ad Romanos cap. 10. v. 12. nos adhortatur his verbis: *Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis ejus.* Sed de Præceptis Decalogi si plura scire aveas, leges *S. Thomam* 1^a. 2^a. Quæst. C. Art. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.

D. Præter decem illa Decalogi Præcepta, quæ mox exposuisti, præscribitne Lex Mosaica alia Præcepta, ad quorum observationem obstringerentur Hebræi?

M. Præter ista Decalogi Præcepta, quæ sunt moralia, seu naturalia, Lex Mosaica præscribit alia Præcepta, quorum quædam dicuntur *Ceremonialia*, & ordinantur ad cultum Dei; quædam verò nuncupantur *judicialia*, seu forensia, quæ ad ordinem & conservationem Republicæ Hebræorum sunt præscripta. Agemus hic primò de Veteris Legis Cæremoniis, quæ, ut docet *S. Thomas* 1^a. 2^a. Quæst. CI. Art. IV. convenienter dividuntur in Sacrificia, Sacramenta, Sacra, & Observantias.

D. Incipiamus, quæso, à Sacrificiis Legis Mosaicæ, & ostende, quid isthæc Sacrificia figurarent, & unde nata sit eorum origo?

M. Legis Mosaicæ Ritus omnes, tum maximè Sacrificia, Christum Dominum in Cruce mactandum, & pro generis humani redemptione cum totius sanguinis effusione immolandum, præfigurabant, & ideò in Veteris Legis Sacrificiis mactabatur vivum animal, ejusque sanguinis effundebatur ad placandum & colendum Deum. Unde autem nata sit illa consuetudo mactandi viva animalia in laudem & honorem Dei? respondet *Joannes Spencerus*, hanc consuetudinem profluxisse ex prava opinione & ruditate Gentium. Vult quippe ille Scriptor, Deum Sacrificiorum Ritus, quos Judæi in Ægypto viderant, & ab Idololatris didicerant, tolerasse emendatos, eosque in Republica Hebræorum in sacratio-rem usum evexisse. Verum, vanam esse & oppidò falsam hujus Scriptoris conjecturam, tribus momentis evinci potest. Primò, quia verisimile non est, Deum

eosdem, quos Ægyptii suis Idolis deferbant, sibi honores postulasse, & cum solemnem suum apud Hebræos cultum institueret, non maluisse verum & novum ordinare ac præscribere cultum, quàm emendicare falsum, & antiquitùs prophatum à viris sibi infensis, utpotè Idololatriæ cultoribus. Secundo, originem Sacrificiorum altiùs repetendam esse quàm ab Ægyptiis, patet ex præcedentibus nostris Colloquiis, ubi ex Scriptura Sacra ostendimus, ab antiquis Patriarchis, ab *Abele*, à *Noemo*, ab *Abrahamo*, *Melchisedechò*, *Jobo* &c. oblata esse Sacrificia, quæ Deo placuerunt. Deniquè, ea fuit veteris Legis Sacrificiorum ratio, sicut constans est omnium sanctorum Patrum, cum Græcorum, tum Latinorum doctrina, ut instituta sint in symbola & typos mortis Christi. Debuit ergo Deus illa Sacrificia ordinare, & præscribere Ritus eorum; quod tamen non fecisset Deus, si Sacrificiorum origo, ut censet *Spencerus*, fuisset à Dæmoniis profecta. Non indigebat quidem Deus istis Mosaicæ Legis Sacrificiis, ut sanguinem Hircorum potaret, & manducaret carnes Tauro- rum. Sanguis etiam brutorum animantium purgare haud poterat animam peccatricem, sed repræsentabat pretiosum Sanguinem Jesu Christi, quo verè mundati sumus. Placebant itaque Deo Veteris Legis Sacrificia, quoniam sibi fieri postulabat, sed quatenus erant signa & symbola Sacrificii, quod Christus Dominus, ejus Filius Unigenitus, ei in Ara Crucis offerre debebat, & in quem collimabant omnia Veteris Legis Sacrificia.

D. Cum varios sciam fuisse Sacrificiorum Veteris Legis Ritus, supervacaneum esset in explicandis Ritibus, cuique Sacrificio propriis, multum hic terere tempus. Abundè itaque sufficiet mihi, ea à te circa Sacrificia Veteris Legis scire, quæ de omnium Sacrificiorum speciebus, & singulorum Ritibus habent sacri Codices. Ex his autem, quæ mox dixisti, probè intelligo, Sacrificium in Lege Mosaica fuisse mactationem vivi animalis, & per hanc mactationem ostendisse Judæos, se per peccatum commerruisse mortem æternam, à qua tantum liberari poterant, non per sanguinem animalium, quem in Sacrificiis effundebant, sed per Sanguinem Christi, quem sparsus ille animalium sanguis repræsentabat. Sed nunc indica, quæso, quænam esset Veteris Legis Sacrificiorum materia animata, vel inanimata?

M. Ma-

M. Materia animata Veteris Legis Sacrificiorum consistebat in animalibus, quæ Deo in Sacrificia offerebantur. Ex his autem animalibus, munda tantum, eorumque octo dumtaxat species, Alteri suo Deus admoventi iussit, videlicet Oves, Boves, Capras, Hædos, Vitulos, Columbas, Passeres, & Turtures, sicut legitur Lib. Levitici cap. 1. 2. 10. & 14. Materia verò Veteris Legis sacrificiorum inanimata erat, panis, simila, spicæ, vinum, sal, oleum, & thus, sicut præscriptum est Lib. Levitici cap. 2. v. 1. Sacrificia, quæ ex materia animata, seu ex mundis animalibus Deo offerebantur, his cæremoniis peragebantur. Primò, immolandæ victimæ ad ostium dumtaxat Tabernaculi, & non alibi, offerri debebant. Secundò, quoties quis immolandam victimam suscipiebat, illam sistebat antè Altare, & manum capiti ejus imponebat. Tertiò, offerrens solemnes quasdam preces edebat. Quartò, jugulabatur animal, & proprium munus erat Sacerdotum excipere sanguinem, illum transferre, Deo offerre, & eo aspergere Altare, cæteraque subire munia. Licebat tamen hominibus alienis, id est, non Sacerdotibus, victimam pelle exuere, eandemque varias in partes dissecare.

D. Quot erant in Veteri Lege sacrificiorum species?

M. Tres in Veteri Lege erant Sacrificiorum species. Alia quippè dicebantur *Holocausta*, alia *Pacifica*; alia denique *Propitiatoria*, sive, ut Scriptura Sacra loquitur, *pro peccato*. Levitici cap. 1. 3. 4. 5. 6. & 7. In Sacrificio, quod dicebatur *Holocaustum*, tota victima in Dei honorem, & ad recognoscendum summum ejus in res omnes dominium omnino consumebatur, & qui illud offerebant, se totos Deo addictos esse profitebantur. In Sacrificio, quod dicebatur *Pacificum*, quodque ex Bobus, Ovis, Agnis, vel Capris offerebatur, triplex fiebat divisio. Prima, scilicet adeps & sanguis, Deo adolebatur, cum cauda, renibus, & jecore. Altera pars, scilicet pectus & armus dexter, cedebant in usum Sacerdotis. Tertia, nempe caro reliqua, cedebat privatis, qui obtulerant. Postremò, Sacrificium, dictum *Propitiatorium*, sive *pro peccato*, eoque per ignorantiam commissio; quadruplex erat. 1º. Pro peccato Pontificis, & in hoc immolabatur Vitulus. 2º. Pro peccato populi ex eodem animalium genere. 3º. Pro peccato Principis, & tunc mactabatur Hircus. 4º. Pro peccato Plebei, & tunc immolabatur Capra, vel Ovis. Istud

triplicis sacrificii discrimen perdoctè explicat *S. Thomas* 1º. 2º. Quæst. CII. Art. 3. ad 8. & in Responsione ad decimum argumentum docet, inter omnia sacrificia holocaustum fuisse præcipuum, quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur.

D. Quibusnam potissimum diebus Hebræi offerebant Sacrificia?

M. Diebus præcipue Festis Hebræi offerebant sacrificia. Apud autem Hebræos plura Festa erant. Primò *Sabbatum*, ita à quiete dictum, quod septimâ cujuslibet hebdomadæ die sanctificabatur. Hinc annus septimus, ob indictam terræ quietem, *Sabbatum terræ*, & annus *subbaticus* est appellatus, & annus *Jubilæus* dictus est *Sabbatum Sabbatorum*, quia servis plenam à laboribus quietem afferebat. Alterum Festum quod Hebræi singulis mensibus celebrabant, erat *Festum Neomeniæ*, quod *ideò*, inquit *S. Thomas*, *celebratur in novitate Lunæ, non autem in ejus plenitudine ad evitandum Idololatrarum cultum, qui in tali tempore Lunæ sacrificabant*. Quatuor insuper apud Hebræos erant Festa, quæ celebrabantur mense septimo anni, seu mense *Tisri*, qui correspondet mensi nostro Septembri, & erant *Festum clangoris Tubarum*: *Festum Expiationis*: *Festum Scenopægiæ*, seu *Tabernaculorum*: *Festum Cetus*, seu *Collectæ*. In Neomenia mensis *Tisri* Festum clangoris Tubarum præscripsit Deus celebrandum in memoriam liberati *Isaac*, & substituti in ejus locum Arietis, cornibus dumeto hærentis, ut volunt periti Rabbini, quibus suffragatur *S. Thomas*. *Festum Expiationis* decimâ die ejusdem mensi *Tisri* celebrandum instituit Deus, in memoriam Dei, Populo Israëlítico, adoratione aurei Vituli polluto, ad *Moyse* preces, propitii. Quapropter, in hoc Festo indictum erat jejunium & afflictio animarum, atque expiatio generalis peccatorum Israëlitarum. Solemne illud Festum Expiationis Hircis duobus peragebatur, de quibus sorte decernere debuit Pontifex, uter Deo sacrum piaculare fieri, uter in solitudinem populi peccatis & maledictis onustus, eaque de causa dictus *Hircus Emissarius*, ablegari deberet? sicut legitur Lib. Levitici cap. 16. *Festum Tabernaculorum*, seu *Scenopægiæ* die decimâ quintâ mensis *Tisri*, & sex diebus sequentibus celebrandum Israëlitis instituit Deus in memoriam peregrinationis Israëlitarum in Deserto, & habitationis in tentoriis, & hac de causa olim Judæi in Tabernaculis è frondibus & ramis arborum contextis, sub dio,

illum ordinem distinguuntur præcepta judicialia Veteris Legis. Dantur enim in ea quædam præcepta de institutione Principum, de officio eorum & de reverentia eis exhibenda: & hæc est prima pars judicialium præceptorum. Dantur quædam præcepta spectantia populares & concives ad invicem comparatos; & hæc est secunda pars Judicialium præceptorum. Dantur etiam quædam præcepta pertinentia ad extraneos, ut de gerendis bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum & advenarum: & hæc est tertia pars judicialium præceptorum. Dantur denique in Lege præcepta quædam attinentia ad conversationem domesticam, nempe de uxoribus, filiis, & servis: & hæc est postrema pars, seu classis præceptorum judicialium Veteris Legis. Hanc præceptorum judicialium Veteris Legis distributionem hic indicasse sufficiat, nam si ejusmodi præcepta vellem in præsentia figillatim explicare, dies me deficeret, & ad multam noctem nostrum protraheretur Colloquium.

D. Cum non possis omnia Veteris Legis præcepta judicialia percensere, eaque singillatim explanare, obsecro te, ut illa saltém in genere perstringas, quò facile possim inde agnoscere, Rempublicam Hebræorum fuisse à Deo institutam, tanquam perfectissimum Reipublicæ ordinatissimæ exemplar.

M. Præcepta judicialia, seu forensia, quibus constabat Respublica Hebræorum, ad hæc revocari possunt, quæ summatim hic delibabo. In primis, apud Hebræos, ad dirimentas causas & lites, quæ in eorum Republica emergere poterant, Tribunalia erant ordinaria Triumvirorum, & viginti Triumvirorum, quæ per urbes & oppida erant disposita, præter Magnum Syndrium LXXII. Judicum, quod supremum Tribunal erat, Hierosolymis constitutum. De quibus Hebræorum Tribunalibus lege librum, quem edidit *Seldenus, de Synedriis Hebræorum*. Judicibus districtè à Lege prohibetur, ne munera recipiant, aut his excæcati proferant judicium. Uni testi fidem adhibere haud poterant Judices, sed tribus, vel minimum duobus, qui essent probatæ & inculpatæ vitæ. Nec mulierem propter levitatem; nec servum, propter animos degeneres, testem esse licebat. Ad coercendam cupiditatem bonorum temporalium, cautum erat Lege, quæ dicebatur *Agraria*, ut post quinquaginta annos, sive in anno Jubilæo, agri venditi redirent ad veteres Dominos, & hoc pacto frænabatur cupido impotens augendorum agrorum. Ad amovendam omnem cau-

sam bellorum & seditionum, cohibendamque omnem avaritiam, quæ certis terminis vix ac ne vix quidém circumscribi potest; terminos terræ movere fas non erat. Adversus furtum Leges severæ latæ erant. Argentum furatus duplo multabatur, pecudem quadruplo, bovem quintuplo. Mutuum dare ad usuram nemini Hebræorum licebat. Vestimentum, quod oppigneraverat pauper, antè Solis occasum huic reddendum erat, sicut mola, quæ cibis paratur. Vitæ civium consultum erat. Nam gravi Talionis supplicio percussores puniebantur, & acerbissimis pænis animadvertebatur in eos, qui rei homicidii erant. Magus, & qui eum consulebat, lapidabatur. Itemque blasphemus, idololatra, venefici, parentum percussores; qui illicitè concubuiisset, qui prægnantis fœtui nocuerat, qui carnem cum sanguine comederant; morti itidém addicebantur. Involuntariæ cædis reus exulabat usque ad obitum Pontificis. Taurus cornupeta, cæso homine, lapidabatur. Ille, cujus bestia alteri nocuisset, tenebatur damnum sarcire. Qui non erat par restituendo, aut solvendo, vænibat. Lex lata erat adversus spadones, qui se datâ operâ Eunuchos reddebant, sicque magnum Reipublicæ nocumentum inferebant. Virginem, quam quis constuprasset, aut violasset, debebat uxorem ducere; sed si virgo desponsata, talis non fuisset reperta, ultricibus flammis addicebatur. Mulier de adulterio suspecta, aquas, quas *Zelotypiæ* appellat Scriptura Sacra bibere cogeatur, quas cum potasset, si reverà esset adultera, in Templo marcebat; sed eadem *Zelotypiæ* aquæ mulieribus de adulterio falsò accusatis minimè nocebant. Licebat Hebræis plures habere uxores, & quas vellent, repudiare, dando illis libellum repudii, quod Hebræis ad duritiem cordis erat indultum, nè, sicut sæpius fieri assolet, ab odio & ira inflammati in uxores, quarum mores & contubernium ferre minimè poterant, ferro & veneno se ab illis divellere tentarent. Ne deficerent familiæ, & ut possessiones apud cognatos factæ tectæ permanerent, mulierem, cujus maritus, necdum susceptis liberis, mortuus erat, tenebatur frater meriti defuncti in uxorem ducere. Si quis servum proprium, servamve percussisset, & ex eo ictu obiisset, reus in judicio fiebat. Si quis fervo oculum aut dentem excussisset, servus in libertatem vindicabatur. Si quis defossum lacum non cooperuisset, pecusque in lacum cecidisset, pretium pecudis domino dare debebat. Si depositum periisset, is, penès quem depositum fuerat, jurare adstrin-

adstringebatur, nihil se dolo egisse. Si quis se pecudi miscuisset, morti tradebatur. Præcipiebat insuper Lex, viduam & orphanos non esse premendos, pauperem debitorem non perurgendum, Principem populi non increpandum; primogenita omnia Deo offerenda; carnem, à fera captam, non edendam; inimici pecus ad dominum reducendum; advenam benignè excipiendum; fructus septimi anni non metendos, sed egenis & pauperibus relinquendos. Sontes pro meritis cædebantur, videlicet diversis suppliciorum generibus, quæ erant verberatio, venditio hominis rei, exilium, vivicomburium, crucifixio, seu suspensio in patibulo, potio aquarum, quæ *Zelotypiæ* dicebantur; decollatio, seu abscissio capitis, cuius unicum in *Sancto Joanne Baptista* extat exemplum. His suppliciorum generibus addunt Rabbini strangulationem; sed de hoc supplicii genere nullum extat in Lege Statutum. Præter hæc, quæ hætenus percensui, Legis præcepta, alia data erant populo Hebræo, quæ ad allegoriam quamdam spectare videntur, sic sunt præcepta de non coquendo Hædo in lacte matris, Exodi cap. 23. v. 19. de non arando in Bove & Asino, de non induenda veste, quæ lino & lanâ texeretur, Deuteronomii cap. 22. v. 10. & 11. de non serendis in eodem agro diversis seminibus, Levitici cap. 19. v. 19. de non alligando ore Bovis trituantis, Deuteronomii cap. 25. v. 24. de rejiciendo vase, cui non erat operculum lib. Numerorum cap. 19. v. 15. de abstinendo à contactu cadaveris, Levitici cap. 18. v. 39. & alia id genus præcepta, quorum rationes & allegorias cum hîc explicare nimis longum esset, consultius est, ut domi tuæ legas Doctorem nostrum Angelicum, qui 1^a. 2^a. Quæst. CII. Art. VI. in his reconditis & allegoricis præceptorum rationibus explanandis nullum parem ac secundum habet, nec unquam habiturus est. Hoc unum dumtaxat ex tot præceptis contentis in Lege à Deo per *Moysem* datâ Populo Hebræo, quæ hætenus cursim expendimus, velim intelligas, quàm sancta & immaculata esset illa Lex; quàm benè disposita & ordinata Respublica Judæorum; & quàm puri, piique esset Israëlitarum mores, qui vitam suam ad normam illorum præceptorum exigebant atque componebant. Qua de re si plura desideres, auctor tibi sum, ut legas Angelicum Doctorem loco mox citato.

D. Ad ædes meas festinus redeo, ut me ad proximum, quod perendiè habituri sumus, Colloquium præparare, & in hac præfrigida anni tempestate apricatione aut igni calefcere possim.

COLLOQUIUM SECUNDUM.

In quo quædam dubia, sive ad Legem Mosaicam, sive ad Historiam quartæ Mundi Ætatis attinentia, quæ à Theologis, vel Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, discutuntur ac diluuntur.

M. **D**ubia, quæ tam Theologi, quàm Scripturæ Sacræ Interpretes proponere solent, spectant vel Legem Mosaicam in se consideratam, vel præcepta, quæ continet, seu præcepta Decalogi, quæ sunt præcepta Legis naturæ, & moralia dicuntur; vel pertinent ad præcepta ejusdem Legis cæremonialia aut judicialia, seu forensia; vel deniquè attinent ad quædam Facta historica, quæ in quarta Mundi Ætate contigerunt. Ut igitur dubia cum Theologorum, tum Scripturæ Sacræ Interpretum, quæ ad quatuor isthæc capita revocantur, continendi ordine dirimere possim, propone in primis ea dubia, quæ spectant Legem Mosaicam in se consideratam.

D. Non proponam hîc duo dubia, quæ circa Legem Mosaicam movet *S. Thomas* 1^a. 2^a. Qu. XCVIII. Art. I. & II. quorum primum istud est; *Utrum Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit bona?* Alterum, *an Lex Mosaica fuerit instituta à Deo?* Hæc, inquam, duo dubia non proponam, quia in superioribus nostris Colloquiis, juxta doctrinam Angelici Præceptoris, jam ostendisti primò, Legem Veterem, seu Mosaicam esse bonam, quia prohibebat omnia peccata, quæ adversantur rationi, quamvis hæc Lex comparatè ad Legem Evangelicam imperfecta dicatur, quia vi suâ gratiam sanctificantem non conferebat, sed solum per Fidem in Christum Mediatorem, quem eadem Lex suis Cæremoniis, Ritibus, Sacrificiis, aliisque id genus Documentis venturum declarabat. Secundò, ostendisti, Legem Veterem, seu Mosaicam, esse à Deo institutam, quia, tota quanta est, collimat in Christum, & de eo pluribus in locis perhibet testimonium. Quò fit, ut Christus Dominus cap. ultimo *Lucæ*, dicat: *Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege, & in Psalmis, & in Prophetis de me.* Et cap. 5. Joannis: *Si crederitis Moyse, crederitis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Porro, impossibile est ut Diabolus hanc condiderit Legem, quæ homines adducebat ad Christum, verum Deum, & Redemptorem omnium hominum, per quem Diabolus expellendus erat, juxta illud *Matth.* cap. 12. *Si Satanæ Satanam ejicit, divisum est Regnum ejus.* Nullus itaque dubito,

dubito, quin Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit bona & condita à Deo, ac subindè hisce duobus proponendis dubiis, quibus in præcedentibus nostris Colloquiis abunde fecisti satis, lubenti animo hîc superse-
debo. Tria igitur alia circa Veterem Le-
gem proponam dubia, quæ breviter sol-
vas velim. Primum est, cur Deus Vete-
rem Legem dederit tempore Moysis, &
non alio tempore? Alterum est: utrùm
Lex Vetus soli Populo Hebraico dari de-
buerit? Tertium est: an omnibus homi-
nibus incubuerit necessitas observandi Le-
gem Veterem?

M. Hæc tria, quæ proposuisti, dubia,
non meis, sed Angelici Præceptoris nostri
verbis diluam, & ad primum respondeo,
conveniens fuisse tempore Moysis Legem
Veterem dari, ad superbiam hominum con-
vincendam. De duobus enim homo super-
biebat, scilicet de scientia & potentia,
quasi ratio naturalis ei posset sufficere ad
salutem. Et idè, ut de hoc ejus superbia
convinceretur, permissus est homo regimini
sue rationis absque adminiculo Legis
scriptæ & experimento dicere potuit, quod
patiebatur rationis defectum per hoc, quod
homines usque ad Idololatriam, & tur-
pissima vitia circa tempora Abrahamæ sunt
prolapsi, & idè post hæc tempora, fuit
necessarium Legem scriptam dare in re-
medium humanæ ignorantie, quia per
Legem est cognitio peccati, ut dicitur
Epistola ad Rom. cap. 5. Sed, postquam
homo est instructus per Legem, convicta
est ejus superbia de infirmitate, dum im-
plere non poterat quod cognoscebat, & idè
sicut Apostolus concludit cap. 8. Epist. ad
Rom. Quod impossibile erat Legi, in qua
infirmabatur per carnem, misit Deus Fi-
lium suum, ut justificatio Legis implere-
tur in nobis. Sic perdoctè discurrit Doctor
Angelicus 1°. 2°. Quæst. XCVIII. Art. VI.
ubi aliam assignat rationem, quam memi-
ni, me alibi insinuasse, videlicet, necessa-
rium fuisse Veterem Legem dari tempore
Moysis, quandò Lex naturalis obscurari
incipiebat propter exuberantiam peccato-
rum: undè infert sanctus ille Doctor,
quod statim post peccatum primi hominis
non competebat Legem Veterem dari, tum
quia homo non recognoscebat se eam (seu Le-
ge) indigere de sua ratione confisus: tum
quia adhuc dictamen Legis naturæ non-
dum erat obtenebratum per consuetudinem
peccandi. Ad alterum dubium, utrùm Lex
Vetus soli Populo Hebræo dari debuerit?
non minùs dilucidè respondet S. Thomas
1°. 2°. Quæst. XCVIII. Art. IV. ubi hæc
habet: Deus igitur & Legem, & alia be-
neficia specialia illi Populo (seu Hebræo)

exhibuit propter promissionem eorum Patri-
bus factam, ut ex eis Christus nasceretur.
Decebat enim ut ille Populus, ex quo Chri-
stus nasciturus erat, quadam speciali san-
ctitate polleret, secundum illud, quod dici-
tur cap. 10. Lib. Levitici: Sancti eritis,
quia ego Sanctus sum. Nec etiam fuit
propter meritum ipsius Abrahamæ, ut talis
ei promissio fieret, ut scilicet Christus ex
ejus semine nasceretur, sed ex gratuita
Dei electione & vocatione . . . . . Si
autem quæretur, cur hunc Populum (seu
Hebræum) elegerit, ut ex eo Christus na-
sceretur, & non alium? convenienter re-
spondet S. Augustinus Tractatu 26. in
Joannem: Quare hunc trahat, & illum
non trahat, noli velle dijudicare, si non
vis errare. Deus ergò ex speciali dilectio-
ne Legem Veterem dedit Populo Hebræo,
& non alteri. Hinc Apostolus Paulus
cap. 3. Epist. ad Romanos: Quid ergò
amplius Judæo? multum quidè per
omnem modum, primum quidè, quia
credita sunt eis eloquia Dei. Et Psalm.
14. dicitur: Non fecit talitèr omni na-
tioni, & judicia sua non manifestavit
eis. Ad ultimum, quod proposuisti Du-
bium, utrùm omnes homines tenerentur
Legem Veterem observare? Sic S. Tho-
mas Quæstionis mox citatæ Art. V. re-
spondet: Dicendum, quod Lex Vetus
manifestabat præcepta Legis naturæ, &
superaddebat quædam propria præcepta.
Quantum igitur ad illa præcepta, quæ
Lex Vetus continebat de Lege naturæ,
omnes tenebantur ad observantiam Veteris
Legis, non quia erant de Veteri Lege, sed
quia erant de Lege naturæ: sed quantum
ad illa, quæ Lex Vetus superaddebat,
non tenebantur aliqui ad observantiam
Veteris Legis, nisi solus populus Judæo-
rum: cujus ratio est, quia Lex Vetus data
est populo Judæorum, ut quamdam præro-
gativam sanctitatis obtineret propter reve-
rentiam Christi, qui ex illo populo nascitu-
rus erat. Quæcumque autem statuuntur
ad specialem aliquorum sanctificationem,
non obligant nisi illos. Sicut ad quædam ob-
ligantur Clerici, qui mancipantur divino
ministerio, ad quæ Laici non obligantur.
Similiter & Religiosi ad quædam perfectio-
nis obligantur opera ex sua professione,
ad quæ Seculares non obligantur; & simi-
lità, ad quædam specialia obligabatur po-
pulus ille, ad quæ alii populi non obliga-
bantur. Habes nunc ex doctrina S. Tho-
mæ, quâ nullam aliam solidiorem deside-
rare potes, clarè soluta tria illa, quæ pro-
posuisti, Dubia.

D. Ambabus manibus amplector, &
exosculor doctrinam S. Thomæ, quâ
nihil

nihil in vita mihi carius & antiquius unquam erit. Sed dicas mihi, fodes, cur Lex Vetus, seu Mosaica, quæ, ut paulò antè dixisti, tanta solemnitate fuit à Deo instituta, tot miraculis ac prodigiis confirmata, tantâ religione à viris, Spiritu Sancto afflatis, custodita, quæque tot sæculorum tractu floruit, fuerit tandem à Jesu Christo, Servatore nostro, rescissa, eliminata, & antiquata? Neque enim intelligere possum, quo pacto hæc Lex, quam bonam esse, & à Deo institutam profitentur omnes Christiani, rescindi aliquandò debuerit, Deo ipsomet volente atque jubente, quasi is, instabilium ac levium hominum more, consilia mutet.

M. Legem Veterem, seu Mosaicam, adoriente Jesu Christo, vero Messia, à Prophetis prædicto, oblitterandam esse, & in Novam Legem, seu Evangelicam, commutari debere docent sacri Vates. Adverte enim, si placet, Veterem Legem, seu Mosaicam, in monte Sina sancitam à Deo, & unico Judaico populo datam esse, sicut in superiori Colloquio ostendimus. Porro, Legeri alteram Messia temporibus orituram vaticinatus est *Isaias*, Gentibus quoque communem, è Hierosolymis & è monte Sion prodeuntem. Quibus Notis quid, nisi Legem Evangelicam, intelligamus, à Christo, Salvatore nostro, Hierosolymis datam, à Spiritu Sancto in monte Sion illapso in Discipulos confirmatam, ut universis Gentibus nunciaretur? *De Sion exhibit Lex*, inquit *Isaias* cap. 2. v. 3. & *Verbum Domini de Jerusalem, & judicabit Gentes, & arguet Populos multos.* Hæc, inquam, Lex, quæ post adventum Christi Domini è Hierosolymis, & è monte Sion proditura erat, alia prorsus esse debebat, planèque distincta à Lege Veteri, seu Mosaica, propter multiplicem rationem. Primò, quia Lex Vetus, seu Mosaica data est, ut mox diximus, in monte Sina: Altera Lex, seu Evangelica, data est Hierosolymis, & in monte Sion. Secundò, quia Lex Vetus unico Judaico Populo data est, nec ad ejus observantiam obligabantur cæteræ Gentes. At, exteræ Gentes toto orbe diffusæ ad observantiam Legis, quæ, adventante Christo, Hierosolymis promulgari debebat, adstringuntur, quia Christus sacris Prophetarum oraculis, quæ hic inferre nimis longum esset, prænunciatus, non Judæos tantum, verum etiam omnes Gentes toto orbe diffusas, & Judaico nomini iniinicas, vocaturus erat, & in Fidei, Religionisque societatem adducturus. Tertiò, repugnat Legem Veterem potuisse ab omnibus Gentibus observari,

tum quòd multa tradit præcepta, quæ extra Terram promissam, seu extrà Terram Chanaan, observari non poterant. Quis autem credat, universas Nationes per totum, quà latè patet, Orbem dispersas, potuisse unicam Chananæam Terram, lacte & melle fluentem, inhabitare, quod religiosæ Legis suæ observatoribus promittebat Moyse? Tum quòd etiam in Veteri Lege præceptorum aliqua data sunt ad Judaicum Populum à cæteris Gentibus distinguendum; cujusmodi est præceptum de Circumcisione, quæ ad Judæos à cæteris Gentibus distinguendos fuit primitus instituta, quæque proinde Judæis & Gentibus ex æquo communis esse haud poterat: Tum deniquè, quia fieri minimè poterat, ut universi Orbis populi in unum Hierosolymorum Templum statis temporibus convenirent ad Legis Mosaicæ Sacra peragenda, Sacrificiaque offerenda, quæ alio in loco sine sacrilegio celebrari non poterant. Cum igitur, juxta Prophetarum Oracula, Lex, adventante Christo, Hierosolymis promulgari debebat, non quæ Judæis peculiaris esset, sed quæ servari ab omnibus Gentibus posset, necessariò dicendum est, hanc Legem Novam, seu Evangelicam, planè discrepare à Lege Veteri, id est, Mosaicâ, quæ Judæis peculiaris erat, & ab universis toto Orbe Gentibus nullo pacto observari poterat. Sed, inquis: *Si Lex Moysis bona fuit, ut in confesso est apud omnes Christianos, cur igitur tandem abrogata & rescissa est?* Bona est, fateor, Lex Vetus, seu Mosaica, sed justo tempore, donec Nova Lex, seu Evangelica succederet. Bona, sed instar pedagogiæ ad rudes animos informandos; atque ita accedente plenitudine temporum perficienda. Bona, sed instar figuræ, atque ita revelatâ, jamque affulgente veritate, abolenda, atque eliminanda. Bona, sed instar symboli, Christum præfigurantis, atque ita veniente Christo implenda & consummanda. Adveniente itaque Christo Domino, & promulgatâ Evangelicâ Lege, cessit Lex Vetus, seu Mosaica, non secus ac proditâ luce cedunt umbræ, & evanescunt; nec indè tamen Lex Vetus magis læsa est, quàm si pictæ imagini Regis, Rex ipse vivus succedens, omnium in se oculos deflectat, aut si puer imbecillus progressu temporis grandescat in virum adultum, aut si frondibus & foliis succedat fructus maturus, aut si Lunam & Stellæ Sol exoriens obscuret. Habuit Lex Mosaica tempus suum, quod illa typis adumbravit, clarissimè Christus

toti Orbi repræsentavit, quod illa promisit, ipse exhibuit; quod prædixit ipse gessit, perfecit, adimplevit. Nec idcirco Deus, quo volente, Lex Vetus, seu Mosaica, cessit Legi Novæ, id est, Evangelicæ; consilia mutasse putandus est, quia Deus Legem Veterem eâ mente, eoque consilio condiderat primum, ut justo dumtaxat tempore perduraret, & consummata demum Messia tempore exoleret. Quò factum est, ut Vetus Lex, seu Mosaica, non fuerit immutata, sed potius Dei voluntate adimplenda.

D. Cum Lex Mosaica, sicut in superiori Colloquio commonstrasti, non tantum complectatur decem præcepta Legis naturæ, seu moralia, quæ continentur in Decalogo, verum etiam præcepta caeremonialia & judicialia. Quæro nunc à te, an Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit tempore Messia, id est, Jesu Christi, omnino abrogata & antiquata?

M. Lex Mosaica, quantum ad præcepta Legis naturæ, seu moralia, quæ continentur in Decalogo, non fuit abolita, neque cessavit, adveniente Christo, immò potius perdurat adhuc quantum ad observantiam illorum præceptorum, & eo in sensu aliquando sacræ Litteræ Legem Mosaicam fore æternam dicunt, quamvis quoad præcepta caeremonialia fuerit dumtaxat temporalis, hoc est, duraverit tantum usque ad ortum Messia, qui caeremonias Veteris Legis non solvit quidem, sed absolvit & adimplevit, & adimplendo allatâ veritate consummavit, atque figurata ejusdem Legis præcepta ad exitum perduxit, sicque nos iugo præceptorum caeremonialium & judicialium Veteris Legis liberavit. Hinc inferas, Ritus, Sacrificia, Circumcisionem, Sacerdotium Leviticum, & alia id genus præcepta caeremonialia Veteris Legis penitus desuisse tempore Messia.

D. Non video, pace tuâ dixerim, cur Circumcisio, & Sacerdotium Leviticum cessare debuerint tempore Messia. Nam primò, Circumcisionem perpetuò duraturam promisit Deus cap. 17. v. 12. Libri Genesis, ubi Circumcisionis Ritus Abrahamo præcipiens, ita loquitur: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris, tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.* Quibus verbis aperte promittit Deus æternam fore ac perpetuò duraturam Circumcisionem. Secundò, Sacerdotium itidem Aaronicum, seu Leviticum, in Veteri Lege à Deo institutum, æternum fore, & nunquam

abolendum, luculentè Hieremias cap. 33. testatur his verbis: *Hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum Domus Israël. Et de Sacerdotibus & Levitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocausta, & incendat sacrificium, & cædat victimas omnibus diebus.* Quæ Prophetæ verba manifestò indicant perpetuitatem Sacrificii & Sacerdotii Aaronici, seu Levitici. Non video igitur, cur Circumcisio, Sacrificium, & Sacerdotium Aaronicum, seu Leviticum, adveniente Jesu Christo, vero Messia, desinere ac cessare debuerint.

M. Ex eo laudato Scripturæ Sacræ Genesis cap. 17. v. 12. testimonio colligere non debes, Deum promisisse Abrahamo, Circumcisionem perpetuò duraturam. Nam, præterquam quòd istud vocabulum, *æternum*, in sacris Litteris non semper significat durationem omni fine carentem, seu stricti nominis æternitatem, sed longum quandòque tempus, seu solam diuturnitatem sonat, ut patet ex eodem capite 17. v. 8. libri Genesis, ubi Deus de Terra Chananæa dixit Abrahamo: *Dabo tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem Terram Chanaan in possessionem æternam*, quæ tamen Terra Chananæa jam pridem à Judæis non obtinetur; quamvis, inquàm, ex hoc Scripturæ Sacræ testimonio, & ex multis aliis, quibus referendis, brevitatis ergò, supersedeo, constet, vocabulum istud *æternum*, non semper significare perpetuam durationem; certum etiam est, Deum, per hæc verba: *Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum*, non promisisse carnalem, seu Judaicam Circumcisionem fore perpetuò duraturam, sed dumtaxat promisisse fœdus istud, quod cum Abrahamo per Circumcisionem, quæ erat istius fœderis signum, inibat, fore æternum in semine fidei, quod fidem Abrahami sectaretur. Quod si quæras, ubi extet illud semen fidele Abrahami, in quo, juxta promissionem Dei, perpetuò durare debebat fœdus illud, quod Deus per signum Circumcisionis pepigerat cum Abrahamo? respondebo ipse, istud semen Abrahami fidele non extare amplius apud Judæos, qui à divino illo fœdere suâ culpâ & iniquitate deciderunt (sicut dicitur Psalm. 77. v. 57. *Averterunt se, & non servaverunt pactum, quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravum*) sed semen illud fidele Abrahami reperiri apud Christianos, qui non carne, sed spiritu, semen sunt Abrahami ex fide; non ex femore, semen circumcisum mente,

non corpore: *Non enim*, ut ait Apostolus *Paulus* cap. 2. v. 28. *Epist. ad Romanos*, *qui in manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto est Circumcisio, sed qui in abscondito Judæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non in littera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.*

Quod spectat perennitatem Sacrificii & Sacerdotii Aaronici, seu Levitici, non certè promittit *Hieremias* nomine Dei istud Sacrificium & Sacerdotium Leviticum habiturum perennitatem absolutam, sed dumtaxat certis terminis præfinitam, donec videlicet veniret promissus Messias, seu Jesus Christus, qui Sacrificium & Sacerdotium, Aaronico, seu Levitico, longè perfectius, excellentius, & sanctius instituere debebat. Quod quidè quadruplici momento breviter demonstro. Primò, quia Vates Regius Psalmo 109. quem integrum venturo Messiae accommodant Hebræorum doctissimi Rabbini, clarissimè pronunciat, Messiae Sacerdotium non futurum secundum ordinem *Aaronis*, in mactatione pecudum constitutum, sed secundum ordinem *Melchisedech*, qui, sicut legitur cap. 14. lib. *Genesis*, panem & vinum in Sacrificium obtulit Domino: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Præterea, Sacerdotium Aaronicum, seu Leviticum, adventante Messia, seu Christo Domino, abolitum iri, ejusque loco aliud instituendum esse Sacerdotium, atque Sacrificium, quod non in aliquo peculiari loco, seu in Templo Hierosolymitano, Deo esset offerendum (sicut Sacrificium Leviticum in hoc Templo necessariò offerri debebat, & non alibi) sed ubivis gentium & in universo Orbe, prædixerunt Prophetæ *Isaias* cap. 19. & *Malachias* cap. 5. Prior sic habet: *In die illa erit Altare Domino in medio terræ Ægypti..... Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos, & cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, in muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent.* Alter verò Prophetæ sic inducit Deum loquentem cum Judæis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Ex quo vaticinio clarè colligitur, tempore Messiae institutum iri Sa-

crificium, Deo per totum Orbem offerendum, subindèque desitutum Aaronicum, seu Leviticum Veteris Legis Sacrificium, quod in solo Templo Salomonico, seu Hierosolymitano, & non alibi poterat offerri. Tertiò, multi Prophetæ, quos inter censentur *Isaias* cap. 1. v. 13. *Hieremias* cap. 6. v. 20. *Amos* cap. 5. v. 22. & *Michæas* cap. 6. v. 7. comminantur Judæis nomine Dei, Sacrificia Levitica, quæ Sacerdotes Veteris Legis offerebant in mactatione victimarum, Boum, scilicet, Agnorum, Arietum, aliorumque id genus animantium, quæ in Libris Mosaicis designantur, tandem aliquandò fore à Deo rejicienda: *Ne offeratis ultra Sacrificium frustra; incensum, abominatio est mihi. Neomeniam, Sabbatum, & Festivitates alias non feram*, inquit Deus Judæis per *Isaiam*, Prophetam. *Holocautomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestrae non placuerunt mihi*, ait itidè Deus Judæis per *Hieremiam*, Prophetam. *Quod si obtuleritis mihi holocaustomata, & munera vestra non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam*; ita alloquitur Deus Judæos per Prophetam *Amosum*. Idem inculcat Judæis Prophetæ *Michæas*, dicens: *Numquid placari potest Dominus in multis millibus Arietum, & in multis millibus Hircorum pinguium?* Quæ Prophetarum vaticinia apertè innuunt, Sacerdotium, & Sacrificium Veteris Legis Leviticum fore dumtaxat temporarium, & adveniente Messia repudiatum iri. Postremò, tam Sacerdotium, quàm Sacrificium Leviticum omninò cessasse, postquàm Templum Hierosolymitanum à *Vespasiano* & *Tito*, Imperatoribus, solo æquatum est, & incendio consumptum abhinc mille sexcentis & amplius annis, inficias ire haud possunt Judæi. Destructo siquidè Templo Hierosolymitano (in quo solo Judæi poterant Sacrificia Levitica offerre) nullus amplius illis suppetit locus, in quo Sacrificia offerre valeant. Immò, nec Sacerdotes habent, nec deinceps habere possunt, quia post ipsorum dispersionem, suas Tribus usquè adeò permixtas & confusas habent, ut Tribum Leviticam, è qua sola Sacerdotes eligi debebant, nullo pacto discernere possint. Patet itaque ex his momentis à me adductis, tam Sacerdotium, quàm Sacrificium Leviticum fuisse tantummodò temporarium, nec perpetuum esse debuisse, cum utrumque apud Judæos post adventum Jesu Christi, veri Messiae, abhinc mille & septingentis fermè annis finem planè habuerit, & nullum in Judæorum Synagogis, Sacer-

Sacerdotii, & Sacrificii Levitici, vel minimum relictum sit vestigium. Sed præstat audire *S. Chrysostomum*, qui *Oratione IV. adversus Judæos* de cessatione Sacerdotii, & Sacrificii Levitici sic eleganter differit: Tribus Levi, sola honorata Sacerdotio, à negotiis ad victum pertinentibus liberata erat, nequè præterea quidquam hujus generis exercebant, sed soli Sacerdotio vacabant, ac Decimas accipiebant à toto populo, tum frumenti tum hordei. Ex his enim rebus illis portionem dabant omnes, & hic erat illis proventus. Nec fas erat ex ulla alia Tribu Sacerdotem unquam fieri. Ex hac enim Tribu factus est Aaron, nimirum de Tribu Levi, ac per successionem illius posterius Sacerdotium accipiebant, nequè quisquam unquam ex alia Tribu creatus est. Hi itaque Levitæ Decimas ab illis accipiebant, & sic alebantur. Sed antè Jacob, sub Isaac, sub Abraham, cum nondum esset Moyses, nondum scripta Lex, nondum Leviticum Sacerdotium esset proditum, non Tabernaculum, non Templum esset, non Tribus discretæ, non Hierusalem extaret, cum nullus omnino in Judæos rerum principatum occupasset, fuit quidam Melchisedech, Rex idem & Sacerdos, typus enim futurus erat Christi, cujus & Scriptura meminit. Quum enim Abraham, irruptione factâ in Persas, ac fratris filio Loth ex illorum manibus erepto, omnibus spoliis direptis rediret, hostibus virtute devictis, obvium habuit Melchisedechum, qui, ut inquit Scriptura Sacra, obtulit panem & vinum (erat enim Sacerdos altissimi) & benedixit Abraham, &c. Si quis igitur Prophetarum existit, qui dicat, quod post Abrahamum, postque Sacerdotium illud Leviticum, & hæc Sacrificia & oblationes, exoriturus esset Sacerdos alius, non ex illa Tribu, seu Levitica, sed ex alia, ex qua nunquam creatus est Sacerdos, manifestum est, quod Vetus Sacerdotium, seu Leviticum, cessavit. Aliud autem novum in ejus locum inductum est. Nam si futurum erat, ut Vetus illud, seu Sacerdotium Leviticum, obtineret, non secundum ordinem Melchisedech, sed secundum ordinem Aaron, oportuit hoc explicare. Quis igitur hoc dicit? hic ipse (seu Vates Regius Psalm 129.) qui de Christo differens, ait: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ex hoc enim liquet, quod Sacrificium Aaronicum, seu Leviticum, finem acceperit, & aliud in ejus locum inductum sit multò melius ac sublimius. Hoc autem evictò, simul & aliud in confesso est, quod alius etiam vitæ status Sacerdotio congruens, simul inducendus esset, nequè non Legislatio me-

lior, nimirum nostra. Quod sanè Paulus demonstrans dicebat: Translato enim Sacerdotio, necessario fit & Legis translatio, Epist. ad Hebræos cap. 7. v. 12.

D. Templum Hierosolymitanum jampridem ab Imperatoribus *Vespasiano*, & *Tito* fuisse destructum, planè sciebam, sed utrùm Deus præceperit Judæis, ut in solo Templo Hierosolymitano Sacrificia offerrent? Et utrùm etiam Templum Hierosolymitanum, quod destructum est; denudò instaurandum sit, necne? obsecro te, ut paulò uberiori explicatione ostendere haud graveris.

M. Deum præcepisse Judæis, ut in solo Templo Hierosolymitano Sacrificia offerrent, tribus momentis breviter evinco. Primo *Moyse* cap. 16. v. 4. & 5. Lib. Deuteronomii Populum Israëliticum sic alloquitur: Non poteris immolare Phase, seu Pascha, in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi; sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. Locum autem illum, quem ad oblationem victimarum, & ad celebrandas solemnitates selegit Deus, fuisse Templum Hierosolymitanum negare haud possunt Judæi. Præterea, Deus in Lege Mosaica præcepit Israëlitis, ut ter in anno omne masculinum appareret in conspectu Domini, in loco, quem elegit, scilicet in Templo Hierosolymitano, & cap. 15. libri Levitici præcepit etiam Deus, ut qui profluvio seminis laboraret, qui leprâ contaminatus esset, quæ menstruo fluxu teneretur, vel quæ peperisset, offerret in Templo Sacrificia. Vides Legem à loco vim habere, ac subindè perspicuum esse, ne Sacerdotium quidem & Sacrificium Leviticum esse posse, cum non amplius extet Templum Hierosolymitanum, in quo solo Sacrificia poterant offerri. Quemadmodum enim fieri non potest, ut ait *S. Joannes Chrysostomus* *Oratione IV. adversus Judæos*, ut imperator sit, si non sit exercitus aut diadema, non purpura, non alia, quæ Regnum commendant, comprobantque; ita neque sacrificus esse potest sublata hostiâ, vetita oblatione, sanctis conculcatis, toto rerum statu abolito. Nam his rebus constabat Sacerdotium, seu Leviticum. Denique, ipsimet Judæi, ut refert idem sanctus Doctor *Oratione 3. adversus Judæos*, passi sunt sub *Juliano*, Imperatore Apostata, se non posse extrâ Civitatem Hierusalem, Templumque Hierosolymitanum, offerre Sacrificia. At enim, cum imperator ille *Julianus*, qui Imperatores omnes superavit impietate, vocaret Judæos ad sacrificandum

Idolis, & ad suam impietatem pertrahere conaretur, professi sunt illi, fas sibi non esse extra civitatem Hierusalem immolare victimas, totamque Religionem Judæicam ab his violari, qui sacrificant in terra aliena. Quapropter, impio *Juliano* dixerunt Iudæi: *Si vis nos videre sacrificantes, redde nobis Civitatem, restitue Templum, exhibe nobis Sancta Sanctorum, colloca aram, & sacrificabimus nunc, quemadmodum olim.* His verbis Iudæi, ad omnia obsecrati, obsecrabant ac supplicabant, ut nequissimus Imperator *Julianus* unâ cum ipsis susciperet, & aggrediretur instaurationem Templi. At, ille scelestus Imperator & pecunias impendit, & Præfectis dedit negotium, viros primates & artifices undique accersivit, nihil non fecit, nihil non tentavit, sperans fore ut Christi sententiam frustraretur, quæ non patitur Templum illud instaurari. Sed ad nihilum recidit flagitiosi illius Imperatoris consilium. Nam, simul atque tentassent sacrilegi illius Ministri hunc impium conatum, multamque terram exhausissent, & jam jactis fundamentis, restaret ut structuram aggredirentur, protinus ignis exiliens è fundamentis exussit multos, & intempestivam pertinaciam interrupit. Hæc ubi rescivit perditissimus Imperator, quamquam tantâ vesaniâ deditus esset huic negotio veritus tamen, nè ultra progressus, in suum ipsius caput ignem accerseret, destitit. Huic tam insigni prodigio *S. Joannes Chrysostomus*, loco mox à me citato, luculentissimum istud perhibet testimonium: *Hujus rei nos omnes testes sumus, nostrâ enim ætate hæc non ita pridem acciderunt.* Hoc autem stupendo prodigio Deus palam ostendere voluit, quod, quemadmodum ea, quæ decrevit, voluitque manere, nullus homo potest demoliri, ita quæcumque destruxit, vultque manere diruta, nullus unquam hominum poterit instaurare. Deus autem per suos Prophetas omnem spem reedificandæ Civitatis Hierosolymæ, & Templi Hierosolymitani instaurandi penitus ademit. Sic enim *Isaias* cap. 25. v. 2. Deum affatur: *Posuisti Civitatem, id est, Hierusalem, in cumulum, & urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur.* Hieremias c. 19. v. 11. *Hæc Dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, & civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari.* Propheta *Amos* cap. 5. v. 1. ait: *Audite verbum istud, quod levo super vos planctum: Domus Israël cecidit, & non adjiciet, ut resurgat:*

Virgo Israël projecta est in terram, & non est qui suscitet eam. Denique Propheta *Daniel* cap. 9. v. 26. hæc habet: *Et Civitatem, & Sanctuarium dissipabit populus, cum Duce venturo, & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomadâ unâ, & in medio hebdomadis deficiet Hostia, & Sacrificium. Et erit in Templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio.* Omnem igitur spem Deus miseris Iudæis ademit destructæ Civitatis Hierusalem reedificandæ, & instaurandi Templum Hierosolymitanum, quod *in sempiternum non ædificandum* prædicit *Isaias*: *Non ultra instaurandum* Hieremias: *Non erigendum, nec suscitandum* Amos: *perpetuâ demum, atque ad finem usque duraturâ desolatione dissipandum* vaticinatus est *Daniel*.

D. Sed, numquid isti Rabbini, qui nunc præsunt Synagogis Iudæorum, Sacerdotum curam habent, & populum ad preces ac conciones vocant, verè & propriè dici & appellari possunt Legis Mosaicæ Sacerdotes?

M. Isti Rabbini nullo pacto sunt, nec appellari possunt Legis Mosaicæ Sacerdotes, idque *S. Joannes Chrysostomus* ex Ritibus, quibus olim Sacerdotes Legis Mosaicæ consecrabantur, elegantè ostendit in Oratione tertia adversus Iudæos, ubi Iudæum sic alloquitur: "Dic mihi qualis est apud vos Sacerdos, cum non sit" "vetus illud oleum, nequè quidquam" "omninò veteris sanctimonix,"? Dic, inquam, mihi, qualis Sacrificus, cum non sit Sacrificium, neque Altare, neque Cultura? Vistibi recitem Leges de Sacerdotio, quomodo solent olim consecrari, ut intelligas, quod qui apud vos dicuntur Patriarchæ, non sint Sacerdotes, sed per simulationem Sacerdotum agant personam, nec aliter ludant, quàm histriones in scena, immò, ut verius dicam, nec sustinere possint Sacerdotum personam? non dico juxta veritatem, verum ne juxta simulationem quidè Sacerdotii. Excute igitur, recordare quomodo tum Aaron factus sit Sacerdos, quot hostias pro illo immolarit Moyses, quot pecudes prostraverit, quomodo illum laverit, quomodo illum unxerit, extremum auriculæ, manum dexteram, in Sancta Sanctorum introduxerit. Post hæc, jussit præscripto septem dierum numero manere intus. Quin potius operæ pretium est audire verba illorum: *Hæc, inquit, unctio Aaron, & unctio filiorum ejus, & dixit Dominus ad Moysen, dicens:* *Assu-*

Assume Aaron & filios ejus; & stolas, & unctionis oleum, & vitulum pro peccato, & arietem, & convoca Synagogam ad ostium Tabernaculi Testimonii. Et dixit Moyses universæ multitudini congregatæ sermonem, quem mandarat Dominus, & postquam applicuisset eos (dicendum est enim compendio, pergit S. Joannes Chrysostomus) lavit eos Moyses aquâ, induit tunicâ, cinxit zonâ, induxit ependyten, imposuit humerale, præcinxit illum, seu Aaronem subtrinxit, imposuit rationale, imposuit declarationem & veritatem, & mitram imposuit capiti illius, & super mitram laminam auream; deindè, sumpto oleo conspergit Altare, & sanctificavit illud, & vasâ, & basim sanctificavit ex eodem, & effudit ex eo in caput Aaron, & filiis illius similiter fecit, & adduxit vitulum. Cùm autem occidisset eum, postquam Aaron, sui que filii imposuissent manus, sumpsit de sanguine, & imposuit cornibus Altaris, & purificavit Altare, & sanguinem effudit in basim, & sanctificavit illud, ut propitiaret super illud. Deindè, posteaquàm quædam ex his mactasset, alia foris, alia intus, adduxit rursus alium arietem, & ipsum immolavit in holocaustum, & iterum induxit arietem consummationis, & rursus, Aarone cum filiis imponente manus, occidit, rursusque sumens de sanguine ejus, super extremum auriculæ Aaronis dextræ, & extremum manus dextræ, & super extremum pedis dextri, simili modo fecit & filius illius. Deindè, sumens hostias imposuit manibus Aaronis & filiorum ejus, ac sic obtulit. Et sumpto sanguine, rursus ex oleo conspergit super Aaronem & stolas illius, & super filios ejus, & super stolas eorum, & sanctificavit eos, & jussit coqui carnes in atrio Tabernaculi Testimonii, illicque eis vesci, & ab ostio Tabernaculi Testimonii, ne egrediamini, inquit, dies septem, donec impleatur dies ordinationis vestræ. Septem enim diebus consummabit manus vestras, ut propitietur pro vobis. Cùm igitur his Ritibus (concludit S. Joannes Chrysostomus) legitimè initiatus sit Aaron, his purificatus, his sanctificatus, per hæc placaverit Deum, nihil autem eorum nunc apud Judæos fiat, neque victima, neque holocaustum, neque sanguinis aspergio, neque olei inunctio, nec adsit Tabernaculum Testimonii, neque ad præfinitum dierum numerum sedeat intus, profectò palàm est, quod Sacerdos nunc apud istos (seu Judæos) impurus sit ac nefastus, illegitimus ac prophanus; deniquè, quod non propitiet, sed provocet. Etenim, si non poterat

aliter Sacerdos consecrari, nisi his Ritibus, omninò necesse est, totum Sacerdotium illorum non consistere. Si ad hunc modum olim Sacerdotes creabantur, nunc lusus meri sunt, risusque, quæ fiunt apud Judæos omnia, pudor, cauponatio, plenaque immensæ impietatis. Hæc & alia similia habet S. Joannes Chrysostomus Oratione 3. adversus Judæos, ex quibus liquet, Sacerdotium & Sacrificium Leviticum, necnon Cæremonias Legales, adveniente Iesu Christo, desuisse, nullumque amplius apud Judæos extare Sacerdotem.

D. Legem Mosaicam ad coruscantem Evangelii lucem evanuisse, & in ejus locum Legem novam, seu Evangelicam, suffectam esse probe nunc intelligo. Sed rem mihi gratissimam facies, si velis hic præcipua illa indicare capita, in quibus Lex Vetus, seu Mosaica, in Præceptis moralibus comparatè ad Legem Novam, seu Evangelicam, vulgò dici solet imperfecta.

M. Præcipua capita, in quibus Lex Mosaica in Præceptis moralibus comparatè ad Legem Evangelicam dicitur imperfecta, refert Evangelista *Matthæus* cap. 5. ubi describit Sermonem à Christo Domino in monte habitum, qui complectitur summam perfectionis Christianæ, seu potissima capita Christianæ Ethices, Judaicæ multò præstantioris. Hæc autem capita breviter hic indicare sufficiet, ut inde nullo negotio intelligas, quantum Lex Evangelica, à Christo Domino instituta, perfectione antecellat Mosaicæ Legi etiam in Præceptis moralibus, quæ continentur in Decalogo. In primis, Christus Dominus in laudato Sermone volens Discipulos suos ad perfectam pietatem informare, sic eos alloquitur: *Nisi abundaverit justitia vestra, plusquàm Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in Regnum Celorum.* Quasi Christus diceret Discipulis suis: *ut autem intelligatis, quantum intersit Judæum inter & Christianum, illud affirmo vobis, si præstiteritis quidquid præscribit Lex Mosaica, quidquid præstant Pharisei, qui nunc habentur, ac sibi videntur absolutæ cujusdam justitiæ, & si nihil adjeceritis perfectius, aded non eritis magni in hac professione, ut ne aditus quidem dandus sit ad Regnum Celorum.* Quibus verbis Christus Dominus non solum redarguit aliquos carnales Judæos, qui cultu dumtaxat externo, & absque sincera pietate Deum colentes, in sola observatione Cæremoniarum Legalium justitiam, spem ac fiduciam suam reponabant, sed etiam damnat superbiam Phari-

factorum, Scribarum, ac Legis peritorum, qui, propter Legis observationem, venâ ostentatione glorientes, sibi vindicabant opinionem eximiam cujusdam sanctimoniam apud homines, cum tamen Deo, qui non faciem intuetur, sed cor, displicerent: quia cor habebant inani gloria virtutum, dumque hic captabant inane premium, frustrabantur eo, quod solum erat expetendum. Ab hac peste, quæ per cuniculos quosdam irrepens, clanculum infidiatur etiam iis, qui in virtutis stadio aliquò usque progressi videntur, monet Christus Discipulos suos ut sedulo caveant, eosque etiam atque etiam adhortatur ad internum Dei cultum, ad veram justitiam & perfectionem, quam sola Lex Evangelica dare potest. Secundò, Christus dicit Discipulis suis: *Audistis, quia dictum est antiquis: non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Quibus verbis innuit Christus Dominus, Iudæum quidem Legi Mosaicæ fecisse satis, si neminem occidat; at, Christianum non solum peccare contra Legem Evangelicam si aliquem occidat, sed si fratri suo irascatur. Quod si autem, ut est humanæ naturæ imbecillitas, inciderit offensæ non nihil inter fratres, jubet Christus, ut rebus omnibus omissis, etiam relicto munere, quod ille, qui fratri suo intulit injuriam, jam Altari vicinus, Deo adornaret offerre, abjectâ omni cunctatione, is, qui offendit fratrem suum, domum illius properet, detque operam, ut antè omnia faciat cum fratre suo amicitiam, eoque confecto, redeat ad Altare, peracturus Sacrificium suum. Tertiò, Christus Dominus in eodem capite quinto *Matthæi* prohibet libellum repudii, per quem Lex Mosaica permittebat ut maritus, offensus aliquo conjugis vitio, eam arbitrato suo dimitteret, ne quid committeretur sceleratius, putâ ne veneficium, aut homicidium perpetraretur. Vult autem Christus, ut matrimonium sit indissolubile, nec unquam fas sit marito, vivente legitimâ conjuge, alteri nubere. Quartò, Lex Mosaica vetabat quidem perjurium, sed non juramentum; Christus autem præcipit Discipulis suis ut eorum sermo sit: *Est est: non non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Quintò, Christus abolet pœnam talionis, quam Lex Mosaica indulgebat, ne longius æquo procederet ultio: *Audistis, quia dictum est antiquis: oculum pro oculo, dentem pro dente;* docetque Discipulos suos, nullam pro quamlibet atrocibus injuriis omnino vindictam esse repositendam, nec ullum maledictum

maledicto, nec damnum damno, nec injuriam injuriâ retaliandam; adeò ut, si quis alapam impegit in maxillam, quæ quidem contumelia vulgò videtur intolerabilis, tantum absit ut illi regeras alapam, ut alteram potius maxillam illi cædendam præbeas, malisque duplicatam perpeti injuriam, quam referre talionem. Deniquè, ut prætermittam alia sanctissima præcepta, quæ in hoc capite quinto *Matthæi* tradit Christus Dominus, & quibus Legem Mosaicam in præceptis moralibus perficit. Hoc unum dumtaxat proferam, quo Discipulis suis præcipit dilectionem inimicorum: *Audistis, inquit Christus Discipulis suis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Hæc sunt sanctissima præcepta, quibus Christus Dominus præceptis moralibus Legis Veteris, seu Mosaicæ, maximam addidit perfectionem, & in eo sensu intelligendus est Christus, dum in eodem capite *Matthæi* ait: *Nolite putare, quoniam veni solvere Legem aut Prophetas, non veni solvere, sed adimplere.* Quasi diceret Christus: Nequaquam in hoc veni, quò vel Legem Veterem reddam dilutiorem, vel abrogem novis præceptis. Quin potius, ideo veni, ut Legem absolvam ac perficiam. Nihil enim illa præcipit quod hætenus à me observatum queri possint Judæi. Quod si, luce proditâ, cedunt umbræ, si jam factis adimpletum est, quod Prophetæ futurum prædixerunt, nihil Legi derogatur, sed potius accedit perfectio. Quod illa promisit, nunc exhibetur, quod prædixit, geritur, quod adumbravit, omnium oculis exponitur, & gratia, ac salus æterna, quam ex se dare non potuit, nunc ad plenum præstat.

D. Sanctissima isthæc præcepta, quibus Christus Dominus præceptis moralibus Legis Mosaicæ novum decus conciliavit, majoremque addidit perfectionem, pro no capite veneror & adoro, nec possum, quin imprecor, quibusdam modernis Casuistis, qui castissimam moralem Jesu Christi doctrinam mille distinctiunculis, & innumeris corruptelis, ad excusandas excusationes in peccatis, depravare pro viribus tentarunt. Ast, ut candidè dicam, nullo pacto ferre possum, nonnullos laxioris moralis doctrinæ Theologos, quos non pudet asserere, Christianos in Lege Evangelica non obstringi ad præceptum de dilectione Dei, eosque salutem æternam consequi posse, etiamsi nullum

sive

sive in principio, sive in decursu, sive in fine vitæ mortalis actum dilectionis Dei exercuerint. Ex quo errore sequitur, Legem Novam, seu Evangelicam esse imperfectiorem Lege Veteri, seu Mosaicâ, in qua, ut antea observasti, Deus Judæis istud præceptum lib. Deuteronomii cap. 6. v. 4. & 5. observandum imposuit, dicens: *Audi Israel: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Quamvis autem hunc laxiorum Casuistarum errorem hic retulisse, abundè confutasse sit, maximam tamen apud me inibi gratiam, si illius præcepti de dilectione Dei in Lege Evangelica necessitatem ad salutem æternam assequendam, non te pigeat breviter hic adstruere.

M. Hanc quæstionem de necessitate præcepti de dilectione Dei in Lege Evangelica ad consequendam vitam æternam, non aliter decidere volo, quam ex disertis verbis ipsiusmet Christi Domini: *Ecce quidam Legisperitus* (ait S. Lucas cap. 10. v. 25. & seq.) *surrexit tentans illum, seu Christum, & dicens: Magister, quid faciendo, vitam æternam possidebo?* Adverte, si placet, hunc Legisperitum non quæsisse à Christo, quid utile esset, sed quid necessarium esset ad vitam æternam consequendam? Quid igitur ad hæc Christus? *In Lege quid scriptum est, inquit, quomodo legis?* Ille respondens dixit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua; & proximum tuum tanquam te ipsum.* Hanc istius Legisperiti responsionem confestim Christus approbavit his verbis: *Rectè respondisti, hoc fac & vires.* Rursus, *Lucæ* cap. 7. v. 47. Christus concedens, *Mariæ Magdalene*, veniam peccatorum, ait *Simoni*, *Pharisæo*, qui eum convivio exceperat: *Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit me, cui autem minus dimittitur, minus diligit.* Audisti Christum Dominum commendantem præceptum de dilectione Dei tanquam necessarium ad habendam remissionem peccatorum, audi nunc Apostolum *Paulum*, dicentem *Anathema ei, qui non amat Dominum Jesum Christum*: Audi denique *S. Joannis*, quem Christus amabat plurimum, gravem in non amantes comminationem: *Qui non diligit, inquit, manet in morte.* Sed hæc sufficere debent ad refellendos illos, qui his remissionem peccatorum, & vitam æternam promittunt, qui nunquam fecerint quod Christus ejusque Discipuli ad veniam delictorum, & ad consequendam vitam æternam necessarium docent. Quod si præterea scire velis modum, quo Deus à nobis diligendus est, discite illum ex

duobus Ecclesiæ Doctoribus, omni exceptione majoribus, *Augustino*, & *Thomâ*, quorum prior lib. 1. *De Doctrina Christiana* cap. 22. hæc habet: *Hæc enim regula dilectionis divinitus constituta est: Diliges proximum tuum sicut te ipsum: Deum verò ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in eum conferas, à quo habes ea ipsa, quæ confers.* Cum autem ait, *toto corde, totâ anima, totâ mente*, nullam vitæ nostræ rationem relinquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut aliâ re velit frui: sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit. Alter Ecclesiæ Doctor, seu *S. Thomas*, modum, quo Deum diligere debemus, in hoc constituit, quod omnes actiones nostras in Deum virtualiter referamus. Sic enim Angelicus ille Præceptor Opusculo 18. loquitur: *Hujus divinæ dilectionis perfectio datur homini in præcepto. Primò quidem ut omnia in Deum referat, sicut in finem, sicut Apostolus dicit 1. ad Corinth. cap. 10. sive manducatis, vel bibitis, vel quid aliud facitis, omnia in Dei gloriam facite: quod quidem impletur, cum aliquis vitam suam ad Dei servitium ordinat, & per consequens omnia, quæ per se ipsum agit, virtualiter ordinantur in Deum.* Idem sæpius docet Angelicus ille Præceptor, sed præsertim in Quæstionibus disputatis, Quæstione de Charitate, Art. II. in Responsione ad 3. sibi propositum Argumentum, ubi hæc habet: *Ad tertium dicendum, quod aliud est referre habitualiter in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refertur in Deum, & qui nihil agit, nec qui actualiter aliquid intendit, ut dormiens, sed virtualiter aliquid referre in Deum, est agentis propter finem ordinantis in Deum. Unde habitualiter referre in Deum non cadit sub præcepto charitatis cum hoc nihil aliud sit, quàm habere Deum ultimum finem.* Hunc igitur Deum diligendi modum, quem præscribunt duo illi sancti Patres, quorum doctrina non deficiet in æternum, ultrò & securè amplectere, & quàm longissimè recede à nefariis corruptelis, à Sede Apostolica damnatis, quibus non ita pridem molliores quidam Theologi maximum de dilectione Dei præceptum, & ad salutem adipiscendam omninò necessarium, penitus abolere, vel ejus necessitatem elevare, restringere, atque infirmare moliti sunt. Sed, apage ejusmodi Scriptores, perfectioni Legis Evangelicæ, & castissimæ doctrinæ Morali Jesu Christi tam apertè adversantes.

D. Superius ostendisti, caeremonias Veteris Legis cessasse in adventu Jesu Christi, veri Messiae: Sed si id ita sit, Ecce,

P

quæso,

quæso, Christus Dominus tantâ cum sedulitate cæremonias Veteris Legis observavit? Fuit quippè circumciscus, purificatus est, observavit Sabbata. Agnum Paschalem comedit, Templum frequentavit, jejunavit, baptizatus est, verbo dicam, Christus Dominus, quamdiù vixit, omnes Veteris Legis cæremonias ad summos juris apices observavit. Non igitur in adventu Christi cessarunt cæremoniæ Veteris Legis.

M. Non præcisè in adventu Christi, sed in ejus Passione ac morte cessarunt, finemque habuerunt cæremoniæ Legales Veteris Legis, quò factum est, ut Christus Dominus toto durante vitæ suæ tempore, eas ad amussim observavit, quia illas adimplere debebat, sicut ipsemet testatur cap. 5. *Matthæi*, dicens: *Amen quippè dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota unum, aut unus apex non præteribit à Lege donec omnia fiant.* Hanc etiam rationem affert Angelicus Doctor 1^a. 2^a. Quæst. CIII. Art. 3. in Resp. ad 2. Argumentum. Ideò enim, juxta sanctum illum Doctorem, Christus omnes Veteris Legis cæremonias observavit quia, *eo prædicante, & miracula faciente, currebant simul Lex & Evangelium*, jamque Mysterium Christi erat incohatum, sed nondum consummatum. At, Mysterium Redemptionis generis humani completum fuit in Passione Christi: undè tunc Dominus dixit: *Consummatum est*, ut habetur c. 19. *Joan.* & ideò tunc totalitèr debuerunt cessare Legalia, quasi jam veritate eorum consummatâ, in cujus signum, in Passione Christi velum Templi legitur esse scissum, *Matthæi* cap. 27.

D. Sæpiùs à te audivi, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, & Veteris Legis cæremonias adumbrasse ac præfigurasse Christum venturum, sed necdum exposuisti mihi, quo pacto illum præfigurarint?

M. Quamvis certum sit, Deum hæc omnia in Veteri Lege instituisse ad abolendam Idololatriam, ad conservandam divinorum beneficiorum memoriam, ad excellentiæ divinæ sensum animis hominum altiùs infigendum, ad designandam dispositionem mentis, Dei cultoribus necessariam, ad superbum populum jugo difficillimo subigendum, eumque rudem ac lascivientem severi veluti Pedagogi disciplinæ subjiciendum; rectè tamen docet *S. Thomas* 1^a. 2^a. Quæst. CII. Art. II. præter has causas, seu rationes, quæ sunt litterales, alias rationes mysticas assignari posse, cur Deus tot Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, & Cæremonias in Veteri Lege instituerit, videlicèt ad Christum, & ad ejus sacra Mysteria delineanda & figuranda, ad Populi Christiani mores instituendos, &

ad statum futuræ gloriæ designandum. Longior profectò essem, si hîc per censere vellem omnes causas, seu rationes litterales, quas perdoctè expendit *S. Thomas*, institutionis à Deo factæ Sacrificiorum, Sacramentorum, Fæstorum, Rituum, & Cæremoniarum Veteris Legis. Ne igitur in immensum diffundar, horum omnium institutionis causas dumtaxat proferam mysticas, ob quas collimabant in Christum venturum, eumque præfigurarunt, ut inde faciliùs intelligas, hæc omnia, tametsi à Deo in Veteri Lege instituta, desinere, finemque habere debuisse, quandò, consummatâ illorum veritate, in Cruce mortuus est Christus Dominus, totumque Redemptionis generis humani adimpletum est Mysterium. In primis *S. Thomas* 1^a. 2^a. Quæst. CII. Art. II. ubi inquit, *utrum possit assignari conveniens ratio cæremoniarum, quæ ad Sacrificia pertinent?* docet, rationes præceptorum Veteris Legis duplicitèr accipi posse: uno modo ex ratione cultûs divini, qui erat tempore illo observandus: & rationes illæ sunt litterales, sive pertineant ad vitandum Idololatriæ cultum, sive ad rememoranda aliqua Dei beneficia, sive ad insinuandam excellentiam divinam, vel etiam ad designandam dispositionem mentis, quæ tunc requirebatur colentibus Deum. Alio modo possunt eorum rationes assignari, secundum quod ordinantur ad figurandum Christum, & sic habent rationes figurales & mysticas, sive accipiantur ex ipso Christo & Ecclesia, quod pertinet ad allegoriam: sive ad mores Populi Christiani, quod pertinet ad moralitatem: sive ad statum futuræ gloriæ, prout in eam introducimur per Christum, quod pertinet ad anagogiam. Id postquam præmisit *S. Thomas*, assignat in Articulis sequentibus tam rationes litterales, quàm mysticas cæremoniarum, quæ pertinent vel ad Sacrificia, vel ad Sacramenta, vel ad delectum ciborum, & usum aliarum Observantiarum cæremonialium Veteris Legis. Causam, seu rationem mysticam, cur voluerit Deus in Veteri Lege instituere Sacrificia, eorumque cæremonias, tradit Angelicus Doctor Art. 3. jam citatæ Quæstionis, his verbis: "Inter omnia dona, quæ Deus humano generi, jam per peccatum lapso, dedit, præcipuum est, quod dedit Filium suum: undè dicitur Joannis cap. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam: & ideò potissimum Sacrificium est, quo ipse Christus se ipsum obtulit Deo in odorem suavitatis, ut dicitur cap. 5. Epistolæ ad Ephesios. Et propter hoc, omnia alia Sacrificia offerebantur

„bantur in Veteri Lege, ut hoc unum sin-
 „gulare & præcipuum Sacrificium figura-
 „retur, tanquam perfectum per imperfe-
 „cta. Unde Apostolus dicit cap. 10. Epist.
 „ad Hebræos, quod Sacerdos Veteris Le-
 „gis easdem sæpè offerebat hostias, quæ
 „nunquam possunt auferre peccata: Chri-
 „stus autem pro peccatis obtulit unam in-
 „sempiternum. Et quia ex figurato sumi-
 „tur ratio figuræ; ideo rationes Sacrificio-
 „rum figuralium Veteris Legis sunt su-
 „mendæ ex vero Sacrificio Christi. Hacten-
 „us *S. Thomas*, qui in eodem Articulo, seu
 in Responsione ad secundam sibi proposi-
 tam objectionem, hæc habet: *Dicendum,*
quod Deus non volebat, seu in Veteri Lege,
hujusmodi sacrificia sibi offerri propter
ipsas res, quæ offerebantur, quasi eis indi-
geret: unde dicitur Isaia cap. 1. Holocausta
Arietum, & adipem Pinguum, & sangui-
nem Vitulorum, & Hircorum, & Agnorum
nolui? sed volebat ea sibi offerri ad signifi-
candum Mysterium Redemptionis humanæ
per Christum. Præterea, idem sanctus Do-
 ctor ibidem in Responsione ad secundam
 objectionem, causam, seu rationem mysti-
 cam, cur Deus materiam Sacrificiorum
 Veteris Legis determinaverit ad tria genera
 animalium quadrupedum, scilicet de ge-
 nere Boum, Ovium, & Caprarum, & com-
 munitè ad aves, seu ad Turturem, & Co-
 lombam, hanc indicat: *Conveniens fuit,*
inquit, hæc animalia offerri in figuram Chri-
sti, quia Christus in Vitulo offertur, propter
virtutem Christi; in Agno, propter inno-
centiam; in Ariete, propter principatum;
in Hirco, propter similitudinem carnis pec-
cati; in Turture, & Columba, duarum na-
turarum conjunctio monstrabatur; vel in
Turture castitas, in Columba charitas signi-
ficabatur. Cur autem animalia in Sacrifi-
 ciis Veteris Legis occiderentur? Duas ra-
 tiones typicas in Responsione ad 5. obje-
 ctionem, sibi in eodem Articulo proposi-
 tam, dat *S. Thomas*. Sic enim habet: *Per*
occisionem animalium significatur destru-
ctio peccatorum, quia homines erant digni
occisione pro peccatis suis, ac si illa anima-
lia loco eorum occiderentur, ad significan-
dam expiationem peccatorum. Per occisio-
nem etiam hujusmodi animalium significa-
batur occisio Christi. Habes nunc ex *S.*
Thoma rationes typicas, propter quas Deus
 in Veteri Lege instituit Sacrificia. Non re-
 feram hic causas, seu rationes mysticas,
 propter quas Deus, sicut perdoctè ostendit
S. Thomas Art. IV. jam citatæ Quæstionis,
 jussit *Moyse* ut extrueret Tabernaculum,
 & res, quæ apud Judæos sacræ esse debe-
 bant, reponeret sive in structura Taberna-
 culi, sive in ipsomet Tabernaculo; has, in-
 quam, rationes mysticas, quæ ad Christum

Dominum ordinantur, hic non attingam,
 quia, ut benè memini, ejusmodi rationes
 mysticæ in superiori Colloquio, dùm de
 Tabernaculo, & de rebus sacris, quas tam
 intus continebat, quàm exterius repræsen-
 tabat, sermonem habuimus, fuerunt sat
 superque à nobis prælibatæ. De Sacramen-
 torum Veteris Legis rationibus mysticis co-
 piosè differit *S. Thomas* Articulo V. Quæ-
 stionis citatæ, & postquàm ostendit, Sacer-
 dotum Consecrationem, & Circumcisio-
 nem præfigurasse Christum Dominum,
 explicat rationem mysticam, seu figura-
 lem, cur in Lege Veteri fieret Immolatio
 Agni Paschalis? „Figuralis, inquit, ratio
 „patet, quia per immolationem Agni Pa-
 „schalis significabatur immolatio Christi,
 „secundùm illud 1. ad Corinth. cap. 5. Pa-
 „scha nostrum immolatus est Christus.
 „Sanguis verò Agni liberans ab extermi-
 „natore, linitis superliminaribus domo-
 „rum: significat fidem Passionis Christi in
 „corde & ore fidelium, per quam libera-
 „mur à peccato & à morte, secundùm illud
 „1. Epist. Petri cap. 1. Redempti estis pre-
 „tioso sanguine Agni immaculati. Come-
 „debantur autem carnes illæ ad significan-
 „dum esum corporis Christi in Sacramen-
 „to. Erant autem assæ igni, ad significan-
 „dam Passionem vel charitatem Christi.
 „Comedebantur autem cum azymis pani-
 „bus ad significandam putam conversatio-
 „nem Fidelium sumentium Corpus Chri-
 „sti, secundùm illud 1. ad Corinth. cap. 5.
 „Epulemur in azymis sinceritatis & veri-
 „tatis. Lactucæ autem aggreſtes addeban-
 „tur in signum pœnitentiæ peccatorum,
 „quæ necessaria est sumentibus Corpus
 „Christi. Renes autem accingendi sunt
 „cingulo castitatis: calceamenta pedum
 „sunt exempla mortuorum Patrum: Ba-
 „culi, habendi in manibus, significant pa-
 „storalem custodiam. Præcipitur autem,
 „quod in una domo Agnus Paschalis co-
 „medatur, id est, in Ecclesia Catholico-
 „rum, non in Conventiculis Hæretico-
 „rum. Docet præterea *S. Thomas* in Re-
 „sponsione ad tertiam sibi in eodem Arti-
 „culo propositam objectionem, quædam
 Sacramenta Novæ Legis habuisse in Ve-
 teri Lege Sacramenta figuralia sibi corre-
 spondentia. „Nam circumcisioni, in-
 „quit, correspondet Baptismus, qui est Fi-
 „dei Sacramentum, unde dicitur Epist. ad
 „Coloss. cap. 2. Circumcisi estis circum-
 „cisione Domini nostri Jesu Christi, con-
 „sepulti ei in Baptismo. Convivio verò
 Agni Paschalis correspondet in nova
 Lege Sacramentum Eucharistiæ. Omni-
 bus autem purificationibus Veteris
 Legis respondet in Nova Lege Sacra-
 mentum Pœnitentiæ. Consecrationi
 autem

„autem Pontificis & Sacerdotum respon-
 „det Sacramentum Ordinis. Sacramento
 „autem Confirmationis, quod est Sacra-
 „mentum plenitudinis gratiæ, non potest
 „respondere in Veteri Lege aliquod Sacra-
 „mentum, quia nondum advenerat tem-
 „pus plenitudinis, eò quòd neminem ad
 „perfectum adduxit Lex. Similiter autem,
 „& Sacramento Extremæ Uctionis,
 „quod est quædam immediata præpara-
 „tio ad introitum gloriæ, cuius aditus
 „nondum patebat in Veteri Lege, pretio
 „nondum soluto. Matrimonium autem
 „fuit quidem in Veteri Lege, prout erat in
 „officium naturæ, non autem prout est
 „Sacramentum conjunctionis Christi &
 „Ecclesiæ, quæ nondum erat facta: unde
 „& in Veteri Lege dabatur libellus repu-
 „dii, quod est contra Sacramenti ratio-
 „nem. Quod spectat Festa Judæorum,
 „quæ in Veteri Lege erant præscripta, osten-
 „dit etiam *S. Thomas* citatæ Quæst. Art. IV.
 „in Responsione ad X. ejusmodi Judæorum
 „Festa præfigurasse Jesum Christum, vel res
 „ad Populum Christianum attinentes. Sic
 „enim scribit *S. Doctor*: „Figuralis autem
 „ratio horum Festorum est, quia per jube
 „„Sacrificium Agni figuratur perpetuitas
 „„Christi, qui est Agnus Dei, secundum
 „„illud Epist. ad Hebræos cap. ultimo, Jesus
 „„Christus heri & hodie, ipse & in sæcula.
 „„Per Sabbatum autem designatur spiri-
 „„tualis requies nobis data per Christum,
 „„ut habetur cap. 4. Epist. ad Hebræos. Per
 „„Neomeniam autem, quæ est intentio
 „„novæ Lunæ, significatur illuminatio
 „„primitivæ Ecclesiæ per Christum, eo
 „„prædicante, & miracula faciente. Per
 „„Festum autem Pentecostes significatur
 „„descensus Spiritûs Sancti in Apostolos.
 „„Per Festum Expiationis significatur
 „„emundatio à peccatis Populi Christiani.
 „„Per Festum autem Tabernaculorum,
 „„significatur peregrinatio eorum in hoc
 „„mundo, in quo ambulant in virtutibus
 „„proficiendo. Per Festum autem Cætus
 „„atque Collectæ, significatur Congrega-
 „„tio Fidelium in Regno Cælorum, & ideo
 „„istud Festum dicebatur sanctissimum. Et
 „„tria Festa erant continua ad invicem,
 „„quia oportet, expiatis à vitiis proficere
 „„in virtute, quousque perveniant ad Dei
 „„visionem, ut dicitur in Psalmo 83. Deni-
 „„què *S. Thomas* Articulo VI. jam citatæ
 „Quæstionis, causam assignans institutio-
 „nis quarundam Observantiarum cære-
 „monialium Veteris Legis, videlicet cur
 „Deus præceperit Judæis ut abstinerent à
 „sanguine, à suffocatis animalibus, & ab esu
 „quorundam ciborum, tanquam immun-
 „dorum? hæc habet: *Cultus Legis Mosaicæ*

*figurabat Mysterium Christi, unde omnia
 eorum, seu Judæorum, gesta figurabant ea,
 quæ ad Christum pertinent, secundum illud
 1. ad Corinth. cap. 10. omnia in figuris con-
 tingebant illis, & ideo rationes harum Ob-
 servantiarum dupliciter assignari possunt.
 Uno modo secundum congruentiam ad di-
 vinum cultum. Alio modo secundum quod
 figurant aliquid circa Christianorum vi-
 tam.* Ex his ergò mysticis ac typicis ratio-
 nibus, quas assignat *S. Thomas*, manifestò
 patet, omnia, quæ Deus instituit in Veteri
 Lege, sive Sacrificia, Sacra, & Sacramenta,
 sive Festa, & Observantias cæremoniales,
 præfigurasse Christum venturum, ac sub-
 indè debuisse in morte Christi, completâ
 eorum veritate, cessare. Quam in rem *S.
 Cyrillus Alexandrinus* lib. IX. contra Apo-
 statam Imperatorem *Julianum* appositè
 ait: Deus constituit quidem per sapientis-
 „simum Moysen ritus umbratiles ac typi-
 „cos, gnarus typos informandis eorum
 „mentibus, qui tum erudiebantur, idoneos
 „esse; non ita tamen ut in rebus adeò cras-
 „sis perpetuò hærentes, spirituali & intel-
 „lectuali cultu exciderent: Sed acceptâ in
 „multis rerum verarum prædicatione, Dei
 „obsecrandi modum cum primis agnosce-
 „rent, ad rectè vivendi semitam scite & ar-
 „tificiosè pergentes. Quemadmodum
 „enim periti Fabri ærarii formas imagi-
 „num, quas facturi sunt, in cera liquefacta
 „prius exhibent, non ut eatenus tantum
 „illorum ars progrediatur, sed ut in ipsis
 „eorum, quæ mox facienda sunt, decus
 „prius eluceat: postquam tamen ad exi-
 „tum perductum opus erit, non jam artifi-
 „cem jure inculabimus, quòd typos negli-
 „gat. Simili, opinor, modo, posteaquam
 „Christus illuxit, qui est veritas, & Chri-
 „stianus cultus introductus est, vanos esse
 „typos jure statuemus, spiritualium quippè
 „imagines erant.“

D. Potestne ex vaticiniis Prophetarum
 evinci, Legem Veterem, quantum ad Sa-
 crificia, Sacra, Sacramenta, Festa, & Ob-
 servantias cæremoniales cessasse in morte
 Christi, populumque Judaicum desiisse
 esse populum Dei?

M. Id eleganter ostendit *Lactantius* lib.
 IV. *Institutionum Divinarum* cap. XX. ubi
 hæc habet: Moyses & ipsi Prophetæ, Le-
 „gem, quæ Judæis data erat, testamentum
 „vocant, quia nisi testator mortuus fuerit,
 „nec confirmari testamentum potest, nec
 „fieri quid in eo scriptum sit, quia clausum
 „& obsignatum est. Itaque nisi Christus
 „mortem suscepisset, aperiri testamen-
 „tum, id est, revelari & intelligi Myste-
 „rium Dei non potuisset. Verum, Scriptu-
 „ra omnis in duo Testamenta divisa est.“

Illud

„ Illud quod adventum Domini Passio-
 „ nemque antecessit, id est, Lex & Pro-
 „ phetæ, Verus dicitur. Ea verò, quæ
 „ post Resurrectionem Christi scripta sunt,
 „ Novum Testamentum nominatur. Ju-
 „ dæi Veteri utuntur, nos Novo: sed ta-
 „ men diversa non sunt, quia Novum Ve-
 „ teris adimpletio est, & in utroque idem
 „ testator est Christus, qui pro nobis mor-
 „ te susceptâ, nos hæredes Regni æterni
 „ fecit, abdicato & exhæredato populo
 „ Judæorum, sicut Hieremias Propheta
 „ testatur, cum loquitur talia: Ecce dies
 „ venient, dicit Dominus, & consum-
 „ mabo domui Israël, & domui Juda te-
 „ stamentum novum, non secundum te-
 „ stamentum quod disposui patribus eo-
 „ rum, in die, quâ apprehendi manum
 „ eorum, ut educerem illos de Terra Æ-
 „ gypti, quia ipsi non perseveraverunt in
 „ testamento meo, & ego neglexi eos, di-
 „ xit Dominus. Item alio loco similiter ait,
 „ Dereliqui domum meam, dimisi hæ-
 „ reditatem meam in manu inimicorum
 „ ejus . . . . Facta est mihi, inquit Chri-
 „ stus, hæreditas mea sicut Leo, id est,
 „ præda & devoratio factus sum hæredi-
 „ bus meis, qui me immolaverunt sicut
 „ pecus. Dedit super me vocem suam,
 „ id est, Sententiam adversus me mortis,
 „ crucisque dixerunt. Nam quod supe-
 „ rius ait, consummatum se domui Ju-
 „ da testamentum novum, ostendit (seu
 „ Christus) Vetus illud Testamentum,
 „ quod per Moysen est datum, non fuisse
 „ se perfectum, id autem, quod per Chri-
 „ stum dari deberet, consummatum fore.
 „ Domus autem Juda & Israël non uti-
 „ que Judæos significat, quos abdicavit,
 „ sed nos, qui ab eo convocati ex genti-
 „ bus, in illorum locum adoptione suc-
 „ cessimus . . . . Cum igitur nos, an-
 „ teâ tanquam cæci, & tanquam carce-
 „ re stultitiæ inclusi, sederemus in tene-
 „ bris ignorantes Deum & veritatem, il-
 „ luminati ab eo sumus, qui nos Testa-
 „ mento suo adoptavit, & liberatos ma-
 „ lis vinculis, atque in lucem sapientiæ
 „ productos, in hæreditatem Regni Cæ-
 „ lestis adscivit. „ Ex quibus *Lactantii*
 verbis manifestum est, Deum voluisse, ut
 omnia, quæ instituerat in Veteri Lege
 præfigurantia Christum, in morte ejus-
 dem Christi finem haberent, & ut Nova,
 seu Evangelica Lex, in locum Veteris, seu
 Mosaicæ, Legis subrogaretur, & tan-
 dem, exhæredato contumaci Populo Ju-
 daico, novum populum, seu Christia-
 nos, Lege suâ adoptaret, & in hæredita-
 tem Regni Cælestis adscisceret. Eâ de
 causâ, Deus, qui Religionem Judaicam

in Veteri Lege redegerat ad victimas,
 ad certum modum, modum ad tem-
 pus, tempus ad locum, & locum ad u-
 nam Civitatem, seu Hierosolymam, &
 ad unum Templum, seu Hierosolymita-
 num, contraxerat, permisit, ut, non
 multò post mortem Jesu Christi, eadem
 Civitas, Templumque Hierosolymita-
 num ab Exercitu Romanorum funditus
 everterentur, & ut omnes Judæi per to-
 tum orbem dispergerentur, ubi fas non
 erat sacrificare, Hierosolymam verò illis
 adire non liceret, in qua solâ licebat im-
 molare. Hæc, inquam, permisit Deus,
 ut omnes intelligerent, Religionem Judaicam,
 sitam potissimum in Sacrificiis, Ri-
 tibus, Festis, Cæremoniis, aliisque id
 genus, quæ ad divinum cultum specta-
 bant, quæque Judæi in solo Templo Hie-
 rosolymitano exercere ac celebrare pote-
 rant, destructo semel Templo Hierosoly-
 mitano, extinctam fuisse, & omnia quæ
 in Veteri Lege ad præfigurandum My-
 sterium Redemptionis generis humani e-
 rant instituta, desuisse in integrum in mor-
 te Jesu Christi, qui omnes figuras, qui-
 bus in Veteri Lege fuerat adumbratus,
 perfectissime, juxta Prophetarum Ora-
 cula adimplevit. *Quemadmodum enim,*
verba sunt S. Joannis Chrysostomi Oratio-
ne 1. adversus Judæos, Faber, jactis fun-
damentis, erectis parietibus, concame-
rata testudine, ipsâque concameratione
in unum lapidem in medio positum conne-
xâ, si eum tollat, totam ædificii com-
pagem solverit: Similiter Deus, quum eam
Civitatem, seu Hierosolymam, fecisset,
quasi nodum totius Religionis Judaicæ,
ac mox hanc Civitatem subverterit, non-
ne pariter universum ejus Civitatis sta-
tum subvertit? Jam vero, lubens roga-
 verim Judæos, quâ de causâ, cum tantum
 temporis in Ægypto versati receperint
 statum suæ Civitatis, ac rursus reducti in
 Babylonem, redierint Hierosolymam, ac
 denique sub *Antiocho*, Rege Syriæ, tam
 multa passi mala, ad pristinum reversi
 sint statum, & denuò Sacrificia, Altare,
 Sancta Sanctorum, breviter, omnia cum
 pristina receperint dignitate, nunc nihil
 simile factum fuerit, cum tamen à deva-
 statione Templi Hierosolymitani ad hæc
 usque tempora effluxerint mille & septin-
 genti circiter anni? Nam semel & ite-
 rum, ac tertio sub Imperatoribus *Adria-*
no, Constantino, & Juliano conati sunt
 destructum Templum Hierosolymitanum
 instaurare, sed conatus illorum semper
 interruptus est, primum quidem à militi-
 bus, rursus ab igne promicante è funda-
 mentis, & illorum importunam pervica-
 ciam

ciam coërcente. Quâde causâ, inquam, Judæi extra Hierosolymam agunt tanto tempore? Quorsum dirutum Templum manet adhuc solitudinis calamitas, & sæpè conantibus Judæis instaurationem, conatus in vacuum eësserint? Non aliam tot malorum certè invenio ipse causam, præter istam, quam ipsa rerum veritas loquitur: Posteaquam Judæi per summam insaniam debacchati sunt in Christum, posteaquam in illum injecerunt manus, ejusque pretiosum sanguinem effuderunt, propterea, perfidi Judæi à Deo rejecti & repulsi sunt, nec ulla his relicta spes reedificandi Hierosolymam, Templum instaurandi, Legem observandi, Festa peragendi, Agnum Paschalem mactandi & comedendi, Sacerdotium, & Sacrificium unquam ampliùs habendi, atque suis sedibus, patrioque Solo dejecti, per universum orbem dissipantur, omnibus nationibus exosi, innumeris malis obnoxii, & miseram servientes servitutem. Hæc est vera causa, cur in morte Christi Domini omnia, quæ Deus in Veteri Lege ad præfigurandum Christum venturum instituerat, finem acceperint, & Populus Judaicus desierit esse Populus Dei.

D. Deplorandam sanè video cæcitatem Judæorum, qui, ostensâ licet in morte Christi figurarum Legis veritate, adhuc tenent mordicè Sabbatismos, Circumcisionem, delectum ciborum, victimas, lutiones, & alias hoc genus Legis figuras, quas Christus Dominus, per illas designatus, per mortem suam fecit supervacaneas. Adhuc pendunt miseri Judæi à Prophetarum promissis, cum is exhibitus sit, quem illi promiserunt, verum Messiam abnegant, & alium quemdam planè imaginarium expectant, cum non sit alius præter Jesum Christum, ad cujus nomen aperiunt caput, inclinant cervices, flectunt genua summi orbis Monarchæ, reviviscunt mortui, contremiscunt dæmones, torquentur & fugiunt noxii spiritus. O plusquam adamantinam pervicaciam Judæorum, qui in Christum, sibi à Prophetis, & à Lege promissum, credere noluerunt! Sed ô felicem sortem Gentium, quæ licet Prophetarum ac Legis promissa comperta non haberent, Evangelio tamen credentes, pronis auribus, demissisque animis auscultaunt doctrinam Christi, & in Cruce illius gloriantes, absque Legis Mosaiæ onere, justitiam ac sanctimoniam sunt assecutæ! At, dicas mihi, obsecro te, an Veteris Legis cæremoniæ ita in morte Christi desierint, ut si Christiani

eas post Passionem Christi observare voluissent, lethalitèr peccassent?

M. Hoc dubium, quod proponis, dilucidè post *S. Augustinum* explicat *S. Thomas* 1.^a. 2.^a. Quæst. CIII. Art. 4. in Responsione ad primam objectionem sibi propositam, ubi hæc habet: Convenientiùs Augustinus distinxit tria tempora. Unum quidè ante Christi Passionem, in quo Legalia neque erant mortifera, neque mortua. Aliud autem post, tempus Evangelii divulgati, in quo Legalia sunt mortua & mortifera. Tertium autem est tempus medium, scilicet à Passione Christi usque ad divulgationem Evangelii, in quo Legalia quidè fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea observare tenebatur; non tamen fuerunt mortifera, quia illi, qui ex Judæis conversi erant ad Christum, poterant illa Legalia licetè observare, dummodò non sic ponerent spem in eis, quòd ea reputarent sibi necessaria ad salutem, quasi sine Legalibus fides Christi justificare non posset. His autem qui convertebantur ex Gentilitate ad Christum, non erat causa, ut ea observarent, & idè Paulus circumcidit Timotheum, qui ex matre Judæa genitus erat. Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circumcidere noluit. Idè autem noluit, Spiritus Sanctus, ut statim inhiheretur his, qui ex Judæis convertebantur, observatio Legalium, sicut his, qui ex Gentilibus convertebantur, inhibebatur Gentilitatis Ritus, ut quædam differentia inter hos Ritus ostenderetur. Nam Gentilitatis Ritus repudiabatur, tanquàm omninò illicitus, & à Deo semper prohibitus. Ritus autem Legis cessabat, tanquàm impletus per Christi Passionem, utpotè à Deo in figuram Christi institutus. Ex qua *S. Thomas* doctrina manifestum est, Veteris Legis cæremonias medio illo tempore, quod fluxit à Passione Christi usque ad sufficientem Legis promulgationem, mortuas quidè fuisse, sed necdum mortiferas, adeoque illas sub hoc Evangelicæ Legis crepusculo potuisse absque crimine religiosè observari, ut Synagoga cum honore sepeliretur. At, post promulgationem Legis Evangelicæ docet Angelicus Doctor eodem in Articulo, Veteris Legis cæremonias mortiferas evasisse, adeo ut, si quis Christianus eas nunc observare vellet, mortalitèr peccaret. „Quamvis enim, inquit *S. Thomas*, „sit eadem fides, quam habemus de Christo, & quam antiqui Patres habuerunt, „

tamen

„tamen quia ipsi præcesserunt Christum,
 „nos autem sequimur; eadem fides di-
 „versis verbis significatur à nobis, & ab
 „eis: Ab eis dicebatur: Ecce Virgo con-
 „cipiet & pariet filium, quæ verba sunt
 „futuri temporis. Nos autem idem re-
 „præsentamus per verba præteriti tempo-
 „ris, dicentes, quod concepit & peperit,
 „Et similiter cæremoniæ Veteris Legis si-
 „gnificabant Christum, ut nasciturum &
 „passurum. Nostra autem Sacramenta
 „significant ipsum ut natum & passum. Sic-
 „ut igitur peccaret mortaliter, qui nunc
 „suam fidem protestando, diceret, Chri-
 „stum nasciturum, quod antiqui piè &
 „veraciter dicebant: Ita etiam peccaret
 „mortaliter, si quis nunc cæremonias ob-
 „servaret, quas antiqui piè & fideliter ob-
 „servabant. Et hoc est, quod Augusti-
 „nus dicit contra Faustum (*Hæreticum*
 „*Manichæum*) jam non promittitur na-
 „sciturus, passurus, & resurrexurus,
 „quod illa Sacramenta quodammodo per-
 „sonabant, sed annunciat, quod na-
 „tus sit, passus sit, resurrexit, quod hæc
 „Sacramenta, quæ à Christianis agun-
 „tur, jam personant. Hanc doctri-
 „nam hausit Angelicus Præceptor ex *S. Au-*
gustino, qui Epistolâ 19. ait, Veteris Le-
 „gis cæremonias, post promulgationem
 „Legis Evangelicæ ita mortiferas evasisse,
 „ut si quis eas nunc observaret, Hæreseos ju-
 „re optimo infimularetur, & violator ha-
 „beretur sepulchri, quo multis abhinc sæ-
 „culis condita est Synagoga: Proinde, ver-
 „ba sunt *S. Augustini*, *nunc quisquis Chri-*
stianorum, quamvis sit ex Judæis, simi-
liter ea, seu Legalia, celebrare voluerit,
sepultos cineres eruens, non erit pius de-
ductor, vel bajulus corporis, sed impius
sepulture violator. Advertere tamen de-
 „bes, Ecclesiam Græcam, Gallicanam, &
 „Germanicam observasse per plura sæcula
 „præceptum, quod Apostoli, in Conci-
 „lio Hierosolymitano congregati, condi-
 „derunt: *Visum est Spiritui Sancto & no-*
bis, nihil ultra imponere vobis oneris
quàm hæc necessaria, ut abstineatis vos
ab immolatis simulachrorum, & sanguine,
& suffocato, & fornicatione, à quibus
custodientes vos, benè agetis. Act. Apost.
 „cap. 15. v. 28. & 29. Hoc, inquam,
 „præceptum, quod in nascentis Ecclesiæ
 „crepundiis ad pacem & concordiam Ju-
 „dæos inter & Gentiles, ad Christianam
 „Religionem conversos, conciliandam san-
 „xerunt Apostoli, quodque subindè tem-
 „poraneum dumtaxat esse debebat, quædam
 „Ecclesiæ, seu Græca, Gallicana, & Germa-
 „nica per plura sæcula observarunt. Græci
 „liquidem in Synodo Trullana celebratâ

anno 692. Can. 66. prohibent, ne quis
 animalium sanguinem quovis modo co-
 medere aggrediatur, & si sit Clericus de-
 ponatur; si autem Laicus, segregetur.
 Concilium etiam Aurelianense, habitum
 in Galliis anno 553. Can. 20. indicit ab-
 stinentiam à suffocatis. Idem in Ecclesia
 Germanica constitutum est in Concilio
 Wormatiensi Can. 64. Verum, istæ Ec-
 clesiæ laudatis Canonibus indixerunt ab-
 stinentiam à sanguine & suffocato, non
 quòd hanc Legem, ab Apostolis condi-
 tam, adhuc obligare autumarent, sed quòd
 judicarent, conveniens esse, ut hanc di-
 sciplinam, seu consuetudinem, à Majori-
 bus acceptam, maximâ Religione serva-
 rent, quamvis aliundè esum sanguinis &
 suffocati absolutè illicitum esse non ex-
 istimarent, nec damnarent alias Eccle-
 sias, in quibus contraria vigeat consue-
 tudo, sicut rectè explicat *Humbertus*, Car-
 dinalis, & Sylvæ candidæ Episcopus, in
Dialogo contra calumnias Græcorum.

D. Eò præcepto, quod Apostoli in
 Concilio Hierosolymitano condiderunt,
 abstinentia à sanguine animalium, à suf-
 focato, & ab immolatis simulachrorum
 perindè indicitur & decernitur ac absti-
 nentia à fornicatione. Præcepti autem
 de abstinentia à fornicatione incumbit
 omnibus Christianis indispensabilis, &
 perpetua observandi obligatio, quidni
 igitur præceptum de abstinentia à sangui-
 ne animalium, à suffocato, & ab im-
 molatis simulachrorum perpetuò observa-
 re obstringentur Christiani?

M. Hoc Apostolorum præcepto ab-
 stinentia à sanguine animalium, à suf-
 focato, & ab immolatis simulachrorum
 perindè indicitur ac abstinentia à forni-
 catione, sed non eodem tenore. Nam
 abstinentia à fornicatione indicitur ac
 præcipitur, quia fornicatio per se mala
 est, & quia Gentiles non reputabant eam
 esse peccatum: undè non mirum, quod
 ad præceptum de abstinentia à fornica-
 tione jugiter observandum adstringantur
 Christiani. Sed abstinentiam à sanguine
 animalium, à suffocato, & à cibis, qui
 Idolis erant immolati, imperarunt Apo-
 stoli, non quòd putarent esum sanguinis
 animalium &c. esse per se malum & illi-
 citum, aut quòd judicarent, hanc ab
 esu sanguinis animalium abstinentiam esse
 præscribendam ad observandas cæremoni-
 as legales, sed eo dumtaxat fine ejus-
 modi abstinentiam ad tempus præcepe-
 runt, ut semotâ dissensionis materiâ, pax
 & concordia Judæos inter & Gentiles,
 ad Religionem Christianam conversos,
 facta tecta conservari posset: *Judæis enim*
 (inquit

(inquit S. Thomas, 1^a. 2^a. Quæst. CIII. Art. IV. in responsione ad tertiam objectionem) propter antiquam consuetudinem sanguis, & suffocatum erant abominabilia. Comestio autem immolatorum simulachris poterat in Judæis generare circa Gentiles suspicionem reductus ad Idolatriam, & ideo ista fuerunt prohibita pro tempore illo, in quo de novo oportebat convenire in unum Gentiles & Judæos. Procedente autem tempore, cessante causâ, cessat effectus, manifestâ Evangelicæ Doctrinæ veritate, in qua Dominus docet, quod nihil, quod per os intrat, coinquinat hominem, ut dicitur Matthæi cap. 15. Et quod nihil est rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, ut dicitur cap. 4. Epist. 1. ad Timotheum. Fornicatio autem prohibetur specialiter, quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum.

D. Quid sibi vult Christus Dominus, dum Matthæi cap. 15. v. 11. ait: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem?* Quid verò Paulus, dum cap. 4. v. 4. Epist. 1. ad Timotheum dicit: *Nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur?*

M. His verbis: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*, Christus Dominus redarguit Phariseos, qui non solum abstinebant à quibusdam cibis, quasi fuissent naturâ suâ immundi, verum etiam ut viderentur Legum non Interpretes modo, sed etiam conditores, frivolis quibusdam observatiunculis simplicem plebem onerabant multis præceptiunculis, quod genus sunt ista: *Ne quis cibum capiat manibus impuris.* Manus autem appellabant impuras quando erant illotæ, quasi manus cibum aut hominem contaminaret, aut quasi liquor aquæ sordes abstergeret animi. Item, *ne quis à foro reversus, & in promiscua turba versatus, cibum capiat, nisi prius abluto corpore*: perinde quasi contactus hominum inquinaret hominem; aut quasi purus sit, qui lotus sit. Rursus, *ut lavarentur urcei, pocula, & ramenta, sella, reliquaque suppellex, cujus erat usus quotidianus.* Has itaque observatiunculas simplici plebi venditantes Pharisei, adierunt Christum, eique dixerunt: *Quare Discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cum panem manducant.* Quibus ipse respondit: *Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Sine autem causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.* His dictis, Christus velut

aversus à Phariseis, jussit turbas propius accedere, dicens: *Audite & intelligite: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Quasi diceret Christus: *Lex Evangelica, cujus conditor sum, non in caeremoniis legalibus, non in abstinentia à quibusdam cibis, quasi immundi essent, non in istis, quas Pharisei invexerunt, observantiunculis sita est, sed in affectibus animi.* Hanc igitur Legem cælestem post eam quam cepistis profiteri, nihil vobis sit rei cum fucatis Phariseis, qui abstinent à quibusdam cibis, tanquam immundis, quique præpostero judicio summam pietatis collocant in externis caeremoniis & præceptiunculis, & ea quæ sunt animi negligunt. Cyathos horrent illotos, & animos impuros habent, manus & cutem subinde lavant, animum verò patiuntur omnibus vitiis inquinari: Hoc in sensu intelligenda sunt hæc Christi verba: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem.* Liberavit nos quippe Christus Dominus per mortem suam ab observatione caeremoniarum Veteris Legis, & constitutiuncularum, quas Legi adjiciebant Pharisei, & quibus onerabant Populum Judaicum plus satis gravatum Legis Mosaicæ onere. Ab observatione caeremoniarum Veteris Legis, & ab abstinentia judaica quorundam ciborum, quasi impuri ac immundi essent, nos per mortem Christi fuisse liberatos, docet Apostolus Paulus cap. 4. v. 1. & seq. Epist. 1. ad Timotheum ubi hæc habet: *Spiritus autem manifestè dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorum: in hypocrisi loquentium mendacium. . . . prohibentium abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem; quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Quibus verbis Apostolus Paulus apertè declarat, Fideles, redemptos sanguine Christi, revocare non debere Judaicum ciborum delectum, quasi cibus ipse quidquam habeat impuritatis, cum omne ciborum genus Deus in hoc paraverit, ut his ad corporis necessitatem, viresque sarcindas moderatè utamur, pro sua benignitate gratias illi agentes, quicumque pro Mosaicâ Lege Evangelicam Fidem sumus amplexi, quique, discussis Judaicarum caeremoniarum nebulis, ad lucem veritatis adducti, cognovimus, quidquid ab optimo Deo conditum est, id naturâ suâ bonum esse, si quis, ut oportet, & ad quod conditum est, utatur; nec ullum esse cibi genus

genus abominandum, aut rejiciendum, quod velut à benigno Deo datum percipitur cum gratiarum actione. Nihil enim in rebus à Deo conditis impurum est, aut immundum; si purus ac mundus sit utentis animus. Eandem doctrinam Fidelibus inculcat idem Apostolus cap. 2. Epistolæ ad Colossenses, dicens: *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, Corpus autem Christi.* Ab hac ergo Judaicarum caeremoniarum observatione ideo Christianos Apostolus Paulus liberos esse pronunciat, quia hæ fuerunt umbræ, quæ portendebant olim ac delineabant ea, quæ postea essent verè exhibenda à Christo. Cum igitur Christiani corpus ipsum teneant, palamque ipsis illuxerit veritas, non debent amplius consecrari umbras, sed oportet, ut Christo capiti, in Cælis agenti, charitatis vinculo adhærentes, non curent nisi cælestia, rectaque tendant ad præmium immortalitatis.

D. Si, juxta Christi oraculum: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem;* si juxta Apostolum Paulum: *Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur;* si denique Christus Dominus, ut mox dixisti, per mortem suam liberavit nos ab observatione caeremoniarum Veteris Legis, quas inter erat delectus ciborum, seu abstinencia à quibusdam cibis, tanquam immundis, ut quid quæso, Ecclesia certis anni temporibus, & potissimum in Quadragesima, Judaicum istum revocat ciborum delectum, esuque carniū interdicit Fidelibus, quos tamen Christus per mortem suam omnibus cibis indiscriminatum utendi plenam libertatem donavit?

M. Ecclesia præcipit quidem certis anni diebus, ut Fideles, dum jejunant, abstineant à carnibus, & ab aliis quibusdam eduliis, non quod censeat carnes esse ex natura sua malas & immundas, aut quod velit antiquatum per mortem Christi Judaicum ciborum delectum revocare, absit: sed quod judicet Ecclesia, id genus abstinencie multum prodesse salutem Fidelium, qui hoc pacto domant passiones suas, frænum perduelli cupiditati injiciunt, & carnem suam castigant. Cæterum, Ecclesia Catholica damnat Hæreticos *Marcionitas, Encratitas, & Manichæos*, qui quædam ciborum genera execrabantur, quod à Deo malo condita esse pertenderent. Improbatur etiam Hæreticos *Montanistas*, qui jejunia, seu Quadragesimas multiplicabant, quæ va-

rant adducere; vultque Ecclesia, ut Fideles per abstinenciam à carnibus, quam eis certis anni diebus indicit, corpus suum affligant, & macerent, sed non atterant, & exhauriant, vult, ut carnem suam in ordinem redigant, non immodicè excrucient, cupiditatem cohibeant, valetudinem autem non evertant. Denique, Ecclesia, dum statis anni diebus præcipit abstinenciam à carnibus, & à quibusdam aliis eduliis, non revocat Judaicum ciborum delectum, sed potius illos peccati reos esse declarat, qui Judaico more, à quibusdam cibis abstinerent, quod putarent illos esse immundos. Judæorum enim ista vox est, non Christianorum: *hoc cibo, utpotè immundo, ne vescitor, hoc corpus, propter immunditiam, ne contingito, hac veste, quæ immunda est, ne utitor, hac die ne illud, aut illud aigto.* Quamvis igitur cibus aut potus, aut eorum sumptio, suapte naturam bona non sint aut mala, nec pios reddant, nec impios (quo in sensu Christus Dominus, dicit: *Non quod intrat in os, coinquinat hominem*) abstinencia tamen ab illis, ad virtutes comparandas ex præcepto Ecclesiæ, aut juxta conditionem personarum ex voto aut devotione voluntariè assumpta, laudabilis est & meritoria, ac pietati deservit, ad illam præparans, & magnum illi affrens incrementum: alioquin non toties abstinenciam & sobrietatem commendaret Scriptura Sacra, nec Deum alloquens concineret Ecclesia: *Qui corporali jejuniō vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris & præmia.* Addo etiam, ciborum delectum inductum fuisse ab ipsismet Apostolis, quippe qui, ut mox dicebamus, abstinenciam à suffocato & sanguine præceperunt; ac subindè summæ temeritatis esse negare, Ecclesiam ad utilitatem Fidelium super hujusmodi rebus Leges constituere posse, cum jure naturali indictum sit, ut inferiores superiorum Legibus dirigantur, & Christus districte præcipiat, ut obediamus Ecclesiæ: *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*, Matthæi cap. 18. Hac præmissâ expositione, statim patescit mens Apostoli Pauli. Nam primò, dum cap. 4. v. 1. Epist. 1. ad *Timoth.* ait: *Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur;* id Apostolus scribit contrà nonnullos, quorum errorem postea secuti sunt Hæretici Encratitæ, Marcionitæ, & Manichæi, qui abhorrebant à quibusdam cibis, quod dictitarent, illos à malo Deo conditos esse. Hanc esse germanam mentem Apostoli Pauli asserunt Sancti Patres, *Hieronymus*

cap.

cap. 2. lib. 2. adversus *Jovinianum*, *S. Chrysostomus* Homil. 12. in Epist. 1. ad *Timoth.* *Theodoretus* in cap. 4. Epist. 1. ad *Timoth.* & *S. Augustinus* lib. 30. contra *Faustum* cap. 5. Præterea, quando *Apostolus Paulus* cap. 2. Epist. ad *Colossenses*, ait: *Nemo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei Festi, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum &c.* Hæc scribit *Apostolus* contra quosdam pseudo *Apostolos*, qui abrogatas per mortem *Christi* Legis Veteris cæremonias revocare totis viribus satagebant, & *Fideles* inducebant, ut eas, velut ad salutem necessarias, observarent, eademque operâ abstinere à quibusdam cibis, tanquam immundis. Denique, cum in exordio Ecclesiæ nullo *Fideles* obstringerentur præcepto abstinendi à cibis, qui erant immolati *Idolis*; ideo *Apostolus* cap. 10. Epist. 1. ad *Corinth.* v. 25. & seq. ait: „Omne quod „in macello venit, manducate, nihil in- „terrogantes propter conscientiam. . . . „Si quis vocat vos infidelium, & vultis „ire; omne, quod vobis apponitur, „manducate, nihil interrogantes propter „conscientiam. „ Id est, nihil interro- „gantes, an immolatum sit, an secus? idque propter conscientiam. Vitandum enim est offendiculum, si incidat, non accersendum. Hinc immediate subdit *Apostolus*: „Si quis autem dixerit: Hoc „immolatum est *Idolis*: nolite manducare, propter illum, qui indicavit, & „propter conscientiam. Et Epist. ad „*Romanos* cap. 14. v. 21. ait idem *Apostolus*: Bonum est non manducare „carnem, & non bibere vinum, neque „in quo frater tuus offenditur, aut scan- „dalizatur, aut infirmatur. Si ergo *Apostolus Paulus* vetat *Fidelibus*, ne carnes immolatas edant, vel vinum bibant, quando potest inde oriri scandalum, quanto magis nunc *Fideles* servare debent abstinere à carnibus, aliisque edulis, quam certis anni temporibus ad eorum utilitatem præscribit Ecclesia, quæ habet à Deo auctoritatem condendi ejusmodi Leges, quibus obedire debemus, quasque citrà scandalum, & ejusdem Ecclesiæ auctoritatis contemptum violare non possumus: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis*, inquit idem *Apostolus* cap. 13. v. 17. Epist. ad *Hebræos*. Quicumque igitur asserunt, nullum certum cibi genus *Christianis* esse præscribendum, sed unicuique integrum & liberum esse debere ut his vescatur cibis, quos existimat conducere suæ valetudini, hi, inquam, non so-

lùm disciplinam Ecclesiasticam enervant, & adversantur doctrinæ *Apostoli Pauli*, jubentis, ut inferiores præstent superioribus debitam obedientiam, verum etiam, Ecclesiæ Catholicæ, quæ hujusmodi escarum delectum certis anni diebus à *Fidelibus* observandum religiosè & prudenter constituit, contumeliam irrogant, & *Hæreticorum Aerii, Joviniani, Waldensium, Wiclefi, Lutheri, Calvini*, aliorumque ejusdem fursuris heterodoxorum damnatæ doctrinæ consentiunt.

D. Hoc unum circa observantiam cæremoniarum Veteris Legis post *Passionem Christi Domini* superest tibi proponendum dubium. Dixisti puippè superius, cæremonias Veteris Legis statim post *Passionem Christi* fuisse quidam mortuas, id est, abrogatas, sed necdum mortificatas, quia hi, qui ex *Judæis* ad Religionem Christianam erant conversi, licet, & inculpatâ conscientia ejusmodi cæremonias observarunt usque ad sufficientem Legis Evangelicæ promulgationem. At, contrarium sentire mihi videtur *Apostolus Paulus*, cujus Epistolam ad *Galatas* nuperrimè legebam. Ait namque *Paulus* cap. 2. v. 11. & seq. hujus Epist. se in faciem restitisse *Petro*, quod cæremonias Veteris Legis observaret: Cum autem, inquit, venisset *Cephas Antiochiam*, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim quam venirent quidam à *Jacobo*, cum gentibus edebat, cum autem venissent, subtrahabat, & segregabat se, timens eos, qui ex circumcissione erant. Porro, observantiam cæremoniarum Veteris Legis *Apostolus Paulus* vitio vertere haud potuisset *S. Petro*, Principi *Apostolorum*, si tùm temporis adhuc licita fuisset, & permixta arbitrio illorum, qui, relicto *Judaismo*, nomen dabant Christianæ Religioni.

M. Non reprehendit *Apostolus Paulus S. Petrum*, quod observaret cæremonias Legis, cum ipsemet *Paulus* eas observaret; circumcidit enim Discipulum suum *Timotheum*, sicut refertur cap. 16. v. 3. Act. Apost. Et, secundum Legem Mosaicam, purificatus, intravit in Templum, annuntians expletionem dierum purificationis, ut legitur cap. 21. v. 26. ejusdem libri Act. Apostolorum. Non, inquam, *Apostolus Paulus* reprehendit *S. Petrum*, quod Veteris Legis cæremonias observaret, sed quod *S. Petrus*, datâ operâ, se à gentibus segregando, &, ut placeret *Judæis*, circa Legalium observantiam adhibendo diligentiam nimiam, intempestivo suo exemplo non solum da-

bat

bat gentibus, ad Religionem Christianam conversis, scandalum, sed etiam eis occasionem præbebat existimandi, observantiam caeremoniarum Veteris Legis esse necessariam ad salutem æternam consequendam. Quâ de causâ *Paulus* dixit *Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Judæus sis, gentilitèr vivis, & non judaicè, quomodò Gentes cogis judaizare?* In hoc peccasse *S. Petrum* docet *S. Thomas* 1.^æ. 2.^æ. Quæst. CIII. Art. IV. in responsione ad secundam sibi propositam objectionem. Quamvis autem error *S. Petri*, non fuerit error doctrinæ, sed tantum conversationis, verè tamen fuit reprehensus à *S. Paulo*, sicut post *S. Augustinum* asserit ibidem Angelicus Doctor, non verò tantum reprehensus simulatoriè, sicut olim visum est *S. Hieronymo*, qui super hac re literariam cum *S. Augustino* habuit concertationem; sed postea argumentis illius Aquilini Doctoris victus, in ejus descendit sententiam. Observantia itaque caeremoniarum Veteris Legis à tempore Passionis Christi usque ad sufficientem Legis Evangelicæ promulgationem, licita fuit, eâ tamen Lege, ut omnes firmitè crederent, ejusmodi observantiam non esse necessariam ad salutem æternam adipiscendam, & in his caeremoniis legalibus salutis spem non esse reponendam: *Advenientibus enim rebus, quarum erant umbræ illæ observationes, id actum est, ut ostenderetur in ipsis umbris non esse spem reponendam, sed in ipsis rebus, quas illæ umbræ significabant esse venturas, id est, Christum & Ecclesiam. Et propterea, illa jam omnia inania erant. Nec tamen ea, tanquam noxia, removenda, sed, tanquam superflua, contemnenda Apostolus præcepit: ut si quis Judæus Christo credidisset, propter offensionem suorum non prohiberetur in ipsis superfluis remanere, nec tamen in eis salutem suam constitutam putaret. Non enim signa illa, sed ea, quæ his significantur, in salutem introducunt.* Verba sunt *S. Augustini* cap. 4. lib. 14. contra *Faustum*, Manichæum.

D. Præcepta judicialia, seu forensia, Veteris Legis, fueruntne in morte Christi abrogata perinde ac præcepta caeremonialia ejusdem Legis, ita ut peccarent nunc mortalitèr Principes, qui juberent, ut ejusmodi præcepta judicialia in suis Ditionibus observarentur?

M. Fuerunt quidèmm præcepta judicialia, seu forensia Veteris Legis in morte Christi abrogata sicut præcepta caeremonialia ejusdem Legis, cum hoc tamen discrimine, quòd præcepta caeremonialia Veteris Legis, non solum in Passione

Christi Domini mortua fuerint, seu vim obligandi non amplius habuerint, verum etiam post Legis Evangelicæ promulgationem mortifera evaserint, ac lethalitèr peccarent nunc qui ea observare vellent. At, præcepta judicialia Veteris Legis sunt quidèmm nunc mortua, id est, non habent vim obligandi, sed non sunt mortifera, “quia (inquit *S. Thomas* 1.^æ. 2.^æ. Quæst. CIV. art. III.) si quis Princeps ordinaret in Regno suo, illa præcepta judicialia observari, non peccaret, nisi fortè hoc modò observarentur, vel observari mandarentur, tanquam, habentia vim obligandi ex Veteris Legis institutione: talis enim intentio observandi esset mortifera.” Rationem hujus discriminis perdoctè *S. Thomas* ibidem assignat, “quia, inquit, præcepta caeremonialia principalitèr in Veteri Legge instituta sunt ad figurandum Christi mysteria, ut futura; & ideò ipsa eorum observatio præjudicat Fidei veritati, secundum quam confitemur illa mysteria jam esse completa. Præcepta autem judicialia non sunt instituta ad figurandum, sed ad disponendum statum illius populi (seu Judaici) qui ordinabatur ad Christum; & ideò, mutato statu illius populi, Christo jam veniente, præcepta illa judicialia vim obligandi amiserunt. Lex enim fuit paedagogus ducens ad Christum, sicut ait, Apostolus cap. 3. Epist. ad Galatas. Quia tamen hujusmodi præcepta judicialia non ordinantur ad figurandum, sed ad aliquid fiendum, ipsa eorum observatio absolutè non præjudicat Fidei veritati: sed intentio observandi tanquam ex obligatione Legis præjudicat veritati Fidei, quia per hoc haberetur, quòd status prioris populi (seu Judaici) adhuc duraret, & quòd Christus nondum venisset.

D. Hastenùs de Lege Mosaica tam secundum se spectatâ, quam secundum ea, quæ complectitur, videlicet præcepta moralia, caeremonialia, & judicialia; Sacra, Sacrificia, Sacramenta, Ritus, Festa, & alia id genus, copiosè satis disseruimus. Nunc, si placet, veniamus ad quædam Facta historica, quorum accurata notitia haud parum lucis afferre poterit Sacrae Historiæ, quam in Pentateucho descripsit *Moyse*s. In primis, memini, te in superiori nostro Colloquio probasse contra *Joannem Spencerum*, Tabernaculum, quod Deus, ad specialem sui cultum, *Moyse* extruendum jussit, factum non esse ad formam Tabernaculi Idoli *Moloch*. Sed quinam esset

esset iste *Moloch*, & quem cultum ei exhiberent Gentes, Idololatriæ tenebris immersæ? rogo te, ut in præsentia breviter exponas.

M. Sæpius in nostris Colloquiis de cultu, qui Deo debetur, differendo, monui te, summam ab exordio Mundi, tam apud Patriarchas ante Diluvium, quam apud Patriarchas post Diluvium fuisse Sacrificiorum dignitatem atque auctoritatem, eò præsertim nomine, quod à Deo eorum usus esset præceptus, non tantum ut homines inde testarentur, se Cæli ac Terræ conditorem pro vero Deo agnoscere, eumque colere; sed ut esset etiam publica professio grati affectus Deo debiti pro beneficiis acceptis, atque denique, ut essent typi Sacrificii Christi, cujus merito & efficaciam verè & reapse expianda erant peccata nostra, sedanda ira Dei, subindeque impetranda peccatorum remissio. At, quemadmodum nihil tam sanctum est, tamque religiosum, quod ad nefandos, & prophanos usus interdum à malè feriatis hominibus non trahatur; ita idem in cultu & in Sacrificiis etiam obtigisse narrat Historia Sacra. Atque ut cæteros taceam abusus, sufficiet nunc ex multis unum adduxisse Sacrificium, quod Populi Ammonitæ, & quidam Israëlitarum, in Idololatriam prolapsi, Idolo *Moloch* offerebant, liberos suos scythicam plusquam crudelitate comburendo. Porro, quis fuerit iste *Moloch*? non convenit inter Scriptores. Alii putant fuisse *Mercurium*, alii *Priapum*, alii *Jovem*, alii *Saturnum*. De forma etiam Idoli *Moloch* non consentiunt iidem Auctores. *Joannes Lorinus* putat, Idolum *Moloch* fuisse hominis instar extensis manibus cupreum & concavum, in cuius concavitate accendebatur ignis, quotusque esset quasi ignitum. Alii Idolum *Moloch* fuisse æneum existimant, capite vitulino, reliquo corpore hominis formâ, Regis insignibus, ac regio throno insidens, manus protendens, quibus pueros sibi oblatos exciperet, pyrâ intus accensâ. Hoc autem nefandum Idolum colebant Ammonitæ, offerendo illi in Sacrificium pueros suos, eosque cremando. Sed, ne, inter immolandum, puerorum, qui comburebantur, ejulatus commoverent parentum viscera, atque ut oblatio dæmoni gratior esset, impii Sacerdotes, alique hujus Idoli Ministri, quamdiu Sacrificium durabat, rauco tubarum clangore, indefesso tympanorum strepitu undique æra replebant. Denique, post absolutum abominabile sacrificium, cultores hujus Idoli sub arborum

opacitate scortabantur. *Molochi* siquidem Templum luco cingebatur. Hoc execrandum Sacrificium, quod Idolo *Moloch* offerebant gentes, totumque illum infamem cultum populo Israëlítico districtè inhibuit Deus cap. 18. v. 21. libri Levitici, dicens: *De semine tuo non dabis, ut consecretur Idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui.* Et cap. 20. v. 2. ejusdem libri: *Hæc loquere filiis Israël, & de advenis, qui habitant in Israël, si quis dederit de semine suo Idolo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit eum.* Quam turpia, omniumque execratione digna essent ejusmodi Sacrificia, quibus Gentes Diis suis humanas hostias immolabant, eleganter *Lactantius* cap. 21. lib. 1. *Divin. Institut.* describit his verbis: *Nam de infantibus, qui Saturno immolabantur propter odium, quid dicam, non invenio, Tam barbaros, tam immanes fuisse homines, ut parricidium suum, id est, tetrum atque execrabile humano generi facinus, sacrificium vocarent: cum teneras atque innocentes animas, quæ maxime est ætas parentibus dulcior, sine ullo respectu pietatis extinguerent, immanitatemque omnium bestiarum, quæ tamen fetus suos amant, feritate superarent. O dementiam insanabilem! Quid illis isti Dii amplius facere possent, si essent iratissimi, quam faciunt propitii? Cum suos cultores parricidiis inquinant, orbitatibus maculant, humanis sensibus spoliant? Quid potest esse his hominibus sancti? aut quid in prophanis locis facient, qui inter aras Deorum summa scelera committunt? Pescennius Festus in libris Historiarum per Satyræ refert, Carthaginenses Saturno humanas hostias solitos immolare, & cum victi essent ab Agathocle, Rege Siculorum, iratum sibi Deum putavisse, itaque, ut diligentius piaculum solverent, ducentos nobilium filios immolasse.*

D. Ex hoc turpissimo, & omni dedecore infami cultu, quem Idolo *Moloch* olim Gentes exhibebant, facile intelligo, quam insulse *Joannes Spencerus* dixerit, Deum, ut in Populo Hebræo cultum sibi speciatim consecratum stabiliret, atque propagaret, jussisse *Moyse*, ut Tabernaculum fabricaret juxta formam Tabernaculi *Moloch*. Quid autem stultius dici aut excogitari possit, certè non video. *Quæ enim* (ut ait Apostolus *Paulus* Epist. 2. ad Corinthios cap. 6. v. 14. & seq.) *participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conventio Dei ad Belial? aut quæ pars fidei cum infidei? Qui autem consensus Templo Dei cum Idolis? Faceflat itaque* *Spence-*

Spencerus, qui vana commenta, & à sæculis inaudita paradoxa in libris, quos edidit *De Ritualibus Judæorum Legibus* effutire non erubuit. Hunc temerarium Scriptorem odi & execror. Sed ecce aliud tibi proponendum occurrit Dubium circa fabricam Tabernaculi, in quo Deus à Populo Hebræo coli voluit. Legeram quippè paucis abhinc diebus in lib. Exodi cap. 38. v. 8. *Moysem fecisse labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio Tabernaculi*, cùmque non satis intelligerem, ut quid istæ mulieres excubarent in ostio Tabernaculi, & quo officio ibi fungerentur? Consului eximium quemdam Doctorem, qui hunc mihi exemit scrupulum, dicens, illas mulieres, quas Scriptura dicit excubasse in ostio Tabernaculi, fuisse Deo dicatas, virginitatis voto obstrictas, & in Cellis, juxta Tabernaculum extructis, habitantes, ut in eodem Tabernaculo ministrarent. Utrum autem placeat tibi hæc Doctoris istius explanatio, velim ut liberè dicas.

M. Quominus hanc Doctoris istius explicationem meo approbem calculo, duo præsertim obstant momenta, quæ breviter attingam. Et primò quidè, hæc Doctoris istius explicatio supponit in Veteri Lege fuisse fœminas, quæ, voto virginitatis nuncupato, erant Deo specialitèr consecratæ, quod tamen adversatur doctrinæ sanctorum Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, præsertim *Origenis* in caput 13. *Matthæi*, *S. Ambrosii* lib. de *Institut. Virginis* cap. 5. *S. Hieronymi* Epist. 22. veteris Editionis, quæ est ad *Eustochium* cap. 7. *S. Augustini* Tractatu 10. in Joannem, & *S. Bernardi* Homil. 3. super *Missus est*. Hi, inquam, sancti Patres primitias virginitatis adscribunt *Mariæ*, matri Christi Domini. Non quòd putent sancti illi Doctores, nullas fuisse in Veteri Testamento fœminas, quæ antè *Mariam*, Deiparam, virginitatem coluerint, cùm potius certum sit, plures in Veteri Testamento extitisse fœminas, quæ, studio temperantiæ, virginitatem servaverint; sed quòd velint sancti illi Patres, nullum hominem, nullamve fœminam in Veteri Testamento antè *Mariam*, Genitricem Dei, virginitatem, voti Deo nuncupati Religione, coluisse, hancque prærogativam soli *Mariæ* Virgini eximiam fuisse. Quà de re leges Eminentissimum nostrum Cardinalem *Raymundum Capisuchi*, qui in suis Controversiis, Romæ typis excussis, perdoctè in Controversia decima, parag. 2. probat ex *S. Thoma*, & ex communi Theologorum sententiâ, neminem in Veteri Lege, seu Mosaicâ, virginitatem servandi voto fuisse

obstrictum, & in Nova dumtaxat, seu Evangelica Lege, nuncupationem voti Deo factam de servanda virginitate originem habuisse. Adduci itaque haud possum ut credam, mulieres illas, quas Scriptura Sacra ait, in ostio Tabernaculi excubasse, fuisse Deo, per religionem voti de perpetuò servandâ virginitate consecratas ac dedicatas. Præterea, Doctor ille, quem consulisti, supponit, mulieres illas, quas Scriptura dicit, in ostio Tabernaculi excubasse, continuam illuc fixisse sedem, perpetuam mansionem habuisse, atque tanquàm custodes continuas illuc excubias ac vigilias egisse. Id autem negant perdocti Catholici Scriptores, asserentes mulieres illas non perpetuò mansisse in ostio Tabernaculi, sed illuc dumtaxat ad orandum accessisse, & in fundenda oratione attentas ac vigiles fuisse; non secus ac de *Anna*, Prophetissâ, filiâ *Phanuelis*, dicitur apud *S. Lucam* cap. 2. v. 37. *Non discedebat de Templo, jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte*, quia *Anna* Templum frequentabat, & in eo precibus & orationibus vacans, perdurabat, non quòd in Templo habitaret. Ita interpretantur *Toletus*, *Maldonatus*, & *Cornelius à Lapide*. Sic non dispari ratione Scriptura Sacra ait, mulieres in ostio Tabernaculi excubasse, quòd quotidianam illarum mulierum in Tabernaculo frequentando assiduitatem commendare velit, non quòd istæ mulieres continuam in ostio Tabernaculi mansionem facerent. Huic interpretationi favet Chaldaica Paraphrasis in hunc locum jam citatum libri Exodi: *Fecit, inquit, labrum ex ære, & basim ejus ex ære de speculis mulierum, quæ veniebant ut orarent in ostio Tabernaculi fœderis*. Doctissimus etiam Scripturæ Sacræ Interpres *Jacobus Bonfrerius* idem observat in caput 38. libri Exodi: *Nota, inquit, mulieres excubantes ad ostium Tabernaculi, dici mulieres devotas, quæ frequenter veniebant ad Tabernaculum, Deum adoraturæ & exoraturæ*.

D. Deum, post erectionem Tabernaculi, ad promovendum cultum, quem in eo peragendum instituerat, jussisse *Moyse*, ut *Aaronem*, in Summum Pontificem consecraret, ejusque filios in Sacerdotes ordinaret, jam probè scio, sed quænam essent vestes Summo Sacerdoti, seu Pontifici propriæ, quænam verò vestes Sacerdotibus omnibus communes, scire vehementèr desidero.

M. Ornatum vestium in Summo Pontifice apud Hebræos, & in Sacerdotibus, eorumque specialem consecrationem ideo præcepit Deus, ut majorem populi reveren-

tiam cultus sui Ministris conciliaret, sicut optimè observat *S. Thomas* 1^a 2^a. Quæst. CII. Art. V. Octo autem ornamenta habebat Summus Pontifex, quæ ibidem Angelicus Doctor isto ordine percenset. Primò enim, inquit, habebat vestem lineam, quam Byssinam *Josephus*, Hebræus, appellat. Secundò, habebat tunicam hyacinthinam, in cujus extremitate versus pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quædam, & mala punica, facta ex hyacintho & purpura, coccoque bis tincto. Tertiò, habebat superhumerali, Hebræis Ephod dictum, quod tegebat humeros, & ad anteriorem partem usque ad cingulum, quod erat ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta; & super humeros habebat duos onychinos, in quibus erant sculpta nomina filiorum Israël. Quartum erat Rationale, ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore, & conjungebatur superhumerali. Et in hoc Rationali erant duodecim lapides pretiosi, distincti per quatuor ordines, in quibus etiam sculpta erant nomina filiorum Israël, quasi ad designandum, quod ferret onus totius populi per hoc, quod habebat nomina eorum in humeris, & quod jugiter debebat de eorum salute cogitare per hoc, quod portabat eos in pectore, quasi in corde habens. In quo etiam Rationali mandavit Dominus poni DOCTRINAM & VERITATEM (juxta Editionem vulgatam) seu URIM & THUMMIM (sicut habet Textus Hebræus) quia quædam pertinentia ad veritatem justitiæ, & doctrinæ scribebantur in illo Rationali. Judei tamen fabulantur, quod in Rationali erat lapis, qui secundum diversos colores mutabatur, secundum diversa, quæ debebant accidere filiis Israël, & hoc vocant VERITATEM & DOCTRINAM, Hebraicè, URIM & THUMMIM. Quintum erat Baltheus, id est, cingulus quidam factus est prædictis quatuor coloribus. Sextum erat Tiara, id est, Mitra quædam de bysso. Septimum autem erat lamina aurea, pendens in fronte ejus, in qua erat scriptum nomen Domini. Octavum autem, erant femoralia linea, ut operirent carnem turpitudinis suæ, quando accederent ad Sanctuarium, vel ad Altare. Hæ erant vestes, quibus ornabatur Summus Sacerdos, seu Pontifex, ex quibus, ut ibidem advertit Doctor Angelicus, minores Sacerdotes habebant quatuor, scilicet tunicam lineam, femoralia, baltheum, & tiam. Honori Sacerdotum consuluit itidem Deus præcipiendo primò, ut non sparsim ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa prosapia, seu è Tribu Levitica, secundum generis successionem essent ori-

undi, ut ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Secundò, jubendo ad removendum contemptum Ministrorum, ut non haberent maculam, vel defectum corporalem, quia hujusmodi homines his vitiis contaminati, solent apud homines in contemptu haberi. Macula autem, vel defectus corporales, à quibus Sacerdotes debebant esse immunes, significant diversa vitia & peccata, quibus debent carere, inquit *S. Thomas* 1^a. 2^a. Quæst. CII. Art. V. in Resp. ad quartam sibi propositam objectionem. Prohibetur enim cap. 21. v. 16. & seq. lib. Levitici, ne ad Sacerdotium promoveatur cæcus, id est, ut in sensu figurato explicat sanctus ille Doctor, ne sit ignorans: ne sit claudus, id est instabilis, & ad diversa se inclinans: ne sit parvo, vel grandi, vel torto naso, id est, ne per defectum discretionis, vel in plus, vel in minus excedat, aut etiam aliqua prava exerceat. Per nasum enim discretio designatur, quia est discretivus odoris. Ne sit tracto pede, vel manu, ne amittat virtutem bene operandi, vel procedendi in virtute. Repudiabatur etiam, si habebat gibbum vel antè, vel retrò, per quem significatur superfluous amor terrenorum. Si est lippus, id est, si per carnalem affectum ejus ingenium obscuratur, contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiabatur etiam, si habebat jugem scabiem, id est, petulantiam carnis; & si habuerit impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem fadat, per quam avaritia designatur. Et etiam si sit herniosus, vel ponderosus, qui scilicet gestat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere. Hæ sunt maculae, & defectus corporales, à quibus Sacerdotes Veteris Legis immunes esse debebant, & quibus significabantur vitia & peccata, à quibus pariter eos omnino alienos esse oportebat. Jam verò, quid vestes, & ornamenta sacerdotalia mysticè significarent, pulchrè in eodem loco explicat *S. Thomas*: "Per ornamenta, inquit, designantur virtutes Ministrorum Dei." Sunt autem quatuor, quæ sunt necessariae omnibus Ministris, scilicet castitas, quæ significatur per femoralia. Puritas verò vitæ, quæ significatur per lineam tunicam. Moderatio discretionis, quæ significatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ significatur per tiam, ram protegentem caput. Sed præ his Sacerdotes debent quatuor habere. Primò quidem, jugem Dei memoriam in contemplatione, & hoc significat lamina aurea, habens nomen Dei in fronte. Secundò, quod supportent infirmitates populi, quod significat superhumerali. Tertiò, quod habeant populum in cor-

„ in corde & visceribus per sollicitudinem
 „ charitatis, quod significatur per Ratio-
 „ nale. Quarto, quod habeant coelestem
 „ conversationem per opera perfectionis,
 „ quod significatur per tunicam hyacin-
 „ thinam: undè tunicæ hyacinthinæ ad-
 „ junguntur in extremitate tintinnabula
 „ aurea, per quæ significatur doctrina di-
 „ vinorum, quæ debet conjungi cœlesti
 „ conversationi Pontificis. Adjunguntur
 „ etiam mala punica, per quæ significatur
 „ unitas fidei, & concordia in bonis mori-
 „ bus, quia sic conjuncta debet esse ejus do-
 „ ctrina, ut per eam fidei & pacis unitas
 „ non rumpatur. Hactenus *S. Thomas*,
 qui vestes sacerdotales accuratè recenset,
 earumque mysticam significationem ita
 dilucidè exponit, ut aliquid ejus verbis ad-
 didisse, decerpisse sit.

D. Expone, quæso, uberius, cur Deus
 voluerit, ut Summus Sacerdos, seu Ponti-
 fex, apud Hebræos, gestaret in pectore suo
 id genus indumenti, quod *Rationale* ap-
 pellabatur, & in quo Deus jussit, ut hæc
 duo verba inscriberentur, *Doctrina & ve-
 ritas*?

M. Multis de causis voluit Deus, ut Sum-
 mus Sacerdos, seu Pontifex, gestaret in
 pectore suo id genus indumenti, quod Ra-
 tionale dicebatur, & in quo hæc duo verba
 erant inscripta, *Doctrina & veritas*, seu
 Hebraicè *Urim & Thummim*. Primò, quia
 Deus per *Urim & Thummim*, seu per has
 duas voces, *Doctrinam & veritatem*, in-
 scriptas *Rationali*, quo indutus erat Sum-
 mus Sacerdos, personis publicis, de Eccle-
 siæ vel Regni gravioribus negotiis, ipsum,
 velut Deum ac Regem Israël, consulenti-
 bus ac interrogantibus, Majestatis suæ
 Placita declarabat, Oracula sua fundebat,
 & de futuris eventis, publicum bonum
 spectantibus, per Summum Sacerdotem
 certiores faciebat. Non quòd istæ duæ vo-
 ces *Urim & Thummim*, seu *Doctrina &
 Veritas*, quæ erant *Rationali* inscriptæ,
 essent divinum Oraculum, sed indices
 Oraculi: non instrumentum, sed causa
 dumtaxat moralis, & conditio sine qua
 non fiebat hoc genus divinæ revelationis.
 Secundò, Deus per *Urim & Thummim* sua
 fundendo Oracula, voluit cultui suo ma-
 gis adstringere Israëlitas, qui ad Oracula,
 Ariolosque Gentium, in vicinia habitan-
 tium, futura cognoscendi libidine exci-
 tati confugissent, subindèque ad eorum
 Ritus & Idola defecissent, si sua eis defui-
 sent Oracula. Deniquè, Deus hoc pacto
 voluit Summo Sacerdoti conciliare reve-
 rentiam, qui Oraculorum divinorum Nun-
 cius esset ac Interpres. Soli quippè Summo
 Sacerdoti, seu Pontifici, *Urim & Thum-*

min, *Rationali* indita, circumferre licebat,
 sicut ex multis Hebræorum Magistris pro-
 bat *Buxtorfius* in *Historia Urim & Thum-*
min. Ferenda porro non est temeritas *Jo-*
annis Spenceri, qui ausus est asserere, *Urim*
 nihil aliud fuisse, quam simulachrum par-
 vum ad humanam similitudinem forma-
 tum, nec multum discrepans ab illis simu-
 lachris fatidicis, quæ olim Gentes *Thera-*
phim appellabant. Hinc concludit auda-
 cissimus ille Scriptor, quòd sicut mos iste
 simulachra illa fatidica, *Teraphim* dicta,
 in dubiis consulendi, longè latèque per
 Gentes invaluisse, Deum, hunc veterem
 Ritus à *Teraphim* petendi Oracula, in
 Pectorali *Urim* penè invariaturum, Israëlitis
 ex indulgentia concessisse, ne in Gentium
 semitas, moris illarum antiqui effræni de-
 siderio præcipientes agerentur. *Urim* igitur
 (juxtà illum temerarium Scriptorem lib.
 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*,
 cap. 3. Dissertatione 7.) nihil aliud erat,
 quam parvum simulachrum ejusdem cum
 Gentium *Teraphim* muneris, & penè ejus-
 dem figuræ, quod reconditum gestabat
 Summus Sacerdos intrà concavas *Rationa-*
lis plicaturas, quoque mediante, Deus, aut
 Angelus, vocem Dei & nomen gerens, ad
 Summi Sacerdotis Interrogata responde-
 bat, eique quid agendum, quid non agen-
 dum, quid præsens, quidve futurum esset,
 voce formatâ revelabat. At, hinc in con-
 futanda ista *Joannis Spenceri* novâ opi-
 nione, futilibusque nixâ conjecturis, diu-
 tius non immorabor, cum jam à viris eru-
 ditis, & Scripturæ Sacræ Interpretibus fue-
 rit jure optimo rejecta atque explosa. Obi-
 tère dumtaxat dicam, tantum abesse ut
 Deus in suo cultu approbaverit simulachra
 illa fatidica, dicta *Teraphim*, quæ in dubiis
 consulebant olim Gentes, quæque arte dia-
 bolicâ eis Responsa, seu falsa Oracula, da-
 bant; ut potius ejusmodi fatidica Gentium
 simulachra, dicta *Teraphim*, districtè pro-
 hibuerit, ut potè quæ essent mera Idolola-
 triæ, diabolicæ & superstitiosæ divinatio-
 nis instrumenta, seu imagines quædam,
 factæ ad cognoscendum ex iis, per artem
 magicam, & invocationem Diaboli, ea,
 quæ erant futura. Quòd igitur credibile est,
 Deum, cujus consilium semper fuit Israël-
 itas ab Idololatria & superstitionibus lon-
 gè avocare, ita simulachra fatidica Gen-
 tium, dicta *Theraphim*, adoptare voluisse
 in sacratiorem & augustiorem sui cultus
 partem. Israëlita siquidem, ad Idolola-
 triam & ad quodvis aliud superstitionis
 genus maximè proclives, ad *Theraphim*
 Gentium prophanarum consulenda, occa-
 sione datâ, facile admodum defecissent,
 præsertim, sicut pertendit *Spencerus*, si
 tanta

tanta inter illa Gentium *Theraphim* & sacrum *Urim* extitisset affinitas, & insuper, sacrum *Urim* esset perinde ac Gentium *Theraphim* ejusdem muneris ac figuræ, sub diversi nominis larvâ simulachrum. Sed mittamus, si placet, istas delirantis animi præstigias.

D. De vestibus Summi Sacerdotis, seu Pontificis, aliorumque inferiorum Sacerdotum Veteris Legis plura scire non desidero, sed optarem dumtaxat, ut hic breviter exponeres Ritus, qui in illorum consecratione solebat observari.

M. Cum nullus, meâ quidem sententiâ, majori claritate cum brevitate conjunctâ, exposuerit Ritus, quo olim Summus Sacerdos, atque inferiores Veteris Legis Sacerdotes consecrabantur, quàm *S. Thomas*, verba illius, quæ leguntur 1^a. 2^a. Quæst. CII. Art. V. in Responsione ad octavam & nonam objectiones sibi propositas, hic exscribere non pigebit. "Id totum (inquit Angelicus ille Doctor) quod circa eos, seu Sacerdotes, fiebat in eorum consecratione, vel institutione, ad hoc pertinebat, ut ostenderetur, eos habere quamdam prærogativam puritatis, veritatis, & dignitatis. Et ideo in institutione Ministrorum tria fiebant. Primò enim purificabantur. Secundò, ordinabantur. Tertiò, applicabantur ad usum ministerii. Purificabantur quidem communiter omnes per abluitionem aquæ, & per quædam Sacrificia, specialiter autem Levitæ radebant omnes pilos carnis suæ, ut habetur Levitici cap. 8. Consecratio verò circa Pontifices & Sacerdotes hoc ordine fiebat. Primò enim; postquam abluti erant, induebantur quibusdam vestimentis specialibus, pertinentibus ad designandam dignitatem ipsorum. Specialiter autem Pontifex oleo unctionis in capite ungebatur, ut designaretur, quod ab ipso diffundebatur potestas consecrandi ad alios, sicut oleum à capite derivatur ad inferiora, ut habetur in Psalmo 132. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Levitæ verò non habebant aliam consecrationem, nisi quod offerebantur Domino à filiis Israël per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum verò Sacerdotum solæ manus consecrabantur, quæ erant applicandæ ad Sacrificia. Et de sanguine animalis immolati tingeatur extremum auriculæ dextræ ipsorum, & pollices pedis, aut manus dextræ, ut scilicet essent obediens Legi Dei in oblatione Sacrificiorum, quod significabatur in intinctione auris dextræ, & quod essent solliciti & prompti in executione Sacri-

ficiorum, quod significatur in intinctione pedis, & manus dextræ. Aspergebantur etiam ipsi, & vestimenta eorum sanguine animalis immolati in memoriam sanguinis Agni, per quem fuerunt liberati in Ægypto. Offerebantur autem in eorum consecratione hujusmodi Sacrificia, Vitulus pro peccato, in memoriam remissionis peccati Aaron circa conflationem Vituli. Aries in holocaustum, in memoriam oblationis Abraham, cujus obedientiam Pontifex imitari debebat; Aries etiam consecrationis, qui erat quasi hostia pacifica, in memoriam liberationis de Ægypto per sanguinem Agni. Canistrum autem panum; in memoriam manæ præstiti populo. Pertinebat autem ad applicationem ministerii, quod imponebantur super manus eorum adeps arietis, & torta panis unius, & armus dexter, ut ostenderetur, quod accipiebant potestatem hujusmodi offerendi Domino. Levitæ verò applicabantur ad ministerium, per hoc, quod intromittebantur in Tabernaculum fœderis, quasi ad ministrandum circa vasa Sanctuarii. Figuralis verò horum ratio erat, quia illi, qui sunt consecrandi ad spirituale ministerium Christi, debent primò purificari per aquam Baptismi, & lachrymarum in fide Passionis Christi, quod est expiativum & purgativum Sacrificium. Et debent radere omnes pilos carnis, id est, omnes pravas cogitationes, debent etiam ornari virtutibus, & consecrari oleo Spiritus Sancti, & asperzione Sanguinis Christi, & sic debent esse intenti ad exequenda spiritualia ministeria." Hactenus *S. Thomas*, quo nullus inter Theologos doctius & accuratius de Veteri Lege scripsit.

D. In consecratione Sacerdotum fuisse in Sacrificium Deo oblatum Vitulum pro peccato in memoriam remissionis peccati Aaron, circa conflationem Vituli, docet *S. Thomas*, loco mox à te laudato. Sed nunc à te scire velim, cur peccaverit Aaron, dum obsecutus Populi Israëliti dei desiderii, Vitulum aureum conflavit, & publice colendum proposuit? Ecce verò non peccaverit Moyses, qui, ad medendum moribus Serpentum ignitorum, palam crexit Serpentem æneum, quem, dum Israëlita, horum Serpentum moribus percussi, adspiciebant, sanabantur?

M. Ideò peccavit Aaron, quia ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem Vitulum aureum conflavit, Judæosque ad hoc Idolum Ægyptiaco Ritu colendum induxit. Certum namque est primò, Brutorum, & quidem Boum, cultum apud Ægyptios anti-

antiquissimum esse, & ante egressionem Israëlitarum ex Ægypto invaluisse. Præterea, certum etiam est, Judæos plerosque tempore servitutis Ægyptiacæ, superstitionem Ægyptiorum imbibisse, & eorum Diis serviisse, subindeque illos tumultuantes in Deserto postulasse ab *Aarone*, ut ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem conflaret Vitulum aureum, quem ipsi Ægyptiaco Ritu colere possent. Hoc fuisse Judæorum propositum, luculentè testatur *S. Stephanus* Act. Apost. cap. 7. v. 39. & seq. dicens de Judæis: *Aversi sunt cordibus suis in Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui præcedant nos..... Et Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulachro, & letabantur in operibus manuum suarum.* Hujus etiam Vituli aurei, ab *Aarone* conflati, cultum ex superstitione Ægyptiaca arcessunt *Philo*, Judæus, lib. 3. de *Vita Moysis*, & *Lactantius* lib. 4. Institut. Divin. cap. 18. Ad prophanos, inquit, Ægyptiorum Ritus animos transtulerunt (Judæi) cum enim *Moyse*, Dux eorum, ascendisset in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput Bovis, quem vocant *Apim*, quod eos signo præcederet, figurarunt. Idem constanter docent omnes sancti Patres, cum Græci, tum Latini, & Scripturæ Sacræ Interpretes. Quod fit, ut *Aaron* nullo pacto excusari possit. Scitebat enim *Aaron*, Deum, Exodi cap. 20. v. 4. & seq. omne sculptile, omne Idolum, omnemque similitudinem creaturarum ad cultum fieri vetuisse. Et tamen insanienti Populo Israëlítico, quem ab Idololatria totis viribus avertere, etiam cum vitæ suæ periculo & dispendio, tenebatur, non solum non restitit, sed per summam ignaviam morem gessit, cum Deos, qui ipsum præcederent, postulanti, ex inauribus mulierum aureis fecit Vitulum conflatilem. Duo autem mala in hujus Vituli aurei fusione fecit *Aaron*. Primò, ut Israëlita, ad Idololatriam proclives, nefandum scelus, quod animo tantum conceperant, re ipsa perpetrarent, seque Idololatriæ sordibus conspurcarent. Secundò, ut quod privato errore facturi videbantur Israëlita, publicâ auctoritate exquererentur. Hinc *Moyse* Exodi cap. 32. v. 21. & seq. increpuit fratrem suum *Aaronem*, dixitque ei: *Quid tibi fecit hic Populus, ut induceres super eum peccatum maximum?* Nec solum *Moyse* fratrem suum *Aaronem* inculpavit, sed etiam ei Deus vehementer iratus est, ob conflatum Vitulum aureum, eumque Dominus perdidisset, ni supplex *Moyse* pro illo rogasset, & veniam ei à Deo impetrasset, ut testatur ipse sanctus Legislator Deuteronomii cap. 9. v.

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

20. Adversum *Aaron* quoque vehementer iratus (Deus) voluit eum contere, & pro illo similiter deprecatus sum. Hoc pessimum *Aaronis* exemplum, ut obiter dicam, imitantur illi Sacerdotes, qui Dei causam produnt, ejusque honorem & gloriam quieti suæ, fortunæ, aut vitæ postponunt, effrenatis hominum cupiditatibus, laxam docendo moralem doctrinam, turpiter obsequuntur, ab occasionibus peccati illos non abstrahunt, malas consuetudines & scandala, tanquam canes muti non valentes latrare, patiuntur; prævis populi studiis ignavè consentiunt, indulgent, favent, eaque vel exemplo suo, vel assentatione juvant, quemadmodum *Aaron*, qui summo Sacerdotio fungebatur, Israëliti Populi sacrilegis desideriis annuit, conflando Vitulum aureum, cui divinos honores exhiberet, aram erigendo, solemnitatem indicendo. Sed, inquis, si peccavit *Aaron* conflando Vitulum aureum, cur *Moyse*, ejus frater, non peccavit, dum serpentem æneum erexit? Hujus discriminis *Moysem* inter & *Aaronem* multiplex afferri potest. Primò, quia *Moyse*, jubente Deo, serpentem æneum erexit, & Israëlitis proposuit, ut hi, qui à serpentibus adurentibus icti fuerant, in eum adspicientes sanarentur; *Fac*, inquit Deus *Moyse*, serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo *Moyse* serpentem æneum, & posuit eum pro signo, quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Secundò, quia Deus voluit, ut serpens ille æneus, à *Moyse* erectus, signum esset, seu typus Jesu Christi crucifixi, homines oculis fidei ipsum Cruci affixum aspicientes, à lethiferis serpentis antiqui, seu Diaboli, moribus sanantis. Hinc Christus Dominus, qui, sicut superius monstravimus, omnes Veteris Legis figuras adimplevit, æneo serpenti, ad sanandos ignitorum serpentum morsus proposito à *Moyse* in solitudine, se confert, cap. 3. v. 14. *Joannis*, dicens: *Et sicut Moyse exalta vit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Denique, sancti Patres, *Chrysostomus* Homiliâ 26. in *Joannem*, *S. Augustinus* lib. 1. De Peccatorum Meritis & Remissione cap. 8. *S. Cyrillus Alexandrinus* lib. 1. Commentariorum in Evangelium, *Theodoretus* Quaestione 38. in *Numeros*, & alii, docent, serpentem æneum, quem *Moyse* erexit in deserto, fuisse à Deo institutum tanquam signum & typum Jesu Christi, ejusque Passionis. Non itaque peccavit *Moyse*, dum, jubente Deo, serpentem æneum erexit, ut hi, qui ignitorum

R

serpen-

serpentum moribus icti erant, cum aspicientes, sanarentur. Non me latet, *Ioannem Marshamum* in suo *Canone Chronico* auctum esse asserere, serpentem æneum, ad instar *Ægyptiacarum* præstigiarum, à *Moyse* fustum ac formatum esse, & perticæ impositum in deserto publicè erectum, velut Amuletum quoddam, & Talismanum, ut hoc pacto, seu per incantationem quamdam, vel vim magicam, venenum extingueret, & morsus serpentum arte levaret. Verum, facile confutatur hic *Marshami* error, primò, quia Deus, ut jam diximus, iussit *Moyse* ut serpentem æneum erigeret. Quis autem credat, Deum, qui incantationis magicæ, & præstigiarum omne genus districtè prohibet & damnat, præcepisse *Moyse*, ut serpentem æneum erigeret, perticæque impositum proponeret Israëlitis, tanquam Amuletum, & Talismanum, quo illi, qui serpentum adurentium moribus icti erant, ad aspectum illius serpentis ænei per incantationem quamdam, vel vim magicam sanarentur? Præterea, fatentur omnes viri periti, figuras illas, à Chaldæis, Persis, & *Ægyptiis* celebratas, quæ arabicè dicuntur *Talismanes*, id est, imagines, seu signa, aut sigilla, quibus ære, vel quovis metallo incisus, aut insculptis, & aliquod astrum, aut constellationem, vel aves, vel serpentes, immò quorundam Imperatorum imagines à natura pictas referentibus, miros quidem, sed falsos & planè ridiculos effectus tribuunt, cuiusmodi sunt *morborum depulsio, immunitas à vulneribus &c.* Fatentur, inquam, omnes viri periti, eiusmodi figuras inanes prorsus esse, omnique sanandi morbos virtute carere. Quapropter, vis illa sanandi, quam serpens æneus, à *Moyse* erectus, habuit, ut legitur cap. 21. v. 9. lib. *Numerorum*, speciali Dei beneficio ei indita fuit, non secus ac *muribus & anis aureis* Deus singularem vim concessit sanandi plagas, quas *Arca fæderis Philistæis* intulerat, sicut legitur lib. 1. Regum cap. 6. v. 5. Sed hæc, & similia, quæ miraculosa sunt, in consequentiam trahi non debent, nec occasionem præbere quibusdam, qui Amuleti, variisque Talismanum speciebus inesse virtutem morbos sanandi sibi falsò persuadentes, supersticiosâ credulitate deluduntur. His plura non addam, & præfenti Colloquio nostro finem imponam egregio typo, quem *Aaron*, frater *Moyse*, gessit Christi Domini. At enim, quemadmodum *Aaron* fuit Veteris Legis Pontifex, ita Christus Novæ Legis Pontifex est, sicut lato sermone ostendit Apostolus *Paulus* in Epistola ad Hebræos. *Aaron* unctus est oleo ex baccis arborum expresso; Jesus Christus oleo lætitiæ. Dixit Dominus ad

Moysem cap. 7. v. 1. libri Exodi: *Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron, frater tuus, erit Propheta tuus: De Christo Jesu* dixit *Moyse* cap. 18. v. 15. lib. Deuteronomii: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies.* Semel in anno Sancta Sanctorum *Aaron* introibat solus, non sine sanguine, quem offerebat pro sua & populi ignorantia, sicut ait Apostolus *Paulus* cap. 9. v. 7. Epistolæ ad Hebræos: *Christus Jesus per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æternâ redemptione inventâ, ut ait idem Apostolus* cap. 9. v. 12. ejusdem Epistolæ. De *Aarone* sic Deus Exodi cap. 28. v. 38. alloquitur *Moysem*: *Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificaverunt filii Israël:* De Christo Jesu sic *Isaias* cap. 53. v. 4. & seq. prædixit: *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis super eum, & livore ejus sanati sumus.* Deum inter & homines sequester fuit *Aaron*: *Unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus*, sicut ait Apostolus 1^a. ad Timoth. cap. 2. v. 5. Deum *Aaron* resperso sanguine Testamenti Veteris, quod mandaverat ad Israëlitas Deus, facinorosis hominibus reddebat propitium, sicut ait Apostolus Epist. ad Hebræos cap. 9. v. 20. *Jesus Christus Novi Testamenti mediator est, ut, morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis*, sicut ait idem Apostolus cap. 9. v. 15. Epist. ad Hebræos. In seditione *Core, Dathanis, & Abironis*, cum grassaretur incendium, & noxios facer ignis corripere, *Aaron*, stans inter mortuos & viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit, sicut legitur cap. 16. v. 48. lib. Numerorum: *Sæviente peccatorum lue, & depascente genus humanum, in tutum subduxit nos Christus Dominus, & periculo incurrendæ mortis æternæ exemit.* Hinc Apostolus *Paulus* cap. 7. v. 25. Epist. ad Hebræos ait, Christum Dominum non tantum ad vivos ac victuros, sed etiam ad defunctos voluisse mortis suæ beneficium pertinere, eumque Veteris Testamenti promissiones beneficiis Novi Testamenti cumulatissimè persolvisse. Sed nolo te diutius detinere. Agnosco enim ex frequentibus oscitationibus tuis imminere jam horam prandii, subindèque Colloquio nostro finem esse imponendum.

COLLOQUIUM TERTIUM,

In quo Gesta Josue, in regimine Reipublicæ Hebræorum Successoris Moysis, necnon Judicum & Regum, qui Hebræis præfuerunt usque ad quartum annum Regni Salomonis, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, describuntur, ibidemque accurata traditur series annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Populi Israëliti ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum effluxerunt.

D. **R**ES, quas *Josue*, ex tribu Ephraim, in regimine Reipublicæ Hebræorum successor *Moysis*, præclare gessit, quasque à *Sulpicio Severo* lib. 1. *Historiæ Sacræ* cap. 22. (juxta editionem *Joannis Vorstii*) elegantè descriptas, nuperrimè legi, primum hinc referam. Dein, nonnullas circa quædam *Josue* Gesta proponam difficultates, quas dilucidandi onus tibi incumbet. „ *Moyse* mortuo (inquit *Sulpicius Severus*) „ summa rerum penès *Jesum*, (*seu Josue*,) „ *Nave* filium, erat. Etenim illum *Moyles* „ successorem constituerat, virum virtutibus suis simillimum. Principio autem „ suscepti Imperii, dimissis per castra nunciis, populum certiore facit, frumentum uti pararent, triduoque proximo „ iter pronunciat. Sed *Jordanis*, flumen „ validissimum, transitum prohibebat, quia „ neque navium copia pro tempore erat, „ neque vadari fluvius poterat, qui tùm „ pleno alveo ferebatur. Igitur *Arcam* „ præferri à Sacerdotibus, eisdemque ad „ verso flumine consistere jubet. Quo facto, „ incisus *Jordanis* traditur: ita per siccum „ copiam traductæ. Erat in his locis oppidum nomine *Hiericho*, muris validissimis munitum, neque expugnationi, neque obsidioni facile. Sed *Jesus* (*seu Josue*) „ Domino fretus, non armis, aut viribus „ urbem aggressus, ferri *Arcam Dei* circa „ muros jubet, sacerdotesque præire *Arcam*, & tubâ canere. Sed cùm *Arca* septiès circumlata esset, muri ac turrets conciderunt, direptum oppidum atque incensum. Indè adversus *Hæ* ductus „ exercitus, locatisque à tergo urbis insidiis, *Jesus* (*seu Josue*) metum simulans, „ terga hosti dedit. Quo viso, qui in oppido erant, patentibus portis instare. Ita „ hi, qui in insidiis fuerant, vacuum urbem cepere, cæsi que omnes, absque ullius effugio, Rex captus summoque supplicio affectus. Quod ubi vicinarum „ Gentium Regibus compertum est, in bellum conspirant Hebræos armis depellere. Verum, *Gabaonitæ*, gens valida, ex

R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

urbe opulenta, ultrò se Hebræis dederunt, jussu facturos pollicentes, receptæque in fidem, ut ligna & aquam conherent, imperatum. Sed Regibus proximarum urbium, deditio eorum iras conciverat. Itaque admotis copiis, oppidum eorum, *Gabaon* nomine, obsidione circumstant. Igitur Oppidani, arctis rebus suis, nuncios ad *Jesum* (*seu Josue*) mittunt, obsessis uti succurrat. Ita ille, maturato itinere, inopinantibus supervenit, cæsaque multa hostium millia. Cùm dies cædentes deficeret, noxque victis futura præsidio videretur, merito *Fidei Dux Hebræus* noctem avertit, dies perseveravit. Ita nullum hostibus effugium fuit. Quinque Reges capti interfecti sunt. Eodem impetu vicinæ quoque urbes imperio adjectæ, Regesque perempti. Verum, quia omnia hæc in ordinem prosequi non fuit consilium, dùm brevitati studemus, id modò annotandum curavimus. Viginti & novem Regna Imperio Hebræorum subjecta, quarum terra per undecim Tribus viritim distributa est. Levitis enim in Sacerdotium assumptis, nulla portio data, quò liberius servirent Deo . . . . Igitur, diviso per Tribus captivo Solo, pace summâ Hebræi perfruebantur, finitimis bello territæ, tot victoriis nobiles nemine audente tentare. Eodem tractu *Jesus* (*seu Josue*) mortuus est anno ætatis decimo & centesimo. In hac compendiosa *Sulpicii Severi* de Gestis *Josue* historica narratione primum, quod sese offert, discutiendum Dubium istud est: cur *Josue*, postquam in Terram promissam fuisset ingressus, *Gabaonitis*, qui erant incolæ civitatum *Chananaeorum*, ultrò se deditibus, pepercerit, fædus cum illis iniverit, eis que securitatem juraverit, contra Præceptum Domini, qui, sicut legitur cap. 20. lib. *Deuteronomii*, districtè Israëlitis præceperat, ut incolas omnes civitatum *Chananaeorum* delerent, occiderent, ac penitus extirparent, pacemque dumtaxat alienigenis concederent, sub conditione deditiois & tributæ? Hoc itaque primum, quæso te, Dubium dissolve.

M. Clementiam, quâ *Josue*, Dux Populi Israëliti, ergà *Gabaonitas*, *Chananitidis* incolas, usus est, omni culpa vacare, manifestò evincitur ex *Historia sacra* descripta cap. 9. lib. *Josue*. Cùm enim Terræ promissæ Reges universi, Gentesque *Hethæi*, *Amorrhæi*, *Chananaei*, *Pherezei*, *Hevæi*, & *Jebusæi*, contra *Josue*, & Israëlitas uno animo, eademque sententiâ armata patriæ libertatis, avitæque superstitionis defensionem sumpsissent, *Gabaonitæ*, abjecto belli consilio, ut potè qui repel-

R 2

lendis

lendis Israëlitarum viribus impares se iudicabant, de deditioe statim cogitarunt. Sed, ut fœdus cum Israëlitis facilius percutere possent, & salvam vitam reciperent, datâ operâ finxerunt, se non esse Chananitidis incolas, sed exteros, & è Regione longinquâ venisse. Hanc Gabaonitarum fraudem nec *Josue*, nec Primores Israëlitarum subodorati, cum ipsis, inconsulto Domino, fœdus iniverunt, illisque securitatem juraverunt. Ast, paulò post animadversâ fraude, salvos quidè Gabaonitas esse jussērunt propter religionem juramenti, illos tamen perpetuo famulatio in pœnam fraudis addixerunt. Poterant quidè, fateor, *Josue*, & Israëlitarum Principes juratam Gabaonitis securitatem non præstare, quia jusjurandum fraude elicitum, ut fatentur omnes Theologi, non obligat; nihilosecùs *Josue*, & Israëlitarum Principes juratam Gabaonitis securitatem piè & laudabiliter præstiterunt, clementiâque ergà illos utendum meritò censuerunt, primò, quia sibi integrum non existimarunt, fœdus juramento firmatum violare, quamvis dolo elicitum esset. Hinc, cùm Israëlita, sicut legitur cap. 9. v. 17. & 18. lib. *Josue* murmurarent contrâ Principes, responderunt eis Principes: *Juravimus illis, id est Gabaonitis, in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere, sed hoc faciemus eis: Reserventur quidè ut vivant, ne contrâ nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus: sed sic vivant, ut in usus universæ multitudinis ligna cedant, aquasque comportent.* Secundò, aliquam clementiam Gabaonita merebantur, utpotè qui, dùm omnes Reges & Populi Cananæ regionis armatâ manu, & conglomerato agmine contrâ Israëlitas vexillum erigerent, noluerint contrâ ipsos pugnare, sed potius, ut inquit *S. Ambrosius* cap. 10. lib. 3. *De Officiis: Cùm exisset fama per populos, siccatum esse mare in Hebræorum transitu, fluxisse aquam de petra, de Cælo diurnam ministrari alimoniam tot populi millibus abundantem; corruisse muros Hiericho, sacro tubarum sono ictos, & ululatu plebis arietatos, Gethæorum quoque Regem victum & suspensum in ligno usque ad vesperam:* Hæc, inquam, stupenda prodigia, quæ Deus in Israëlitis operatus est, postquàm increbescente eorum ubique famâ, audivissent Gabaonita, venerunt supplices ad Israëlitas, quorum validam manum metuebant, & fasces eis submittentes, ultroneâ deditioe, se illorum arbitrio permiserunt, ac tandem pacem, juramento firmatam, cum *Josue*, cæterisque Israëlitarum Principibus pepigerunt. Id autem factum est absque

ulla transgressione hujus Mandati, quod Deus Israëlitis dederat de Chananæis omnibus ad internecionem cædendis. Hoc siquidè Dei Mandatum æquitate quâdam *Josue*, & alii Israëlitarum Principes interpretati sunt, videlicet de his Chananæis, qui Civitates suas ab Israëlitis expugnari sine rent, & belli impetum contrâ eos sustinerent, non verò de illis Chananæis, qui pacem rogarent, qui Israëlitarum clementiam implorarent, qui spontaneâ deditioe, immò, & Judaicæ Religionis amplexu, aut certè Idololatriæ abdicatione, & unius veri Dei cultu, secundum Noachidarum Ritus ac Leges, obsidionem suarum urbium, & independentem Israëlitarum impetum prudenter anteverterent. Quâ de re, ne plura dicam, consule, si tibi per otium liceat, doctissimum *Andreæ Masium* in caput 9. lib. *Josue*.

D. Sed dicas, quæso, quid sibi velit *Sulpicius Severus*, dùm ait, *Josue*, Ducem Hebræum, in expugnandis Gabaonitarum hostibus, merito *Fidei noctem avertisse, & diem perseverasse?* Vultne ille Scriptor, Solem & Lunam in prælio, quod *Josue*, cum Gabaonitarum hostibus commisit, reipsâ stetit? aut potius, Solem retardasse duntaxat cursum suum? aut novum corpus, vicarium Solis, Deum supra horizontem creasse, quod, post illius occasum, orbem illustraret? aut deniquè, loquiturne *Sulpicius Severus* more poëtico, ita ut innuere velit, *Josue*, eo in prælio, quod cum Gabaonitarum hostibus conferuit, tot res, & præcipuè maximam hostium stragem, tanta celeritate confecisse, ut ad diem facta videretur accessio? Quid de hoc Facto Historico sentire ipse debeam, obsecro te, ut breviter ostendas.

M. Circà istud Factum Historicum *Iosue* idem planè sentit *Sulpicius Severus*, quod sancti Patres communi calculo, & consensione tradiderunt, videlicet *S. Iustinus*, Martyr, in *Dialogo* cum *Tryphone*, Judæo, *Tertullianus* lib. *De Ieiuniis* cap. 10. *S. Ioannes Chrysostomus* Homiliâ 27. in Epistolam ad Hebræos, *S. Hieronymus* lib. 2. contrâ *Iovinianum*, *S. Augustinus* lib. 21. *De Civit. Dei* cap. 8. & *Theodoretus* Quæst. 14. in *Iosue*. Hi autem sancti Patres disertè docent, quod cùm *Iosue* laturus suppetias Gabaonitis, exercitu properè ducto, venisset, & multa hostium milia occidisset; prævidens tamen noctem præsidio victis fore, fuis ad Deum precibus, & incredibili fiduciâ animatus, Soli, jam ad occasum vergenti, imperavit ut staret, ejusque imperiali verbo, Deo volente, Sol obediens, in medio Cæli stetit immotus unius diei spatio. Hujus Facti Historici verita-

veritatem hauserunt sancti Patres ex Scriptura Sacra, quæ cap. 10. lib. *Josue* v. 12. 13. & 14. hæc habet: "Tunc locutus est Josue Domino in die, quâ tradidit Amorrahæum in conspectu filiorum Israël, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra Vallem Ajalon. Steteruntque Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptum est hoc libro Justorum? Stetit itaque Sol in medio Cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Non fuit antea nec postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israël. Quibus verbis manifestum est, Solem ad vocem *Josue* reipsâ inaudito miraculo stetisse. Quod confirmant Prophetæ *Habacuc* cap. 3. dicens; *Sol & Luna steterunt in habitaculo suo*; & *Jesús Sirach*, auctor Libri Sacri *Ecclesiastici* cap. 46. v. 5. ubi ait: *An non in iracundia ejus impeditus est Sol, & una dies facta est quasi duo?* Hoc miraculum de statione Solis majus est, inquit S. *Joannes Chrysostomus* Homil. 27. in Epistolam ad Hebræos, quàm quæ facta sunt à Moysè. *Non sunt enim paria, imperare Mari, & iis quæ sunt in Cælo. Nam illud quoque est magnum, & valdè magnum, sed non par.* Illa igitur statio Solis propriè accipienda est, & miraculo tribuenda.

D. Liber ille, qui inscribitur nomine *Josue*, & in quo describitur Historia de statione Solis, estne germanus *Josue* factus, aut potius nomine *Josue* idèò insignitus, quòd de illius imperio, & de rebus ab eo præclare gestis agat?

M. Sunt quidam Critici, qui pertendunt, librum, qui nomine *Josue* inscribitur, asseri ac vindicari non debere *Josue*, tanquam vero ac legitimo parenti; idque quatuor potissimum momentis probare nituntur. Primò, quia cap. 10. hujus libri *Josue* citatur *Liber Iustorum*, cujus auctorem recentiorem esse dicunt ipso *Josue*, aut saltem ei coævum, cum in eo meminerit pugnae Gabaonitarum, & stationis Solis. Secundò, ajunt, sæpius in hoc libro *Josue* occurrere hanc temporis notationem: *Hoc, & illud ad præsentem usque diem durat*; quod sanè à *Josue* dictum esse non potuit, cum in diebus *Josue* hæc Facta & monumenta historica, quæ in eo libro referuntur contigerint; sed potius dictum esse videtur ab aliquo Scriptore, *Josue* recentiore, qui in his, quæ post obitum *Josue* jam vetustate oblitterata exoleverant, fidem sibi conciliare volebat ex his monumentis, quæ suâ ætate adhuc residua erant. Ter-

tiò, cap. 19. libri *Josue* fit mentio terræ *Chabul*, cui hoc nomen impositum est ab *Hiramo*, Rege Tyri, qui à Rege *Salomone* eâ donatus fuerat. Quod palàm evincit, inquit illi Critici, hunc librum scriptum fuisse ab aliquo Auctore, recentiore *Josue*. Denique, capite ultimo libri, qui præfert nomen *Josue*, describitur mors *Josue*, & res, post ejus obitum gestæ, narrantur, quæ certè à *Josue* litteris mandari haud potuerunt. Verùm, quatuor hæc momenta tanti non sunt, ut nos à communi sententia de Auctore libri *Josue* desciscere cogant. Ad duo quippè priora diluenda sufficit observare, *Josuem* in summa senectute hunc librum exarasse, subindeque mirum non esse, si mentionem faciat *Libri Iustorum*, qui nihil aliud erat, quàm Carmen Epinicium, quod statim post reportatam de hostibus Gabaonitarum insignem victoriam editum est, & inter Hebræos divulgatum. Eadem de causâ, *Iosue* uti potuit hac notatione temporis: *usque ad præsentem diem*, cum hunc librum in ætate jam provecta scripserit; perindè ac S. Evangelista *Matthæus* eadem temporis notatione utitur, cap. 27. dicens: *Propter hoc vocatus est ager Halcedama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.* Ad tertium momentum dico cum illustrissimo *Daniele Huetio*, Abrincensi Episcopo, non eamdem esse utramque terram *Chabul*. Altera siquidem est terra *Chabul*, quæ est Regiuncula, viginti constans oppidis, quam *Salomon* (sic ut legitur lib. 3. Regum cap. 9. v. 12.) dedit *Hiramo*, Regi Tyri, & illius urbis *Chabul* mentionem non fecit *Iosue*. Altera est terra *Chabul*, ceu vicus, ita dictus in confiniis Ptolomaidis, utraque in Tribu *Aser*; & hæc est illa terra *Chabul*, cujus procul omni dubio à *Iosue* fit mentio. Ad ultimum momentum respondeo, *Esdram*, qui, post laxatam captivitatem Babyloniam, sacros libros hinc indè summâ curâ collegit, purgavit, castigavit, inseruisse hujusce libri capiti postremo, quod est vigesimum quartum, mortem *Iosue*, qui victoriis & meritis conspicuus obiit. Censeo etiam cum jam laudato Abrincensi Episcopo in sua *Demonstratione Evangelica*, ab eodem *Esdra* adjectam itidem fuisse capiti decimo nono libri *Iosue* narrationem Expeditionis Danitarum contra civitatem *Lesen*, quæ post *Iosue* excessum contigit, eo videlicet tempore, quo Israëlitarum Rempublicam nemo gubernabat. Probabilius itaque est, à *Iosue*, in regimine Populi Israëliti successore *Moysis*, esse scriptum hunc librum,

qui ejus nomine insignitur, idque non obscure innuere videtur Scriptura Sacra his verbis, quæ leguntur capite ultimo hujus libri: *Scriptit Iosue omnia verba hæc in volumine Legis Domini.* Omnia autem, quæ in hoc libro scripsit *Iosue*, ad sequentia capita revocantur. Primò, refert missionem Exploratorum ad urbem *Fericho*, transitum Jordanis, per quem miraculosè siccatum, Israëlita, Duce *Iosue*, & præeunte Arcâ fæderis, transierunt. Secundò, describit *Iosue* varios in Terræ promissæ acquisitione conflictus, videlicet in oppugnatione urbis *Hiericho*, in expugnatione urbis *Hai*, in debellatione quinque & deindè multorum Regum, qui citrà & ultrà Jordanem à *Iosue* percussi ac devicti numerantur triginta & unus, ita ut *Iosue* universas ferè totius Chananitidis civitates uno quasi impetu expugnaverit, & omnes hujus Terræ incolas suo subjugaverit Imperio. Tertiò, narrat *Iosue* Terræ promissæ acquisitionis divisionem per Tribus, assignando videlicet singulis Tribubus partes determinatas, separando civitates pro fugitivis, & quadraginta octo civitates atque suburbana Levitis concedendo. Denique, *Iosue*, cum jam senex esset, sequæ vitæ gloriosæ cursum complevisse cognosceret, Israëlitas in Sichen convocatos adhortatus est, ut constantè perseverarent in observatione præceptorum Dei, ut caverent societatem cum Gentibus. Eis ob oculos posuit innumera beneficia, quæ Deus eis exhibuerat; fædus Populi Israelitici cum Domino renovavit, hisque gestis, viam universæ carnis ingressus est, cujus magnificum elogium texuit sacer Scriptor Libri Ecclesiastici cap. 46. Ipse verò tria dumtaxat observatione digna hîc referam, quibus *Iosue* virtus haud parùm commendari potest. Primò, *Iosue* in Terræ Chananæ occupatione urbem *Hiericho* non solum expugnavit, sed jubente Deo, internecione delevit, solâ fæminâ *Rahab* cum suis servatâ, eo nomine, quod Exploratores Hebræos, quos ad urbem *Hiericho* præmiserat *Iosue*, benignè, & officiosè suscepisset. Cæterum, omnia illius urbis *Hiericho* ædificia, cum incolis, & universa suppellectili, in cineres redigi jussit *Iosue*, exceptis auro, argento, vasis ænæis ac ferro, quæ in ararium Domini intulit. Quam *Iosue*, in Terræ Chananæ occupatione, bellicam agendi rationem absit ut quisquam immanitatis insimulet, cum in istis cædibus, atque incendiis patrandis, *Iosue* Dei voluntati morem gesserit, ejusque justitiæ administer fuerit. Deum verò

nemo, præter Hæreticos Marcionitas, Manichæos, aliasque id genus pestes, injustitiæ in his inferendis suppliciis arguere potest, cum Chananæi suis sceleribus graviores sibi accersivissent pænas. Quin immò (sicut memini, me in nostris superioribus Colloquiis jam observasse) Dei patientia in puniendis Chananæis maximè eluxit, quippè qui jam suprâ quadringentos annos frustra distulerat hæc Chananæorum supplicia melioris vitæ expectatione, cum tamen illi intereà, voci Dei, ad pœnitentiam, melioremque frugem eos invitantis, planè obsurdescerent, contrà Dei misericordiam ac lenitatem, obfirmatis in malitia animis, decertarent. Quo in sensu intelligenda sunt hæc verba, quæ Dominus cap. 15. v. 16. lib. Genesis *Abrahamo* de ejus posteris: *Generatione autem quartâ revertentur hûc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.* Secundò, *Iosue* in obsidione urbis *Hai*, cum vidisset, Israëlitas, quos ad hanc urbem expugnandam miserat, infelici Marte pugnasse, eosque ab hostibus fusos, atque in fugam compulso, consuluit Dominum, quo respondente, intellexit, Deum ob unius gregarii militis crimen, iram suam in totum Populum Israeliticum effudisse. *Achan* siquidem filius *Charmi*, de Tribu Juda, pallium coccineum, ducentos argenti siclos, regulamque, seu laminam auream quinquaginta siclorum, de præda urbis *Hierichuntinæ*, Deo consecratâ, clam subduxerat, eoque furto iram Dei in totum populum provocaverat. Quocircâ, *Iosue*, jubente Deo, *Achan*, sacrilegi furti reum, ad vallem *Achor* eductum, lapidibus à populo obrui imperavit, & cum sacrorum spoliis parte, suppellectili prorsus omni, liberis ejus, ac pecudibus, ipsoque tentorio ulticibus flammis addici, ut hoc supplicio sanciretur disciplina, populus Israeliticus cum Deo reconciliaretur, & omnis deinceps militibus ad sacrilega furta aditus præcluderetur. Denique, typus, quem *Iosue* gessit, Christi Domini, ejus dignitatem & excellentiam maximè commendat: *Iosue* (inquit *S. Hieronymus* in Epistola ad Paulinum) *typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert.* *Transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ, celestisque Hierusalem spiritualia Regna describit.* *Iosue*, defuncto *Moyse*, populum Israeliticum introduxit in Terram promissam:

Jesus

Jesus Christus, finitâ Lege Mosaicâ, apparens, populo pio Regnum Cælorum aperuit, & quam per Legem Moysis obtinere homo non poterat, beneficio Jesu Christi promissam Terram, cælestem nempe patriam, assequitur. Chanaanitis Terræ, Jordane trajecto, compotes Hebræos fecit *Iosue*: in Patriam cælestem ablutos nos Baptismi aquis inducit Jesus Christus. Duodecim lapides de Jordanis alveo sublatos ad posteritatis memoriam in castris statui jussit *Iosue*, atque alios item duodecim in ipso Jordanis alveo: Jesus Christus duodecim elegit Apostolos, quorum Principi, seu *Petro*, nomen à Petra derivatum imposuit. *Iosue* impiarum Gentium debellator fuit: Jesus Christus triumphator Dæmonum. *Iosue* secundæ circumcisionis Hebræis, antequàm ingrederentur in Terram promissam, administer fuit: In Jesu Christo (sicut ait Apostolus ad Coloss. cap. 2. & ad Romanos cap. 2.) circumcisi sumus *circumcisione non manu facta, in expolatione corporis carnis, sed circumcissione cordis, in spiritu, non litterâ*. Ex quo patet, *Iosuem*, rebus à se præclare gestis, maximi in Republica Hebræorum Principis nomen jure optimo obtinuisse, & Jesu Christi, qui totum orbem à tyrannide Diaboli liberaturus erat, typum gessisse.

D. Quis post obitum *Iosue* præfuit Reipublicæ Hebræorum?

M. Post mortem *Iosue* præfuerunt Reipublicæ Hebræorum *Calebus*, & seniores Juda per decem annos, non verò per quinquaginta annos, sicut perperam visum est Abbati *Paulo Pezrono*, Ord. Cisterciensis, in libro, quem gallicè anno MDCLXXXVIII. Parisiis edidit, cuique hunc titulum indidit: *L'Antiquité des temps retablie & defendue contre les Juifs & les nouveaux Chronologistes*: seu *Antiquitas temporum restituta, & contra Judæos, nuperosque Chronographos defensa*. Tempore istius decennalis Præfecturæ *Calebi*, & aliorum Optimatum, seu seniorum, qui post obitum *Iosue* Reipublicæ Hebræorum negotia administrarunt, fuerunt à Judæis profligati Chananæi ac Pheresæi, cæsa in Bezece duodecim hominum millia; Rex Hierosolymorum *Adonibezec*, plurium antehac gentium victor, captus, summitatibus manuum ac pedum resectis, quod alieno supplicio excogitaverat, expertus est suo; dixitque *Adonibezec*: *septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit*

mibi Deus, libri *Judicum* cap. 1. v. 7. Expugnata etiam est urbs Hierusalem, vastata & igne consumpta. Civitas quoque *Dabir*, quæ *Cariat Sepher* olim vocabatur, ab *Othoniele*, fratre *Calebi* minore, occupata est, qui & *Axam*, filiam *Calebi*, in victoriæ præmium, uxorem obtinuit. Verum, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, virorum scilicet pietate & auctoritate illustrium, qui *Moyse* & *Iosue* semper adhæserant, quique post mortem *Iosue*, Rempublicam Hebræorum per decem annos sapientissimè gubernarunt; contigit ut Judæi ex ea, quam cum Chananæis, Jebusæis, ac Pheresæis consuetudinem habebant, depravatos illorum mores imitari caperint, amicitiam cum illis sacrilegis infidelibus junxerint, connubia miscuerint, & tandem defecerint ad Idololatriam, cultumque *Baal* & *Astaroth*. Corruptissimis hisce temporibus fuit in Republica Hebræorum Anarchia, seu Interregnum sex annorum, non verò circiter triginta quinque annorum, sicut falsò pertendit supra laudatus Abbas *Pezronus*. Per illud Interregni sex annorum spatium contigere ea, quæ postremis quinque capitibus libri *Judicum* narrantur de *Michæ*, Ephraimitæ, & Danitarum Idololatriâ, nec non de flebili illa historia cujusdam junioris Levitæ, cujus uxorem rapuerunt, constuprarunt, & impotenti libidine totâ nocte illusam, extinxerunt Gabaonitæ, qui erant è Tribu *Benjamin*, quique eundem Levitam nefariâ & præposterâ libidine violare conati fuerant, sicut refertur cap. 19. libri *Judicum*. Ad hoc tam nefandum scelus vindicandum arma sumpserunt, bellumque contra Tribum *Benjamin* moverunt, reliquæ Israëlitarum Tribus, eoque bello Tribus *Benjamin* penè deleta est, exceptis sexcentis circiter viris, qui in solitudinem fugerant, sicut legitur cap. 20. lib. *Judicum*. Hæc, inquam, Facta historica, quæ in quinque postremis capitibus libri *Judicum* narrantur, contigisse eo tempore, quo, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, fuit Anarchia, seu Interregnum per sex annos in Republica Hebræorum, facile colligitur ex capite 21. v. 24. ejusdem sacri libri *Judicum*, ubi hæc leguntur: *In diebus illis non erat Rex in Israël, sed unusquisque quod relictum videbatur, hoc faciebat*. Finitâ illâ sex annorum Anarchiâ, quæ, ut mox dixi post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, fuit in Republica Hebræorum, cum Israëlita, mixtis cum Chananæis, Hethæis, Amorrhæis, Pheresæis, Hevæis, Jebusæisque conjugis, ad Idololatriam, re-

licto Deo, defecissent, & Idola *Baal*, & *Astaroth* colerent, Deus ipsos hostibus plectendos tradidit, & durâ servitute opprimendos. Variæ autem Israelitarum servitutes, seu oppressiones sub diversis Gentium Regibus, referuntur in sacro Judicum libro, à quibus Deus, semper ad misericordiam propensus, eos liberavit, suscitando *Judices*, quos Judæorum Reipublicæ identidem præficiebat.

D. Quinam erant illi *Judices*, quos Deus interdum suscitabat, ut Israelitas à servitute & oppressione liberaret? & quænam officia, seu munia, potissimum obire debebant?

M. Illi *Judices*, quos aliquandò suscitabat Deus, ut populum suum à servitute & oppressione in libertatem assereret, erant Duces, seu Magistratus à Deo instituti, & ejus nomine Rempublicam Hebræorum gubernantes, quique afflatu immediato Spiritûs Sancti, moribusque heroicis agebantur. Munia, quæ illis Judicibus obeunda incumbabant, in his præcipuè sita erant. Primò, Populum Israëliticum à servitute & oppressione liberabant. Secundò, Bella gerebant. Tertiò, jus populo dicebant, & enatas lites, decretorium judicium pronuncians, dirimebant, novas tamen Leges non condebant, nec vectigalia, seu Tributa, imponebant, nec Regiis Insignibus utebantur, nec Reipublicæ erant Domini, sed conservatores tantum & custodes; nec sacram potestatem habebant, quæ penès Summos Sacerdotes erat; sed habebant civilem & politicam potestatem, quæ erat quasi Monarchica, utpotè penès unum *Judicem*, Aristocratiam tamen temperata, qualis est apud Venetos Ducum auctoritas.

D. Agedum, percense nunc servitutes & oppressiones Israelitarum, juxta eum ordinem, quo in sacro Judicum libro describuntur, eademque operâ produci in medium res præclare gestas à *Judicibus*, qui Israelitas ab his servitutibus & oppressionibus in libertatem vindicarunt.

M. Prima Israelitarum servitus, seu oppressio, contigit sub *Chusane Rasathaim*, Rege Mesopotamiæ, seu Syriæ, indeque hæc servitus dicitur *Assyriaca*, duravitque octo annis, sicut legitur cap. 3. v. 8. libri Judicum. Ab hac Assyriaca servitute *Othoniel* (qui in serie *Judicum* primus occurrit, quique erat filius *Cenez*, frater *Calebi* minor, idemque gener) liberavit Israelitas, *Cuzanem*, Regem Mesopotamiæ, debellavit, & per qua-

draginta annos populum judicavit. Abbas *Paulus Pezronus* asserit, post mortem *Othonielis* fuisse Anarchiam, seu Interregnum, quod duravit annis circiter triginta tribus. Verum, fictitia planè est illa Anarchia, cum de ea nullam prorsus mentionem Scriptura Sacra, Sancti Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes faciant. Hoc unum ex Scriptura Sacra, videlicet cap. 3. v. 14. lib. Judicum, extrâ omnem dubitationis aleam positum est, post mortem *Othonielis* accidisse alteram Israelitarum servitutem sub *Eglone*, Rege Moabitarum, quæ ideo appellatur *Moabitica*, quæque duravit octodecim annis. Ab hac servitute Moabiticâ Israelitas liberavit *Aod*, filius *Gera*, è Tribu Benjamin, qui post *Othonielem* Israelitici Populi Judex fuit. Hic *Eglonem*, Moabitarum Regem, in Cænaculo interemit. Dein, Israelitarum copiis in monte Ephraim collectis, decem millia fortissimorum Moabitarum interecione delevit, sicut legitur cap. 3. lib. Judicum. *Aod* judicavit populum annis octoginta. Tertia Israelitarum servitus contigit sub *Jabin*, Rege Chanaan, qui regnavit in Asor, & idcirco hæc Israelitarum servitus vocatur *Chananea*, & duravit annis viginti, sicut narratur cap. 4. lib. Judicum. Hic autem velim obiter observe, sæpè citatum Abbatem *Paulum Pezronum* persuadere velle, alteram Anarchiam, seu aliud, post obitum *Aod*, fuisse in Republica Hebræorum Interregnum, quod, inquit, duravit annis circiter triginta septem. Sed hæc Anarchia, de qua omnino silent Scriptura, Sancti Patres, & Sacræ Scripturæ Interpretes, tanquam commentitia explodi debet, maxime cum sacer Auctor lib. Judicum cap. 3. v. 31. disertè dicat, post obitum *Aod*, judiciariam apud Israelitas Præfecturam gessisse *Samgarem*. Sic enim habet: *Post hunc*, seu *Aod*, *fuit Samgar, filius Anath, qui percussit de Philistiim sexcentos viros vomere, & ipse quoque defendit Israël.* Si igitur *Samgar* immediate post obitum *Aod* judiciariam apud Israelitas Præfecturam gessit, nullâ ratione dici potest fuisse Anarchiam, seu Interregnum post mortem *Aod*. Verum quidem est, *Samgarem* paucis mensibus judiciariam Præfecturam gessisse, ideoque Scripturam Sacram, loco mox à me laudato, tempus Magistratûs illius non notasse. At, inde perperam inferitur, post mortem *Aod* fuisse Anarchiam, quia Scriptura Sacra capite quarto v. 1. lib. Judicum apertè dicit, Israelitas post mortem *Aod* (non computato brevi admodum

modum tempore, quo *Samgar* judicariam exercuit potestatem) abductos esse in servitutem Chanaanam à *Jabin*, Rege Chanaan: *Addideruntque filii Israël facere malum in conspectu Domini post mortem Aod, & tradidit illos Dominus in manus Jabin, Regis Chanaan, qui regnavit in Asor &c.* Quibus verbis Scriptura Sacra omnem præcludit locum huic Anarchiæ, quam *Paulus Pezronus* ait durasse, post obitum *Aod*, annis circiter triginta septem. Sed ad servitutes Israelitarum redeamus, quarum tertia, ut diximus, vocatur *Chanaanæa*, quod contigit sub *Jabin*, Rege Chanaan. Ab hac servitute Chanaanæa, quæ perstitit per viginti annos, Israelitas liberarunt *Debbora*, Prophetissa, & *Barac*, filius *Abinoemi*, de Tribu *Nephtali*, qui decem millibus lectissimorum militum ex Tribubus *Nephtali* & *Zabulon* collectis, contra *Sisaram*, Principem Exercitus *Jabin*, Regis Chanaan, *Debborâ* comite, rectâ perrexit, cum Exercitu, juxta aquas *Maggedo* penitus profligavit *Sisaram*, fugâ elapsam, *Iabel*, uxor *Haberis*, *Cinzi*, calidè in suum tentorium allexit, potuque lactis sopitum, adacto in tempore trabali clavo interemit, eoque mortuo, *Debbora* epinicio carmine victoriam celebravit, sicut legitur cap. 4. & 5. lib. *Judicum*.

D. Non mihi verisimile videtur, *Debboram* in numero *Judicum*, seu eorum, qui apud Israelitas judicariam potestatem exercuerunt, esse collocandam. Nam, ut superius dixisti, proprium & præcipuum *Judicis* munus erat Populum Israeliticum defendere, & in bello Ducem agere. Huic autem obeundo muneri impar erat *Debbora*, utpotè fœmina, cui potius convenit colum, quàm arma, tractare, aut Exercitui imperare.

M. *Debboram* verè & propriè Hebræorum Judicem fuisse, seu judicariam exercuisse potestatem, dum Israelitæ *Judicum* regerentur arbitrio, testantur Scriptura Sacra, & Sancti Patres. Sic enim legitur cap. 4. v. 4. libri *Judicum*: *Erat autem Debbora Prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo tempore . . . . . Ascendebantque ad eam filii Israël in omne judicium.* Quibus verbis aperte innuit Scriptura Sacra, *Debboram*, aliorum instar *Judicum*, populum judicasse, & Israelitas universos causas suas ad ejus Tribunal detulisse. *Debboram* quoque belli, pacisque temporibus Rempublicam Hebræorum rexisse, eique tanquàm Judicem præfuisse, non minùs disertè asserunt Sancti Patres *Clemens Ale-*

xandrinus lib. 1. *Stromatum*, *S. Ambrosius* libro de *Viduis*, *S. Hieronymus* Epist. 10. ad *Furiam*, De *Viduitate* servanda, *S. Augustinus* lib. 18. De *Civitate Dei* cap. 15. quibus addo *Severum Sulpitium* lib. 1. *Historiæ Sacræ Theodoretum* *Quæstione* 12. in librum *Judicum*, & *Alcimum Avitum* in *Consolatoria de Laude Virginitatis ad Fusciam*, sororem. Sed, inquis, *Bello gerendo impar erat Debbora*. Sit ita sanè. At, saltem potuit *Debbora* consiliis suis *Barac*, qui cum illa idem *Judex* populi erat, adesse, suadere ei bellum, illi imperium exercitus relinquere, seque ei sociam adjungere, ut, Deo authore, Rempublicam Hebræorum erigeret, Populumque à gravissima Chanaanæorum servitute vindicaret. Præterquàm quod, *Debbora* non fuit vulgaris fœmina, quam colum, non arma tractaret decet, sed fuit heroina fœmina, quam Deus Prophetiæ lumine illustravit, prudentiâ, & fortitudine exornavit, ut populum regere & hostium imperum intrepida retundere posset. Hinc. *S. Ambrosius* in libro *De Viduis*, mox à me laudato, hæc habet: *Et ideò lectum istius (seu Debboræ) puto esse judicium, & gesta ejus arbitror esse descripta, ne mulieres à virtutis officio muliebris sexûs infirmitate revocentur. Vidua populos regit, Vidua ducit Exercitus, Vidua Duces eligit, Vidua bella disponit, & mandat triumphos.* Quæ *S. Ambrosii* sententia est omninò Scripturæ Sacræ consentanea. Legimus quippè cap. 4. lib. *Judicum* v. 6. *Baracum*, qui cum *Debbora* Populi Israelitici *Judex* erat, noluisse ad bellum ullo pacto proficisci, nisi *Debbora* sese ei exercitum ducenti sociam præberet: *Dixitque ad eam (seu Debboram) Barac: Si venis mecum, vadam: si nolueris venire mecum, non pergam.* Tanta erat in Republica Hebræorum auctoritas *Debboræ*, ut ob amorem, & jugem sollicitudinem, quam gerebat boni publici, vulgò audiret *Mater in Israël*, non secus ac Imperatores, & Reges plerique *Patres Patriæ* vocati sunt, quo titulo, magis quàm imperatorio, gloriabantur. Sat igitur contra *Tostatum*, *Genebrardum*, *Cajetanum*, *Serrarium*, *Cornelium à Lapide*, & alios recentiores, probatum maneat, *Debboram* verè & propriè Judicem Hebræorum fuisse, eamque inter Sanctos Israelis *Judices* esse numerandam.

D. Quot annos *Barac*, & *Debbora* judicariam potestatem apud Israelitas exercuerunt, & quo loco, post illorum obitum, res Israelitarum fuerunt?

S

M. Ba-

M. *Barac & Debbara* judicarunt populum, & Reipublicæ Hebræorum præfuerunt per quadraginta annos. At, post illorum judiciariam Præfecturam, Israëlita, qui in secundis rebus immemores cælestium beneficiorum in multa scelera ruebant, & Idola colebant: in adversis verò, afflictique malo servitutis divinum auxilium supplices implorabant; justè, ob peccata, quæ perpetrabant, traditi sunt Madianitis, duroque imperio habiti. Abbas *Paulus Pezronus* post judiciariam præfecturam, *Baraci & Debbaræ* obtrudit Anarchiam in Republica Hebræorum, seu Interregnum, quod annis circiter octodecim perdurasse affirmat. Sed ejusmodi Anarchia, cujus tam in Scriptura Sacra, quam in Sanctis Patribus, & Scripturæ Sacræ Interpretibus, cum nullum vel minimum extet vestigium, nullatenus admitti debet, utpotè quæ consultò excogitata ab illo Scriptore, qui, in Historia cum Sacra, tum Prophanâ cæteroquin versatissimus, novam procudit Chronologiam, quæ à Codicum Hebræorum, Græcorum, Samaritanorum, & Latinorum calculo maximè discrepat. Rejectâ itaque prædictâ Anarchia, certum est, Israëlitas, post judiciariam *Baraci, & Debbaræ* Præfecturam, abductos esse à Madianitis in servitutem, quæ duravit septem annis. Cum igitur sub dura illa Madianitarum servitute oppressi gemerent, conversi ad Dominum (inquit *Sulpitius Severus* lib. 1. Historiæ Sacræ) misericordiam solitam flagitantes, impetraverunt. Erat in Hebræis *Gedeon* quidam nomine, filius *Joas*, è Tribu Manasses, vir justus, & charus Domino, acceptusque. Hinc Angelus è campo messis domum revertenti adstitit: *Dominus*, inquit, *tecum*. At, ille voce flebili, non esse in se Dominum ingeniscebatur, quòd populum captivitas premeret, virtutumque Domini, qui eos de Terra Ægypti eduxerat, lugens recordabatur. Tum Angelus: *Vade*, inquit, *in hoc spiritu, quo locutus es, & populum de captivitate eripe*. Ille verò abnuere, se, infractis suorum viribus, cum ipse minimus esset, tantum onus suscipere. Perstare contra Angelus, ne dubitaret posset fieri, quæ Dominus loquebatur. Perfecto igitur Sacrificio, dirutâque Arâ, quam *Baalis* Idolo Madianitæ sacraverant, ad suos profectus *Gedeon*, castra castris hostium contulit. Sed Madianitis, in conficiendo contra Israëlitas bello, etiam Amalecitas se conjunxerant. *Gedeon* verò non ampliùs quàm ad triginta & duo millia Exercitum paraverat. Priusquàm tamen confingeret,

significavit ei Deus, nimiam hanc esse multitudinem, quam in prælium vellet educere, itaque daret volentibus discedendi potestatem, quod ubi populo innotuit, viginti duo millia è castris recesserunt. Sed ex decem millibus, quæ resederant, non plures quàm trecentos viros tenuit, reliquos ab armis dimisit. Tum mediâ vigiliâ castra hostium ingressus, trecentos illos viros, quos tubis, lagenis vacuis, ac lampadibus in medio lagenarum accensis instruxerat, in tres ordines distribuit, qui cum buccinarum clangore, simul & collifarum lagenarum fragore, fulgoreque lampadum, atque sæpiùs ingeminatis clamoribus: *Gladius Domini, & Gedeonis*, tantum hostibus timorem injecerunt, ut eorum exercitum novo sanè bellandi genere fuderint, atque dissiparint. Fugientes Reges persecutus est *Gedeon* ultra Jordannem, comprehensosque neci dedit. In ea pugna centum & viginti millia ex hostibus cæsa sunt. Tunc consensu omnium *Gedeoni*, ut Princeps populi esset, delatum, quod ille generoso animo aspernatus, communi jure cum civibus vivere, quàm præesse suis, maluit. Depulsâ igitur Israëlitarum servitute Madianiticâ, quæ septem annos populum continuerat, pax per quadraginta annos fuit sub *Gedeone*, qui mortuus est in senectute bona, & in tumulo *Joas*, patris sui, in *Ephra* sepultus, sicut legitur cap. 8. *Judicum*.

D. Quis, mortuo *Gedeone*, præfuit Reipublicæ Hebræorum, & judiciariam exercuit Præfecturam?

Defuncto *Gedeone*, filius ejus *Abimelech*, ex concubina ortus, Sichimorum Principibus operam ei navantibus, judiciariam obtinuit Præfecturam, & per tres annos in Republica Hebræorum imperium tenuit, seu potius tyrannidem exercuit. Eò crudelitatis prorupit, ut septuaginta fratres suos super unum lapidem interfecerit, excepto *Joathane*, filiorum *Gedeonis* natu minimo, qui solus scelesti illius tyranni manus evaserat. At, Deus hanc *Abimelechi* crudelitatem & tyrannidem non diù inultam reliquit. Nam, cum iste sævissimus tyrannus, post dirutam & sale seminatam urbem *Sichem*, post interfectos illius urbis incolas, qui in eum conjuraverant, & post igne succensum Fanum Dei ipsorum *Berith*, ad expugnandum oppidum *Thebes* progressus esset, saxo à muliere ictus, sentiensque irati supremi Numinis vindictam, Armigero suo jussit, ut illum ferro confoderet: *Ne fortè dicatur*, inquit, *quòd à femina interfectus sim*.

sim. Ab ipso itaque Armigero mucrone confixus animam exspuit. Post *Abimelech* mortem, Judex constitutus est *Thola* filius *Phua*, qui postquam populum judicasset annis viginti tribus, obiit, sicut legitur cap. 10. v. 1. & 2. libri *Judicum*. Hunc, seu *Tholam*, in judiciaria Populi Israëliti Præfectura excepit *Jair*, qui per viginti duos annos cum præfuisset Reipublicæ Hebræorum, excessit è vivis (lib. *Judicum* cap. 10. v. 3. & 4.) Putat *Paulus Pezronus*, post mortem *Jair* contigisse Anarchiam, seu Interregnum, quod duravit, inquit, annis circiter triginta. Sed de ista Anarchia, quam de suo cerebro finxit *Paulus Pezronus*, silet omnino Scriptura Sacra, quæ notat dumtaxat servitutem octodecim annorum, cui Israëlita, post obitum *Iair*, fuerunt addicti sub imperio Ammonitarum. Ab hac servitute Ammonitarum Israëlitas liberavit *Iephthe*, qui in Populo Israëlitico judiciariam potestatem, post *Iair*, obtinuit. Exercitum ad debellandos Ammonitas duxit *Iephthe*, sed dum acies hinc indè esset instructæ, priusquam signum pugnae daretur, votum Deo nuncupavit *Iephthe*, si prosperè pugnasset, se illud in holocaustum ei oblaturum, quod sibi è parta victoria revertenti primum occurreret. Sic victis hostibus, cum domum rediret, filia unica, quam habebat, ei obviam fit, quæ læta patrem exceptura victorem, cum tympanis & choris gratulabunda processerat. Tum *Iephthe* consternatus dolore, conscissis vestibus, indicat filia suæ voti necessitatem, cui illa paruit, ac mori non recusavit. Quadraginta duo millia Ephraimitarum, qui in Galaatidem armati irruerant, *Iephthe* cecidit, multique ex his Ephraimitis, sermone proditi, in Jordanis transitu perierunt, cum vocem *Schibboleth*, quæ *Spicam* significat, pronunciare non possent, sed vice illius, *Sibboleth* efferrent. Per sex annos Principatum tenuit *Iephthe*, obiitque in civitate sua *Galaad*, ubi etiam sepultus est, sicut legere est in libro *Judicum* cap. 12. v. 8. & 9.

D. Ecquid, quæso, mihi narras votum *Iephthe*, quod ei in perpetuum dedecus cessit, sicut docet *S. Thomas*, Angelicus meus Præceptor, 2^e. 2^e. Quæstion. LXXXVIII. Art. II. in Respons. ad secundam objectionem, ubi hæc habet: "Quædam verò sunt quidem in se considerata bona (& secundum hoc possunt cadere sub voto) possunt tamen habere malum eventum, in quo non sunt observanda.

R. P. Hyac. Hist. Escl. V. T. Tom. II.

Sicut accidit in voto *Jephthe*, qui, ut dicitur cap. 10. libri *Judicum*: Votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meæ, mihiq̃ue occurrerit revertenti in pace, eum offeram holocaustum Domino. Hoc autem poterat malum eventum habere, si occurreret ei aliud quod animal non immolandum, sicut asinus, vel homo: Quod etiam accidit; undè Hieronymus dicit: In vovendo fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius. Censet itaque *S. Thomas*, votum *Jephthe* fuisse illicitum, temerarium, & impium. At, hinc nascitur haud levis difficultas, quam mihi eximas velim. Si enim *Jephthe* in voto nuncupando fuit imprudens, & in reddendo crudelis, quorsum igitur cap. 11. v. 29. libri *Judicum* dicitur, Spiritum Sanctum irruisse super *Jephthe*? Factus est ergò super *Jephthe* Spiritus Domini. Quorsum etiam Apostolus *Paulus* cap. 11. v. 32. & 33. Epistolæ ad Hebræos inter Veteris Testamenti Sanctos recenset *Jephthe*? Deficiet enim me, inquit ille Apostolus, tempus enarrantem de *Gedeon*, *Barac*, *Samson*, *Jephthe*, *David*, *Samuel* &c. Cur, inquam, Scriptura Sacra his encomiis celebrat *Jephthe*, si ejus votum fuit illicitum, crudele, & impium, sicut sentit *S. Thomas*.

M. Non solum censet *S. Thomas*, votum *Jephthe* fuisse illicitum, temerarium, & impium, sed etiam in hac sententia præiverunt Doctores Angelici multi Sancti Patres, præsertim *Ambrosius* lib. 3. de Officiis cap. 12. *S. Hieronymus* lib. 1. contra *Jovinianum*, & Comment. in caput 7. *Jeremiæ*, *S. Augustinus* Quæst. 49. in *Judices*, *S. Chrysostomus* Homilia XIV. ad Populum Antiochenum, & *Theodoretus* Quæstione 20. in *Judices*, cujus titulus est: Quamobrem permisit Dominus Deus mactari filiam *Jephthe*? Hi, inquam, Sancti Patres clarissimè docent, votum *Jephthe* fuisse illicitum, temerarium, & impium, quia reverà *Jephthe* vovit, se oblaturum in holocaustum, quod ipsi primum occurrisset, id est, mactaturum, & in Dei honorem totum igne consumpturum, illudque votum *Jephthe* in filia sua unigenita crudeliter implevisse mactatione cruenta, quod tamen Deus districtè inhibuit lib. *Deuteronomii* cap. 12. v. 31. Ex qua doctrina sanctorum Patrum falsi convincitur opinio quorundam, qui dictitant, *Jephthe* non implevisse

votum suum in filia sua mactatione cruentâ, sed dumtaxat immolatione spirituali, hoc est, consecratione perpetuæ virginitatis. Hæc, inquam, opinio adversatur doctrinæ sanctorum Patrum, quos mox laudavi. Et sanè, si spiritualiter dumtaxat immolanda fuisset puella, ut quid *Jephthe*, statim ac vidit filiam suam, prorupit in miserabiles ejulatus, sciditque præ dolore vestimenta sua? ut quid etiam filia *Jephthe* bimestre tempus, ut ait Scriptura Sacra, à patre suo postulavit ad plangendam cum sodalibus virginitatem suam, quam toto vitæ suæ decursu plangere potuisset? ut quid tandem filia Israël quottannis convenissent ad planctum solemnem super filia *Jephthe* quatuor dierum spatio, sicut testantur Sacræ Litteræ, nisi filia *Jephthe* reverà fuisset cruenta mactatione à patre suo immolata? Sed, si ita sit, inquis, cur igitur Scriptura Sacra ait de *Jephthe*: *Factus est super Jephthe Spiritus Domini*? Cur etiam Apostolus Paulus Catalogo Sanctorum Veteris Testamenti accenset *Jephthe*? Huic tuæ difficultati sic respondet S. Thomas 2^a. 2^a. Quæstione LXXXVIII. Art. II. ad secundam objectionem: *Premittitur tamen, inquit Angelicus ille Doctor, quod factus est super eum Spiritus Domini: quia fides & devotio ipsius, ex qua motus est ad votendum, fuit à Spiritu Sancto. Propter quod ponitur in Catalogo Sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit, & quia probabile est, eum pœnituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat.* Et commentario in Epistolam ad Hebræos, idem S. Thomas ait: *In facto Jephthe fuit aliquid à Spiritu Sancto, scilicet motus ad votendum in generali, quod scilicet immolaret quidquid occurreret sibi immolabile: Aliquid autem ex proprio suo spiritu, scilicet quod immolavit quod non debuit, & in hoc peccavit, sed post, pœnituit.* Falluntur ergo illi Scriptores, qui dicunt, votum *Jephthe* fuisse pium & sanctum; vel qui excusant *Jephthe*, quia hoc votum per ignorantiam, & religionis zelo Deo nuncupavit, & implevit bonâ fide, putans, se hoc voto obstringi, ad filiam, quæ sibi primò occurrerat, immolandam. Verum, nulla ignorantia, aut prætextus religionis zelus excusare potest votum *Jephthe*, quia per illud filiam suam unigenitam Deo mactavit, quod certè jure naturali, divino, & humano, vetitum est.

D. Quis in judiciaria Populi Israëliti Præfecturâ successit *Jephthe*?

M. In locum defuncti *Jephthe* successit

est *Abesan*, Bethleemita, ex Tribu Juda, qui Israëllem per septem annos, tranquillis temporibus judicavit. Mortuo *Abesan*, & Bethleemi sepulto, successit *Helon*, seu *Ajalon*, qui per decem annos Populum Israëliticum judicavit. *Ajaloni* autem mortuo successit *Abdon*, qui per octo annos Israëllem pacificè rexit. Sed isti tres Judices, qui continuâ serie *Jephthe* successerunt, nihil memoriâ dignum, quod Sacra prodat Historia, ediderunt. Hic obiter advertere debes, *Paulum Perzonum* admittere, post mortem Judicis *Abdon* in Republica Hebræorum Anarchiam, seu Interregnum, quod, ut ait, duravit annis circiter quinquaginta. Sed hanc Anarchiam fictitiam planè esse probat altum silentium Scripturæ Sacræ, quæ illius post mortem *Abdonis*, nullam prorsus in libro Judicum mentionem facit, aitque dumtaxat, Israëlitas, post mortem *Abdonis*, ad Idola conversos, & ideò divino destitutos præsidio, subjectos fuisse Philistæis, & per quadraginta servitutis annos pœnas perfidiæ pependisse.

D. Quem Ducem suscitavit Deus ad vindicandos à tam longa Philistæorum servitute Israëlitas?

M. Deus, ad liberandum Populum Israëliticum è diuturna Philistæorum servitute, usus est operâ *Samsonis*, cujus ortum Angelus sterili matri nunciavit. Ab infantia Deo consecratus *Samson*, comam aluit, à vino & sicera, Nazaræorum instar, abstinuit. Philistææ mulieris amore captus, eam duxit uxorem, quæ postea ipsum prodidit. Ad miraculum fortis fuit *Samson*, Judex Hebræorum à Deo constitutus, majoraque verè præstitit, quàm fabulæ *Herculi* suis commentis affinxerunt. At enim primò, *Samson* obvium habens Leonem, in frustra nudis manibus eum discerpfit, & post aliquot dies reversus, examen Apum, favumque mellis in ejus ore invenit. Secundò, *Samson*, postquam compertum habuisset, uxorem suam Philistæam, ipso absente, fuisse alteri viro matrimonio copulatam, excanduit, & ut abreptæ uxoris suæ injuriam ulcisceretur, perniciem toti Philistæorum genti hoc pacto molitus est. Trecentis vulpibus (quas per se, & per amicos capere potuit) ardentes lampades earum illigavit caudis, atque agris Philistæorum immisit, indeque magnum excitavit incendium, quod in maturas jam Philistæorum messes, fruges, vineas, oliveas, & in villas ipsas sparsum, ac longè latèque grassatum est. Hoc, grandi licet Philistæorum exitio, parùm se vindicatum ratus

Samson,

Samson, urgere omnibus incommodis prophanam gentem, eique magnas clades inferre non desinebat. Quò factum est, ut *Judæi*, compulsi à *Philistæis*, *Samsonem* victum eis tradiderint. Sed traditus, ruptis vinculis, arreptaque asini mandibulâ, quam casus telum dederat, mille ex hostibus prostravit. Ingravescente autem æstu, cum, post victoriam, ardenti siti cruciaretur, invocato Domino, edente molari asini, cujus maxillam abjecerat, scaturivit fons, cujus aquis sitim sedavit. Tertiò, *Samson*, urbem *Gazam* ingressus, portis omnibus diligentèr obseratis, ad vincula & necem à *Philistæis* destinatus, concubiâ nocte surgens, stru-ctas sibi à *Philistæis* insidias maximo robore & audacia declinavit, portas urbis cum postibus vi avulsas humeris suis imposuit, & in cacumen montis, qui adiacebat viæ, *Hebronem* ducenti, nemine ei resistere auso, detulit. At, paulò post *Samson*, vir tantus, & tot palmarum Dux, à vili meretrice, *Dalila*, victus ac subjugatus est: Ea quippè scelerata & callida meretrix *Samsonem* interrogavit, in quo sita esset tanta, quâ pollebat, fortitudo, cumque *Samson* bis eam, ac tertiò delusisset, succubuit tandè m illius scortuli importunis precibus, & intempestivis blanditiis, eique per summam insaniam indicavit, se, quamdiù capillatus esset, semper fortem & invictum fore, rescisso crine, inermem, & aliis hominibus parem futurum. Mox dormienti *Samsoni* insidiata meretrix *Dalila*, ejus capillitium abrafit, eumque *Philistæis* tradidit. Tùm illi effossis oculis, victum *Samsonem* in carcerem conjecerunt. Sed postmodum crescentibus capillis, viribusque recuperatis in locum, in quem *Philistæorum* Primores omnes, & maxima populi turba convenerant, in pompam productus, ut ei, post epulas, illuderent, duas columnas, quas utraque manu apprehendit, tam valido impetu concussit ac dejecit, ut tria *Philistæorum* millia ædificii collabentis ruinâ oppresserit, suo ipse sepultus triumpho. Sic extinctus est *Samson* postquam viginti annis præfuisset *Hebræis*. Vir sanè nunquam laudandus satis, nisi sese libidini vincendum permisisset.

D. Cum nemini liceat sibi consciscere necem justa mihi suppetit ratio dubitandi de æterna salute *Samsonis*, qui mortem sibi intulit, nec ullum edidit pœnitentiæ signum.

M. Dùm *Samson* columnas domus concussit, domumque evertit, quâ se oppressum iri certò prævidebat, omni culpâ vacavit, tùm quia primò id non fecit *Sam-*

son ex intentione se ipsum occidendi, sed ut Dei, & Populi *Israëlitici* hostes opprimeret, ex quo secuta est mors ipsius, cum alioquì optasset eos perdere, se salvo: Tùm quia etiam id non præstitit *Samson* humani furoris aut desperationis impetu, sed impellente Spiritu Sancto, sicut docet *S. Augustinus* lib. 1. *De Civitate Dei* cap. 21. his verbis: *Nec Samson aliter excusatur, quòd se ipsum cum hostibus ruina domus oppresserit: nisi quia Spiritus latentèr hoc jusserat, qui per illum miracula faciebat.* Præterea, Apostolus *Paulus* Epist. ad *Hebræos* cap. 11. v. 32. *Samsonem* enumerat inter Sanctos Veteris Testamenti, dicens: *Deficiet me tempus enarrantem de Gedone, Barac, Samson &c.* Porro, si *Samson*, ruinâ domus seipsum occidendo peccasset, & in peccato, nullâ pœnitentiâ diluto, ex hac vita excessisset, non deberet inter Sanctos habere locum, sed potius inter reprobos enumerandus esset. Non peccavit itaque *Samson*, dùm, impellente Spiritu Sancto, aditâ forti animo spontaneâ morte, *Philistæos*, Dei hostes, & Populi *Israëlitici* oppressores, communi secum ruinâ implicuit, multòque plures interfecit moriens, quàm vivus occiderat, sicut ait sacer Auctor libri *Judicum* cap. 16. v. 30.

D. Quis, mortuo *Samson*, rexit Populum *Israëliticum*, & judiciariam obtinuit Præfecturam?

M. Putat *Sulpicius Severus* cap. 29. lib. 1. *Historiæ Sacræ*, aut saltè m dubitat, nùm demortuo *Samsoni* successerit *Semigar*, seu *Samgar*. Sic enim habet: *Huic, seu Samsoni, Semigar successit de quo nihil amplius Scriptura prodidit. Nam neque finem Imperii ejus reperi, & fuisse populum sine Duce invenio. Ideò cum adversus Benjamin Tribum civile bellum fuit, Judas temporarius Dux belli assumptus est. Sed plerique, qui de temporibus scripserunt, annum unum Imperio ejus annotaverunt. Plerique ita eum præterierunt, ut post Samson, Heli, Sacerdotem, subjunxerint. Nos eam rem, ut parùm compertam, in medio relinquemus. Et capite sequenti, seu XXX. ejus libri, conceptis verbis Sulpicius Severus, asserit, Semigarem, seu Samgarem, successisse Samsoni: Nam, inquit, quùm post Samson Judicem Semigar fuerit &c.* Sed mirari vehementèr subit, cur *Sulpicius Severus*, dicat successorem *Samsonis* fuisse *Samgarem*, cum *Sacræ Litteræ* in libro *Judicum* memorent quidè m *Judicum* aliquem nomine *Samgarem*, sed eum non *Samsoni*, sed *Aod* successisse disertè testentur. Mirum etiam est, quòd *Sulpitius Se-*

verus cap. 29. lib. 1. *Historia Sacra* scripserit, bellum Benjaminiticum, id est, contra Tribum Benjamin, à Tribubus reliquis confectum, ob violatam & impotenti libidine extinctam juvenis Levitæ uxorem, contigisse post Præfecturam *Samsonis*, cum tamen, sicut antea diximus, flebilis illa Historia uxoris Levitæ, bellum Benjaminiticum, *Michæ*, & Danitarum Idololatria, acciderint antequàm Populus Israëliticus haberet Judices, hoc est, tempore Anarchiæ, seu Interregni sex annorum, quod fuit post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, qui in regimine Reipublicæ Hebræorum successerunt *Iosue*. Fateor quidem, tam bellum Benjaminiticum, quàm alia Facta historica narrari in quinque postremis libri Judicum capitibus post mortem *Samsonis*; id, inquam, ultrò fateor, sed id consultò à sacro libri Judicum Auctore factum esse censeo, quippè qui, ne Judicum Gesta, quæ imprimis scribenda sibi sumpserat, interromperet, bellum Benjaminiticum, & quædam alia Facta historica in quinque posterioribus ejusdem libri capitibus, post obitum *Samsonis*, descripsit, quæ tamen antè *Samsonis* obitum reverà contigerunt. Sed redeamus ad seriem illorum Judicum, qui post obitum *Samsonis*, Populum Israëliticum rexerunt. Defuncto *Samfone*, Judex Populi Israëliti, constitutus est *Heli*, Summus Pontifex, non ex *Eleazaro*, primogenito *Aaronis*, sed ex *Ithamare* genus ducens. Eo gubernante, calamitosissimus fuit Reipublicæ Israëlitiæ status, jamque periclitari videbatur, nisi Deus *Samuelem*, patre *Elcana* de Tribu Levi genitum, & *Anna* matris sterilis ardentibus votis ac precibus concessisset. A pueritia Deo consecratus est *Samuel*, & disciplinæ *Heli*, Sacerdotis, traditus, qui, postquàm adolevisset, noctu quater à Deo vocatus, jussus est ut sententiam in *Heli*, domuinque ejus latam, ob crimina filiorum ejus, nimiamque patris ergà eos indulgentiam, illi suo nomine denunciaret. Deo morem actutum gessit *Samuel*, adiit *Heli*, eique divinam increpationem, minas, & proximam totius ipsius familiæ cladem, ut audierat à Domino, indicat, totque malorum causam aperit, improbitatem videlicet filiorum ejus, *Ophnis*, & *Phinees*, qui patris auctoritate abutentes, ejusque Sacerdotium in turpem quæstum vertentes, & munera à sacrificantibus exigentes, avertabant religiosos homines à Templo, rebusque sacris, & pietatè, quam in primis fovere debebant, extinguebant. Erant insuper *Ophnis*, & *Phinees* viri libidinosi,

suo, suorumque sacrilegio infames, qui, deposito omni pudore, effræni libidine, promiscuis adulteriis cum matronis, ad ostium Tabernaculi excubantibus, sese conspurcabant. Erant deniquè contumaces in patrem suum *Heli*, qui eos identidem verbis increpabat, sed lenius quàm eorum culpa, & Summi Judicis atque Pontificis auctoritas exigebant. Terribilis illius Oraculi, quod *Samuel* nomine Dei significavit *Heli*, veritatem probavit eventus. Israëlita quippè duplici prælio ad triginta quatuor millia virorum cæsi sunt. Arca, quæ è Tabernaculo in castra fuerat delata, ab hostibus capta est; *Ophnis*, & *Phinees*, Sacerdotes, & filii *Heli*, occisi sunt, tamque terribili nuntio perculsus *Heli*, de sede retrorsum lapsus, fractâ cervice, occubuit anno ætatis suæ nonagesimo octavo, judiciariæ verò suæ Præfecturæ anno quadragesimo. Deniquè, Nurus *Heli*, uxor *Phinees*, filium *Ichabodem* immaturo partu enixa, è vivis confestim raptâ est, sicque tota *Heli* familia luctu, necibusque fuit completa. Philistæi, partâ victoriâ, Arcam Dei, quæ in eorum potestatem venerat, oppido Azoto in Templum *Dagon*, juxta Idolum, intulerunt, velut spoliū falso Numini sacrum. “Sed (verbis utor *Sulpitii Severi* cap. 3. lib. 1. *Historia Sacra*) simulacrum, Dæmoni-“ dicatum, ubi Arca illata est, corruit, cum-“ que Idolum loco restituisent, nocte in-“ secutâ discerptum est. Indè mures per-“ omnem regionem exorti, noxiis mori-“ bus multa hominum millia letho dabant.” Quo malo compulsi Azotii, Arcam Dei-“ ad Gethæos transtulerunt. Qui cum simili-“ clade afficerentur, in oppidum Ascalo-“ nensium transvexerunt. His verò, advo-“ catis gentis ejus primoribus, consilium-“ fuit, Arcam Domini Hebræis reddere.” Ita ex sententia Principum, Augurumque,“ & Sacerdotum, imposita vehiculo, mul-“ tis cum muneribus remittitur. Illud me-“ morabile, quod, cum oneri boves fœminas-“ subjecissent, vitulosque earum domi re-“ tinuissent, iter, nullo duce, in Judæam-“ pecudes direxerunt, non revocante affe-“ ctu factus reliqui: cujus rei miraculo Re-“ guli Allophylorum usque in fines He-“ bræorum Arcam secuti, religiosum offi-“ cium præstiterunt. Judæi autem, ubi Ar-“ cam referri viderunt, certatim ex oppido-“ Bethsamis cum gaudio obviam ruerè, fe-“ stinare, exultare, grates Domino referre.” Ad urbem *Bethsamen*, quæ erat urbs Levitica, semel appulsa Arca Domini, incredibile illud gaudium, quo illius urbis incolæ, seu Bethsamitæ, eam venientem exce-

exceperant, mox in luctum conversum est. Cum enim Bethsamitæ audaciùs illam introspecerent, & fortassis parùm sanctè manibus contrectare præsumerent (quod Deus non solùm plebeiis, sed & Levitis districtè cap. 4. v. 20. libri Numerorum sub pœna mortis vetuerat) statim septuaginta viri ex Primoribus, quinquaginta verò millia ex plebeiis, vindice Deo, perierunt, sicut legitur cap. 6. v. 19. lib. 1. Regum. Eâ subitanè & inopinatâ clade vehementèr territi Bethsamitæ, Arcam in oppidum *Cariatiharim* miserunt, ubi posita est in domo *Abinadab* in Gabaa, ibique per annos viginti fuit. Dùm *Samuel* summâ vigilantia judiciis administrandis, & regendæ Reipublicæ totus post obitum *Heli* incumberet, atque in profligandis Israëlitarum hostibus omnem operam & industriam poneret, Populus Israëliticus, ab eo, quem jam senuisse videbant, postularunt Regem, qui aliarum Gentium instar, ipsum belli pacisque temporibus regeret. Nihil intentatum reliquit *Samuel*, ut Israëlitas à tam pravo consilio abduceret. Deiquè jussu eis dominationem regiam, & superba imperia exposuit, libertatem extulit, servitutem detestatus est; postremò, divinam eis iram denunciavit, si, Deum Regem habentes, vellent non sine exemplo amentia libertatem servitio mutare, sibi ex hominibus flagitare Regem, qui potestatem in licentiam quidvis pro arbitrio suo agendi, & dominium in tyrannidem verteret. Sed furdus cecinit *Samuel*, nec dictis suis potuit Israëlitas ab insana petitione Regem habendi deterere. Quapropter, in sententia perseverantibus Israëlitis, eorum responsum referenti *Samueli* jussit Deus, ut eorum desiderio annueret, Regemque illis crearet. Dei jussis statim obtemperavit *Samuel*, primumque Israëlitarum Regem creavit & unxit *Saulem*, filium *Cis*, de Tribu *Benjamin*, tuncque cessavit apud Israëlitas judiciaria Præfectura, & Reipublicæ Hebræorum status, qui sub *Moyse*, *Josue*, & *Judicibus*, fuerat Aristocraticus, mutatus est in Monarchicum. Sed antequàm *Saulis*, primi Israëlitarum Regis, Gesta hic describam, necesse est, ut paucis referam historiam *Ruth*, quæ (ut legitur in sacro libro *Ruth* cap. 1. v. 1.) incidit in tempora Judicum, quamvis sub quo Judice contigerit, sit omninò incertum. Sic autem se habet Historia *Ruth*. Orta fame in terra Israël, *Elimelech*, Bethleemita de Tribu Juda, unâ cum uxore *Noemi*, ac duobus filiis *Mahalone*, & *Chelione*, in Moabitidem profectus est, cùmque ibi extremum

diem obiisset, filii ejus uxores Moabitidas duxerunt, quarum uni nomen erat *Orpha*, altera appellabatur *Ruth*: utroque absque liberis extincto, *Noemi* rediit in patriam cum *Rutha*, Nuru suâ, viduâ *Mahalonis*, quæ cultum veri Dei amplexa est, *Orpha* verò ad Idolorum cultum reversâ. *Booz*, filius *Salmonis* ex *Rahab*, meretrice Ierichunthina, vidit *Rutham* in agris suis spicas colligentem, eique non solùm liberum permisit spicilegium, sed multis eam beneficiis cumulavit, cùmque esset *Elimechi* consanguineus, & aliundè vir dives ac potens, cognitâ virtute & probitate *Ruthæ*, eam jure propinquitatis, alio propinquiore recusante, servatis Legis, & avitæ consuetudinis ritibus, uxorem duxit, & ex ea genuit *Obed*, ex quo natus est *Isai*, sive *Iesse*, pater *Davidis*, Regis Juda. Habes summam perstrictam historiam *Ruthæ*, quæ, ut jam diximus, contigit sub uno Judicum, quæque in sacro libro *Ruth* narratur quatuor capitibus comprehensa.

D. Gestio nunc audire ea, quæ in suo regimine gessit *Saul*, quem *Samuel* creavit & inauguravit primum Israëlitarum Regem.

M. *Saulem*, virum præstanti formâ & Imperio dignâ præditum, modestum, juxta ac bellicosum, à *Samuele* Regem declaratum, Populus Israëliticus pronis animis veneratus est, & unâ voce proclamavit: *Vivat Rex*. Præclara fuerunt Regni *Saulis* exordia. At enim, post mensem à sua inauguratione, urbem *Iabes* in Galaad, quam *Naas*, Rex Ammonitarum, obsidebat, ducto Israëlitarum exercitu liberavit, & Ammonitas profligavit. Præterea, *Saul* Amalecitas & Philistæos, Ammonitas, & Idumæos, Hebræorum hostes insensissimos, magnis cladibus attrivit. Disciplina militaris adeò rigidus cultor fuit *Saul*, ut parùm abfuerit, qui *Jonathannem*, filium suum, morti addiderit. Præceperat quippè *Saul*, ne quis, nisi confectis ac internecione deletis hostibus, cibum caperet. At, *Jonathas*, filius *Saulis*, qui adversus Philistæos strenuè pugnaverat, inscius Regii Edicti, paululum mellis, favo in nemore reperto, tincto spiculo, degustavit, indèque mortis discrimen subiit. Sed populus egregium hunc Principem, quem in oculis ferebat, liberavit, & ab imminente exitio vindicavit. Fortunata ista Regni sui initia haud parùm deturpavit *Saul*, fuitque, ob duplicem præsertim causam, à Deo reprobatus, ejusque familia à Regni successione exclusâ. Primò, quòd *Saul*, contra Dei hostes prælium conser-

turus,

turus, Sacrificium contrà ipsius Dei Mandata intempestivè obtulisset, inconsulto & inexpectato *Samuele*, cujus nutu & consilio illum dirigi Deus volebat. Secundò, quia Rex *Saul*, à Domino per *Samuelem* iussus, ut Amalecitas omnes ad unum intertrecione deleret, addito interdicto, ne quid ex spoliis devictorum, & ex eorum gregibus & bonis concupisceret, nedùm retineret, *Saul* tamen, divini præcepti immemor, *Agag*, capto Amalecitarum Rege, pepercit, optimosque greges servari, & in prædam ferri imperavit. A Deo itaque reprobato *Saule*, Rege, è pascuis vocatus *David*, filius *Isai*, de Tribu Juda, inunctus est à *Samuele* in Regem, inscio *Saule*. Bello à Philistæis impetitam Rempublicam Hebræorum egregiè sustentavit, fulcivitque *David* adhuc adolescens. Cum *Goliatho*, viro inter Philistæos miræ magnitudinis & roboris, virgâ tantum, & lapidibus sumptis, in prælium processit, primoque ictu misso fundâ lapide gigantem illum perculit, prostravit, ejus caput & spolia ovans abstulit, illiusque gladium in Templo appendit, ut esset memorabilis istius facinoris monumentum. Urbem etiam *Ceilam* ab obsidione Philistinorum liberavit *David*. Quibus militiæ rudimentis & suavissimis moribus ita Regis *Saulis* benevolentiam sibi conciliavit, ut *Micholem*, filiam *Saulis*, in matrimonium acceperit. Sed mox *Saul* amorem suum in odium, invidiamque vertit, tantoque livoris æstu in *Davidem*, generum suum, percitus est, ut eum ad necem sæpius quæsierit, ipse verò *David*, ut periclitanti vitæ suæ consuleret, cogeretur per desertæ loca, & per abrupta montium ac speluncas, instar feræ, captare latebras, ut soceri sui, hostiliter illum insequentis conatus, sedulitatemque eluderet. Actum profectò, ac penitus de vita *Davidis* conclamatum fuisset, nisi *Micholis*, ipsius uxoris, industrius amor; *Jonathæ*, Principis, filii *Saulis*, fidelis & constans amicitia; *Achimelechi*, Sacerdotis, qui *Davidem*, fame laborantem, panibus propositionis refecit, charitas; *Davidis* ipsius coram *Achis*, Gethæorum Rege, infaniam simulantis summa prudentia; *Abigailis*, uxoris *Nabal*, beneficentia, salutem illius maximo in discrimine positam, Deo ita providente, collocassent in tuto. Sed his *Davidis* calamitatibus finem tandèm imposuit Deus morte Regis *Saulis*, accerimi illius insectatoris. Videns enim *Saul* in separata formidolosa Philistinorum castra, jamque instare prælium, consuluit timore perculsus Dominum, qui tamen

ei non respondit sive per somnia, sive per Sacerdotes, sive per Prophetas. Quâ repulsâ irritatus *Saul*, & ad desperationem adactus, vocavit, & consuluit Pythonissam, seu mulierem, quæ Pythonem, seu Dæmonem, familiarem habebat. Petiit ergò *Saul* ab hac muliere, ut suscitaret sibi *Samuelem*, à quo sciscitari posset, quid sibi, ad has extremas redactò angustias, facto opus esset? Dicto audiens hæc mulier suscitavit *Samuelem*, qui *Sauli* prædixit, illum postero die cum filio suo *Jonathane* à Philistæis victum, in prælio occisum iri, ejusque Regnum *Davidi* datum iri. Quod ita evenit, nam Philistæi, castris in hostili solo positis, postero die aciem instruunt, confertoque prælio, Hebræi in fugam versi, non imperia exequi, non ordines observare, omne præsidium in pedibus habere. Filii Regis *Saulis* ceciderunt in prælio, *Saul* verò, equo delapsus, ne vivus in potestatem hostium veniret, gladio suo incumbens, mortem sibi intulit. De annis administrati à *Saule* Regni, Commentatores & Chronologi variant linguis & sententiis. Annos quadraginta *Sauli* tribuit *S. Paulus* Actorum c. 13. Communis tamen & probabilior opinio est, illis quadraginta annis contineri etiam *Samuelis* annos antè *Saulis* Principatum, in quam sententiam lubens ipse descendendo, ut constabit ex ea, quam mox texam, serie annorum, qui à profectioe Israëlitarum ex *Ægypto* usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, hoc est, usque ad constructionem Templi Hierosolymitani, interfluxerunt.

D. Fuitne *David*, mortuo *Saule*, Rex ab omnibus Israëlitarum Tribubus salutat?

M. Statim ac *David*, qui erat in Terra Philistinorum, compertum habuisset, Regem *Saulem*, ejusque filium *Jonathanem* è vivis excessisse, eorum necem, miro pietatis exemplo, lacrymis & luctu prosecutus est. Dein, conscendit Hebronem, ubi solemni ritu, & frequentibus comitiis, iterum Rex inunctus est. Ast, dùm *David* in Hebrone inaugurabatur Rex, *Isbosethum*, filium *Saulis*, in urbe *Manabin* trans Jordanem apud Galaatidas Regem consecrandum curavit *Abner*, qui magister militiæ *Saulis* Regis antehac fuerat. Sed *Isbosethus* octavo Regni sui anno insidiis appetitus, & domi suæ per summum scelus à sicariis oppressus, solidam *Davidi* totius Regni possessionem reliquit. Tunc enim duodecim Tribus, & Seniores Israël ad *Davidem*, qui erat in Hebrone, venerunt, & factâ ipsi deditioe, tertio unctum, super

super totum Israël Regem constituerunt. Universo itaque Israëlítico Imperio potius *David*, in ejus administratione præclare se gessit. Nam primò, relicto Hebro-ne, Hierosolymam armatâ manu contendit, arcem *Sionis*, quam occupabant Jebusæi, invasit, &, profligatis Jebusæis, in Hierosolymorum urbe, quam, multis auctam ædificiis, *Civitatem David* appellavit, Regni sui sedem collocavit. Posthac, variis contra hostes Dei bellis implicitus *David*, insignes de illis victorias reportavit, & Regni Israëlitarum fines ad Euphratem usque propagavit. Philistæos domuit, Idumæos, & Amalecitas subjugavit, Moabitas, & Ammonitas expugnavit, Syriam subegit, ei stipendium imposuit, immensamque auri, & æris copiam ex præda retulit. Hæc & alia id genus fuerunt *Davidis* Regis bellicæ virtutis nulla unquam delenda oblivione monumenta, quibus tamen longè præponenda esse duco ea, quæ *David* Rex dedit eximie pietatis specimina, inter quæ Scriptura Sacra potissimum narrat translationem Arcæ Domini, quæ in oppido Cariathiarim, ut supra observavimus, erat, Arcam, inquam, Domini in Arcem Sion solemni ac religioso ritu transtulit *David*, & in novo Tabernaculo, quod ei paraverat, deposuit. Hanc Arcæ translationem Deus stupendo prodigio commendavit. Cum enim boves, trahentes plaustrum, cui imposita erat Arca, calcitrantes vidisset *Oza*, filius *Abinadab*, ac subindè Arcam vacillantem, manum admovit, ut eam sublevaret, subitâ morte extinctus est, non quòd Levita non esset, sicut perperam quidam asserunt, sed quia, ut censet *Thodoretus* Quæstione XIX. in librum II. Regum, *Oza*, qui Arcam humeris suis ex præcepto Legis portare debuisset, eam, Philistæos, Alienigenas, qui Legem non noverant, imitatus, plaustro vehendam imposuit. Cum Templum Domino ædificare *David* in animo haberet, suumque *Nathani*, Prophetæ, consilium aperuisset, hoc divinum accepit responsum, non ab ipso, gerendis bellis jam pridem assueto, multique sanguinis effulore, sed à filio pacifico *Salomone*, ei nascituro, sacrum illud opus perfectum iri. At, *David*, sicut admiranda invictæ suæ in bello fortitudinis, & eximie in Religione pietatis in Deum suprâ omnes Reges specimina exhibuit, ita deploranda infirmitatis humanæ reliquit exempla. Dùm enim Hierosolymis otio frueretur, vidit *Uriæ*, Hethæi, conjugem, insignis pulchritudinis tæminam, cui nomen *Betsabææ*, sese in balneo lavantem, ejusque impudico amore

subitò correptus, accersitam adulterio polluit. Porro, *Davidis* adulterium duæ circumstantiæ peculiaritèr exaggerant. Primò, quòd Rex ille domi haberet uxorum greges & concubinarum, & tamen non ex inopia, sed ex lascivia concupivit alienam, ut rapto potius, quàm stupro delectari visus sit. Neque enim par crimen est ejus, qui coactus egestate suffuratur aliquid diviti: & ejus, qui domi opulentus, tenuem & miserum veste unicâ, quam habet, spoliât. Hanc criminis atrocitatem *Davidi* impexit *Nathan*, Propheta, ad illum missus à Deo, sub parabola divitis raptoris, & pauperis spoliati. Secundò, *David* adjunxit adulterio homicidium *Uriæ*, mariti *Betsabææ*, quod quidè m homicidium eò immanius fuit, quod non casu, aut subitâ animi commotione, sed destinato consilio, datâ operâ, & captâ opportunitate à *Davide*, Rege, commissum est. Nihil commeruerat *Urias*, noverat Rex illum fidelem, & fortem bellatorem, & hac ipsâ hominis sinceritate abusus est ad illius exitium. Tradidit *David* epistolam homicidam *Uriæ*, nihil suspicanti, deferendam ad *Joabum*, Ducem militiæ, in qua Rex huic Duci præcipiebat, ut *Uriam*, iniquo pugnæ loco hostibus oppositum, Ammonitarum telis conficiendum curaret. Votis Regis obtemperavit *Joab*, sed, ut lateret fraus, complures generosi exercitûs milites in discrimen mortis vocati sunt, magna vis hominum jaculis hostium objecta est, ut unus innocens interimeretur, Regis libidini locum daturus. Viden, quantum in uno *Davidis* crimine insit criminum? Tanti sceleris atrocitatem, per Prophetam *Nathanem* admonitus *David*, ultro agnovit, dicens: *Peccavi Domino*, & lacrymis perfusus, cordeque contrito, culpam delicti sui oblitteravit (dicente ei Propheta *Nathane*: *Transtulit Deus peccatum tuum*) sed non evasit pœnam temporaneam, quam Deus, justus scelerum vindex, ei inflicturus erat, quamque pœnitens *David* aquâ, sibi que semper constanti vitæ ratione, multiplicem tulit. Prima pœna fuit, ut puer, quem ex furtivo concubitu, seu ex adulterio cum *Betsabææ* susceperat *David*, recens natus, interiret, tametsi pueruli illius salutem, & vitam precibus, jejuniis, lacrymis, cilicio, ardentissimis votis à Deo, vitæ & necis arbitro, flagitasset, sed frustra. Alteram pœnam subiit *David*, præcedenti longè acerbior, quippè quæ familiam ejus lacrymis, cædibusque permiscuit. Habebat *David* filium primogenitum, dictum *Ammonem*, qui sororem

suam *Thamarem*, puellam formosissimam, impotenti libidine deperibat, cujus ut amplexibus frueretur, de industria simulavit, tantam sibi inesse omnium ciborum nauseam, ut nullis cibis uti posset, nisi sororis suæ *Thamaris* manibus præparatis. Nihil fraudis suspicatus *David*, pater ipsius, annuit ejus votis, permisitque, ut *Thamar* inuideret fratrem suum, eique cibos coqueret ac pararet. At, solam venientem *Thamarem*, eamque ab arbitris remotam nactus in cubiculo suo *Ammon* defloravit ac constupravit. Quo turpi dedecore consternata *Thamar*, festina, lacrymisque perfusa accurrit ad alium fratrem suum, dictum *Absalonem*, eumque ad ultionem stimulavit. Per biennium quæsiit *Absalon* opportunam vindictæ occasionem; ac tandem invitavit *Ammonem* ad convivium, in quo, postquam convivæ omnes incaluisse mero, multis vulneribus confossus *Ammon* periit, suæque morte, & stupro, quod sorori suæ *Thamari* intulerat, totam *Davidis* Regis, patris sui, familiam funestavit. Hanc domesticam in familia *Davidis* Regis calamitatem alia luctuosior excepit, quæ *Davidem* in extremum discrimen adduxit, eumque è solio tantum non deturbavit. Istius sequentis in familia *Davidis* Regis domesticæ calamitatis auctor fuit alter illius Regis filius, videlicet *Absalon*, fratricida, & optimo parenti suo perduellis. Ille quippè, postquam populum arte & adulatione sibi conciliaisset, *Davidem*, patrem suum, Hierosolymis & Regno expulit, Regiam occupavit, fædissimo stupro, & culeo digno, paternas concubinas polluit. Sed paulò post in prælio victus, dum, mulo insidens, præcipitem arripit fugam, caput suum inter patulæ ac condensæ quercus ramos inseruit, iisque cæsariem suam, seu magnos & fluentes capillos, quos ad decorem gerebat, ita implicuit, ut, elabente mulo, quo vehebatur, suspensus hæserit coelum inter & terram medius. Hoc pacto hærentem *Absalonem* triplici jaculo confodit *Joabus*, Dux Davidici exercitus, huncque degenerem filium, qui impia arma contra patrem sustulerat, & per tot scelera rebellionis vexillum crexerat, trucidavit. Hanc tamen cruentam de filio suo *Absalone* reportatam victoriam luxit impensius *David*, Rex, tanta videlicet in eo erat paterna pietas, ut etiam parricidam filium è vivis sublatum esse vehementer indoleret. Ad has domesticas Davidicæ familiæ calamitates, novum accessit flagellum, quo Deus *Davidem* Regem castigavit. Cum enim *David*, ambitione incitatus, universi populi censum ad metiendas imperii vires

instituisset, & à *Joabo*, militiæ Magistro, decies centena, & trecenta civium millia dinumerata essent, Deus per *Gadem*, Prophetam, triplicem *Davidi* denunciavit pœnam, scilicet famem, bellum, & pestilentiam, deditque arbitrium unam ex his eligendi. Pestem *David* Rex elegit, momentoque temporis septuaginta millia virorum interierunt, multoque majorem stragem edidisset Angelus, nisi *David* veniam à Deo precatus, se vivum pro toto populo pœnæ objecisset, dicendo, se solum esse dignum exitio, quia peccasset: *Ego sum*, inquit, *qui peccavi, ego inique egi: Illi, qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me.* Hac supplicatione *David* iram Dei placavit, & eo in loco, ubi viderat Angelum in vagina gladium recondentem, aram Domino statuit, eique in gratiarum actionem obtulit Sacrificium. Hæ sunt in summa pœnæ & calamitates, quas Deus *Davidi* ob ejus adulterium & homicidium inflixit, ut locum & tempus ei daret culpam admittam cognoscendi, eamque diuturnâ laboriosâ, ac sincerâ pœnitentiâ eluendi. In his porro congeminationis pœnis ac calamitatibus totum sese Dei arbitrio permisit *David*, ejusque manum ac justitiam agnoscens prono capite adoravit. Hinc *David*, dum adversus illum rebellante *Absalone*, filio suo, fugeret, & in *Semei*, virum maledicum, à quo per summam injuriam calumniis, maledictis, quin & lapidibus fuit impetitus, incidisset, non solum non respondit, sed *Semei* convitia ad sui castigationem & exercitationem fuisse à Deo ordinata passus est, prohibuitque *Abisai*, qui illius blatoris volebat jugulum, undè tot convitia in Regem eruperant, secare, ne vim ei inferret: *Dimitte eum*, inquit, *ut maledicat juxta præceptum Domini; si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hodierna* (lib. 2. Regum cap. 16.)

D. Composuitne *David* tempore, quo pœnitentiam egit, centum & quinquaginta illos Psalmos, quos in sacro Psalmorum Libro comprehensos habemus?

M. Sancti Patres, *Hilarius* Prologo in Psalmos, & *Hieronymus* in Epistola ad *Sophronium* centum & quinquaginta illos Psalmos non uni *Davidi* adscribendos esse docent, quorum sententiam, ut potè probabiliorem, amplector: Tum quia *Davidem* non esse auctorem centum & quinquaginta Psalmorum liquet ex ipsis Psalmorum titulis, quibus eorum auctores indicantur, nimirum *Asaph*, *Heman*, *Idithun*, *Core*, & filii ejus, quos Scriptura Sacra lib. 1.

lib. 1. Paralipomenon cap. 25. Prophetas appellat: Tum quia etiam sunt quidam Psalmi, qui ad tempora *Davidis*, Regis, nullo pacto referri possunt; Ex. Gr. Psalmus 136. *Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, cum recordaremur Sion*, hunc etenim Psalmum tempore, quo Judæi in captivitatem Babylonicam abducti sunt, ac subindè longè post *Davidis* obitum fuisse conscriptum, unicuique pervium est. Similiter Psalmus 125. *In convertendo Dominus captivitatem Sion, &c.* editus est post solutam captivitatem Babylonicam, adeoque ad *Davidem* pertinere haud potest. Cæterum, quamvis *David* non omnes centum & quinquaginta Psalmos composuerit, sacer tamen Psalmorum liber nomine *Davidis* insignitur, tum quia præcipuam Libri Psalmorum partem condidit, tum quia etiam in delectu Hymnorum, in novorum adjectione, in musicis Instrumentis, & in Cantorum dispositione primas partes habuit *David*, Rex, & insignis illius cura emicuit. Hinc ab ejus nomine tota Psalmorum congeries nomenclaturam accepit. Observare tamen debes, in dispositione centum & quinquaginta Psalmorum, qui sacro Psalmorum Libro continentur, non servari ordinem temporum. Nam Psalmus, qui nunc ordine tertius est, quique sic incipit: *Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me, &c.* scriptus fuit, quando *David* rebellem filium suum *Absalonem* fugiebat. Psalmus etiam, qui nunc est ordine quinquagesimus, quique incipit his verbis: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, &c.* Multò antè fuit editus, quando videlicet *David* de adulterio & homicidio nomine Dei à Propheta *Nathane* increpitus, facti poenitens, resipuit, & ingemuit. Psalmus quoque centesimus quadragesimus primus, qui his verbis auspicator, *Voce mea ad Dominum clamaui &c.* Præcessit tempore utrumque mox laudatum Psalmum. Fuit enim à *Davide* compositus, quando, ob *Saulis*, Regis, metum, in spelunca delitescbat. Psalmus pariter centesimus quadragesimus tertius præcessit tempore tres illos jam citatos Psalmos. Scriptus quippè est post reportatam à *Davide*, dum adhuc adolescens esset, celebrem de gigante *Goliath*, Philisthæo, victoriam. Deniquè, Psalmus septuagesimus primus, qui incipit his verbis: *Deus Judicium tuum Regi da, &c.* reverà ordine temporis est omnium Psalmorum *Davidis* ultimus, utpotè ab ipso exaratus, in gratiam filii sui *Salomonis*, jam regnare incipientis. Hinc ad calcem istius Psalmi hæc adjiciuntur verba; *Defecerunt*

laudes David, filii Jesse. In his autem Psalmis, quos composuit *David*, Rex, manifestò apparet, cum Prophetiæ munere fuisse insignem, divinitusque afflatum. Multa siquidem in his vaticinatus est, quæ diuturnum post tempus fuerunt ad amissim completa, videlicet futurum Jesu Christi Regnum, ejus generationem cum æternam, tum temporalem; illius Sacerdotium, Sacrificium, mortis ipsius circumstantias, Resurrectionem & Ascensionem. Uno verbo, Mysterium Incarnationis Jesu Christi, totiusque illius vitæ æconomiam prænunciavit Vates ille Regius graphicèque descripsit. Vivis etiam coloribus, styli sublimitate, gratàque figurarum omnium varietate expressit futuram vocationem Gentium, rejectionem Judæorum, & Ecclesiæ Christi per totum, quæ latè patet, Orbem propagationem. Quæ omnia legenti Psalmos passim obvia sunt, palàmque evincunt, librum Psalmorum nihil aliud esse, quàm formam quamdam, & apparatus Novi Testamenti, sicut Sole clariùs ostendunt Meldensium Episcopus *Jacobus*, *Benignus*, *Bossuet*, & Abrincensium Antistes *Daniel Huetius*, qui duo Auctores, omni exceptione majores, magnà cum eruditionis laude; & majori cum Ecclesiæ utilitate in hoc argumento versati sunt. Diris ergò devoveri debet error Nicolaitarum, Gnosticorum & Manichæorum, quos (sicut ex *Phylastro* in libro *de Hæresibus*, refert noster *Sixtus Senensis* lib. 8. Bibliothecæ) effutire non puduit, librum Psalmorum absque ullo Spiritus Sancti afflatu fuisse conscriptum, & præter quasdam humanas secularium Poëtarum cantilenas, nihil aliud continere. In hunc pestilentem illorum Hæreticorum errorem impegisse *Paulum Samosatenum*, *Theodorum Mopsvestenum*, in quinta Synodo Generali anathemate percussum, & Anabaptistas, testatur noster jam laudatus *Sixtus Senensis*. Nec solum *David* in his, quos concinnavit, Psalmis, Prophetiæ dono fuit illustratus, sed etiam toto vitæ suæ curriculo rebus gestis Christum Jesum prænunciavit, ejusque expressum typum gessit.

D. Ostende, quæso, quo pacto *David* typum gesserit Jesu Christi, Salvatoris nostri?

M. Multis rebus gestis *David* gessit personam Jesu Christi. In primis, *David* è Bethleemo oriundus est: Jesus Christus itidem Bethleemi natus est. *David* adversus *Goliathum* singulari inito certamine, Populum Israëliticum jugo Philistæorum exemit: Perindè Jesus Christus, expugnato Diaboli Imperio, humanum genus in libertatem

filiorum

filiorum Dei restituit. Variis laboribus, angustiis, & persecutionibus *Davidem* exercuit Deus, priusquam illum ad dignitatem regiam eveheret: Jesus Christus, cui Pater cœlestis destinavit Regnum Ecclesiæ, quemque unxerat oleo lætitiæ, dum studet humanum genus à tyrannide Diaboli liberare, nullo non genere insidiarum fuit impetitus. Primum, arte, dum tentatur in Deserto, quod idem in *David* molitus est *Saul*. Dein, malitiâ Scribarum & Phariseorum, qui in perniciem Christi conjurarunt. Præterea, spiritus malus identidem agitabat *Saulem*, cujus furorem, citharam pulsans *David*, emollire ac delinire satagebat, sed nihil proficiebat, immò, semper in pejus crescebat ira, quam *Saul* conceperat in *Davidem*; ita non dispari ratione, spiritus malus invasit Scribas, Phariseos, Sacerdotes Synagogæ, & quamvis Jesus Christus nihil non egerit, ut furorem hunc ex animis Judæorum eximeret, aut certè mitigaret, nunc blandissimè invitans ad salutem, nunc adhortans ad pœnitentiam, nunc promittens æternam felicitatem, nunc revincens illos testimoniis, nunc increpans ac minitans, ni resipiscerent; nihil tamen, propter illorum malitiam, profecit Christus Dominus, quin, Judæorum ira sic crevit, ut uno ore adversus Christum clamarint omnes: *Tolle, tolle, crucifige eum*. Tertiò, *Saul* objiciebat *Davidi*, quòd esset hostis, quòd affectaret Regnum: Pharisei objecerunt Christo, quòd abrogaret Legem, quòd seduceret populum, quòd loqueretur blasphemias. Quartò, *David* Arcam fœderis, à Philistæis captam, è domo *Abinadab* reduxit Hierosolymam: Jesus Christus Ecclesiam, fractâ Diaboli potestate, certis sedibus constituit. Quintò, *David*, post susceptum Regnum, filiorum suorum *Absalonis*, & *Ammonis* perduellionem, & scelera expertus est: Adversus Jesum Christum, Regem, & Patrem nostrum, nos peccare non desinimus, quos redemit sanguine suo. Deniquè, pacem Deus per *Davidem* indulgit Populo Israëlito, & adversas ipsi Gentes subjecit: Pacis & libertatis, à Deo nobis concessæ, assertor ac sequester nobis est Jesus Christus, cui potestas omnis à Patre tradita est. His rebus gestis *David* gessit personam Jesu Christi, illiusque typum expressit, & eâ de causâ sæpius Prophetæ ipsum *Davidis* nomen attribuunt Christo Domino, quem venturum Messiam suis vaticiniis prædixerunt.

D. Fuitne diuturnum *Davidis* Regnum?

M. Regnavit *David* quadraginta annis videlicet septem annis in Hebrone, & triginta tribus Hierosolymis. Paulò antequàm moreretur *David*, jamque esset septuagenarius, & adeò effæto corpore, ut pannorum adjectione calefieri haud posset, delecta est ad eum fovendum puella, dicta *Abisag*, sunamites, quam tamen *David*, Rex castam & intactam reliquit. *Adonias*, arreptâ ex Patris infirmitate occasione, *Joabi*, & *Abiatharis* consilio instigatus, Regnum occupat. Quod ubi primum *David* per *Nathanem*, Prophetam, & *Betsabeem* rescivisset, incunctanter filium suum *Salomonem*, quem ex *Betsabee* susceperat, à *Sadoc*, Sacerdote, *Nathane*, Propheta, & *Banaja*, filio *Joiadæ*, Gihonem perductum, Regem inaugurari jussit. Quâ de re certior factus *Adonias*, ad Aram, facti pœnitens, ut vitæ suæ consulere, sese recepit, promissioque obsequio, veniam à *Salomone* obtinuit. Migravit è vita Rex *David* anno ætatis suæ septuagesimo, ejusque loco regnavit ipsius filius *Salomon*, cujus Imperium sapientiâ ubique celebre, opibus abundans, dititione potens, & pacis munere fuit fortunatum.

D. Initia Regni *Salomonis* hîc delibare sufficiet. Cum enim *Salomon* anno quarto Regni sui jecerit fundamenta Templi Hierosolymitani, eodemque anno finem habeat sacra Historia quartæ Mundi Ætatis, necesse est, ut rerum, quas *Salomon* à quarto anno Regni sui usque ad obitum suum præclare gessit, remittamus ad Colloquia, quæ, propitio Numine, habituri sumus in Historiam quintæ Mundi Ætatis, quæ auspiciatur à quarto Regni *Salomonis* anno, & protenditur usque ad captivitatem Babylonicam.

M. Statim ac *Salomon*, mortuo *David*, Regni habenas moderari cœpit, *Adoniam*, fratrem suum, qui in ipsum conjuraverat, de medio tolli jussit. *Joabus*, militiæ *Davidis* antehac Dux, qui *Adoniam* conjurationis reus erat, quique sibi metuens ad Aram confugerat, jussu ejusdem Regis interfectus est à *Banaja*, filio *Joiadæ*, quem ideò sui exercitus Ducem constituit; *Abiatharem*, Sacerdotem, *Adoniam* conjurationis itidem conscium, sacerdotio exuit, & in ejus locum suffecit *Sadoc*. Morte etiam *Semei*, qui *Davidem* Regem, convitiis lacessiverat, mulctavit Rex *Salomon*, sicque, sublato omni conjurationis vestigio, tranquillum, & alta pace beatum obtinuit Imperium, & *Pharaonis*, Regis Ægypti, filiam, uxorem duxit. Dedit Deus *Salomoni* in somnis optionem petendi quæ vellet. At, ipse, caducas res parvi æsti-

æstimans, sapientiam poposcit, & obtinuit à Deo. Mox excitatus à somno *Salomon*, sapientiæ, sibi indultæ à Domino, egregium specimen dedit in judicio duarum mulierum, quæ unâ in domo diverſantes, cum eodem tempore enixæ eſſent pueros, atque ex his unus poſt diem tertium nocte extinctus eſſet, mater deſuncti filii, ſomno alterius inſidiata, mortuum filium ſuum ſuppoſuit, & vivum abſtulit. Hanc mulierum de puero altercationem ad ſe delatam, ut dirimeret Rex *Salomon*, divinæ ſapientiæ munere juſſit, ut infans vivus per medium gladio diſcinderetur, & utrique ambigenti mulieri pars tribueretur. Acquievit quidẽ huic judicio mulier una; ſed illa, quæ erat germana parens, maternis commotis viſceribus, necem pueri deprecata eſt, maluitque ut infans alteri daretur mulieri vivus, quàm ſi diſcerperetur. Tunc *Salomon* ex affectu hujus fæminæ hanc verè eſſe matrem conjectans, puerum ei, cum maxima circumſtantium admiratione, adjudicavit. Hujus prudentiſſimi judicii fama longè latèque diſfuſa magnam Regi *Salomoni* auctoritatem ac reverentiam apud ſubditos conciliavit, excitavitque plures vicinarum Gentium Reges, ut cum illo amicitiam, fædusque iniret, parati imperata facere. Intereà, *Salomon*, florens opibus, omnium, qui unquàm fuerant, Regum ditiffimus, Juſſis Dei, & patris ſui *Davidis* obtemperans, Templum Domino imenſi operis Hieroſolymis facere aggreſſus eſt, & paratis per triennium impendis, anno quarto Regni ſui jecit fundamenta auguſtiſſimi, totoque Orbe celeberrimi Templi, quod non modò materiæ magnificentiâ, atque artis varietate, ſed ſtructuræ elegantiffimâ formâ, cætera omnia, quæ poſteà in Orbe Tempia fuerunt ædificata, obſcuravit, nullumque unquàm habuit ſecundum. Sed, quia de Templo Salomonico jam cæpimus habere ſermonem, non abs re erit paucis hîc confutare duorum Scriptorum, ſcilicet *Joannis Marſhami* in Canone Chronico, & *Joannis Spenceri* lib. 3. *De Legibus Hebræorum Ritualibus* Diſſertatione VI. novam & ſingularem opinionem. Aſſerunt quippè duo illi Scriptores, rerum novarum, ut ſæpius jam in noſtris Colloquiis obſervavimus, cupidiffimi; Deum, intuitu Prophanorum Templorum, quæ Iſraëlitæ olim in *Ægypto* viderant, ſeſe ruditati Gentium, ſæculique moribus accommodaſſe, Judæis fabricam Templi Salomonici conceſſiſſe, indèque concludunt, Templi Salomonici originem nec

ad Dei conſilium, aſſatum, & auctoritatem, nec ac *Davidis*, & *Salomonis* pietatem eſſe referendam, ſed illam arceſſendam ex *Ægyptiaca* ſuperſtitione, vel ex ruditate Gentium, quibus ſolemne erat Diis ſuis Tempia conſecrare. Sed hoc vanum & iuſuſum commentum multis momentis refelli poteſt. Primò, quia Scriptura Sacra diſertè aſſerit, *Solomonem*, jubente Deo, Templum Hieroſolymitanum excitafſe. Sic enim *Salomon* in literis, quas ad *Hiramum*, Regem Tyri, ſcripſit, ut ab ipſo ligna, ad ſtructuram Templi neceſſaria, obtineret, effatur: *Quamobrem cogito ædificare Templum nomini Dei mei, ſicut locutus eſt Dominus David patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro te ſuper ſolium tuum, ipſe ædificabit Domum nomini meo.* lib. 3. Regum cap. 5. Idem teſtatur Scriptura Sacra cap. 22. lib. 1. *Paralipomenon*. Cum igitur Scriptura Sacra conceptis verbis dicat, *Salomonem* Templi Hieroſolymitani fabricam ſecundum Dei imperium ſuſcepiffe ac perfeciffe; nemo citrà temeritatem, ne quid gravius dicam, affirmare poteſt, ſacrum illud opus æmulatione *Ægyptiacæ* ſuperſtitionis, vel ruditatis Gentium, prophanorumque ſæculi morum imitatione fuiſſe à *Salomone* cæptum atque abſolutum. Secundò, ſi *Salomon* in conſtructione Templi Hieroſolymitani aliquem ad *Ægyptiacam* ſuperſtitionem, ad ruditatem Gentium, & ad prophanos ſæculi mores reſpectum habuiſſet, omni procul dubio Deus, Optimus Maximus, qui ſuperſtitionis Gentilium, & prophanos ſæculi mores vehementer deteſtatur, hanc *Salomonis* voluntatem gratam minimè habuiſſet, nec ei Templum illud à *Salomone*, ad imitationem prophanorum Templorum extructum, placere ullo pacto potuiſſet; atqui tamen Scriptura Sacra cap. 8. lib. 2. Regum, ubi Templi Salomonici deſcribitur dedicatio, aperte innuit, Deum, abſolutâ ſemel Templi fabricâ, cum ejus dedicatio ſolemni ritu, eâque pompâ ac inſpectante univerſo populo, eâ celebritate fieret, quæ reſponderet ædificio, duplici miraculo ſignificafſe quàm ſibi gratum acceptumque eſſet ſacrum illud opus. Nubes enim, Dei Majestatis index, totam implevit Domum, in qua Deus hoc viſibili ſigno ſe ſingulari quâdam ratione præſentem eſſe teſtatus eſt, ut populi ſui ſacrificia precesque ſuſciperet, ſuaque beneficia in Templo iſto orantibus conferret. Secundò, ignis, de Cælo delapſus parata holocauſta, & viſtims combuſſit, ut hoc itidẽ ſenſibili ſigno oſtenderet Deus, quàm accepta haberet

beret illa Sacrificia, quæ offerebantur in Templo. An, quæso te, ab Ægyptiaca superstitione, & ruditate Gentium, & prophana sæculi consuetudine profectum opus ita Deus præsentia sua cohonestasset, approbasset, & miraculis illustrasset? Tertiò, Prophanæ Gentes idè Diis suis Temppla consecrabant, quòd putarent, Deos suos ita Templis esse alligatos, ut alibi obturatas aures ad eorum vota haberent, idèque illos, *si sub axe nudo, & æthereo tegmine invocati fuerint, nihil audire, & nisi de proximo his admoveantur preces, tanquàm nihil dicatur, obstructos atque immobiles stare*, sicut ait ille Ethnicus, quem sic loquentem *Arnobius* libro sexto introducit. At, Rex *Salomon* Templum condidit, ut in illud Populus Israëliticus ad Deum colendum & orandum conveniret, non quasi ejus potentia & gratia sacro huic Templo esset alligata, & divina Majestas angustis Sacrae illius Ædis inclusa. Ab hoc pariter errore prophanarum Gentium, quæ opinabantur, suorum Numinum potentiam & gratiam sacris Ædibus, & statuis esse obligatam, abhorrebant quàm maximè Israëlita, qui probè noverant, *Noachum, Abrahamum, Isaacum, Jacobum, Moysen, & Davidem*, Preces, Vota, Sacrificia Deo obtulisse, & alia Religionis officia in omni loco implevisse, Deumque nec Templo, nec Cælo & Terrâ, nec toto Orbe capi & circumscribi posse palam profitebantur: *Si enim Cælum, & Cæli Celorum te capere non possunt, quantò magis Domus hæc, quam ædificavi*, dicebat Domino *Salomon*, solemnem Templi consecrationem peragens, sicut legitur lib. 3. Regum cap. 8. Quâ fronte igitur duo jam citati Scriptores *Marshamus, & Spencerus* ausi sunt religiosissimo *Salomoni*, & veris Israëlitis, qui, repudiata omni Gentium superstitione, unius veri Dei Majestatem summam, infinitam, immensam, & omnipotentissimam colebant, crassum illum & absurdum affingere errorem Gentilium, qui tam perversè & indignè de Deo judicabant, ut illum Templi septis circumscriptum arbitrarentur, quem errorem derisisse ipse dicitur *Demonax*, Idolatriæ licèt cultor, qui sicut refert *Lucianus* in ejus vita) cuidam ex amicis dicenti: *Abeamus, ô Dæmonax, in Æsculapii Templum, pro filii salute oraturi*, festivè respondit: *vehementèr surdum existimas Æsculapium, si nec istic nos orantes exaudire potest*. Quartò, verosimile non est, Deum, qui Ethnicorum

superstitiones averfatur, & ab eis Populum Israëliticum multis conditis Legibus avertit, permisisse, ut *Salomon*, Regum sapientissimus, Templum juxta superstitiones Ægyptiacas, & prophanos sæculi mores conderet, in quo divina ipsius Majestas speciatim coleretur. Dicendum itaque est, *Salomonem* non humano consilio, non arbitrato suo, non ex ruditate Gentium, sed Dei afflatu, nutu, & auctoritate sacri Templi Hierosolymitani extruendi provinciam suscepisse, in quo, sicut divinam decet Majestatem, omnia ad pompam & splendorem magnificentissimè erant composita, & in structura elegantia materia cum opere, & natura cum arte certate videbantur. Quæ Templi magnificentia, rerumque omnium splendissimus apparatus amplitudinem, pulchritudinem & gloriam Ecclesiæ Christi adumbrabant, sicut docent *S. Augustinus* pluribus in locis, præsertim lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 48. *Theodoretus* Quæst. 1. in lib. 1. *Paralipomenon*, & Venerabilis *Beda* lib. 2. *De Tabernaculo* cap. 1. Sed de Templo Hierosolymitano, à *Salomone* extructo, & de illius Regis rebus præclarè gestis, plura, si votis nostris adspiret Deus, dicturi sumus in Colloquiis, quæ habebimus in Historiam quintæ mundi Ætatis.

D. Satis, opinor, expendimus hætenus ea, quæ spectant Historiam quartæ Mundi Ætatis. Nunc sub finem Colloquii nostri præstat ut accuratam tradas seriem annorum, qui effluerunt à profectioe Israëlitarum ex Ægypto, undè incipit quarta Mundi Ætas, usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, & ubi desinit quarta ista Mundi Ætas.

M. De annis, qui ab exitu Populi Israelitici ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum effluerunt, non una est Chronologiæ peritorum sententia. Alii numerant dumtaxat annos quadringentos octoginta. Quem numerum probare videtur Scriptura Sacra, quæ cap. 6. lib. 3. Regum hæc habet: *Factum est ergò, inquit, quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israël de Terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) Regni Salomonis super Israël, ædificari cepit domus Domino*. Eundem annorum quadringentorum octoginta numerum ab exitu filiorum Israël ex Ægypto usque ad fabricam Templi Salomonici exhibent omnes Codices sacri Hebræi, Græci, Latini, Syriaci, Arabici.

Arabici. Sunt alii Chronologi, qui annos servitutis Israëlitarum seorsim numerantes distinctos ab annis Præfecturæ Judicum, existimant, multò plures, quàm quadringentos & octoginta annos elapsos fuisse ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, quo cæpta est structura Templi Hierosolymitani. Sed, quia locus Scripturæ Sacræ mox à me citatus præfigit epocham quartæ Mundi Ætatis ad annos quadringentos & octoginta ab egressione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Salomonis annum, ideò isti Chronologi, ut gordium istum nodum dissolvant, ajunt, in caput sextum libri tertii Regum, ubi quartæ Mundi Epochæ ad annos quadringentos & octoginta restringitur, negligentia Librariorum irrepsisse mendum. Sic censent Sulpitius Severus lib. 1. Historiæ Sacræ, Carolus Sigonius in suo Commentario ad hunc Sulpitii Severi locum, Melchior Canus cap. 5. lib. 11. De Locis Theologicis, Ludovicus Capellus in sua Chronologia Sacra, & Gerardus Vossius cap. 7. Isagoges Chronologiæ. Sed hæc Scriptorum conjectura, ceu vana & temeraria rejici debet, quia nemini fas est quidquam addere, vel demere Scripturæ Sacræ, eamque alicujus mendi, seu vitii insimulare.

D. Censes igitur, à profectione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, effluxisse tantummodò quadringentos & octoginta annos, sicut legitur cap. 6. lib. 3. Regum?

M. Censeo, nullum negligentia Librariorum in caput sextum libri 3. Regum irrepsisse mendum, quia Scriptura Sacra eò loci, prætermittis annis servitutis Israëlitarum, percenset dumtaxat annos Præfecturæ Judicum, indeque juxta accuratum calculum, à profectione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum colligit tantum quadringentorum octoginta annorum summam. At, si, præter annos Præfecturæ Judicum, numerentur seorsim servitutis & oppressionum Israëlitarum anni, quos Scriptura Sacra in libro Judicum distinctim recenset, planè comperietur, ex calculo annorum tam Præfecturæ Judicum, quàm servitutis & oppressionum Israëlitarum exurgere summam annorum sexcentorum & sex annorum, qui interfluxerunt ab egressione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonici annum, hoc est, usque ad fabri-

cam Templi Hierosolymitani. Non me latet quidem, plures esse sacre Chronologicæ peritos, qui pertendunt, annos servitutis, & oppressionum Israëlitarum promiscuè confundi debere cum annis Præfecturæ Judicum, subindeque ab exodo, seu ab exitu filorum Israël ex Ægypto, usque ad quartum Regni Salomonis annum putari tantum debere annos quadringentos octoginta. Verum, hanc sententiam, quamvis probabilem, meo calculo probare haud possum. Primò, quia Scriptura Sacra accuratè in libro Judicum distinguit annos servitutis, seu oppressionum Israëlitarum, ab annis Præfecturæ Judicum, aitque, tempore oppressionum, seu servitutis Israëlitarum, nullam fuisse quietem, sed potius res afflictas, turbatas, & suis deque omnia confusa, quando verò Deus suscitabat Judices, qui Israëlitas è servitute liberabant, toto durante Præfecturæ illorum Judicum tempore, pace & quiete Israëlitas fructos esse. Hi igitur Chronographi, qui annos servitutis Israëlitarum confundunt cum annis Præfecturæ Judicum, vim Scripturæ Sacræ in aperta narratione afferunt manifestam, & turbidos atque inquietos annos cum tranquillis & quietis Judicum annis perperam confundunt. Præterea, licet Scriptura Sacra cap. 6. lib. 3. Regum numeret dumtaxat annos Præfecturæ Judicum non computatis annis servitutis Israëlitarum, inde tamen falsò inferitur, annos servitutis Israëlitarum confundi debere cum annis Præfecturæ Judicum. Ratio in promptu est, quia Scriptura Sacra, ut norunt omnes, aliquandò silet alicubi nonnulla, quæ tamen alibi disertè commemorat, sicut Ex. Gr. cap. 11. libri Genesis, & cap. 1. libri Paralipomenon alto silentio Scriptura Sacra in Editione Vulgata prætermittit generationem Cainanis, Patriarchæ postdiluviani, quamvis tamen illius Patriarchæ generationis distinctam mentionem faciat cap. 3. Evangelii S. Lucæ, ubi describitur Genealogia Jesu Christi, Salvatoris nostri. Similiter etiam S. Matthæus cap. 1. sui Evangelii, texendo stemma ejusdem Domini nostri Jesu Christi, aliquot generationes Regum prætermisit, quarum tamen Scriptura Sacra in libris Regum expressè meminit. Ita non dispari ratione, Scriptura Sacra cap. 6. lib. 3. Regum numerat tantummodò annos Præfecturæ Judicum, & omittit annos servitutis Israëlitarum, & juxta hunc calculum, jure optimo Scriptura Sacra eò loci deducit ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum

quartum Regni *Salomonis* annum summam annorum 480. At, Scriptura Sacra in libro *Judicum* accuratè & seorsim annos servitutum Israelitarum distinguit ab annis Præfecturæ *Judicum*, atque ex eo, quem ibidem ponit, calculo coalescit summa sexcentorum & sex annorum, qui excurrerunt à profectioe Israelitarum ex *Ægypto* usque ad quartum Regni *Salomonis* annum. Deniquè, non sibi constant isti Chronographi, qui annos servitutum Israelitarum indiscriminatim confundunt cum annis Præfecturæ *Judicum*. Sunt enim inter illos nonnulli, qui aliquarum servitutum Israelitarum annos discernunt ab annis Præfecturæ *Judicum*, cæterarum verò servitutum Israelitarum confundunt cum annis *Judicum*. Quæro igitur ab his Chronographis, ut quid annos quarundam servitutum Israelitarum tam accuratè distingui velint ab annis Præfecturæ *Judicum*, cæterarum verò servitutum Israelitarum annos confundant cum annis Præfecturæ *Judicum*? Quod si causam reddere ne unam quidem idoneam possunt, sanè aut servitutum quarundam filiorum Israel annos abjiciant, & summa erit minor, quam ex sacro *Judicum* libro colligitur, aut omnium servitutum, quibus mancipati fuerunt Israelitæ, annos distinguant, ut par est, ab annis Præfecturæ *Judicum*, & sic annorum summa major erit, quadrabitque optimè cum sacra Historia libri *Judicum*, ubi omnium servitutum Israelitarum anni percensentur, ab annis Præfecturæ *Judicum* distincti. Obiter tamen advertere debes, doctissimum Abbatem *Paulum Pezronum* cap. 8. libri, cui titulus est: *Antiquitas temporum restituta*, non solum servitutum Israelitarum annos distinguere ab annis Præfecturæ *Judicum*, verum etiam admittere Anarchias, seu quædam Interregna, quæ putat præcessisse servitutes Israelitarum, & quorum durationis annos seorsim ab annis servitutum Israelitarum, & ab annis *Judicum* numerari debere pertendit. Quò fit, ut prædictus Auctor (reclamantibus licèt omnibus sacris Codicibus Hebræis & Græcis) numeret ab egressione Populi Israelitici ex *Ægypto* usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, id est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, summam annorum octingentorum septuaginta trium. Sed ipse, tametsi ultrò fatear, post mortem *Calebi*, & Seniorum extitisse Anarchiam, seu Interregnum sex annorum (in quo, ut superius observavimus, contigit flebilis illa infelicitis *Levitæ* historia, quæ cap. 19. libri *Judicum* narra-

tur, necnon altera *Michæ*, & *Danitarum* historia, quæ refertur cap. 17. & 18. ejusdem libri) existimo, præter illam Anarchiam, seu Interregnum sex annorum, nulla alia Interregna præcessisse servitutes Israelitarum, aut, si quæ præcesserint, brevissima fuisse, cumque tempus illorum Scriptura Sacra in libro *Judicum* non definiat, consultius esse hujusmodi Anarchias, seu Interregna eo temporis intervallo concludere, quod Terræ quieti, seu Præfecturæ *Judicum* assignatur in libro *Judicum*. Idem dicendum puto de Judicatura *Samgari*, quem Scriptura Sacra in libro *Judicum* immediatè recenset post *Aod*, qui judicavit Israellem octoginta annis. Nam, cum Scriptura Sacra nullos Judicaturæ *Samgari* attribuat annos, verosimilius est, breve *Samgari* Judicaturæ tempus comprehendi in annis præcedentibus octoginta Judicaturæ *Aod*, vel in annis servitutis, quâ *Jabin*, Rex Chananæorum, dicitur oppressisse, post mortem Judicis *Aod*, Israelitas annis viginti.

D. Ut accuratum possim habere computum annorum, qui effluerunt à profectioe Israelitarum ex *Ægypto* usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, id est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, obsecro te, ut hîc inseras Tabulam Chronologicam, quæ comprehendat summam annorum tam servitutum Israelitarum, quàm Præfecturæ *Judicum*, quos seorsim numerandos esse probabilius arbitraris.

M. Votis tuis faciam satis, & accuratam hîc attexam Tabulam Chronologicam, quæ comprehendet summam annorum, qui ab egressione Israelitarum ex *Ægypto* usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, seu usque ad fabricam Hierosolymitani Templi, decurrerunt, simulque annos servitutum Israelitarum, distinctos ab annis Præfecturæ *Judicum*, sedulò annotabit, atque cum annis ab Orbe condito connectet.

TABULA CHRONOLOGICA.

Sexcentorum & sex annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, seu usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, interfluxerunt.

Moyse, postquam per annos quadraginta Populo Israelitico præfuisset, mortuus est anno ætatis suæ centesimo vigesimo

vigesimo, anno Mundi bis millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio. Post egressionem vero Israëlitarum ex Ægypto, anno quadragesimo.

Josue, post mortem *Moyſis*, præfuit sexdecim annis Reipublicæ Hebræorum, & mortuus est anno Mundi bis millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Post mortem *Josue*, Seniores cum *Calebo* præfuerunt Hebræorum Reipublicæ annis decem, eorumque Præfectura desit anno Mundi bis millesimo quingentesimo septuagesimo nono.

Post mortem Seniorum fuit Anarchia, seu Interregnum sex annorum, quod finem habuit anno Mundi bis millesimo quingentesimo octogesimo quinto.

Post illud sex annorum Interregnum, Israëlita servierunt sub *Chusane*, Rege Mesopotamiæ, annis octo, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo quingentesimo nonagesimo tertio.

Othoniel, postquam *Chusanem*, Regem Mesopotamiæ, devicisset, judicavit populum annis quadraginta, & vitâ functus est anno Mundi bis millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Post mortem *Othonielis*, Israëlita servierunt annis decem & octo sub *Eglone*, Moabitarum Rege, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo.

Aod, post victoriam de Moabitis reportatam, judicavit populum annis octoginta, & mortuus est anno Mundi bis millesimo septingentesimo trigesimo primo.

Post mortem *Aod*, per paucos menses *Samgar* judicavit populum; sed quia illius Judicaturæ tempus Scriptura Sacra non assignat, verosimilius est, *Samgari* Judicaturam comprehendere in annis præcedentibus octoginta Judicaturæ *Aod*.

Post mortem *Samgari* servierunt Israëlita sub *Jabine*, Chananæorum Rege, annis viginti, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo septingentesimo quinquagesimo primo.

Barac & *Debbora*, post devictum *Sisaram*, subactosque Chananæos, judicaverunt populum annis quadraginta, eorumque Judicatura desit anno Mundi bis millesimo septingentesimo nonagesimo primo.

Post mortem *Barac* & *Debboræ*, servierunt Israëlita Regi Madianitarum annis septem, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo septingentesimo nonagesimo octavo.

Gedeon, debellatis Madianitis, judi-

cavit Israëllem annis quadraginta, & excessit è vivis anno Mundi bis millesimo octingentesimo trigesimo octavo.

Abimelech, Gedeonis ex concubina filius, judicavit Israëllem, seu potius tyrannidem exercuit per tres annos, qui finem habuerunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo quadragesimo primo.

Thola, post *Abimelechum*, judicavit Israëllem annis viginti tribus, qui finem habuerunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo sexagesimo quarto.

Jair judicavit Israëllem annis viginti duobus, qui desierunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo octogesimo sexto.

Post mortem *Jair* servierunt Israëlita Ammonitis annis octodecim, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo nongentesimo quarto.

Jephthe judicavit Israëllem annis sex, & obiit anno Mundi bis millesimo nongentesimo decimo.

Abesan judicavit Israëllem annis septem, & mortuus est anno bis millesimo nongentesimo decimo septimo.

Helon, seu *Aialon*, judicavit Israëllem annis decem, & excessit è vivis anno bis millesimo nongentesimo vigesimo septimo.

Abdon judicavit Israëllem annis octo, & mortuus est anno Mundi bis millesimo nongentesimo trigesimo quinto.

Post mortem *Abdonis* Israëlita servierunt Philistæis annis quadraginta, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo nongentesimo septuagesimo quinto.

Samson judicavit Israëllem annis viginti, & abiit è vivis anno bis millesimo nongentesimo nonagesimo quinto.

Heli, post mortem *Samsonis*, judicavit Israëllem annis quadraginta, & migravit è vita anno Mundi ter millesimo trigesimo quinto.

Samuel, & *Saul*, primus Israëlitarum Rex, præfuerunt Israëlitis annis quadraginta, qui terminantur anno Mundi ter millesimo septuagesimo quinto.

David regnavit annis quadraginta, videlicet septem annis in Hebrone, & triginta tribus Hierosolymis, & extremum diem clausit anno Mundi ter millesimo centesimo decimo quinto.

Salomon, anno Regni sui quarto, qui incidit in annum Mundi ter millesimum centesimum decimum nonum, & in annum ab egressione Israëlitarum ex Ægypto sexcentessimum sextum, jecit fundamenta magnificentissimi post hominum

memoriam Templi Hierosolymitani, cuius fabrica per septem annos continuata est, ac subindè absoluta anno undecimo Regni *Salomonis*, & anno Mundi ter millesimo centesimo vigesimo sexto.

Habes nunc exactam Tabulam Chronologicam sexcentorum & sex annorum, qui ab exitu Populi Israëliti ex *Ægypto* usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, elapsi sunt. Quem calculum si conferas cum sacro libro *Judicum*, in quo anni Præfecturæ *Judicum* numerantur omninò distincti ab annis servitutum Israëlitarum, invenies esse accuratissimum, ultròque fateberis, contractionem esse illorum calculum, qui, annos servitutum Israëlitarum cum annis Præfecturæ *Judicum* perperam confundentes, numerant dumtaxat ab egressione Israëlitarum ex *Ægypto* usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo cæpta est Templi Hierosolymitani structura, annos quadringentos octoginta.

D. Multum sanè mihi arridet iste quartæ Mundi *Ætatis* annorum calculus, tum quia ei suffragatur sacer *Judicum* liber, in quo anni servitutum Israëlitarum seorsim numerantur ab annis Præfecturæ *Judicum*; tum quia etiam prædictus ille, quem subduxisti, calculus sex-

centorum & sex annorum, qui effluxerunt ab exitu Israëlitarum ex *Ægypto* usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum, optimè conciliat apparentem illam in numeris antilogiam, quæ reperitur inter caput sextum lib. 3. Regum, & sacrum librum *Judicum*. Nam, eo in capite sexto libri tertii Regum ideò ab exitu Israëlitarum ex *Ægypto* usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum percensentur dumtaxat anni quadringenti octoginta, quia ibi Scriptura Sacra numerat tantum annos Præfecturæ *Judicum*, prætermissis annis servitutum Israëlitarum. At, in libro *Judicum* Scriptura Sacra, præter annos *Judicum*, explicatè ac distinctè annos servitutum Israëlitarum enumerat, ex quibus simul supputatis emergit summa annorum sexcentorum & sex annorum, qui à profectioe Israëlitarum ex *Ægypto* usquè ad quartum Regni *Salomonis* annum præterlapsi sunt; undè planè consequitur, nullam veram & realem in numeris extare contradictionem inter caput sextum libri tertii Regum, & sacrum *Judicum* librum. Sed tempus est ut Colloquio nostro, & Historiæ quartæ Mundi *Ætatis* finem imponamus, eâ tamen Lege, ut, si Deus nos sospites & incolumes servet, Colloquia in Historiam quintæ Mundi *Ætatis* proximâ hebdomadâ simus auspicaturi.

Finis Tomi secundi.

INDEX

INDEX RERUM.

A

- A** *Abstinentia* Christianorum. 121. 122.
Actiones. Earum duplex genus; Quædam ex ipsâ naturâ, & semper malæ, quædam non ita. 34.
Adulterium, & alia Venerea prohibentur sexto Decalogi præcepto. 98. Adulterium Davidis. 145.
Ætas Mundi tertia annor. CCCCXXX. à vocatione Abrahami ad profectiorem Hebræorum ex Ægypto. 76. Ætas mundi quarta ab exitu Hebræorum ex Ægypto ad Templi ædificationem sub Salomone. 78. 150. &c. 152. Complectitur DCVI. annos. *ibid.*
Æternum in Sacrà Scripturâ quandoque idem ac diu duraturum. 107.
Agnus Paschalis fuit Christi figura. 48. 49. 115.
Altare uni Deo dicandum. 94. Altare thymiamatis. 87. 90. 91. Altare holocaustorum. *ibid.*
Amor Dei necessarium. 113. Præcipitur primo Decalogi mandato, 93. Amor proximi. 112
Amphibologia. Vide *Mendacium*.
Angelus aliquis, non Deus ipse apparebat Patriarchis ex vulgata sententiâ, quæ tamen rejicitur. 23. Angeli exterminatores Ægypti. 19. Angelus vastator Ægypti Hebræis parcat. 45. Angelus apparet Gedeoni. 138 Matri Samsonis. 140. Angelus; orante Davidi, gladium recondit. 146.
Animalia quædam cur offerrentur in veteri lege? 115
Annus. Ejus initium apud Hebræos. 45. Anni peregrinationis Hebræorum. 39. Vide *Ætas Mundi*.
Apparitio. Apparuit Patriarchis Verbum Divinum sub humanâ specie. 23. 24.
Apparitio in rubo. 19.
Aqua dulcis efficitur injecta arbore. 79. fluxit è rupe tactâ Moylis virgâ. 80. Aqua zelytypiæ pro suspectis fæminis. 103.
Arca Faderis. 87. In eâ erant tabulæ legis, virga Aaron & manna. 90. 92. Ejus origo. 90 Arca à Philistæis capta. 142.
Aristocratia, sive regimen optimatum, sub Moyse. 77. Aristocratia Reipublicæ Hebrææ post solutam captivitatem Babylonicam. 26.
Asini effigiem ab Hebræis coli falsò & impudenter scripsit Tacitus. 41.
Atrium tabernaculi. 90.
Azymorum solemnitas. 48. Cur instituta? 47. 48. Cur primus, & ultimus dies Azymorum solemnes essent? *ibid.*
Azymus panis. Eo utitur Ecclesia Latina in conficienda Eucharistia ob Christi Domini exemplum. 46. 47.
R. P. Hyac. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

B

- B** *Baptismus*. Ejus figura fuit Circumcisio. 115
Bellum justum. 97.
Biblia sacra, vide *Liber*, *Pentateuchus*, *Scriptura Sacra*.
Benjaminus à fratre suo Josepho valdè dilectus. 15. fuit pater decem filiorum, quos tamen, dum unâ cum patre suo Jacobo descendit in Ægyptum, genuisse probabile non est. 16. 17.
Bruta animantia non sunt pura automata. 29.

C

- C** *Ceremonia* Veteris Legis cur instituta in tantâ multitudine? 114. Earum cessatio. 116. 117. vide *Lex vetus*.
Ceremonialia præcepta veteris legis dividuntur in Sacrificia, Sacramenta, Sacra, & Observantias. 100.
Candelabrum aureum. 87. 90. 91.
Charitas vid. *Amor*. Charitas erga proximum. 112
Castitas Josephi. 13.
Cherubini Propitiatorii. 87. 90.
Christus. Illum prænunciabant plura Pentateuchi oracula. 58. 59. & Sacrificia veteris Legis. 100. 114. &c. Ejus figura fuit manna. 79. Agnus Paschalis. 46. 115. &c. Serpens æneus erectus. 84. Propitiatorium 91. Josephus. 50. Job. 50. 51. 52. &c. Moyses. 56. &c. Aaron. 130. Josue. 134. 135. David. 147. 148. vide 80. 91. vid. *Fides*.
Chronologia Sacra. Eam Hebræi non vitiant. 71. &c.
Ciborum delectus. 121. &c.
Ciniphes in Ægypto. 19.
Circumcisio. Quomodo dicatur æternum duratura? 107.
Cista Ethnicorum ex arcæ æmulatione. 90.
Cogitationes pravæ. 99.
Columna, quæ Hebræis præibat. 20.
Compensatio an licita? 29. 40. 41.
Consecratio Sacerdotum, tam summi, quam aliorum in veteri lege. 110. 111. 128.
Cotournices vento delatæ ad castra Hebræorum. 79.
Crudelitas Simeonis & Levi in Sichimitas. 11.
Cultus Dei internus necessarius. 111. 112.

D

- D** *Æmones*. Eorum responsa. 32.
Decalogus est lex naturalis litteris consignata. 92. Ejus explicatio. 93. &c.
Directio operum in Deum necessaria. 113.
Divinatio vetita. 93. Divinatio Josephi prophetica. 16. vide *Superstitio*.

U 2
Divisso

Index Rerum.

Divisio Terræ promissæ. 134.
Doctrina & veritas, seu Urim, & Thummim
in Rationali. 126. 127. Non erat simula-
crum superstitiosum. 127.
Dominica diei Sanctitas. 96.

E

E*ducatio* filiorum ad matrem pertinet, &
multo magis ad patrem. 33. Prava edu-
cationis exemplum in Heli, & ejus filiis.
142

Ecclesia. Ejus leges colendæ. 121.

Ephod. 126.

*Error*es varii, vide *Opinio*.

Eucharistia conficienda est adhibito pane azymo
apud Latinos. 46. 47. Ejus figura fuit
manna. 79.

F

F*emina* in ostio Tabernaculi excubantes
quænam essent? 125. feminae ad idololatriam,
& libidinem illiciunt. 84. 85.

Festum. Sanctificatio festorum. 95. &c. Quo-
modo festa veteris legis significarent no-
stra? 116. Pœnæ non colentium festa.
83. Festa Hebræorum; Sabbatum, An-
nus sabbaticus, Annus Jubilæus, Neome-
nia, Festum tubarum, expiationis, Sceno-
pegia, sive Tabernaculorum, Cœtus, seu
Collecta. 101. 102. Pascha, dies Azy-
morum, & Pentecoste. 102.

Fides Messia, seu mediatoris Christi Domi-
ni, fuit semper necessaria ad salutem. 24.
25. 68.

Figura. Sacramenta veteris legis fuerunt figu-
ra Sacramentorum legis Evangelicæ. 115.
116. Festa Mosaica significabant nostra.
116. Manna figura fuit Eucharistiæ. 79.
vide *Christus*.

Fecunditas mulierum in veteri Testamento Dei
munus fuit. 31. fecunditas Hebræorum
in Ægypto. 39. 40.

Fornicatio ante legem Mosaicam vetita. 33. &c.
Prohibita quia mala. *ibid.* Peccatum est
grave cum obsit prolis certitudini & edu-
cationi. *ibid.* Præclarum S. Thomæ te-
stimonium. *ibid.* Fornicatio vetita fuit ab
Apostolis, quod Gentiles censerent, eam
non esse peccatum. 119.

Fugitivorum civitates, 134.

Enium, ejusque genus multiplex prohibetur
seprimo decalogi præcepto. 98. 99. Quid
sentiendum sit de multiplicatione gregis
Jacobi. 28. 29. Quid de idolis Labani quæ
surripuit Rachel? 30. &c.

H

H*eresis.* Vide *Opiniones*.

Hircus emissarius. 101.

Historia. Ad quos pertineret apud varias na-
tiones memoriæ prodere historiam suorum
temporum? 60.

Historici, & scriptores prophani historiam sa-
gram fabulis adsperserunt ut idololatriam

stabilirent. 22. 23. Egerunt de captivi-
tate Hebræorum in Ægypto. 20. &c.

Holocaustum Sacrificium præstantissimum. 101.

Homicidium, & alia cum illo prohibita in de-
calogo. 97. 98. In bellis & judiciis justis
non homo occidit. sed lex. 97.

Honor quibus debeat? 96. 97.

I

I*dololatria* primo decalogi præcepto vetita. 93.
Idololatriæ peccatum. 61. 62. Idololatria

Hebræorum aureum Vitulum colentium.
82. Colunt Baal, seu Beelphegor, seu
Priapum. 84. Pœnæ. 85. 136. Rachel ido-
lolatriæ non fuit addicta. 32. Idola Laba-
ni. *ibid.* Idololatriæ ædículas & templa
portatilia falsorum Numinum, construunt
post Tabernaculum Mosaicum. 88. Sacra
Ethnicorum plena inhumanitate. 66. Ido-
lolatriæ cultus barbarus & obscœnus Mo-
lecho, atque Saturno præstitus. 124. Ido-
lolatrarum Teraphin. 32. 127.

Jejunium. 121. &c.

Imaginatio. Ejus vis in sætu. 29.

Imagines in templo Hebræorum, & in Eccle-
sia Catholica. 93. 94. Sacrarum Imagi-
num cultus. *ibid.*

Immunditia legalis, ejusque species octo. 102.

Incarnatio. Permissio scelerum ante, & post
diluvium ostendebat necessitatem Incarna-
tionis. 1. Filius Dei apparens Patriarchis
sub humanâ specie præludebat Incarna-
tioni. 23.

Incestus. Peccatum Ruben cum Balâ novercâ.
12.

Inimicorum dilectio. 112.

Intentio recta quandonam excuset? 35.

Invidia fratrum Josephi unde orta fuerit?
12. 13.

Jubilæus annus. In eo agri venditi redibant ad
priores dominos. 103.

Judices in Republica Hebræorum quo jure &
autoritate fruerentur? 136.

Judicialia præcepta Hebræorum, eorumque
quadruplex genus ex S. Thoma. 102. &c.
Tribunalia, Magnum Synedrium, &c.
103. &c. Judicialia præcepta veteris legis
nunc sunt mortua, non mortifera, & in
quo sensu per Christianos Principes revo-
cari possent? 123.

Juramentum. 94. 95. tres conditiones ut sit li-
citur. 95. Juramenti maximam rationem
habendam esse docet Josue. 132.

L

L*abrum* æneum. 87.

Legalia ex SS. Augustino & Thoma ante
Christi Passionem, neque mortua, neque
mortifera erant; post Evangelii promul-
gationem sunt mortua & mortifera; à Pas-
sione Christi ad Evangelii promulgatio-
nem mortua erant, sed non mortifera.
118. Legalia quandoque permissa Judæis
fidelibus, non vero Ethnici ritus genti-
libus, quia illa à Deo instituta erant, hi
à Diabolo. *ibid.* Qui Legalia nunc ob-
ser-

Index Rerum.

servaret, esset ex S. Augustino impius Sepultura violator. 119. Cur Ecclesiæ quædam diu abstinerint à sanguine & suffocato? *ibid.*

Lepra. Hebræi ex Ægypto exeuntes leprâ non laborabant, ut Tacitus falsò scribit. 41. Lepra laboravit Jobus. 54. Leges Mosaicæ circa leprosos. 42.

Leviratus. Jure Leviratus Onanus & Sela ducunt uxorem Thamar. 32. Quid esset hujusmodi jus? 35. Notum Patriarchis antequam Lege Moysis sanciretur. 36. Non fuit ab Ægyptiis petrum. *ibid.*

Levitarum civitates quadraginta octo. 134.

Lex. Lex naturæ, vide *Decalogus*. Lex naturæ ferè deleta erat ex hominum mentibus, hinc lex scripta ei adjicitur. 81. Legis veteris & novæ discrimen. *ibid.* Lex vetus danda erat tempore Moysis. 105. 70. 71. solis Hebræis danda videbatur. 105. Eâ non obstringebantur nisi Hebræi, de gentibus, quæ pertinebant ad legem naturalem. *ibid.* Cur cessare debuerit? 106. Quantum ad præcepta naturalia non est abolita. 107. Legis & Sacerdotii abolitio. 108. 109. &c. 116. 117. Lex Mosaica bona est, & à Deo. 104. Lex Mosaica, quamvis sancta, propriâ vi non conferebat veram justitiam. 67. &c. Non tamen Deus reliquit homines in impotentia observandi legem. 68. &c. 70. Lex Mosaica, manifestando morbos & peccata, disponebat ad quærendum Salvatorem Christum. 70. Lex mosaica. *vide* Cæremoniæ, Judicialia præcepta, Legalia, Præcepta, Sacrificium, Sacramentum. Lex Evangelica Mosaicâ multò præstantior. 111. 112. Præcellit antiquæ in cultu interno, in amore proximi, in dilectione inimicorum, in matrimonii vinculo, in juramentis, in patientia, & aliis. *ibid.* Leges condere potest Ecclesia. 121.

Liber. Pentateuchi liber. *vide* Pentateuchus. Liber Josue. Ejus auctor fuit Josue ætate jam profecta. 133. Esdras ei addidit caput postremum, & alia. *ibid.* Liber Job Canonicus. 54. Quis Ejus auctor? 55. 56. Moyse asserendus. *ibid.* Ejus elegantia. 56. Cur idiotismis linguarum Orientalium Scateat? *ibid.* Liber Psalmorum. *vide* Psalmorum liber. Liber Justorum, de quo fit mentio in libro Josue, erat carmen Epinicium editum statim post cæsos hostes Gabaonitarum. 133.

Litteræ veteres Hebraicæ erant eadem atque Chananæ, & Samaritanæ. 59. Jonum Græcorum litteræ antiquissimæ ab eis non valdè abluunt. *ibid.*

Lucerna Candelabri. 87. 91.

M

Magia. Ab eâ antiqui patres abhoruerunt. 16. Magi in Ægypto præstigiis virgas in serpentes mutant. 19.

Mandragora & earum vis pro utero purgando, & somno conciliando. 31.

Manna. 79. Non fuit naturale ob saporem & alia plura. *ibid.* Totos quadraginta annos

pluit manna. *ibid.* Typus fuit Eucharistiæ. *ibid.* manna in Arcâ. 90. 92.

Mare rubrum. Vide *Miraculum*.

Matrimonium. Matrimonii fædus, & amor. 34. Quid in nuptiis spectandum. 7. Nuptiæ in quibus est maxima ætatis dissimilitudo plerumque reprehensione dignæ, non tamen legibus rescinduntur. 8. Soboles est sæpe argumentum Divinæ benedictionis, & Sanctitatis Matrimonii. *ibid.* Matrimonia, Polygamia, Repudium Hebræorum. 103. Abrahami & Ceturæ conjugium laudabile. 8. Felix conjugium Isaac, & Rebecæ. 7. Matrimonium Judæ inconsulto parente Jacobo. 12. Matrimonium inauspicatum Sichem, & Dinæ.

11

Mendacium veritum octavo decalogi præcepto. 99. Mendacium licet officiosum, & rectâ cum intentione semper illicitum. 40. Amphibologiæ, & mentis restrictiones veritati, & societati humanæ perniciosæ damnantur. 28. Non mentitur Jacobus benedictionem præcipiens ob Spiritum prophetiæ. *ibid.* Non mentitur Joseph vocando fratres suos exploratores Ægypti. 14.

Mensa panum propositionis. 87. 90.

Mensis primus Hebræorum. 45.

Meretricas. Meretricum fallaciæ. 141. Poenæ. 85. *vide* *Scortatio*.

Messias. Vide *Christus*, *Incarnatio*, *Prophecia*.

Miraculum. Vera Miracula à falsis distinguenda. 19. Miraculorum Moysis veritas. 65. &c. Mutat Moyses baculum in serpentem. 19. Plagæ decem Ægypti. *ibid.* Columna, quæ Hebræis præibat. 20. Transitus maris rubri. *ibid.* & 42. &c. Alexander Magnus nihil simile præstitit. 43. Non debet tribui refluxui maris, quem observaverit Moyses rerum naturalium peritus. *ibid.* Aqua amara dulcis efficitur injectâ arbore. 79. Coturnices, & manna. *ibid.* Aqua fluit è rupe Moysis virgâ tactâ. 80. Aaronis virga floret, editque amygdalas. 83. Serpens æneus morbos depellit. 130. Sol obtemperat imperio Josue. 132. 133. Jordanis transitus. 134. E dente erumpit aqua, orante Samfone. 141. Miracula Arcæ captæ. 142. Miracula in Templi dedicatione. 149. Miracula Sacrarum Reliquiarum. 94.

Mitra byssina. 126.

Monarchia Hebræorum. 78.

Multiplicatio & ingens numerus Hebræorum in Ægypto. 39. &c.

Murmuratio Hebræorum. 79.

N

Nominis Divini Sanctitas. 94.

Nuptia. vide *Matrimonium*.

O

Obduratio impii miracula videntis. 19. Poenæ ejusdem. *ibid.*

U 3

Obste-

Obstetrices Ægyptiacæ ob misericordiam laudantur, non ob mendacium. 40.

Opiniones quædam vel impiorum & infidelium, vel etiam Catholicorum Auctorum, quæ in hoc Tomo refelluntur. Aben-Esra cum Tostato, & quibusdam Hebræis putat Israëlitas non transisse ab uno littore maris rubri ad aliud oppositum, sed rupem quamdam circumvisse secus mare, refelluntur. 44. Anabaptistæ aliiq; hæretici, Psalterium expungunt ex albo librorum Canonicorum. 147. Cartesiani existimant bruta animantia esse mera automata. 29. Erasmus, & Quæsnellus malè sentiunt de lege veteri. 68. &c. Hebræi nonnulli censent, Satam timore correptam in immolatione filii sui Isaac, obiisse. 6. Hebræi quidam arbitrantur eandem fuisse Ceturam, atque Agar. 8. Iconoclastæ, & Novatores negant cultum Sacrarum Imaginum, & Reliquiarum. 94. Josephus Hebræus dubitat de miraculo in transitu maris rubri. 42. &c. Julianus Apostata Imperator negat Oraculum Moysis cap. XVIII. Deuteronomii pertinere ad Christum. 58. Manichæi, aliiq; hæretici quædam ciborum genera execrantur. 121. Marshamus Anglus arbitratur, Serpentem æneum à Moyse erectum fuisse velut quoddam amuletum, & talismanum, instar Ægyptiacarum præstigiæ. 130. Existimat cum Spencero Templum Salomonis extructum fuisse, quia Hebræi sese accommodare studebant moribus gentium & ævi. 149. &c. Putat Ægyptios ante Moysen fuisse artium & disciplinarum inventores. 18. Contendit Manethonem historicum voluisse per *Hycsos*, seu *pastores* ex Ægypto ejectos, indicare Arabes, non Israëlitas. 21. Nititur evertere antiquitatem Veteris Testamenti; negat Deum esse auctorem Cæremoniarum Mosaicarum, & Prophetiam Danielis LXX. hebdomadum ad Christum pertinere. 22. Docet ante Legem Mosaicam Hebræis innuptis licuisse corporis copiam pro lubitu facere. 34. Existimat, Hebræos mutuatos fuisse ab Ægyptiis jus leviratûs. 36. Montanistæ hæretici jejunia & quadragesimas multiplicabant. 121. Pelagius sentit veteres Patres non fuisse justificatos ex fide Mediatoris. 68. Pezronus Cisterciensis Judicum Chronologiam turbat, & annos adjicit plures. 135. Tribuit quartæ Mundi ætati, ab exitu ex Ægypto ad Templi ædificationem, annos DCCCLXXIII. 152. Samolatenus Paulus malè sentit de libro Psalmorum. 147. Simonius Richardus Pentateuchi scriptorem fuisse Moysen pernegat. 60. Spencerus putat Tabernaculum Hebræorum ex prophanâ Gentium religione originem duxisse. 87. &c. Arcam repetit à cistis Ethnicorum, & Cherubim à simulacris Ægyptiorum. 90. Scribit Sacrificia animalium apud Hebræos fluxisse ex pravâ Gentium opinione, eaque emundata, à Deo tolerata fuisse. 100. Existimat *Urim* in Rationali nihil aliud fuisse quam parvum simulacrum simile Ethnicorum Te-

raphim. 127. Tacitus scribit Hebræos ob scabiem ex Ægypto pullos fuisse, eosque afini aquam monstrantis effigiem coluisse. 41. 42. Theodorus Mopsuestenus aliiq; censent Jobi historiam fabulosam. 54. Rejicit Psalmorum librum. 147. Tostatus aliiq; Debboram ex albo Judicum expungunt. 137. Opiniones quorundam censentium; licitas esse restrictiones mentales exemplo Jacobi Patriarchæ, & aliorum. 28. Angelos Dei vice apparuisse antiquis Patriarchis. 23. 24. Mandragoras conferre scæminis sæcunditatem, & vim habuisse philtri amatorii ad devinciendum animum Jacobi. 31. Rachelem fuisse Idololatriæ addictam. *ibid.* Moysen mortuum non esse. 85. 86. Moysen in Christi Transfiguratione resurrexisse. 86. Opinio quorundam confundentium in Chronologiâ Judicum annos servitutum Hebræorum cum annis præfecturæ Judicum. 151. 152.

Oraculum, sive Propitiatorium. 87.

Oraculum Dæmonum. 32. Oracula Ethnicorum à doctis viris sugillabantur. 62.

Oratio, & ejus vis. 80.

Origines rerum quarundam Arcæ. 90. Cæremoniarum variarum in Lege Mosaicâ. 114. &c. Festorum, Azymorum. 47. 48. Paschatis. 45. &c. Pentecostes. 102. Hebræorum falsa origo ex Tacito. 41. &c. Monarchiæ apud Hebræos. 143. Nominis Judæorum communis omnibus Hebræis. 27. Sacrificiorum. 100. Tabernaculi. 87. &c. Templi. 149. 150.

P

Pacifica Sacrificia. 101.

Panes propositionis. 87. 90. 91.

Parentes colendi. 96. 97.

Pascha idem ac transitus, nempe Angeli. 45. Quomodo paschalem agnum primò comederint Hebræi, quomodo sequenti ævo. *ibid.* 46. &c. Tempus celebrandi Paschatis. 45. &c. Christus ultimum Pascha celebravit die à lege statutâ. *ibid.*

Patientia Jobi heroica. 52. 53.

Patriarcha duodecim filii Jacobi. 10.

Peccatum pessimum fratrum Josephi quodnam fuerit ex Ruperto, & S. Thoma? 12.

Pentateuchon, ejus Divina auctoritas. 60. &c. 65. &c. Ejus Auctor Moyses. 60. &c. Cur ab eo scriptus? 61. Quando scriptus, & quo characterum genere? 59. Srylus, & doctrina. 66. Ex Moysis Pentateucho plurima mutuati sunt. Scriptores prophani. 63. &c. Pentateuchi versio Græca antiquior versione LXX. Interpretum. 65.

Pentecoste Hebræorum. 102. Christianorum. 80.

Pharisaorum superstitio. 120.

Philosophi plura à Moyse acceperunt. 63. &c.

Philtra amatoria: illis uti non licet. 31.

Plaga Ægypti decem. 19.

Pæna Veteris Legis pro delictis. 103. 104.

Poesis sacra. 55. 56.

Præcepta Veteris Legis alia erant moralia, seu natu-

Index Rerum.

naturalia, alia Cæremonialia, alia Judicialia. 100. Vide *Decalogus*.

Peestigia. Vide *Magia*.

Primogenitura. Ei annexum erat Sacerdotium Isaac ævo. 10.

Prophani Scriptores. Vide *Historici*.

Prophetia. In Pentateucho plurima sunt oracula Messiam promittentia. 58. 59. Prophetia Jacobi Patriarchæ. 25. &c. Impletur tempore Herodis alienigenæ, nascente Christo. 27. Prophetia Balaami. 84.

Propitiatorium. 87. Locus S. Thomæ ad illud pertinens restituitur. 89. Fuit Christi figura. 91.

Propitiatorium Sacrificium, sive pro peccato ob ignorantiam admissio, quadruplex. 101.

Psalmorum liber Canonicus. 147. Non omnes Psalmi Davidi adscribendi sunt. 146. 147. Maximam partem à Davide est concinnatus. 147. Psalmi quidam editi sunt post captivitatem Babylonicam. *ibid.* Psalterium non est digestum secundum ordinem temporum. *ibid.*

Q

Quadragesima, & jejunia. 121. &c.

R

Rabbini Judæorum non sunt Sacerdotes Mo-
saici. 110. 111.

Raptus Dinæ. 11. 12.

Rationale, sive superhumerales. 126. 127.

Redemptio Christi similis Ægyptiæ; immo excellentior ex R. Bechai. 49.

Religio. 93. &c. Vota, Sacrificia, Tempa, & Altaria soli Deo debentur. 94.

Reliquia Sanctorum, eorumque cultus. *ibid.*

Repudii libellus. 112.

Respublica Hebræorum. Ejus varium regimen. 26. &c. 77. &c. 80. Administratio, & jus Judicum. 136. A Patriarchâ Jacobo ad Herodem alienigenam habuit semper e suâ gente Duces, Reges, Principes. 26.

Restrictio mentalis. Vide *Mendacium*.

Rex, Regem petentes Israelitæ à Samuele, deterrentur à sententiâ. 143. Primus Hebræorum Rex Saul, Deo jubente. *ibid.*

Ritus Veteris Legis. Vide *Cæremonia*, *Consecratio Sacerdotum*, *Festum*, *Sacrificium*, *Sacramentum* &c.

S

Sabbatum. Sabbati Sanctitas. 95. 96. Præceptum Sabbati partim fuit naturale, ac morale, partim cæremoniale. 96. Sabbatum in Sacra Scripturâ quandoque idem est ac festum, & solemnitatis. 48. Mutatum est in diem Dominicam. 96.

Sacerdos, & Sacerdotium. Sacerdotium ab universalis diluvio annexum fuit primogenituræ. 10. Sacerdotium Melchisedechi diuturnius Levitico. 109. Sacerdotii Aaronici duratio. 108. Abolitum est, nec Hebræi Sacerdotes habere possunt, cum

Tribus Levitica non distinguatur ab aliis. 109. Non potest esse sine Templo Hierosolymitano. *ibid.* 110. Conditiones Sacerdotum eligendorum in lege veteri. 126. *vide* Consecratio. Summi Sacerdotes apud Hebræos, eorumque auctoritas post solutam captivitatem Babylonicam. 26. 125. 126. 127.

Sacramentum. Sacramentum Veteris Legis. 102. Circumcisio, Consecratio Sacerdotum, Agni Paschalis manducatio, Oblatio Victimarum, Esus panum propositionis, carniūque consecratarum, Purificationes, & Lustrationes. 102. Sacramenta antiqua quomodo figuræ essent Evangelicorum? 115. 116.

Sacrificium. Vetus Religio Sacrificiorum Deum esse ostendit. 3. Sacrificium soli Deo offertur. 94. Jobi Sacrificia. 51. Sacrificia Veteris Legis erant Christi figuræ. 100. 114. &c. Ea offerre solis Sacerdotibus Aaronicis licebat in Templo, post latam legem Moylis. 51. Species Sacrificii tres, Holocaustum, Pacificum, & pro peccato, seu Propitiatorium. 101. Sacrificium pro peccato quadruplex. *ibid.* Sacrificium jure. 102. Quæ animalia munda, & quæ res inanimæ in sacrificiis offerrentur? 101. Ritus Sacrificiorum. *ibid.* Origo Sacrificiorum non est arcessenda ab erroribus Ethnicorum. 100.

Sancta Sanctorum. 87.

Sanctuarium, vide *Tabernaculum*.

Sanguis, vide *Suffocatum*.

Scientia. Ægyptii non fuerunt primi auctores artium, & disciplinarum. 18.

Scortatio vetita erat ante legem Moylis. 33. &c. Pœnæ ejusdem. 85. vide *Meretrices*.

Scriptores prophani à Moyse multa sunt mutuati. 63. 64.

Scriptura Sacra. Eam, datâ operâ, vitare Hebræi neque voluerunt neque potuerunt. 71. 72. Oracula, à Christo Domino & Apostolis laudata, etiamnum integra supersunt. 71. Vulgatæ editionis auctoritas. 72. Irreperunt in textum Hebraicum menda minoris momenti, quæ nec fidem, nec mores lædunt. *ibid.* Quædam in Sacra Scriptura scripta sunt oratione vincula numeris. 55. Scriptores librorum Canonicorum. 60. &c. Antilogia, quæ videtur circa Sepulchrum quod erit Abrahamus, nulla est. 4. 5. Nulla pariter est antilogia inter caput VI. libri III. Regum, & librum Judicum circa Chronologiam, neque mendum ullum irrepsit. 150. &c. Sanctus Lucas, describens Acta Apostolorum, & enumerans LXXV. animas ingressas in Ægyptum, sequitur LXX. Interpretes, neque adversatur textui Hebraico, ubi leguntur septuaginta animæ, 16. 17. vide *Liber, Pentateuchon*, *Psalmorum*.

Seditio, & ejus pœna. 83. &c.

Sepultura. An eam vendere liceat? 5.

Serpens æneus à Moyse erectus. 129. 130. fuit Christi figura. 57. Serpentes igniti in Hebræos seditiosos immissi. *ibid.*

Servitus, seu captivitas, sive oppressio multiplex Hebræorum tempore Judicum. 136. &c. Assy-

Assyriaca. *ibid.* Moabitica. *ibid.* Chanaanæ. *ibid.* Madianitica. 138. Ammonitica. 139. sub Philistæis. 140.
Sol Josue voci obtemperat. 132. 133.
Solemnitas. vide *Azymorum solennitas, festum, Pascha.*
Somnia mystica Josephi. 12. 13. Pharaonis. 14. Somniorum hujusmodi interpretatio. *ibid.*
Suffocatum. A sanguine & Suffocato abstinentiam imperarunt Apostoli pro pace sancienda inter Judæos & Græcos, qui Christo nomen dabant. 119.
Summus Sacerdos. vide *Sacerdos.*
Superhumerales. vide *Ephod.*
Superstitio vetita primo decalogi præcepto. 93. Ejus variæ species. *ibid.* Abhorruerunt ab illâ Patriarchæ. 16.

T

T *Abernaculum* construitur in deserto. 82. Tabernaculi, seu Sanctuarii structura. 86. &c. Ejus origo non arcessenda à superstitione Ægyptiorum, vel aliarum gentium. 87. 88. Diversitas ejus à templo. 88. 89. Tabernaculum Moloch. 88.
Tabula legis in Arcâ. 90.
Talismanes; imagines naturâ efformatæ: aniles fabulæ. 130.
Templum soli Deo dicatur. 91. Cur construuntur Tempia? 90. &c. Templi diversitas à Tabernaculo. 88. Templi Hierosolymitani fabrica. 149. Quantum Deo placuerit. *ibid.* In solo Templo Hierosolymitano licebat Judæis Sacrificium offerre. 109. Templum nunquam instaurabitur, 110. sæpius

irrito conatu nituntur Judæi illud ædificare. *ibid.* 117. 118. Cuncta in Lege Moisaica spectabant ad Templum; eo sublato, intelligimus legem abolitam esse. 117.
Testamenti utriusque discrimen. 70. 81.
Theocratia Hebræorum, seu regimen ab uno Deo pendens. 77. 78.
Theologia veterum Phœnicum, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, orta est à Pentateucho ab Ethnicis vitiato. 64.
Transitus maris rubri, & Jordanis. vide *Miraculum.*
Tribus duodecim filiorum Israel. 10.]

V

V *Enditio*. Primogenitura vendens Esau peccat, non Jacob, qui emit. 10. vide *Sepultura.*
Versio Græca Pentateuchi antè LXX. Interpretes. 65.
Vestis. Sacerdotales vestes. 125. &c.
Virga Aaron in Arcâ. 90. 92. vide. *Miraculum.*
Virginitas. Eam coluerunt aliqui in veteri Testamento, sed nemo ante Deiparam ejus votum Deo nuncupavit. 125. Virginibus foeminis necessarium est hominum conspectum vivere. 12.
Votum soli Deo fit. 94. Votum Jephthe illicitum. 139. 140.

Z

Z *Elotypia* aquæ pro suspectis uxoribus. 103.
Zelus Moylis. 82. *Zelus* Phinees. 85.

FINIS TOMI SECUNDI.

Amat de Graveson, Ignace Hyacinthe, 1670-1733

R.P. Ignatii Hyacinthi Amat de Graveson Historia Ecclesiastica Veteris Et
Novi Testamenti

Bd.: [1,2]

Augustae Vindelicorum 1728

Passau, Staatliche Bibliothek -- S WK/a Na (b) 33-1/3(2)
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11348385-2
VD18 15449238-001